

ΚΟΚΚΙΝΟ #11

ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΗ ΔΙΕΘΝΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

φθινόπωρο-
χειμώνας 2018

Περιεχόμενα

της σύνταξης	3	Αφιέρωμα: Χιλή 1970-73	
Αντώνης Νταβανέλος		Φρανκ Γκοντισό	
Ανάμεσα σε αυτά που πεθαίνουν και σε αυτά που δεν έχουν ακόμα γεννηθεί	5	Η διαλεκτική της λαϊκής εξουσίας	95
Συνέντευξη με τον Πάβλε Τλιτς		Ιγκόρ Γκόικοβιτς Ντονόζο	
Η επαναστατική Αριστερά στη Σερβία	15	Η Ιστορία του Κινήματος Επαναστατικής Αριστεράς (MIR)	105
Τζέφρι Ρ. Γουέμπερ		Σάρον Σμιθ	
Η υποχώρηση του «ροζ κύματος» στη Λατινική Αμερική	31	Μια μαρξιστική ανάλυση για τη διαθεματικότητα	117
Βαλέριο Αρκάρι		Ντανιέλ Μπενσαϊντ	
Είναι ο Μπολσονάρο νεοφασίστας;	47	Μια ιστορία χωρίς ρυτίδες	131
Αφιέρωμα: Γερμανική Επανάσταση		Βιβλιοκριτική	
Τοντ Κρετιέν		Φοίβος Αρβανίτης	
Από το ξέσπασμα της επανάστασης μέχρι τη δολοφονία της Λούξεμπουργκ	53	Μαρτυρίες από τη Γερμανική Επανάσταση	139
Από το Γενάρη του 1919 ως την τελική ήττα	73	Παναγιώτης Λίλλης	
		«Τα τρία Ε (ΕΕΕ) και ο εμπρησμός του Κάμπελ - Το πογκρόμ του 1931 στη Θεσσαλονίκη»	145
		Πάνος Πέτρου	
		Ημερήσια διάταξη	151

ΚΟΚΚΙΝΟ

ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΗ ΔΙΕΘΝΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

Συντακτική Επιτροπή:

Σωτήρης Μάρταλης
Αντώνης Νταβανέλος
Πάνος Πέτρου
Κατερίνα Σεργίδου
Πέτρος Τσάγκαρης

Σελιδοποίηση:

Απόλλωνας Πετρόπουλος

Διόρθωση:

Γιώτα Οικονομίδου

Συνδρομές:

Ετήσια (4 τεύχη): 25 ευρώ
Εξωτερικού: 40 ευρώ
Κατάθεση συνδρομών:
Αρ. Λογ.: 081/757379-00, Εθνική Τράπεζα

Υπεύθυνος διανομής:

Δημήτρης Μπάρκας

Ιδιοκτησία-Έκδοση:

«Διεθνιστική Εργατική Αριστερά»
Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία

Διεύθυνση:

Κλαζομενών 1-3, Τ.Κ.: 10440, Αθήνα

Επικοινωνία:

τηλ.: 210 3306286
fax: 210 3303566
e-mail: kokkino@dea.org.gr

issn **2459-2765**

της σύνταξης...

Ηρήση του Αντόνιο Γκράμσι για την «εποχή των τεράτων» έχει χρησιμοποιηθεί πολλές φορές (και δίκαια) για να περιγράψει όλα όσα ζούμε τα τελευταία χρόνια. Ο Αντώνης Νταβανέλος γράφει για το «παλιό που πεθαίνει», το «καινούργιο που δεν έχει γεννηθεί», τα «τέρατα» της εποχής και τα καθήκοντα που προκύπτουν.

Στη γειτονιά μας, απέναντι στον ιμπεριαλισμό και τον εθνικισμό, που τους τελευταίους μήνες απειλούν την ειρηνική συνύπαρξη, ένα από τα βασικά καθήκοντα είναι η ανάπτυξη της διεθνιστικής αλληλεγγύης και δράσης. Παρουσιάζουμε μια συνέντευξη του Πάβλε Ίλιτς, από την επαναστατική σοσιαλιστική οργάνωση Marks21 στη Σερβία, πιστεύοντας στην αναγκαιότητα να «γνωρίσουμε», να συζητήσουμε και να συντονίσουμε τη δράση μας με την Αριστερά των Βαλκανίων.

Αλλά τα βλέμματα είναι στραμμένα σε μια άλλη ήπειρο, στη Λατινική Αμερική. Συνεχίζοντας τον απολογισμό των κεντροαριστερών και αριστερών κυβερνήσεων, παρουσιάζουμε μια συνέντευξη του Τζέφρι Ρ. Γουέμπερ, ειδικευμένου αναλυτή της περιοχής. Δόθηκε αρκετούς μήνες πριν τη νίκη Μπολσονάρο, αλλά τα όσα γράφει για τη Βραζιλία (και την ευρύτερη Λατινική Αμερική) παραμένουν εξαιρετικά επίκαιρα ως προς τις αιτίες και τις προοπτικές της δεξιάς παλινόρθωσης. Συμπληρωματικά παρατίθεται ένα μετεκλογικό άρθρο του Βραζιλιάνου μαρξιστή επαναστάτη Βαλέριο Αρκάρι, που απαντώντας στο ερώτημα «είναι ο Μπολσονάρο νεοφασίστας;», καταπιάνεται πιο συγκεκριμένα με το φαινόμενο και με τα ζητήματα που ανοίγουν μετά τις εκλογές στη Βραζιλία.

Ακολουθεί το αφιέρωμα στη Γερμανική Επανάσταση, 100 χρόνια μετά το ξέσπασμα μιας ηρωικής 5ετίας εργατικών αγώνων κι εξεγέρσεων που θα μπορού-

σε να αλλάξει τη ροή της ευρωπαϊκής ιστορίας. Το κορυφαίο βιβλίο αναφοράς σε εκείνη την περίοδο είναι του Πιερ Μπρουέ. Εδώ αναδημοσιεύουμε μια εκτεταμένη παρουσίασή του από τον Τοντ Κρετιέν. Γράφτηκε σε δύο συνέχειες στο περιοδικό ISR, τις οποίες παρουσιάζουμε μαζί, καθώς εκτιμούμε ότι αποτελεί μια πολύ βοηθητική «σύντομη ιστορία» της γερμανικής επανάστασης και μια πολύ καλή εισαγωγική παρουσίαση των πολιτικών ζητημάτων που προέκυψαν σε αυτήν.

Μια άλλη μεγάλη επέτειος προηγήθηκε, εκείνη των 45 χρόνων από το πραξικόπημα του Πινοσέτ και το αιματηρό τέλος της Λαϊκής Ενότητας στη Χιλή. Στο σχετικό αφιέρωμα, επιλέξαμε δύο πιο «ξεχωριστά» κείμενα. Μια συνέντευξη του Φρανκ Γκοντισό που εστιάζει στη διαδικασία «από τα κάτω», επικεντρωμένη στη λειτουργία των κοινωνικών οργανώσεων της «λαϊκής εξουσίας». Και μια συνέντευξη του Ιγκόρ Γκοϊκοβιτς Ντονόζο, για την ιστορία του Κινήματος Επαναστατικής Αριστεράς, του MIR. Ο Ντονόζο υπήρξε μέλος του και μιλά για την τόσο ιστορική και εμβληματική οργάνωση για την οποία όμως τόσα λίγα έχουν γραφτεί.

Εκτός από την αναγκαία μελέτη της προηγούμενης ιστορικής εμπειρίας, υπάρχει ανάγκη και για επικαιροποίηση των παραδόσεών μας, για ανανέωση της μαρξιστικής θεωρίας μπροστά στα ζωντανά κινήματα του σήμερα. Ένα τέτοιο άρθρο είναι αυτό της Σάρον Σμιθ που παρουσιάζει μια μαρξιστική ανάλυση για την «διαθεματικότητα», τον όρο που απασχολεί νέους και νέες ακτιβιστές-στριες, κυρίως στο αντισεξιστικό κίνημα.

Ακολουθεί ο πρόλογος του Ντανιέλ Μπενσαϊντ στο βιβλίο του Λίβιο Μαϊτάν «Για μια ιστορία της Τέταρτης Διεθνούς» (που κυκλοφόρησε το 2006 στα ιταλικά). Όσα είχε να πει ο Μπενσαϊντ για το περιεχόμενο του βιβλίου, αλλά και για το συγγραφέα του, τον βετεράνο ιταλό επαναστάτη που υπήρξε ένας από τους «τελευταίους των μοϊκανών» (μαζί με τον Μαντέλ και τον Φρανκ), αποτελούν φόρο τιμής στα 80 χρόνια από την ίδρυση της Τέταρτης Διεθνούς.

Το τεύχος κλείνουν τρεις βιβλιοκριτικές. Ο Φοίβος Αρβανίτης παρουσιάζει τις «Μαρτυρίες από τη Γερμανική Επανάσταση» του Βικτόρ Σερζ, τη νέα κυκλοφορία των εκδόσεων Red Marks. Ο Παναγιώτης Λίλλης παρουσιάζει τα «τρία Ε», του Μιχάλη Τρεμόπουλου. Ο Πάνος Πέτρου γράφει για την «Ημερήσια διάταξη» του Ερίκ Βιγιάρ.

Καλή ανάγνωση.

Ανάμεσα σε αυτά που πεθαίνουν και σε αυτά που δεν έχουν ακόμα γεννηθεί

Του Αντώνη Νταβανέλου

Σε ένα διάσημο απόσπασμά του, ο Γκράμσι περιγράφει μια σκοτεινή μεταβατική εποχή, όπου το «παλιό» πεθαίνει, αλλά δεν έχει πεθάνει ακόμα, ενώ το «καινούργιο» γεννιέται, αλλά δεν έχει ακόμα γεννηθεί. Τη δύσκολη αυτή περίοδο ο μεγάλος Σαρδηνός μαρξιστής περιγράφει ως «εποχή των τεράτων». Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι έχουμε μπει σε μια «εποχή των τεράτων».¹

Ηνίκη του νεοφασίστα Μπολσονάρο στη Βραζιλία είναι μια συγκλονιστική είδηση που θα επηρεάσει άμεσα τη Λατινική Αμερική και προοπτικά ολόκληρο τον κόσμο. Μια σκληρή ακροδεξιά, με επικεφαλής έναν θαυμαστή της δικτατορίας και των βασανιστηρίων, βρίσκεται στην εξουσία στην 8η σε μέγεθος οικονομία στον κόσμο, επικεφαλής του ισχυρότερου στρατού στη Λατινική Αμερική και μιας μεγάλης αστυνομίας με φρικτό παρελθόν αιματηρής καταπίεσης μέσα στη χώρα, αλλά και σε όλη την υπο-ήπειρο.

φθινόπωρο-χειμώνας 2018 | 5

Ασφαλώς, ιστορικές ευθύνες για τη νίκη του Μπολσονάρο έχει η ηγεσία του Εργατικού Κόμματος (PT) που, από την εποχή της πρώτης νίκης του Λούλα το 2003, άσκησε την κυβερνητική εξουσία στη Βραζιλία. Η κυβερνητική πολιτική του PT, παρά τις κάποιες οριακές βελτιώσεις στο βιοτικό επίπεδο των φτωχότερων των φτωχών, ταυτίστηκε με τις νεοφιλελεύθερες αντιμεταρρυθμίσεις που απαιτούσε το κεφάλαιο. Η μετάβαση του «λουλισμού» στον νεοφιλελευθερισμό και η ήττα των μεγάλων κινητοποιήσεων εργατικής και λαϊκής αντίστασης στο PT στα χρόνια που ακολούθησαν, οδήγησαν στη μαζική απογοήτευση και στη διαλυτική κρίση της κοινωνικής βάσης που είχε στηρίξει τη νίκη του Λούλα. Το PT βυθίστηκε στα σκάνδαλα διαφθοράς και η επιχείρηση «καθαρά χέρια», που εξαπέλυσαν οι καθεστωτικές δυνάμεις με πρωτοπόρους τους δικαστικούς, έχτισαν τις πολιτικές συνθήκες για τη σημερινή νίκη της ακροδεξιάς. Η ιστορία αυτή βγάζει «μηνύματα» με πολλούς αποδέκτες, μεταξύ των οποίων προφανώς συγκαταλέγονται οι εγχώριοι ηγέτες του ΣΥΡΙΖΑ.

Πολύ περισσότερο που το «φαινόμενο» Μπολσονάρο δεν είναι απομονωμένο.

Σήμερα στην ηγεσία των ΗΠΑ είναι ο Τραμπ, στη Ρωσία ο Πούτιν, στην Ιταλία ο Σαλβίνι, στην Ουγγαρία ο Ουρμπάν, στην Αυστρία ο συνασπισμός της Δεξιάς και της ακροδεξιάς που δήλωσε ότι αποσύρεται από τη συμφωνία του ΟΗΕ για τα δικαιώματα των προσφύγων και μεταναστών, γιατί αυτή «περιορίζει την εθνική κυριαρχία» της χώρας τους.

Το φαινόμενο αυτό δεν είναι μόνο «αυθόρμητο». Ο Πέτρος Παπακωνσταντίνου σωστά και έγκαιρα εντόπισε τη σημασία της πρόσφατης περιόδου του Στίβεν Μπάνον στην Ευρώπη. Αυτός ο γκουρού του Τραμπ και της Νέας Δεξιάς στις ΗΠΑ, αυτός ο άνθρωπος των τραπεζών (μεταξύ άλλων της διαβόητης Goldman Sachs) και των ΜΜΕ, προβάλλει ένα «νέο» πρόγραμμα: την αταλάντευτη επιμονή στη νεοφιλελεύθερη επιθετικότητα των αντιμεταρρυθμίσεων, σε συνδυασμό με μια απορρύθμιση της «παγκοσμιοποίησης» με την επιστροφή στις πολιτικές εθνικής προτεραιότητας και εθνικής κυριαρχίας, την επαναανακάλυψη του οικονομικού εθνικισμού και, κατά συνέπεια, την ενίσχυση του πολιτικού εθνικισμού και του ρατσισμού. Ο Μπάνον, «συνομιλώντας» με τη Λεπέν και την AfD, με τον Ουρμπάν και τον Σαλβίνι, υποστηρίζει τον συντονισμό της εθνικιστικής-ρατσιστικής ακροδεξιάς στην Ευρώπη και προαναγγέλλει μια «έκρηξη» της ακροδεξιάς στα αποτελέσματα των ευρωεκλογών του Μάη του 2019. Και δεν μένει στα λόγια: Το ίδρυμα που έχει ιδρύσει και ο δημοσιογραφικός οργανισμός Breitbart που διευθύνει, θα διαθέσουν πολλά χρήματα για την προεκλογική καμπάνια της ακροδεξιάς. Η σκληρή αμερικανική Νέα Δεξιά έχει «αποβιβαστεί» στην Ευρώπη.

Όμως, επίσης, το φαινόμενο δεν είναι κυρίως «κατευθυνόμενο», δεν είναι το αποτέλεσμα μιας συνωμοτικής ακροδεξιάς δραστηριότητας.

Στα 10 χρόνια από το ξέσπασμα της κρίσης, οι κυρίαρχες τάξεις κατόρθωσαν να κάμψουν τις αντιστάσεις και να εξουδετερώσουν τις «απειλές», με αποτέλεσμα να είναι οι ίδιες οι κυρίως επωφελούμενες από τις πολιτικές που αναπτύχθηκαν στα χρόνια της κρίσης. Πατώντας σήμερα πάνω στο «κεκτημένο» της ενίσχυσης

των νεοφιλελεύθερων αντιμεταρρυθμίσεων, ευνοούν την ανάπτυξη της σύγχρονης ακροδεξιάς: των πολιτικών δυνάμεων που υπερασπίζονται φανατικά τις νεοφιλελεύθερες πολιτικές ως «φυσιολογικές», ενώ ταυτόχρονα δαιμονοποιούν ως παράλογη και «αφύσικη» την εργατική/λαϊκή αντίσταση σε αυτές, αλλά επίσης προσφέρουν σε τσακισμένα λαϊκά στρώματα ένα στόχο εκτόνωσης της συσσωρευμένης οργής, έναν αποδιοπομπαίο τράγο, χτίζοντας τις ιδέες, αλλά και τις κινητοποιήσεις ενάντια στους πρόσφυγες και τους μετανάστες.

Η σύγχρονη ακροδεξιά δεν οχυρώνεται πλέον πίσω από τα ιστορικά σύμβολά της. Επιδιώκοντας να κερδίσει μαζικά ακροατήρια, προσπαθεί συστηματικά να αποκρημίζει τη σχέση της με τους προγόνους –με τον Χίτλερ, τον Μουσολίνι, τον Φράνκο κ.ο.κ.– προβάλλοντας ένα «νέο» πρόσωπο: της τάχα εναλλακτικής λύσης απέναντι στα δεινά της παγκοσμιοποίησης, μέσω της επιστροφής στην εθνική/κρατική κυριαρχία, στις πολιτικές «εθνικής προτεραιότητας», στον προστατευτισμό και την αγιοποίηση των κρατικών μηχανισμών (με μια προτεραιότητα στο στρατό, την αστυνομία, την εκκλησία...).

Κρίση

Ποιο είναι το υπόβαθρο αυτής της εξέλιξης;

Το 2008 η κατάρρευση της Λίμαν Μπράδερς «ανακοίνωσε» στον πλανήτη το ξέσπασμα της διεθνούς οικονομικής κρίσης, της βαθύτερης που συγκλόνισε τον καπιταλισμό μετά την ιστορική κρίση που άρχισε το 1929 και τερματίστηκε μέσω της καταστροφής που προκάλεσε το σφαγείο του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Όσοι θεωρούν ότι η κρίση του '29 αντιμετωπίστηκε με το Νιου Ντιλ του Ρούζβελτ, ότι ακολούθησε μια «ανάπαυλα» μεταξύ 1934-1936 και μετά ξέσπασε μια «νέα κρίση», απλώς απέχουν από τα βασικά θεωρητικά κεκτημένα όλης της μαρξιστικής Αριστεράς διεθνώς.

Η κρίση του 2008 τερμάτισε το «μπουμ» της δεκαετίας του '90, αναδεικνύοντας το ιστορικό αδιέξοδο του νεοφιλελευθερισμού που είχε στηρίξει τις προηγούμενες επιτυχίες των Θάτσερ, Ρίγκαν, Κλίντον κ.ο.κ. Στο τέλος της πρώτης δεκαετίας του 21ου αιώνα, οι καθεστωτικές δυνάμεις, μπροστά στην κρίση, στηρίχθηκαν σε δύο βασικά γιατροσόφια: Αφενός, στα μαζικά προγράμματα κρατικής «ενίσχυσης», κυρίως των τραπεζών, με τη διάθεση κολοσσιαίων ποσών της τάξης των δεκάδων τρισεκατομμυρίων δολαρίων. Αφετέρου, με τη σκληρή απαίτηση προς τις κυβερνήσεις και τους διεθνικούς «θεσμούς» να συνεχίσουν απαρέκλιτα τις νεοφιλελεύθερες αντιμεταρρυθμίσεις.

Αυτά τα μέτρα εμφάνισαν, προσωρινά, γύρω στο 2015, μια κάποια αποτελεσματικότητα. Το τσάκισμα των μισθών και των εργατικών δικαιωμάτων, μέσω της διαρκούς πίεσης των αντιμεταρρυθμίσεων, οδήγησε σε μια αύξηση της κερδοφορίας των επιχειρήσεων. Το φαινόμενο είχε σημαντικές υποσημειώσεις: οι ίδιοι οι καθεστωτικοί αναλυτές το περιγράφουν ως ασθενικό και αβέβαιο, ενώ ταυτόχρονα δεν αφορούσε στον ίδιο βαθμό όλα τα «κέντρα» του συστήματος.

Όμως το βασικό πρόβλημα δεν ήταν αυτό. Όλοι οι δείκτες για τις επενδύσεις και η ιστορικών διαστάσεων στασιμότητα της παραγωγικότητας (στα επίπεδα των μέσων της δεκαετίας του 2000...) δείχνουν ότι οι ίδιοι οι καπιταλιστές δεν πιστεύουν ότι το σύστημά τους έχει μπει σε «φωτεινό κύκλο». Η αύξηση της κερδοφορίας των επιχειρήσεων κατευθύνεται κυρίως στην αποθησαύριση, δηλαδή στη δημιουργία μιας σειράς από νέες «φούσκες».

Η επέτειος των 10 χρόνων από το ξέσπασμα της κρίσης αντιμετωπίστηκε με μια αξιοσημείωτη επίδειξη απαισιοδοξίας από τα «σοβαρά» έντυπα που οργανώνουν τη διεθνή συζήτηση μεταξύ των καπιταλιστών. Αυτά υπογράμμιζαν, σε μια σπάνια ομοφωνία ομοφωνίας, ότι καμιά από τις σοβαρές αιτίες που προκάλεσαν το 2008, δεν έχει «θεραπευτεί», ότι τα «αποθέματα» κεντρικής παρέμβασης στο ενδεχόμενο μιας νέας επιδείνωσης είναι πολύ πιο περιορισμένα, ενώ προειδοποιούσαν ότι τα επερχόμενα «νέα επεισόδια» θα έχουν διαστάσεις συγκρίσιμες με του 2008 (ή και μεγαλύτερες...) και θα δοκιμάσουν σοβαρά τη συνοχή του συστήματος.

Τα προβλήματα που ήρθαν στο προσκήνιο στη συνέχεια (χρηματιστηριακό κραχ, επανεμφάνιση της αστάθειας στις τράπεζες, κρίση στις «αναδυόμενες» οικονομίες όπως στην Τουρκία, την Αργεντινή, τη Βραζιλία κ.ο.κ.) επιβεβαιώνουν αυτή την εκτίμηση.

Τα σκαμπανεβάσματα του συστήματος έχουν και μια διασκεδαστική παρενέργεια. Μέσα στις γραμμές της αντικαπιταλιστικής Αριστεράς, κάποιοι «σοβαροί αναλυτές» θεωρούν ότι έχουν τα περιθώρια να κηρύσσουν (π.χ. τον Μάρτη του 2018) το «τέλος της κρίσης», να διαπιστώνουν ότι μπαίνουμε σε ένα «μεσοδιάστημα σταθερότητας του συστήματος» και να επανέρχονται έντρομοι (π.χ. τον Σεπτέμβριο του 2018), διαπιστώνοντας μια νέα «σεισμικών διαστάσεων κρίση». Όσοι αλλάζουν απόψεις, εκτιμήσεις και στρατηγικές κάθε Τρίτη-Πέμπτη-Σάββατο, ας προφυλαχτούν τουλάχιστον από τη γελοία πεποίθηση ότι ο παγκόσμιος καπιταλισμός τους ακολουθεί σε αυτόν τον ρυθμό της ανεμοδούρας.

Η καλύτερη απόδειξη της παρατεταμένης κρίσης του συστήματος είναι το πέρασμά της στο πολιτικό πεδίο και ο πολύ πιο επικίνδυνος παροξυσμός των ανταγωνισμών.

Η πολιτική ζωή σε βασικές χώρες του συστήματος μοιάζει σαν να έχει μπει στην... πρίζα. Ο Τραμπ στην Αμερική είναι το κορυφαίο παράδειγμα, αλλά εξίσου σοκαριστικό είναι ο ακροδεξιός Σαλβίνι στην Ιταλία (τη μητέρα-πατρίδα της ευρωπαϊκής Αριστεράς και της σύγχρονης άκρας Αριστεράς) ή οι δημοσκοπικές προβλέψεις που λένε ότι η Λεπέν βρίσκεται πλέον στην πρώτη θέση στη Γαλλία.

Ο Γκράμσι εξηγήσε αυτά τα φαινόμενα ως αποτέλεσμα της σύμπτωσης της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτικής κρίσης.

Έγραφε:

«Σε ένα δεδομένο σημείο της ιστορικής εξέλιξης, κοινωνικά στρώματα αποσπώνται από τα παραδοσιακά κόμμάτα τους. Με άλλα λόγια, τα

παραδοσιακά κόμματα στη συγκεκριμένη οργανωτική μορφή τους, με τους συγκεκριμένους ανθρώπους που τα συγκροτούν, τα αντιπροσωπεύουν και τα καθοδηγούν, δεν αναγνωρίζονται πλέον από τις τάξεις (ή τα τμήματα των τάξεων) ως εκφραστές τους. Όταν τέτοιες κρίσεις προκύπτουν, η άμεση κατάσταση μετατρέπεται σε ευαίσθητη και επικίνδυνη, γιατί το πεδίο γίνεται ανοικτό για βίαιες λύσεις, για τη δραστηριοποίηση άγνωστων δυνάμεων, που εκπροσωπούνται από χαρισματικούς “ανθρώπους του πεπρωμένου”».

Πρόκειται για μια προφητική περιγραφή του συνδυασμού της αστάθειας και μεταβλητότητας των συνθηκών (που εγκυμονεί ευκαιρίες για το κίνημα και την Αριστερά), αλλά και της επικινδυνότητας των συνθηκών, που γίνονται «ανοιχτές για βίαιες λύσεις» σε βάρος του κινήματος, της Αριστεράς και της κοινωνικής πλειοψηφίας. Αυτό το «περιβάλλον» αναπτύσσεται και μπορεί να ερμηνευτεί μόνο ως αποτέλεσμα της σύμπτωσης της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτικής κρίσης του συστήματος. Αν αυτά τα θεμελιώδη φαινόμενα δεν ήταν εν εξελίξει, τότε η Κλίντον θα κατοικούσε στο Λευκό Οίκο, στη Βρετανία ο Κάμερον θα απολάμβανε τους καρπούς της νίκης του στο δημοψήφισμα κατά του Brexit, στην Ιταλία θα κυριαρχούσε η σοσιαφιλελεύθερη κεντροαριστερά και στη Γαλλία ο Μακρόν θα σχεδίαζε τη μακροπρόθεσμη ηγεμονία του. Όμως ο κόσμος έχει πλέον την τάση να έρθει ανάποδα...

Πολύ πιο επικίνδυνο γίνεται το πεδίο των ανταγωνισμών μεταξύ των καπιταλιστών που, παρά τις αλλαγές που έχει επιφέρει η «παγκοσμιοποίηση» της δράσης του κεφαλαίου, εξακολουθούν να διαθέτουν ως βάση τα κράτη μέσα στα οποία αναπτύχθηκαν ακόμα και οι πιο πολυπλόκαμες των πολυεθνικών εταιριών. Ο Τραμπ συνεχίζει ασφαλώς να υπερασπίζει τους τομείς της «παγκοσμιοποίησης» που αποτελούν ζωτικό χώρο για τις αμερικανικές πολυεθνικές, αλλά πλέον δεν διστάζει καθόλου μπροστά σε μέτρα σκληρού προστατευτισμού, σκληρού οικονομικού εθνικισμού, όπου αυτές οι πολιτικές είναι αναγκαίες για την προστασία άλλων τμημάτων του αμερικανικού κεφαλαίου. Αυτή η στροφή στη μεγαλύτερη σε όγκο οικονομία του πλανήτη θα βρει αναπόφευκτα μιμητές, θα πάρει αναπόφευκτα ανάλογες απαντήσεις από τους άλλους «παίκτες» του συστήματος. Για την ακρίβεια, αυτό ήδη συμβαίνει: η Κίνα, η Ρωσία, η ΕΕ δεν συζητούν για το εάν θα πάρουν αντίμετρα προστατευτισμού, αλλά για το ποια ακριβώς θα είναι αυτά και με τι ρυθμό θα ξεδιπλωθούν. Και ακολουθούν ακόμα και οι δευτερεύοντες «παίκτες»: για παράδειγμα, ο Μπολσονάρο δήλωσε ότι θα τελειώσει με τις «φιλολογίες» περί λατινο-αμερικανισμού, που ενισχύθηκαν από τον Λούλα και όλο το «ροζ κύμα» της προηγούμενης περιόδου, και θα αντικαταστήσει αυτόν τον προσανατολισμό με αυτόνομη πορεία του βραζιλιάνικου καπιταλισμού και διμερείς σχέσεις, κυρίως με τις ΗΠΑ.

Αυτή η ένταση των ανταγωνισμών, επίσης, μπορεί να ερμηνευτεί μόνο πάνω στο έδαφος της εκτίμησης για την παρατεταμένη και βαθιά κρίση. Οι «ευκαιρίες» γίνονται για όλους λιγότερες και κατά συνέπεια ο αγώνας για το άρπαγμά τους

γίνεται όλο και πιο λυσσαλέος.

Και όλοι μας οφείλουμε να θυμόμαστε ότι ο οικονομικός εθνικισμός ήταν, πάντα στην ιστορία, ο «πρόλογος» του πολιτικού εθνικισμού, του ρατσισμού και της φιλοπόλεμης ιμπεριαλιστικής απληστίας.

Πολιτική

Αυτή η εξέλιξη βάζει τις δυνάμεις της ριζοσπαστικής αντικαπιταλιστικής Αριστεράς μπροστά σε κρίσιμες πολιτικές επιλογές:

1. Οφείλουμε να αναγνωρίσουμε τις δυνάμεις της εθνικιστικής-ρατσιστικής ακροδεξιάς ως θανάσιμο αντίπαλο του εργατικού-λαϊκού κινήματος και κάθε εκδοχής της Αριστεράς. Αυτή η εκτίμηση πρέπει να είναι απόλυτη, χωρίς δισταγμούς και υποσημειώσεις, και θα πρέπει να οδηγεί σε μια πολιτική τακτική σκληρής αντιπαράθεσης με τις ιδέες, με τις πρωτοβουλίες και τις κινητοποιήσεις, με την ατζέντα της ακροδεξιάς.

Μια τάση μετατόπισης προς την ατζέντα και τα ακροατήριά τους (όπως κάνει π.χ. ο λεγόμενος «πατριωτικός» χώρος) είναι ένα εξαιρετικά επικίνδυνο πολιτικό λάθος, γιατί οδηγεί στη νομιμοποίηση και όχι στην απομόνωση των νεοφασιστών. Το λάθος αυτό το πλήρωσε ακριβά το Linke στη Γερμανία, όταν η «ριζοσπαστική» εκπρόσωπός του Σάρα Βάγκενχεντ μετατοπίστηκε προς τις πολιτικές «εθνικής κυριαρχίας», με αποτέλεσμα να βυθιστεί το Linke μέσα στη σύγχυση και να αφεθούν οι Πράσινοι ως η μόνη ορατή εναλλακτική επιλογή απέναντι στη ρατσιστική AfD.

Απέναντι στην πολιτική του Σαλβίνι δεν είναι δυνατόν να παραμένει κανείς στα ερωτήματα «εάν και εφόσον ολοκληρώσει τη ρήξη με την ΕΕ και την έξοδο από το ευρώ», χάνοντας από τα μάτια του το γεγονός ότι ο Σαλβίνι προχωρά σε αυτές τις επιλογές ως τμήμα ενός προγράμματος και μιας τακτικής που είναι ολοκληρωτικός πόλεμος ενάντια σε κάθε κατάκτηση της εργατικής τάξης, ένας πόλεμος κρυμμένος πίσω από τις πρωτοφανείς σε σκληρότητα επιθέσεις στους μετανάστες και στους πρόσφυγες.

2. Η πάλη ενάντια στην ακροδεξιά οφείλει να μην υποχωρήσει ούτε πόντο πίσω από την κεντρική ιδέα ότι το «ακραίο κέντρο», ο χώρος που δημιουργείται μέσω της σύγκλισης των συντηρητικών κομμάτων, της σοσιαλδημοκρατίας και της κεντροαριστεράς, δεν αποτελεί εναλλακτική λύση στους νεοφασίστες.

Αντίθετα είναι η πολιτική του «ακραίου κέντρου», η πολιτική της προχώρησης στο νεοφιλελευθερισμό, που στρώνει μέσω των αντιμεταρρυθμίσεων το δρόμο στην ακροδεξιά. Και ταυτόχρονα, το «ακραίο κέντρο» ανοίγει το δρόμο στις πιο συγκεκριμένες, στις «ταυτοτικές» πρωτοβουλίες του ρατσισμού και του εθνικισμού: Τη ρατσιστική αντιμετώπιση των προσφύγων και των μεταναστών δεν την «έχτισαν» οι νεοφασίστες, αλλά οι κυβερνήσεις και οι διεθνικοί θεσμοί όπως η ΕΕ-φρούριο. Την ισλαμοφοβία δεν την θέριασε ο Τραμπ και η Νέα Δεξιά, αυτοί ήρθαν να μαζέψουν τους καρπούς της προηγούμενης αντιδραστικής

μετατόπισης των «πολυπολιτισμικών» τύπου Χίλαρι Κλίντον ή Ομπάμα. Τον αυταρχισμό και την ενίσχυση του κύρους της αστυνομίας και του στρατού τον έχτισαν οι σοσιαλφιλελεύθερες κυβερνήσεις που χρειάστηκαν το «κράτος πυγμής» για να επιβάλουν τις αντιμεταρρυθμίσεις κ.ο.κ.

Όσοι είδαν τον Μακρόν ως εκλογικό αντίβαρο στη Μαρίν Λεπέν είναι καταδικασμένοι στο τέλος της ημέρας να επιλέξουν τον Τσίπρα ως αντίβαρο στον... Μιχαλολιάκο.

Αντίθετα, μόνο η αποτελεσματική πάλη ενάντια στις κυβερνήσεις και τα προγράμματά τους, ενάντια στους ιμπεριαλιστικούς θεσμούς και την πολιτική τους, μπορεί να είναι αποτελεσματική πάλη ενάντια στην ακροδεξιά.

3. Σε αυτή την πορεία, το μεταβατικό πρόγραμμα που έχει ανάγκη η ριζοσπαστική-αντικαπιταλιστική Αριστερά δεν είναι δυνατόν να τεμαχίζεται και οι στόχοι του να θρυμματίζονται σε «στάδια».

Στη Βρετανία σήμερα, αρκετό καιρό μετά το δημοψήφισμα για το Brexit, γνωρίζουμε ότι μια απόφαση για «ρήξη με την ΕΕ» δεν λείπει από μόνη της πολλά πράγματα για τον κόσμο της εργασίας και τις προοπτικές του. Για την ακρίβεια, γνωρίζουμε πλέον, δια του παραδείγματος, ότι υπάρχει εκδοχή «ρήξης με την ΕΕ» από δεξιά, μια πολιτική επιστροφής στην ενίσχυση της «εθνικής κυριαρχίας» που συνδυάζεται άνετα με την παράταση της πιο σκληρής λιτότητας. Αν με το ελληνικό παράδειγμα του 2015 αποδείχθηκε ότι η ρήξη με το ευρώ και την ΕΕ είναι «αναγκαία συνθήκη» για την ανατροπή της λιτότητας, το παράδειγμα της Βρετανίας αποδεικνύει ότι δεν είναι και «ικανή συνθήκη». Η ενοποίηση ανάμεσα στα δύο βασικά στοιχεία μπορεί να προκύπτει μόνο μέσα από μια συνολική πολιτική της ριζοσπαστικής Αριστεράς και τη διεκδίκηση ενός ηγεμονικού ρόλου των εργατικών μαζών μέσα στις εξελίξεις.

Στις επερχόμενες ευρωεκλογές, η άκρα Δεξιά θα κατέβει με κεντρικό σύνθημα: «Επιστροφή στην Ευρώπη των κυρίαρχων εθνών-κρατών» (σύμφωνα με Λεπέν-Σαλβίνι). Η αντιπαράθεση με αυτή την αντιδραστική στρατηγική θα υποχρεώνει τη ριζοσπαστική Αριστερά να ενοποιήσει τα αντιιμπεριαλιστικά και αντιαυταρχικά συνθήματά της με τα ταξικά αιτήματα της αντιλιτότητας, θα υποχρεώνει σε διευκρινήσεις πάνω στα αιτήματα για «λαϊκή κυριαρχία» (με την έννοια της υπεράσπισης και της διεύρυνσης των δημοκρατικών δικαιωμάτων) σε ρήξη με τις ιδέες της «εθνικής κυριαρχίας» (και χειρότερα, των «κυριαρχικών δικαιωμάτων της χώρας») που στρέφονται προς τον εθνικό ανταγωνισμό, τον επεκτατισμό και αποτελούν νομιμοποιητική βάση για τους εξοπλισμούς και φιλοπόλεμους τυχοδιωκτισμούς.

4. Στην πορεία αυτή θα κληθούμε να παρουσιάσουμε επί σκηνής σοβαρές και αποτελεσματικές δυνάμεις. Είτε στις επερχόμενες πολιτικές-εκλογικές αναμετρήσεις, είτε στις κρίσιμες μάχες της «επόμενης μέρας».

Κάποιοι σύντροφοι, αναλύοντας τη νίκη του Μπολσονάρο στη Βραζιλία, στέκονται αποκλειστικά στις αναμφισβήτητες ευθύνες του ΡΤ (και κάποιοι από αυτούς «αναφέρονται» στο PSOL, το Κόμμα για το Σοσιαλισμό και την Ελευθερία που

αποτελεί μια «μετωπική» συγκρότηση στα αριστερά του PT).

Όμως είναι άλλο να αναλύεις τα αίτια μιας νίκης της ακροδεξιάς και άλλο να καλείσαι να αντιμετωπίσεις τις συνέπειες αυτής της νίκης.

Ας δούμε τι λένε οι ίδιοι οι σύντροφοι στη Βραζιλία. Αντιγράφουμε από τη διακήρυξη της Resistencia, μιας από τις πιο ριζοσπαστικές τάσεις του PSOL, την επόμενη ημέρα της νίκης του Μπολσονάρο:

«Από σήμερα το κεντρικό μας καθήκον θα είναι η οικοδόμηση ενός Ενιαιίου Μετώπου (προσπαθώντας να συγκεντρώσουμε τις δυνάμεις της Αριστεράς –από το PT, το PSOL, το PCdoB, το PCB, το PSTU κ.ά.– αλλά και τις δυνάμεις του εργατικού και φοιτητικού κινήματος), με στόχο να αντισταθούμε και να οδηγήσουμε στην ήττα την ακροδεξιά κυβέρνηση του Ζαΐρ Μπολσονάρο... (μέσα σε αυτή τη γενικότερη αντίσταση) θα παλέψουμε επίσης για την οικοδόμηση μιας Νέας Αριστεράς, που θα επιδιώκει να ξεπεράσει τα βαριά λάθη και τους περιορισμούς του PT, μαζί με το PSOL, το PCB (Κομμουνιστικό Κόμμα Βραζιλίας), το MTST (Κίνηση Αστέγων Εργατών), το APIB (Συντονισμός των Ιθαγενικών Λαών στη Βραζιλία) και άλλα τμήματα που επιδιώκουν μια νέα σοσιαλιστική προοπτική για τη χώρα...».

Δεν γνωρίζουμε την κατάσταση στη Βραζιλία και δεν μας αφορά να πάρουμε θέση για την ακρίβεια κάθε αράδας αυτής της πολιτικής στάσης. Η συγκεκριμένη ανάλυση των συγκεκριμένων συνθηκών είναι αναντικατάστατη προϋπόθεση μπροστά σε τέτοιες επιλογές και αποφάσεις. Όμως, για άλλη μια φορά αποδεικνύεται ότι το Ενιαίο Μέτωπο στις σημερινές συνθήκες αποτελεί τη lingua franca των ακτιβιστών, των αγωνιστών που καλούνται να βγάλουν τα κάστανα από τη φωτιά. Αποτελεί τη διαχωριστική γραμμή ανάμεσα σε κάθε σοβαρή απόπειρα αντίστασης και παρέμβασης, και τους ανέξοδους και αδιέξοδους βερμπαλισμούς. Ταυτόχρονα διαπιστώνουμε ότι οι σύντροφοι αυτοί, σωστά κατά τη γνώμη μας, συνδέουν την υποχρέωση του Ενιαιίου Μετώπου με τη διεκδίκηση ενός σοβαρού, συστηματικού, διαρκούς συντονισμού στη δράση των δυνάμεων της «άλλης», της ριζοσπαστικής Αριστεράς.

Αυτή η απλή, αλλά τόσο ουσιαστική επιλογή, εδώ χάνεται κάτω από τόνους φλυαρίας και ασκήσεων επί χάρτου.

Άλλοι επιλέγουν να χτίσουν ένα κάποιο «κόμμα», αποφεύγοντας τα κρίσιμα ερωτήματα του πολιτικού χρόνου, αποφεύγοντας δηλαδή να μας πουν το τι θα κάνουν μέχρι την ίδρυση (σε βδομάδες; Σε μήνες; Σε χρόνια;) αυτού του κόμματος. Άλλοι επιλέγουν να αποχωρήσουν από το «κεντρικό πολιτικό» πεδίο, να επιστρέψουν στο «κοινωνικό», αφήνοντας για αργότερα τις αναγκαίες πολιτικές πρωτοβουλίες (και υποτιμώντας το γεγονός ότι στο μεταξύ, έτσι, ο κόσμος μας θα γίνει βορρά εκβιαστικών διλημάτων, που άλλους εξυπηρετούν...). Άλλοι βιάζονται να επιστρέψουν στην «ασφάλεια» της ιδεολογικής κριτικής μέσω μικρών και απομονωμένων ομάδων, αποφεύγοντας προς το παρόν(;) πολιτικές ευθύνες.

Αν βάλουμε ως κριτήριο τις ανάγκες του κόσμου μας, γίνεται σαφές ότι χρειάζεται «άλλος δρόμος». Από την πλευρά μας έχουμε δηλώσει ότι η συζήτηση αυτή αφορά κυρίως τις δυνάμεις της ΛΑΕ, της ΑΝΤΑΡΣΥΑ, άλλες δυνάμεις που αποσπάστηκαν από τον ΣΥΡΙΖΑ το καλοκαίρι του 2015, οργανώσεις, ομάδες και ανένταχτους αγωνιστές/τριες που επέμειναν στο δρόμο της κοινωνικής αντίστασης. Γνωρίζουμε ότι για μια κοινή στάση και κοινή προσπάθεια αυτού του «χώρου» υπάρχουν πολιτικές προϋποθέσεις. Γνωρίζουμε ότι σοβαρά λάθη της ηγεσίας της ΛΑΕ έκαναν αυτή την προοπτική πιο δύσκολη, γι' αυτό άλλωστε (εμείς και άλλοι!) αντιδράσαμε έντονα σε αυτά. Όμως γνωρίζουμε, επίσης, ότι οι πολιτικές προϋποθέσεις απαντιούνται πιο εύκολα μέσα από μια κοινή προσπάθεια, αν αναγνωριστεί η σημασία του στόχου να απαντηθούν και αν δηλωθεί η πρόθεση συμμετοχής σε αυτή τη διαδικασία.

Με ορίζοντα όχι μόνο την επόμενη πολιτική-εκλογική αναμέτρηση, αλλά κυρίως την επόμενη ημέρα.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Για περισσότερα δεξ το «Morbid Symptoms» του Ζιλμπέρ Ασκάρ στο τεύχος 108 του International Socialist Review, <https://isreview.org/issue/108/morbid-symptoms>

Η επαναστατική Αριστερά στη Σερβία

Συνέντευξη με τον Πάβλε Ίλιτς, στο περιθώριο της συνάντησης επαναστατικών οργανώσεων από τα Βαλκάνια που διοργάνωσε η αριστερή οργάνωση Λέβιτσα στην πόλη Δοϊράνη της Δημοκρατίας της Μακεδονίας. Τη συνέντευξη πήρε ο Πέτρος Τσάγκαρης.

Το Ίλιτς έχει σχέση με τον Λένιν;

Όχι, το «τς» του Λένιν είναι πιο παχύ από το δικό μου «τς». Είναι άλλο γράμμα...

Τι συμβαίνει με τη σερβική άρχουσα τάξη; Τι επιδιώκει; Ποια είναι η στρατηγική και οι προσανατολισμοί της;

Στην πορεία των τελευταίων 18 ετών, δηλαδή από την πτώση του Μιλόσεβιτς και μετά, έχει επέλθει μια πολύ σημαντική και πολύ ενδιαφέρουσα εξέλιξη όσον αφορά την άρχουσα τάξη της Σερβίας. Για να κατανοήσει κανείς αυτή την εξέλιξη –ειδικά αν δεν είναι τόσο εξοικειωμένος με την πολιτική κατάσταση στη Σερβία– θα πρέπει να κάνει μια μικρή αναδρομή στο ιστορικό υπόβαθρό της.

Η κύρια ιδεολογική αντιπαράθεση, όσον αφορά τη

Ο Πάβλε Ίλιτς είναι μέλος της επαναστατικής σοσιαλιστικής οργάνωσης Marks 21 στη Σερβία.

σερβική αστική πολιτική και κατ' επέκταση η κύρια εσωτερική αντίθεση της σερβικής πολιτικής σκηνής σε όλη τη δεκαετία του 1990 και ως τις αρχές του αιώνα μας, ήταν η διαλεκτική σχέση μεταξύ της επονομαζόμενης «πρώτης» και της «δεύτερης» Σερβίας (πρόκειται για όρους που χρησιμοποιούνται ευρέως για να περιγράψουν με απλό τρόπο πολιτικές).

Η «πρώτη» Σερβία περιλάμβανε εθνικιστικές δυνάμεις, δυνάμεις της παράδοσης, δυνάμεις φιλορωσικού προσανατολισμού, εθνικολαϊκιστές ή εθνολαϊκιστές, θα λέγαμε κατά κάποιο τρόπο. Η «δεύτερη» Σερβία ήταν οι φιλελεύθερες δυνάμεις, οι εκσυγχρονιστές, οι τεχνοκράτες. Συμβολικά θα μπορούσαμε να πούμε ότι η «πρώτη» Σερβία ήταν οι δυνάμεις που στήριζαν το καθεστώς Μιλόσεβιτς και που εμπλέκονταν στους πολέμους που διέλυσαν τη Γιουγκοσλαβία και η «δεύτερη» Σερβία οι δυνάμεις που ανέτρεψαν τον Μιλόσεβιτς, η δημοκρατική αντιπολίτευση.

Η δεκαετία του 1990 μπορεί να περιγραφεί ως η περίοδος όπου κυριάρχησε η «πρώτη» Σερβία και μετά το 2000 ως η περίοδος κυριαρχίας της «δεύτερης» Σερβίας.

Κάτι εξαιρετικά ενδιαφέρον έγινε στο τέλος της δεκαετίας του 2000-2010. Το κύριο κόμμα της αντιπολίτευσης όλη εκείνη την περίοδο ήταν το Ριζοσπαστικό Κόμμα, μια σχεδόν φασιστική οργάνωση στη δεκαετία του '90 που, υπό την ηγεσία του Βόισλαβ Σέσελι, καλούσε π.χ. σε εθνοκάθαρση στη Βοσνία, αποστολή «εθελοντών» γι' αυτό το σκοπό κλπ. Ο σημερινός πρόεδρος της Σερβίας, Αλεξάνταρ Βούτσιτς, ο οποίος ήταν τότε (τη δεκαετία του '90) υπουργός Πληροφοριών, επίσης καλούσε π.χ. σε εθνοκάθαρση ή εξόντωση των μουσουλμάνων.

Όμως το 2008, αυτός και ο πολιτικός του μέντορας, Τόμισλαβ Νίκολιτς, αποφάσισαν να διασπάσουν το Ριζοσπαστικό Κόμμα, προς μια φιλική προς την ΕΕ κατεύθυνση, και σχημάτισαν το Σερβικό Προοδευτικό Κόμμα (προοδευτικό κατ' όνομα φυσικά). Αυτό που έκανε ο Βούτσιτς νομίζω αποτελεί το πιο διαφωτιστικό παράδειγμα για να κατανοήσουμε κάπως πιο «οργανικά» τις διαλεκτικές δυναμικές που ακολουθούν οι αστοί πολιτικοί στη Σερβία, από την εποχή του Τζίντζιτς, που ήταν ο αρχιτέκτονας της εξέγερσης ενάντια στον Μιλόσεβιτς.

Εκείνο που έκανε ο Βούτσιτς ήταν να υιοθετήσει το οικονομικό πρόγραμμα της «δεύτερης» Σερβίας, αποφασίζοντας να ξεπλύνει τον εαυτό του από το εθνικιστικό του παρελθόν και να γίνει ένας φιλοδυτικός κεντροδεξιός πολιτικός. Κάνοντάς το αυτό, συγχώνευσε –ή καλύτερα συνέθεσε– τη δυναμική της «πρώτης» και της «δεύτερης» Σερβίας μέσα στα πλαίσια του Σερβικού Προοδευτικού Κόμματος. Και έτσι κατάπιε-απορρόφησε όλο το κυρίαρχο-παραδοσιακό (mainstream) πολιτικό προσωπικό. Απόδειξη γι' αυτό αποτελεί το γεγονός ότι όλα τα άλλα κόμματα, που αποτελούσαν τα προπύργια και τα στηρίγματα της «πρώτης» και της «δεύτερης» Σερβίας, τώρα βρίσκονται κάτω από το όριο εισόδου στο κοινοβούλιο. Το Ριζοσπαστικό Κόμμα, που αποτέλεσε τη βάση για τη δημιουργία του Προοδευτικού Κόμματος, τώρα έχει εντελώς εκμηδενιστεί, απαλειφθεί, εξαφανιστεί. Ο ίδιος ο Σέσελι αθώωθηκε (το 2016) από το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο, επέστρεψε

στη Σερβία (του είχε επιτραπεί από το 2014 λόγω καρκίνου) και έκτοτε αποτελεί αντιπολιτευόμενη φωνή μέσα στο Σερβικό Προοδευτικό Κόμμα. Αυτός ο οριακά φασίστας έχει πάψει πια να παίζει σημαντικό πολιτικό ρόλο, αποτελεί πρακτικά εργαλείο του Βούτσιτς.

Το ίδιο μπορεί να λεχθεί και για τη φιλελεύθερη αντιπολίτευση. Το πρώην ισχυρότερο κόμμα στη Σερβία, το Δημοκρατικό Κόμμα, που ήταν το κυβερνών κόμμα μεταξύ 2000-2012, διασπάστηκε και διαλύθηκε. Το τμήμα του που κρατάει τη «σφραγίδα» του ονόματος (Δημοκρατικό Κόμμα), απέτυχε να μπει ακόμη και στην τοπική βουλή του Βελιγραδίου, παρότι εκεί θεωρείτο ότι ήταν το προπύργιο του. Αυτό έγινε τον περασμένο Μάρτιο.

Έχουν σχέση αυτά με την επικαιρότητα, με τη σημερινή μας συγκέντρωση εδώ στη Δοϊράνη;

Ακριβώς εκεί θα κατέλγη. Είμαστε όλοι εδώ, επειδή βλέπουμε την προσπάθεια του NATO για επέκταση στα Βαλκάνια. Είναι ήδη γεγονός η ένταξη του Μαυροβούνιου στο NATO, ένα γεγονός που σήμανε το κλείσιμο, το σφράγισμα θα λέγαμε, της Αδριατικής, η οποία αποτελεί πλέον πλάνα του NATO. Και τώρα ανοίγει και το ζήτημα της Μακεδονίας. Βάσει των εξελίξεων στο ζήτημα αυτό, πιθανόν να δούμε νέες εξελίξεις στη Σερβία και τη Βοσνία. Ο Βούτσιτς ετοιμάζει αργά τη Σερβία, προκειμένου αυτή να πλησιάσει όλο και περισσότερο προς το NATO. Η επίσημη πολιτική της χώρας είναι στρατιωτική ουδετερότητα, αλλά οι αριθμοί λένε εντελώς διαφορετικά πράγματα. Εδώ και πολλά χρόνια η Σερβία έχει ενταχθεί στην Partnership for Peace [σ: πρόγραμμα «σχέσεων εμπιστοσύνης» του NATO με όλες τις πρώην σοβιετικές χώρες και με ευρωπαϊκές χώρες που δεν είναι μέλη της Συμμαχίας]. Δηλαδή, η στρατιωτική ουδετερότητα δεν σημαίνει αναγκαστικά ότι δεν συμμετέχει σε στρατιωτικές συμμαχίες, αλλά αντίθετα μπορεί να σημαίνει το να γλείφεις ταυτόχρονα και την Ουάσινγκτον και τη Μόσχα και τις Βρυξέλλες.

Έχω δει δημοσκόπηση που λέει ότι το 80% των Σέρβων είναι κατά του NATO...

Σωστά. Αυτή είναι μια πολύ ακριβής εκτίμηση-υπολογισμός. Τα αντινατοϊκά αισθήματα μεγεθύνονται από το γεγονός ότι ο βομβαρδισμός της Σερβίας από το NATO υπάρχει στη ζωντανή μνήμη της πλειοψηφίας των ανθρώπων. Αλλά πιστεύω ότι κι αυτοί ακόμη που υποστηρίζουν την ένταξη στην ΕΕ, δεν είναι πλειοψηφία.

Ωστόσο αυτό που είναι ενδιαφέρον είναι το γεγονός ότι αυτά τα αντινατοϊκά αισθήματα στην πράξη δεν μεταφράζονται εύκολα –κατά τη γνώμη μου– σε φιλορωσικά αισθήματα. Και αυτό ακριβώς είναι που ανοίγει μια πελώρια, αδιανόητη μέχρι σήμερα, δυνατότητα για την Αριστερά. Δυνατότητα που δυστυχώς οι υποκειμενικές αδυναμίες της Αριστεράς δεν της έχουν επιτρέψει ακόμη να εκμεταλλευθεί. Υπήρξε ένα παράθυρο ευκαιρίας το 2017 με το μαζικό κίνημα ενάντια

στον Βούτσιτς, που είχε και πολλά κοινωνικά αιτήματα. Δυστυχώς ο υποκειμενικός παράγοντας της Αριστεράς ήταν πολύ αδύναμος, πολύ «υπανάπτυκτος», ώστε να κεφαλαιοποιήσει τις δυνατότητες αυτού του κινήματος.

Τι συμβαίνει με την εργατική τάξη; Σε τι επίπεδο βρίσκονται οι μισθοί και τα εργατικά δικαιώματα; Υπάρχουν συνδικάτα που να τα υπερασπίζονται στοιχειωδώς; Υπάρχει εργατικό κίνημα;

Οι συνθήκες εργασίας είναι τραγικές και επιδεινώνονται σταθερά από τις αρχές της δεκαετίας του 1980, οπότε άρχισε η επιβράδυνση της γιουγκοσλαβικής οικονομίας. Μπορούμε να διαχωρίσουμε ολόκληρη αυτή την εποχή σε συγκεκριμένες περιόδους: Είχαμε την έναρξη της κρίσης της γιουγκοσλαβικής οικονομίας που συνοδεύτηκε με μείωση των πραγματικών μισθών και συνακόλουθα του βιοτικού επιπέδου. Πολλοί τότε απογοητεύθηκαν από το κράτος (τόσο το ομοσπονδιακό όσο και στο επίπεδο των συνιστωσών Δημοκρατιών), καθώς το ΑΕΠ κατακύλησε. Τη δεκαετία του '90 υπήρχε ο παράγοντας της φτώχειας, η επιβολή εμπάργκο και οικονομικών κυρώσεων, ο πόλεμος, η έλευση της κυβέρνησης Μιλόσεβιτς.

Ο πατριώτης σοσιαλιστής, αυτός που πολέμησε ενάντια στον δυτικό ιμπεριαλισμό... Τουλάχιστον αυτό πιστεύει ένα μέρος της Αριστεράς στην Ελλάδα.

(Χαμογελάει). Τίποτα δεν θα μπορούσε να είναι πιο μακριά από την αλήθεια απ' ό,τι αυτή η ιδέα. Όσον αφορά το «σοσιαλιστής», αξίζει να θυμίσουμε ότι ο Μιλόσεβιτς ήταν αυτός που άρχισε να ιδιωτικοποιεί τις δημόσιες επιχειρήσεις και τις πλουτοπαραγωγικές πηγές... Αλλά ας πάρουμε τα πράγματα από την αρχή. Ο Μιλόσεβιτς ήταν ένας από τους αρχιτέκτονες της κατάρρευσης της Γιουγκοσλαβίας. Μπορεί να είμαστε ενάντια στον τότε γιουγκοσλαβικό κρατικό καπιταλισμό, όμως η Γιουγκοσλαβία αυτή είχε στηθεί στη βάση της διεθνικής ενότητας μέσα από τον κοινό αγώνα ενάντια στον φασισμό. Έτσι η Γιουγκοσλαβία επανεφευρέθηκε: από μια μοναρχία όπου κυριαρχούσαν οι Σέρβοι, μετατράπηκε σε μία χώρα των νότιων Σλάβων [σ.σ. Γιουγκοσλαβία σημαίνει η Νότια Σλαβία]. Είχε βεβαίως τις δικές της εκδοχές εθνικισμού, είχε λιγότερο ή περισσότερο συγκαλυμμένες μορφές εθνικής καταπίεσης κ.λπ.

Όστόσο ο Μιλόσεβιτς εκπροσωπούσε ένα από τα δύο ρεύματα της εσωτερικής αντίθεσης, που ενυπήρχε μέσα στον γιουγκοσλαβικό κρατικό μηχανισμό και στο γιουγκοσλαβικό κομμουνιστικό κόμμα (Ενωση Κομμουνιστών της Γιουγκοσλαβίας αυτοονομάζονταν). Υπήρχαν δύο ρεύματα σε αυτή τη διαλεκτική αντίθεση, οι συγκεντρωτιστές και οι φεντεραλιστές, δηλαδή εκείνοι που επιθυμούσαν περισσότερο κεντρικό έλεγχο της οικονομίας εκ μέρους του Βελιγραδίου, και εκείνοι που ήθελαν να διευρύνουν την αυτονομία των επιμέρους Δημοκρατιών.

Με την πτώση του [Αλεξάνταρ] Ράνκοβιτς από τις θέσεις εξουσίας τη δεκαετία του 1960, η πρώτη ομάδα, οι συγκεντρωτιστές, πττήθηκαν σαφώς οριστικά και το Σύνταγμα του 1974 εξυμνείτο πάντα ως το σημείο θριάμβου των

φεντεραλιστικών αρχών.

Μετά, στη δεκαετία του 1980, όταν η χώρα αντιμετώπιζε ένα όλο και αυξανόμενο χρέος, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο είχε κάποιον τον οποίο υποστήριζε. Ποιον; Τον Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς. Και αυτό επειδή τον έβλεπαν ως συγκεντρωτιστή, ως κάποιον που θα μπορέσει να επανασυγκεντρωποιήσει τη γιουγκοσλαβική οικονομία και έτσι θα γίνει πιο εύκολη (για το ΔΝΤ) η αποπληρωμή των χρεών. Όπως και στην περίπτωση του Σαντάμ ή την περίπτωση των περισσότερων δικτατόρων ή δεσποτικών ηγετών –οι οποίοι πολλές φορές εσφαλμένα θεωρούνται ως μαχητές υπέρ μιας εθνικής απελευθέρωσης ή ως αντιιμπεριαλιστές μαχητές κατά του ιμπεριαλισμού– ο Μιλόσεβιτς βρισκόταν σε συνεννόηση με το δυτικό κεφάλαιο και κατ' επέκταση με τον δυτικό ιμπεριαλισμό, πριν να γίνει εχθρός τους.

Όταν ο Μιλόσεβιτς ανέβηκε στην εξουσία, ξεκίνησε τη διαδικασία των ιδιωτικοποιήσεων. Ωστόσο, κι αυτό είναι αξιοσημείωτο, ήταν η βιομηχανική εργατική τάξη εκείνη που αναγνώριζε τα οικονομικά της συμφέροντα στο πρόσωπο του Μιλόσεβιτς και του Σοσιαλιστικού Κόμματός του. Γιατί η διαδικασία ιδιωτικοποιήσεων, την οποία είχε αναλάβει, δεν ήταν τόσο γοργή ή τόσο βίαιη με την αντίστοιχη διαδικασία π.χ. στην Ανατολική Γερμανία την ίδια περίοδο.

Έτσι για μια περίοδο η φιλελεύθερη δημοκρατική αντιπολίτευση ήταν η κύρια δύναμη που εμπύχωνε και ζωντάνευε το κίνημα των φοιτητών, καθώς και άλλα κινήματα –και τελικά την εξέγερση κατά του Μιλόσεβιτς. Ωστόσο για μια περίοδο είχε δυσκολία να τραβήξει με το μέρος της βιομηχανικούς εργάτες, αλλά και τον αγροτικό πληθυσμό της υπαίθρου. Τότε ήταν που ανέπτυξαν μια κλασική στερεοτυπική αντιμετώπιση των κοινωνικών τάξεων. Η αντιπολίτευση έλεγε συχνά π.χ. ότι οι εργάτες έχουν «κολλήσει» στο παρελθόν, ότι ήταν αντιδραστική δύναμη, ότι είναι αντι-εκσυγχρονιστές, ότι υποστηρίζουν όλοι τον Μιλόσεβιτς κ.λπ. Αν αυτό συνέχιζε να ισχύει, τότε σίγουρα ποτέ δεν θα κατάφερναν να ανατρέψουν τον Μιλόσεβιτς.

Την ίδια στιγμή ωστόσο η πτώση του βιοτικού επιπέδου κατέτρωγε και το επίπεδο διαβίωσης της εργατικής τάξης, πράγμα που οδήγησε στην έναρξη μια διαδικασίας επανεκτίμησης της υποστήριξής της προς τον Μιλόσεβιτς. Η σερβική δημοκρατική αντιπολίτευση είχε μια πολύ ικανή ηγεσία, τον Ζόραν Τζίντζιτς. Ήταν ταξικός μας εχθρός, γι' αυτό δεν υπάρχει καμία αμφιβολία, αλλά είχε, κατά τη γνώμη μου, μια πολύ βαθιά αίσθηση της διαλεκτικής φύσης της πολιτικής. Ήξερε ότι πρέπει να φέρει την εργατική τάξη στο πλευρό του. Κατά τη διάρκεια της εξέγερσης κατά του Μιλόσεβιτς εμφανίστηκαν αυθόρμητα εργατικά συμβούλια ειδικά στη μεγάλη περιοχή των ορυχείων στην ανατολική Σερβία. Εκεί οι εργάτες στο Κολούμπαρα κατέβηκαν σε απεργία και κάλεσαν σε γενική απεργία –και έγινε γενική απεργία. Αυτό ήταν που βοήθησε στην ανατροπή του Μιλόσεβιτς, αφότου έχασε τις εκλογές το 2000.

Χρειάστηκε απεργία γι' αυτό;

Ε, ναι. Δεν ήθελε να παραδώσει την κυβέρνηση.

Η συνολική κατάρρευση του βιοτικού επιπέδου επιδεινώθηκε εξαιτίας των βομβαρδισμών του NATO το 1999. Αλλά υπήρχε μια αντιφατική κατάσταση: Γιατί συνήθως μια ιμπεριαλιστική επέμβαση τείνει να οδηγεί τον λαό στο να στοιχίζεται πίσω από αντιδραστικούς ηγέτες. Αυτό μπορεί να βρίσκεται πίσω από την αυταπάτη ότι ο Μιλόσεβιτς ήταν ένας αντιιμπεριαλιστής μαχητής. Ήταν ο ηγέτης μιας χώρας η οποία δέχθηκε επίθεση από τον ιμπεριαλισμό. Κι αυτό του επέτρεψε να σταθεροποιήσει την εξουσία του –έστω και για λίγο.

Το 2000 είχαμε την εκλογή μιας νέας κυβέρνησης, δηλ. την άνοδο της δημοκρατικής αντιπολίτευσης στην εξουσία. Επρόκειτο για μια ευρεία συμμαχία από εκσυγχρονιστές φιλελεύθερους, έως σκληρούς εθνικιστές. Παρ' όλο που ένα τέτοιο σχήμα ήταν αντιφατικό, εκείνο στο οποίο συμφωνούσαν όλοι τους ήταν η «ανάγκη για μία μετάβαση από τον «σοσιαλισμό». Έτσι, π.χ. ο αριθμός των ιδιωτικοποιήσεων που επιβλήθηκαν από εκεί και πέρα, εκτοξεύθηκε. Και για ένα διάστημα ορισμένα στρώματα της σερβικής κοινωνίας ζούσαν αρκετά άνετα στη βάση αυτής της φούσκας, των χρημάτων που έπεφταν στην αγορά, βασισμένα στην ακόλουθη διαδικασία: διαλέγεις μια κρατική επιχείρηση, την αφήνεις να καταρρεύσει, έχει όλο και περισσότερες ζημιές, λες «δεν μπορεί να επιβιώσει» και έτσι την ιδιωτικοποιείς. Μετά ο μεγιστάνας που την αγόρασε, πουλάει τα μηχανήματα, απολύει τους εργαζόμενους και στο τέλος πουλάει και τα κτίρια, την κλείνει και κερδοσκοπεί πάνω στην αξία της γης (real estate). Ασφαλώς υπήρξαν κι εκείνοι που επανεπένδυσαν στην παραγωγή, αλλά αυτή η παραγωγή ήταν παρόμοια με αυτή της Ανατολικής Ευρώπης. Ήταν εργοστάσια συναρμολόγησης, δεν παρήγαγαν από την αρχή κάτι.

Από πού προήλθαν αυτοί οι μεγιστάνες; Πού βρήκαν τα λεφτά;

Στη δεκαετία του '90 το μεγαλύτερο μέρος των ιδιωτικοποιήσεων έγινε από Σέρβους τοπικούς κερδοσκόπους του πολέμου, δηλ. από ανθρώπους που πλούτισαν κατά τη διάρκεια και μέσω του πολέμου. Αντίθετα η φιλελεύθερη κυβέρνηση στράφηκε στις ξένες «επενδύσεις». Τότε ο μύθος των άμεσων ξένων επενδύσεων έγινε το κεντρικό δόγμα κάθε κυβέρνησης. Παρότι τότε ακόμα δεν ήμουν πολιτικά ενεργός, θυμάμαι το 2006 την ευφορία που επικρατούσε, όταν ο τότε διοικητής της Εθνικής Τράπεζας της Σερβίας δήλωσε ότι η χώρα είχε αρνητικό πληθωρισμό (-0,01%) για πρώτη φορά. Αυτό παρουσιάστηκε ως απόδειξη ότι η Σερβία εξέρχεται από αυτή την πολύ παρατεταμένη οικονομική και κοινωνική κρίση. Για ένα τμήμα των λεγόμενων «κερδοσμένων της μετάβασης» –κατώτερα στρώματα των μεσαίων τάξεων– το επίπεδο διαβίωσης πραγματικά βελτιώθηκε κατά τη διάρκεια εκείνης της περιόδου. Μιλάω για ελεύθερους επαγγελματίες κ.λπ. –από μια τέτοια οικογένεια προέρχομαι κι εγώ. Αλλά το 2008 χτύπησε η παγκόσμια οικονομική κρίση (παρεμπιπτόντως τότε δημιουργήθηκε και η οργάνωσή μου, η Marks 21). Τότε το διαρκώς επαναλαμβανόμενο μότο διαμορφώθηκε ως εξής: «Η κρίση θα ξεκαθαρίσει κάποια από τα μεγάλα κεφάλαια στον κόσμο, θα βοηθήσει τις αναπτυσσόμενες οικονομίες, η Σερβία είναι μια αναπτυσσόμενη οικονομία,

δεν θα έχει επίπτωση σ' εμάς, θα ανοίξει ευκαιρίες και δυνατότητες». Ασφαλώς αυτές οι προβλέψεις αποδείχθηκαν εντελώς λανθασμένες: η κρίση χτύπησε τη Σερβία γύρω στο 2010 και από τότε κάθε επόμενη χρονιά υπήρξε υποχώρηση των πραγματικών επιπέδων διαβίωσης, των πραγματικών μισθών, υπήρξαν περικοπές στις συντάξεις, περικοπές στους μισθούς στο Δημόσιο. Όπως και σ' εσάς με το μνημόνιο, υπάρχει πια νόμος που απαγορεύει τις προσλήψεις στο Δημόσιο. Αυτή η απαγόρευση υποτίθεται ότι θα αρθεί στις αρχές της επόμενης χρονιάς, ωστόσο ισχύει εδώ και τρία χρόνια και έχει οδηγήσει σε απίστευτη χειραγώγηση του εργατικού δυναμικού και σε άγρια επίθεση ενάντια στα εργατικά δικαιώματα. Για παράδειγμα, μια υπηρεσία χρειάζεται προσλήψεις για να λειτουργήσει, αλλά δεν μπορεί να κάνει νόμιμα αυτές τις προσλήψεις. Έτσι οι υπεύθυνοι της εν λόγω υπηρεσίας προσλαμβάνουν «πλαγίως», δηλαδή με συμβάσεις ορισμένου χρόνου ή «έργου», με συμβόλαιο ημιαπασχόλησης και άλλα συμβόλαια «ελαστικής» εργασίας, δηλαδή απορρυθμισμένης εργασίας: γι' αυτούς τους προσλαμβανόμενους δεν ισχύουν τα επιδόματα, η ασφάλιση κ.λπ.

Ποιος είναι ο μέσος μισθός στη Σερβία σήμερα;

Ο μέσος μισθός είναι επισήμως γύρω στα 400 ευρώ. Στην πραγματικότητα εκτιμώ ότι είναι 350 ευρώ. Ο διάμεσος μισθός [σσ: median, δηλαδή το ποσό που λαμβάνει όποιος βρίσκεται ακριβώς «στη μέση» μισθολογικά] είναι 300 ευρώ ίσως και λίγο λιγότερο. [...] Έτσι πολλοί άνθρωποι αναγκάζονται να κάνουν πολλές δουλειές, να στρέφονται στην παραοικονομία ή στη μαύρη αγορά. Όλα αυτά επιτρέπουν στην κυβέρνηση να «μαγειρέψει» τα στοιχεία και τα στατιστικά. Σύμφωνα με την καινούργια στατιστική μεθοδολογία, θεωρείσαι απασχολούμενος (έχων εργασία), αν εργαστείς μία ή δύο ώρες την εβδομάδα και αμειφθείς με κάποιο τρόπο γι' αυτό –σίγουρα θα σας θυμίζει κάτι και αυτό από Ελλάδα. Έτσι, αν πάω να βοηθήσω τον παππού μου ή κάποιον άλλο συγγενή στο χωριό και μου δώσει ως ανταμοιβή ένα μπουκάλι ρακί ή κάτι παρόμοιο, θεωρούμαι εργαζόμενος. Οι διαφημίσεις για το σερβικό εργατικό δυναμικό σε διεθνή ΜΜΕ, που προσκαλούν ευθέως ξένους επενδυτές, υπήρξαν σκανδαλώδεις: «φτηνό υψηλά εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό», έλεγαν. Μερικές διαφημίσεις αναφέρονταν στην έλλειψη συνδικαλισμού, ο οποίος πράγματι μειώνεται σταθερά. Σοβαρά ποσοστά συνδικαλισμού υπάρχουν μόνο στις δημόσιες επιχειρήσεις. Στις ιδιωτικές επιχειρήσεις είναι το πιο πιθανό να απολυθεί όποιος επιχειρήσει να στήσει σωματείο.

Βέβαια τα ίδια συνδικάτα, ακόμη κι εκεί όπου υπάρχουν, είναι ένα πολύ αντιφατικό πράγμα. Είναι οι τελευταίες μαζικές οργανώσεις της εργατικής τάξης στη Σερβία, αλλά δεν έχουν κανενός είδους δραστηριότητα στη βάση τους. [...] Όπου υπάρχει δραστηριότητα, είναι από την ηγεσία και τη γραφειοκρατία των συνδικάτων. Υπάρχει βέβαια και η παράδοση, η κληρονομιά, του σταλινικού συστήματος, η έλλειψη ανεξαρτησίας δηλ. των συνδικάτων από το κράτος. Έτσι τα δύο βασικά εργατικά συνδικάτα στη Σερβία ακολουθούν κατά κάποιο τρόπο αυτή την παράδοση. Το ένα είναι συνήθως υπάκουο στο κυβερνών κόμμα και το άλλο

είναι συνήθως υπάκουο στο κύριο αντιπολιτευόμενο κόμμα. Αυτό δεν σημαίνει ότι κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες δεν μπορούν να υποχρεωθούν να δράσουν πραγματικά για το συμφέρον της βάσης τους (δηλ. της εργατικής τάξης). Όμως αυτού του είδους η εξαναγκαστική πίεση για δράση μπορεί να έχει ως αντίβαρο τη βία της κυβέρνησης, για παράδειγμα, στο σπάσιμο των απεργιών. Κι αυτό ακριβώς έγινε στη FIAT την περασμένη χρονιά. Είναι ένα από τα μεγαλύτερα εργοστάσια στη Σερβία, είναι ο μεγαλύτερος εξαγωγέας. Πρόκειται για αλυσίδα συναρμολόγησης αυτοκινήτων. Παλιά ήταν βιομηχανία, που κατασκεύαζε γιουγκοσλαβικά αυτοκίνητα, τα Ζάσταβα. Εκεί, λοιπόν, στο εργοστάσιο της Fiat, οι εργάτες κατέβηκαν σε απεργία, ζητώντας αυξήσεις μισθών. Συνήθως οι απεργίες στη Σερβία είναι πολύ αμυντικές, δηλ. προκηρύσσονται ενάντια στην περαιτέρω καταπάτηση των εργατικών δικαιωμάτων. Αιτήματά τους είναι π.χ. το «όχι στη μείωση των μισθών» ή «όχι στις απολύσεις». Το σημαντικό με την περίπτωση της Fiat ήταν το γεγονός ότι οι εργάτες αποφάσισαν να μπουν σε απεργία διεκδικώντας καλύτερους μισθούς. Ήταν μια επιθετική απεργία και μάλιστα μεγάλη.

Πόσοι δουλεύουν στη Fiat;

Υπάρχουν δύο βάρδιες και η καθεμιά έχει περίπου 1.500 εργάτες, άρα μιλάμε για περίπου 3.000 εργάτες. Η απεργία ανέπτυξε έντονη δυναμική. Για εμάς ως οργάνωση, για το Marks 21, ήταν μία από τις πρώτες μας εμπειρίες στην παρέμβασή μας μέσα στο οργανωμένο βιομηχανικό εργατικό κίνημα. Στέλναμε τα μέλη μας εκεί διαρκώς, ήταν παρόντα, συζητούσαν με τους εργάτες. Οι εργάτες ήταν ανοικτοί στην εξήγηση που δίναμε εμείς για την κατάσταση, ακόμη και στις στρατηγικές συμβουλές μας. Υπήρχε μια διαρκής επικοινωνία. Ήταν μια περίοδος όπου υπήρχε ένα σχετικά δραστήριο ad hoc αριστερό μέτωπο, μέσα στο οποίο ήμασταν η μεγαλύτερη οργανωμένη δύναμη. Ασφαλώς σε αυτό υπήρχαν πολλοί ανεξάρτητοι που δεν ανήκαν σε κάποια ομάδα. Αυτό μας επέτρεψε να εκτιμήσουμε τελικά πόσο έχει μετατοπιστεί η κοινή γνώμη. Όταν υποστηρίζαμε τους εργατικούς αγώνες στο παρελθόν, όλοι έδειχναν τη συμπάθειά τους, αλλά δεν μας έπαιρναν στα σοβαρά. Ξέρετε. Μας θεωρούσαν «παιδιά», «φοιτητές που δεν έχουμε πιάσει ποτέ στη ζωή μας εργαλείο στα χέρια μας». Ωστόσο αυτό άλλαξε. Και άλλαξε, διότι αυτοί οι εργάτες ήξεραν ότι υπήρχε ένα κίνημα στις πόλεις ήδη ένα-δύο μήνες πριν από την απεργία τους, όπου η Αριστερά είχε πετύχει στο να διαμορφώσει τα αιτήματα αυτών των κινημάτων, που στην αρχή ξεκίνησαν ως αντίδραση στην εκλογική νοθεία της κυβέρνησης.

Ο Βούτσιτς έχει την τάση να προκηρύσσει εκλογές-αστραπή κάθε δύο τρία χρόνια, κάνει ανασχηματισμούς, ρίχνει και μερικούς δικούς του στα σκυλιά και καταφέρνει να συντηρεί ένα 40%-50% των ψήφων.

Αυτό οφείλεται στους εξής λόγους: α) Δεν υπάρχει βιώσιμη εναλλακτική εκλογική λύση. Η μοναδική αντιπολίτευση είναι τα απομεινάρια του Δημοκρατικού Κόμματος, που κάποτε ήταν στην κυβέρνηση. Ήδη έχω μιλήσει για τη διαλεκτική της «πρώτης» και της «δεύτερης» Σερβίας.

β) Υπάρχει μια εξαιρετικά πολύπλοκη δομή ενός μηχανισμού που εξαναγκάζει τους ανθρώπους να ψηφίζουν υπέρ του κυβερνώντος κόμματος. Για αρχή το γεγονός ότι υπάρχουν 800.000 εγγεγραμμένοι στους εκλογικούς καταλόγους οι οποίοι είναι πεθαμένοι (και των οποίων την «ψήφο» παίρνει ο Βούτσιτς). Κραυγαλέα περίπτωση εκλογικής νοθείας στη Σερβία είναι επίσης αυτό που αποκαλείται «το βουλγαρικό τρένο» –στην Ελλάδα μπορεί να το λέτε αλλιώς: Σου δίνουν ήδη σταυρωμένο ψηφοδέλτιο μέσα σε φάκελο σφραγισμένο από την εφορευτική επιτροπή κι εσύ βγαίνοντας, πρέπει να τους επιστρέψεις τον άδειο φάκελο που σου έδωσε επισήμως η ίδια η εφορευτική επιτροπή, ώστε οι εξαγοράζοντες την ψήφο σου να είναι σίγουροι ότι έριξες το σωστό ψηφοδέλτιο και ταυτόχρονα να αποκτούν και πάλι έναν σφραγισμένο φάκελο για μελλοντική χρήση.

Σε αγροτικές περιοχές η εξαγορά γίνεται ευθέως με αντάλλαγμα λάδι, αλεύρι ή άλλα βασικά τρόφιμα. Επίσης αντάλλαγμα είναι ευτελή ποσά όπως 1.000-2.000 δηνάρια που αντιστοιχούν σε 8-15 ευρώ. Το πιο σημαντικό: Ο δημόσιος τομέας, αλλά και ο ιδιωτικός τομέας έχουν πολύ βαθιά διασύνδεση με το κράτος. Έτσι το κράτος (δηλ. το κυβερνών κόμμα) απαιτεί λίστες ψηφοφόρων από όλες τις επιχειρήσεις. Υπάρχουν αποδείξεις ότι τα αφεντικά ζητούσαν και πίεζαν τους ψηφοφόρους που ήταν στη δούλεψή τους, να ψηφίσουν υπέρ του Βούτσιτς. Έτσι σε μια στιγμή όπου η πλειονότητα του πληθυσμού δεν εμπνεόταν από κανένα πολιτικό κόμμα ή επιλογή, ασφαλώς θα ψήφιζε με κριτήριο το να κρατήσουν τις δουλειές τους.

Δυστυχώς υπάρχει μια παραίτηση εκ μέρους της Αριστεράς. Αυτή η άποψη ότι ο λαός αξίζει την κυβέρνηση την οποία έχει, γιατί την υπερψηφίζει, τείνει να επεκτείνεται και ρίχνει το ηθικό ειδικά σε εκείνους τους ανθρώπους που δεν είναι «ανεπτυγμένοι» πολιτικά, που δεν έχουν την απαιτούμενη πολιτική εμπειρία. Είναι σαφές ότι πολλοί άνθρωποι πολιτικοποιήθηκαν από το κίνημα, ωστόσο αυτή τη στιγμή βρισκόμαστε σε μια περίοδο υποχώρησης.

Τι έγινε τελικά με την απεργία στη Fiat;

Η απεργία ήταν πολύ δυνατή επί δύο βδομάδες σχεδόν. Και τα δύο μεγάλα συνδικάτα ήταν δραστήρια εκεί. Ήταν σε ανταγωνισμό μεταξύ τους για να κερδίσουν σε μέλη και επιρροή. Στο ένα εργοστάσιο μπορεί το ένα σωματείο να είναι πιο προοδευτικό, λίγο πιο τίμιο και το άλλο να είναι εντελώς διεφθαρμένο, αλλά στο άλλο εργοστάσιο μπορεί τα πράγματα να είναι εντελώς αντίστροφα. Στην περίπτωση της Fiat υπήρχε ένας πολύ μαχητικός συνδικαλιστής στην απεργιακή επιτροπή, που όμως τελικά απομακρύνθηκε από αυτήν. Οι εργάτες οργάνωναν εργατικές συνελεύσεις για να συζητήσουν τα ζητήματα που ανέκυπταν [...]. Επίσης υπήρχε διεθνής αλληλεγγύη προς τους απεργούς. Π.χ. ήρθε ένας συνδικαλιστής της FIAT από την Ιταλία. Ωστόσο στο τέλος τα κατάφερε η πίεση που ασκούσε η κυβέρνηση στα συνδικάτα. Οι απεργοί δεν κέρδισαν αυτό για το οποίο απεργούσαν. Το μόνο που κέρδισαν ήταν ένα εφάπαξ επίδομα. Βέβαια τα συνδικάτα υποστήριξαν ότι «κερδίσαμε» κάτι για τους εργάτες και μετά η απεργία έληξε.

Αλλά δεν ήταν μόνον το εργοστάσιο της FIAT. Ήταν σημαντική, ήταν πολύ δραστήρια η κινητοποίηση την άνοιξη και το φθινόπωρο του 2017. Όμως και το 2016 είχαμε κινητοποιήσεις στους δρόμους. Εκείνη τη χρονιά, το βράδυ των κοινοβουλευτικών εκλογών –όπου επικράτησε ο Βούτοιτς– υπήρξε μια παράνομη κατεδάφιση κάποιων ιδιωτικών χαμόσπιτων, προκειμένου να καθαριστεί το έδαφος για να αρχίσει το αναπτυξιακό πρότζεκτ του Παρόχθιου Μετώπου του Βελιγραδίου. Πρόκειται για ένα θηριώδες πρότζεκτ με τεράστιο προϋπολογισμό και χρηματοδότηση από τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα. Οι κτιριακές και άλλες εγκαταστάσεις θα απευθύνονται στην ελίτ του επιχειρηματικού κόσμου ως τόπος κατοικίας. Απευθύνονται δηλ. στα μεσαία διευθυντικά στελέχη αυτών των μυθικών ξένων εταιριών, που θα έρθουν και θα επενδύσουν στη Σερβία –εν ολίγοις χτίζεται μια πόλη για τα στελέχη του επερχόμενου οικονομικού αποικισμού της χώρας.

Το συμβόλαιο, η σύμβαση την οποία έχει υπογράψει η κυβέρνηση με τους «επενδυτές», είναι ακόμη μυστική, έτσι ο λαός δεν γνωρίζει σε τι έχει συμφωνήσει η κυβέρνησή του. Ήδη το πρότζεκτ έχει δημιουργήσει ένα χρέος 10 εκατ. ευρώ. Δύο εργάτες σκοτώθηκαν σε εργατικό δυστύχημα σε έναν από τους δύο πύργους που χτίζονται, μόλις πριν από δύο ημέρες. Δούλευαν χωρίς εξοπλισμό ασφαλείας και έπεσαν από τον 17^ο όροφο. Το ίδιο απόγευμα οργανώθηκε συγκέντρωση διαμαρτυρίας.

Υπάρχει μία αριστερή προοδευτική ομάδα ακτιβιστών που παλεύει ενάντια σε αυτό το φαραωνικό πρότζεκτ. Πρόκειται για ομάδα που στοχεύει στην υπεράσπιση των δημόσιων χώρων κ.λπ., με σχετικά προοδευτικές ιδέες, ωστόσο η μεθοδολογία τους είναι πολύ στενή, πολύ φιλελεύθερη, ακόμη και ατομικιστική. Αυτή η ομάδα διοργάνωσε μαζικές κινητοποιήσεις ενάντια στο πρότζεκτ. Αυτές οι κινητοποιήσεις ήταν ό,τι μεγαλύτερο έχει υπάρξει σε κίνημα από την ανατροπή του Μιλόσεβιτς και μετά. «Εβγαλαν» στο δρόμο ίσως και 20.000 ανθρώπους ενάντια στο σχέδιο.

Η κατεδάφιση των χαμόσπιτων ήταν ο τυπικός λόγος, η τυπική αφορμή. Γιατί ο κόσμος ήταν απδιασμένος με την εκλογική νοθεία, τη λογοκρισία, την άλωση των ΜΜΕ από το κυβερνών κόμμα –σχεδόν όλα τα ΜΜΕ σήμερα γράφουν και λένε αυτά που θέλει η κυβέρνηση. Έτσι υπάρχει οργή ακόμη και από τη μεριά της τάξης των «κερδοσμένων της μετάβασης», δηλαδή από εκείνους που βγήκαν από μια κατάσταση σχετικής φτώχειας μέσω της υπόσχεσης προόδου που έδιναν οι επαγγελματίες τους ικανότητες. Και αυτό γιατί τώρα έμπαιναν ξανά και αυτοί σε κατάσταση επισφάλειας. Αυτή ήταν η κοινωνική βάση αυτού του κινήματος (χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν συμμετείχαν κι άλλες διαφορετικές μερίδες του πληθυσμού).

Το 2017 η συμμετοχή διευρύνθηκε και τότε έγιναν οι μεγαλύτερες διαδηλώσεις στην πρόσφατη ιστορία, καθώς διαδήλωσαν έως και 80.000 άνθρωποι στο Βελιγράδι μόνον. Αυτό το κίνημα συνδυάστηκε με τις διαδηλώσεις των συνδικάτων των στρατιωτικών και των αστυνομικών! Κάτι το οποίο μπορεί να

φαίνεται αλλόκοτο, όμως έτσι έγινε. Σε κάθε περίπτωση η συμπίεση αυτή δεν συνεχίστηκε.

Στη συνέχεια σημειώθηκαν σημαντικές εξελίξεις. Η Αριστερά μέσα στο κίνημα κατάφερε πράγματι να ενωθεί και να πετάξει έξω τη Δεξιά, που ήθελε να εκτροχιάσει το κίνημα και να το στρέψει προς τα δεξιά. Οι διαδηλωτές παρουσίασαν τα λεγόμενα επτά αιτήματα: Αποκομματικοποίηση του κράτους, ελεύθερα ΜΜΕ, δίκαιες εκλογές κ.λπ. Αλλά και αιτήματα που καταφέραμε και περάσαμε εμείς στο κίνημα, όπως δωρεάν παιδεία, δωρεάν υγεία για όλους, προστασία των εργατικών δικαιωμάτων, άνοδο του βιοτικού επιπέδου. Βέβαια αυτά ήταν αφηρημένη προπαγάνδα, γιατί η ίδια η φύση των διαδηλώσεων δεν επέτρεπε κάτι πιο συγκεκριμένο, επειδή πολιτικά ήταν τόσο πολυσυλλεκτικές. Ωστόσο ο κόσμος ήταν έτοιμος να υποστηρίξει αυτά τα αιτήματα και αυτό μας επέτρεψε να συμπεράνουμε ότι το κίνημα έχει δώσει τη συγκατάθεσή του σε ένα πρωτο-πολιτικό πρόγραμμα το οποίο είχε διαμορφωθεί από την Αριστερά.

Φυσιολογικά ερχόμαστε έτσι στο αναμενόμενο μεγάλο ερώτημα. Τι γίνεται με την Αριστερά στη Σερβία;

Ήμασταν πεπεισμένοι και μπορέσαμε να πείσουμε και πολλούς άλλους ότι είναι η στιγμή, ότι είχε φτάσει ο καιρός να χτίσουμε μια ευρύτερη αριστερή οργάνωση. Έτσι κι αλλιώς για μας κάτι τέτοιο αποτελούσε τμήμα της στρατηγικής μας. Σήμερα στη Σερβία υπάρχουν πολλές αριστερές οργανώσεις –όχι βέβαια όσες υπάρχουν στην Ελλάδα. Είναι πολύ διαφορετικές μεταξύ τους όσον αφορά τον τύπο τους και τη φύση τους. Καταρχήν υπάρχει το Marks 21, η μεγαλύτερη δύναμη της οργανωμένης επαναστατικής Αριστεράς στη Σερβία. Υπάρχει το Νάιντι Γκρουπ, μια πιο μικρή οργάνωση. Επίσης υπάρχουν δεκάδες οργανώσεις που νοσταλγούν την ενιαία Γιουγκοσλαβία, τιτοϊκές οργανώσεις, τα μέλη των οποίων ήταν και μέλη των οργανώσεων του κομμουνιστικού κόμματος, όταν αυτό διαλύθηκε. Υπάρχουν 10-20 τέτοιες οργανώσεις, αλλά δεν είναι ενεργές με οποιοδήποτε τρόπο που να έχει νόημα. Υπάρχει και ένα μικρό κλασικό σταλινικό κόμμα, όλες πολύ μικρές οργανώσεις. Δεν υπάρχει «εκλογικός» τρόπος να μετρήσει κανείς τη δύναμη αυτών των οργανώσεων. Όταν το Δημοκρατικό Κόμμα έχασε τις εκλογές, άρχισε να θρυμματίζεται σε φράξιες κι ένα από τα ηγετικά στελέχη του αποφάσισε να επανανακαλύψει την αριστεροσύνη του και δημιούργησε το Λέβιτσα Σέρμπια, η Αριστερά της Σερβίας, το οποίο υποτίθεται ότι θα ήταν ο ΣΥΡΙΖΑ της Σερβίας. Βέβαια δεν είχε τις κοινωνικές δομές, τις βάσεις, για κάτι τέτοιο. Αυτό που έκανε ήταν να τηλεφωνήσει στους παλιούς του φίλους, που δεν ανήκαν πλέον στο Δημοκρατικό Κόμμα, και αυτοί με τη σειρά τους τηλεφώνησαν σε άλλους που γνώριζαν από το κόμμα. Το μόνο που κατάφερε να προσελκύσει ήταν καμιά 25αριά ριζοσπαστικοποιημένους φοιτητές που θεωρούσαν τον εαυτό τους μαρξιστές (και κάποιοι πράγματι είναι). Αυτοί μπήκαν στη νέα οργάνωση, αλλά σχετικά σύντομα απογοητεύτηκαν και αποχώρησαν (με κάποιους από αυτούς έχουμε μια πολύ καλή συνεργασία). Αυτή η οργάνωση προσπάθησε να κατέβει

στις βουλευτικές εκλογές. Πήραν λιγότερο από 1%...

Χθες μίλησες για την παρέμβαση του ινστιτούτου «Ρόζα Λούξεμπουργκ», του ιδρύματος δηλ. του Die Linke, στη Σερβία...

Υπάρχει μια σχετικά ζωντανή παρουσία αριστερών Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων. Υπάρχουν πολλές τέτοιες ομάδες και χρηματοδοτούνται κυρίως από το ίδρυμα «Ρόζα Λούξεμπουργκ». Εμείς συμμετείχαμε σε μια απόπειρα του ιδρύματος αυτού να παρέμβει στην Αριστερά της Σερβίας, προωθώντας κάποιου είδους ενοποίηση, μέχρι το 2016. Αλλά το πείραμα μάλλον απέτυχε. Απέτυχε στο να μαζέψει μέλη, απέτυχε στο να αποκτήσει κάποιου είδους ουσιαστική παρέμβαση στα πολιτικά δρώμενα της Σερβίας. Η προσπάθεια επίσημα δεν έχει εγκαταλειφθεί ακόμη, κι εμείς ελπίζουμε να ενσωματωθούν οι ακτιβιστές που συμμετείχαν σε τέτοιες διεργασίες, σε κάποια μελλοντική προοπτική. Αλλά αυτό που κάνει τώρα δεν είναι πολιτική. Είναι προγράμματα (με την έννοια του project, όχι του πολιτικού προγράμματος), επιχορηγήσεις και υποτροφίες. Πρόκειται για έναν ακτιβισμό βασισμένο σε προτάσεις λες και μιλάς για start up επιχειρήσεις (γελάει).

Δυστυχώς η ιδέα της δημιουργίας μιας πλατιάς οργάνωσης της Αριστεράς δεν καρποφόρησε. Είχαμε μια εξαιρετικά έντονη δραστηριοποίηση εκείνη την περίοδο, αλλά δεν έχουμε πολιτικές εμπειρίες. Είμαστε μια οργάνωση με πολύ χαμηλό μέσο όρο ηλικίας –νομίζω κανείς από μας δεν είναι μεγαλύτερος από 35 χρονών. Όλα αυτά που είχαμε να αντιμετωπίσουμε και με τα οποία είχαμε να αναμετρηθούμε, ήταν εντελώς νέα για μας –μιλώντας από την άποψη εμπειρίας πάντα. Σε τέτοιες συνθήκες μπορεί να μαθαίνεις εξαιρετικά γοργά, αλλά μερικά πράγματα δεν μπορείς να τα μάθεις με αυτό τον τρόπο. Νομίζω ότι αποτύχαμε στο να χαράξουμε σαφείς διαχωριστικές γραμμές ανάμεσα σ' εκείνους που είχαν πειστεί (από τα επιχειρήματά μας) και σ' εκείνους που στέκονταν στη μέση και που τελικά αποδείχθηκε ότι ήταν (ή εξελίχθηκαν σε) λαϊκιστές, ή άνθρωποι που ήταν έτοιμοι να φλερτάρουν με εθνικιστικά αισθήματα.

Έτσι αυτή την περίοδο έντονης δραστηριοποίησης τη διαδέχθηκε ένα φθινόπωρο, όπου η όλη δραστηριότητα δεν είχε ηγεσία. Οι εξώσεις ανθρώπων με χρέη έγινε ένα σοβαρό πρόβλημα για όλο το Βελιγράδι. Δημιουργήθηκε ένα μέτωπο, η «Ενωμένη Δράση για μια Στέγη πάνω από το Κεφάλι μας», προκειμένου να αντισταθεί σε αυτές τις εξώσεις, αλλά ένα μέτωπο που δεν είχε στρατηγική προοπτική. Μόνον τώρα, έναν χρόνο μετά, άρχισε η συζήτηση για την ανάγκη ύπαρξης μιας στρατηγικής γι' αυτό το μέτωπο αντίστασης. Δεν θέλω να ακούγομαι αρνητικός απέναντι στην «Ενωμένη Δράση». Υπήρξαν εκπληκτικά πράγματα που κατάφερε το μέτωπο κατά των εξώσεων, αλλά περιόριζε το εύρος της αριστερής δραστηριοποίησης μόνον σε αυτό. Ήταν παρόν στα ΜΜΕ, στους κοινωνικούς χώρους, στην κοινή γνώμη (ο κόσμος είχε μια πολύ θετική εκτίμηση για το μέτωπο αυτό). Μια παρόμοια εξέλιξη στην Κροατία επέτρεψε ακόμη και στο κόμμα του Πέρναρ, που είναι ένας δεξιός λαϊκιστής, να βρεθεί στην τρίτη θέση όσον αφορά

την εκλογική δύναμη των κομμάτων.

Μια που το έφερε η κουβέντα: Τι γίνεται με τους φασίστες; Αποτελούν έναν υπαρκτό κίνδυνο σήμερα στη Σερβία;

Όχι. Ακούγεται περίεργο. Πιο επικίνδυνη περίοδος, για όποιον είναι αριστερός ακτιβιστής, ήταν η περίοδος κατά την οποία στην κυβέρνηση βρισκόταν το Δημοκρατικό Κόμμα. Και αυτό γιατί ο κρατικός μηχανισμός βρισκόταν σε διάσπαση όσον αφορά το «βαθύ κράτος». Υπήρχαν μερίδες των μυστικών υπηρεσιών που ήταν εξαιρετικά φιλορωσικές και οι οποίες συνεργάζονταν στενά με τους φασίστες που έτσι είχαν το ελεύθερο να μπορούν να βγαίνουν στους δρόμους και να μας δέρνουν κανονικά. Όταν όμως η κυβέρνηση πέρασε στα χέρια του Βούτσιτς, αυτός συγχώνευσε στο κόμμα του το «βαθύ κράτος». Ως πρώην εθνικιστής νομίζω ότι φοβάται τους εθνικιστές πολύ περισσότερο από ό,τι φοβάται εμάς. Έτσι προσπαθεί να τους ελέγχει εξαιρετικά στενά. Αυτοί δεν κατάφεραν να απελευθερωθούν από αυτό το χαλινάρι. Έτσι το σχεδόν φασιστικό κόμμα Ντβέρι άρχισε να μετατρέπεται όλο και περισσότερο σε παραδοσιακό συντηρητικό κόμμα. Οι φασιστικές συμμορίες του δρόμου διαλύθηκαν στις περισσότερες περιπτώσεις. Βέβαια αραιά και πού υπάρχουν –άγριες– «υπενθυμίσεις» του πόσο ισχυρός μπορεί να γίνει ο φασισμός. Ωστόσο δεν μπορούν να αποκτήσουν πολιτική αυτονομία στη «δουλειά» τους αυτή την περίοδο. Δεν μπόρεσαν π.χ. να συνδέσουν τα κοινωνικά ζητήματα που απασχολούσαν την κοινή γνώμη, με αυτά που εκείνοι θεωρούν σημαντικά, δηλαδή τα εθνικά ζητήματα κ.λπ. Αυτή τη στιγμή, με την ιστορία του Κοσόβου [σ.σ. τις διαπραγματεύσεις για ανταλλαγή εδαφών και για αναγνώριση του Κοσόβου εκ μέρους της Σερβίας] η ακροδεξιά μπορεί να αρχίσει να οργανώνεται και να κινητοποιείται. Οποιαδήποτε κι αν είναι η συμφωνία μεταξύ των δύο μερών, η ακροδεξιά θα το παρουσιάσει ως ιστορική αποτυχία της κυβέρνησης –όπως ακριβώς συμβαίνει και με την Ελλάδα και τη Δημοκρατία της Μακεδονίας. Αλλά νομίζω ότι ο Βούτσιτς είναι αρκετά ισχυρός, ώστε να μπορεί να διαχειριστεί και αυτό. Πιστεύω θα το κάνει με τον ίδιο τρόπο που το κάνει η κυβέρνηση της Δημοκρατίας της Μακεδονίας. Δηλαδή θα συνδέσει το ζήτημα σε ένα δημοψήφισμα με την προοπτική της εισόδου στην ΕΕ. Όμως κι αυτό είναι ρίσκο, γιατί η πλειονότητα του σερβικού πληθυσμού δεν υποστηρίζει πια την ένταξη στην ΕΕ. Βλέπει το τι κάνει η ΕΕ και καταλαβαίνει ότι η ΕΕ έχει προβλήματα και επίσης καταλαβαίνει ότι οι υποσχέσεις που δίνει προς τα νέα (ή προς ένταξη) μέλη, δεν είναι αληθινές. Το καρτό που δίνουν στο λαό για ευρωπαϊκά κονδύλια κ.λπ. δεν μπορεί πλέον να λειτουργήσει ως ορεκτικό για είσοδο στην ΕΕ.

Και με το ΝΑΤΟ...

Όπως είπα και παραπάνω, θα είναι πολύ δύσκολο να βάλει κάποιος τη Σερβία στο ΝΑΤΟ. Μια τέτοια προσπάθεια θα προκαλέσει μια πολύ σημαντική και μεγάλη μάχη. Δυστυχώς ο αντιιμπεριαλισμός στη Σερβία αποτελεί κωράφι της Δεξιάς ή –για να το πω καλύτερα– ο αντιιμπεριαλισμός, σε εισαγωγικά, αποτελεί

χωράφι της Δεξιάς. Αλλά δεν έχουν οργανώσει και πολλά πράγματα προς αυτή την κατεύθυνση. Απλώς η Αριστερά δεν ήταν μέχρι τώρα αρκετά δυνατή για να οργανώσει πράγματα.

Είσαι αισιόδοξος για την Αριστερά στη Σερβία; Πιστεύεις ότι μπορεί να οργανωθεί και να παλέψει ταυτόχρονα ενάντια στον καπιταλισμό και τον ιμπεριαλισμό;

Είμαι προσεκτικά αισιόδοξος. Έχουμε μια ασυνέχεια όσον αφορά την παράδοση. Πρέπει να επανεφεύρουμε τη ριζοσπαστική και την επαναστατική Αριστερά στη Σερβία, γιατί δεν υπήρχε με κανέναν πραγματικό τρόπο εδώ και πολλά χρόνια, δηλαδή από πριν από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Ασφαλώς υπήρξαν λαμπρά παραδείγματα μικροσκοπικών οργανώσεων ή ατόμων που ήταν πραγματικά αριστεροί, τροτσκιστές, διαφωνούντες κατά τη δεκαετία του 1960 ή κάποιων άλλων, που πάλεψαν για ανεξάρτητα εργατικά συνδικάτα στη δεκαετία του 1970. Αλλά δεν υπάρχει καμία οργάνωση και καμία συνέχεια. Έτσι έχουμε μείνει με τις δικές μας δυνάμεις και δυνατότητες –γι' αυτό και είναι μοιραίο να συμβαίνουν και λάθη. Αλλά οι άνθρωποι μαθαίνουν από αυτά τα λάθη τους. Γι' αυτό είμαι αισιόδοξος. Είμαι επίσης αισιόδοξος επειδή πολύ περισσότεροι άνθρωποι είναι ανοικτοί στις ιδέες της Αριστεράς, από ό,τι ήταν π.χ. το 2011, όταν εγώ εντάχθηκα στο Marks 21.

Σήμερα οι ιδέες της Αριστεράς είναι παρούσες στην κουλτούρα της νεολαίας, στην κουλτούρα της νέας γενιάς. Οι άνθρωποι που τείνουν να είναι εναντίον του εθνικισμού, δεν έλκονται πλέον από τον φιλελευθερισμό ή προς την ΕΕ. Την βλέπουν ως αντιδραστική δύναμη, όπως πράγματι είναι. Αυτό αποτελεί μια τεράστια δυνατότητα και ευκαιρία. Υπάρχουν πάρα πολλές νέες πρωτοβουλίες, αλλά την ίδια στιγμή υπάρχει μια αβυσσαλέα έλλειψη στελεχών παντού. Έτσι για κάθε ευκαιρία που βλέπουμε, χάνουμε άλλες δύο-τρεις. Αυτό βέβαια είναι αναμενόμενο: Δεν μπορείς να αρπάζεις κάθε ευκαιρία που σου παρουσιάζεται.

Αυτό που νομίζω ότι χρειάζεται είναι η αναγνώριση –εκ μέρους όλων όσοι έχουμε φτάσει σε αυτό το επίπεδο πολιτικής συνειδητοποίησης για κάποιο καιρό– ότι έχουμε καθήκον και ευθύνη προς τους νεότερους συντρόφους μας, είτε βρίσκονται μέσα στην οργάνωσή μας, είτε στην περιφέρειά της ή ακόμη και μέσα στην υπόλοιπη Αριστερά, να εξηγήσουμε ότι χωρίς την καθοδήγηση μιας συνειδητής μαρξιστικής οργάνωσης, η οποία μπορεί να είναι μέρος ενός ευρύτερου αριστερού σχηματισμού, η Αριστερά στη Σερβία θα συνεχίσει να πέφτει σε σκοπέλους, π.χ. στον αριστερό λαϊκισμό που μετά οδηγεί πίσω στον εθνικισμό. Σε μια πολύ πιο μικρή κλίμακα είχαμε το ίδιο πρόβλημα στην περίοδο μεταξύ 2012 και 2014. Ήταν η περίοδος που θεωρείτο πολύ της μόδας στην Αριστερά της Σερβίας το να θεωρείται ο σερβικός εθνικισμός ως κοινωνικά συνειδητοποιημένος και προοδευτικός. Αυτό ήταν που οδήγησε ανθρώπους οι οποίοι ήταν αναρχικοί, στο να συνεργάζονται με φασίστες. Αυτά ήταν πολύ σημαντικά μαθήματα για μένα προσωπικά ως ακτιβιστή.

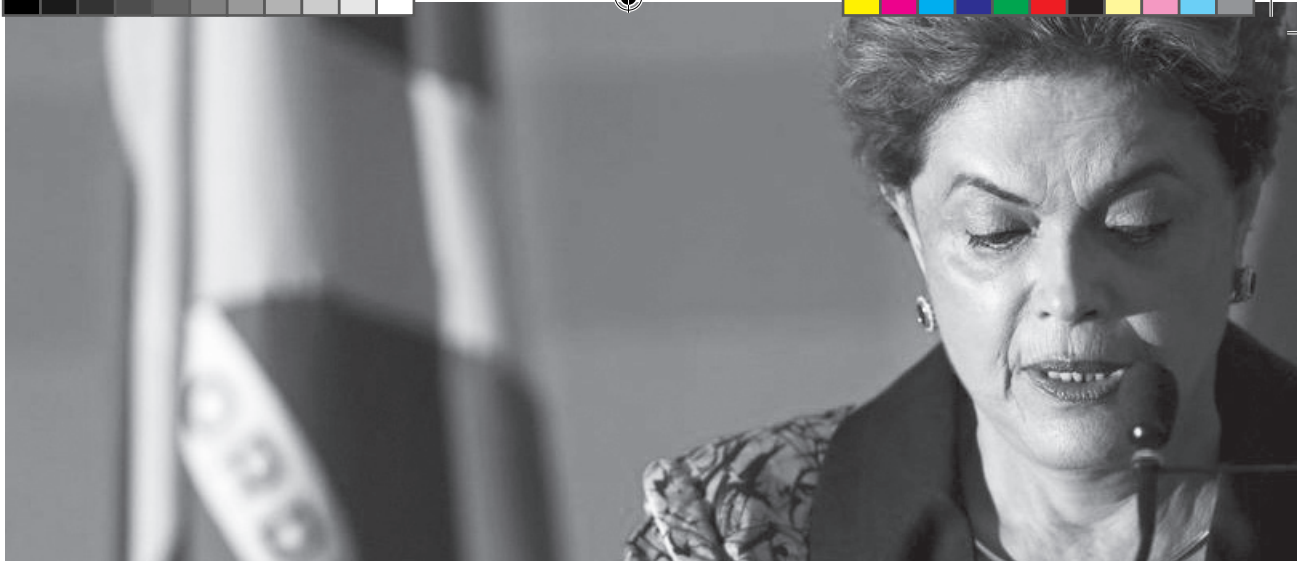
Νομίζω ότι τώρα τα επίδικα ζητήματα είναι πιο σημαντικά. Τότε η κυβέρνηση ήταν ακόμη σταθεροποιημένη και ισχυρή. Τώρα παίρνει υψηλά ποσοστά στις εκλογές, ωστόσο, αν υπάρξει μια βιώσιμη εναλλακτική λύση, θα μπορούσε να τη ρίξει. Το ερώτημα που υπάρχει, είναι από πού θα προέλθει αυτή η εναλλακτική. Ξέρετε, η ακροδεξιά μπορεί να συνεχίσει να συμπεριφέρεται ανόητα όπως επί τόσο καιρό. Και η κυβέρνηση μπορεί να συνεχίσει να την ελέγχει επίσης για καιρό, όπως κάνει μέχρι τώρα. Αλλά αν δεν καταφέρουμε να έχουμε κάποιες επιτυχίες, υπάρχει ο κίνδυνος αυτό που θα έρθει μετά τον Βούτσιτς να είναι κάτι που θα βρίσκεται δεξιότερα από αυτόν.

Αυτό δεν σημαίνει ότι είμαστε υπέρ του status quo. Η παρούσα κυβέρνηση και η προηγούμενη κυβέρνηση εφάρμοσαν την ίδια οικονομική πολιτική, δηλ. κατέστρεφαν τη ζωή αναρίθμητων ανθρώπων στη Σερβία.

Πολλά πράγματα διακυβεύονται. Μια πιθανή επιτυχία μιας πιο ριζοσπαστικής πολιτικής στρατηγικής στη Σερβία θα ξαναέδινε έμπνευση στις αριστερές δυνάμεις και στις άλλες χώρες γύρω μας. Πρέπει να πω ότι με μπερδεύει η στάση της ρουμανικής Αριστεράς. Υπήρξαν τεράστιες διαδηλώσεις στη Ρουμανία, οι οποίες όμως καταγγέλθηκαν από την Αριστερά, η οποία δεν συμμετείχε βέβαια σε αυτές με κανέναν τρόπο. Και συνεχίζει να τις καταγγέλλει ως μικροαστικές κ.λπ. Μπορούν να βρισκονται 100.000 άνθρωποι στο δρόμο και εσύ να χάνεις την ευκαιρία; Αντίστοιχες φωνές καταγγελίας των διαδηλώσεων έχουμε κι εμείς στη σερβική Αριστερά, του τύπου «δεν θέλουμε να συμμετέχουμε σε αυτή τη διαδήλωση πολιτικής διαμαρτυρίας». Εμείς αντίθετα βγήκαμε στο δρόμο, πιάσαμε και μετακινήσαμε την όλη συζήτηση αυτών των κινημάτων προς τα αριστερά. Και αυτά τα κινήματα πίεσαν και μετακίνησαν τη συζήτηση σε ολόκληρη τη χώρα προς τα αριστερά. Και έτσι τώρα έχουμε φιλελεύθερους πολιτικούς που προσπαθούν να εφεύρουν αριστερά διαπιστευτήρια για τον εαυτό τους. Νομίζω ότι αυτό είναι ένα εξαιρετικά εύγλωττο παράδειγμα για το πώς δουλεύει η θεωρία των γριναζιών. Είμαστε ένα μικροσκοπικό γριναζί που μετακινεί ένα μεγαλύτερο που άλλαξε τη συζήτηση σε όλη τη σερβική κοινωνία. Από τη σκοπιά κάποιου που έχει ζήσει στη Σερβία, μπορεί να φανεί ότι αυτές οι διαδηλώσεις δεν κατάφεραν τίποτε. Όταν όμως τις εξετάσεις ως προς την ευρύτερη προοπτική τους, τότε βλέπεις ότι αυτές ανοίγουν δυνατότητες που δεν υπήρχαν στο παρελθόν. Αυτή είναι η βάση της αισιοδοξίας μου.

Η υποχώρηση του «ροζ κύματος» στη Λατινική Αμερική

Συνέντευξη του Τζέφρι Ρ. Γουέμπερ στον Φιλ Γκάσπερ για την υποχώρηση των αριστερών και κεντροαριστερών κυβερνήσεων στη Λατ. Αμερική. Έγινε τον Απρίλη του 2018, μετά την καταδίκη Λούλα, και δημοσιεύτηκε στο τεύχος 110 του International Socialist Review το φθινόπωρο, παραμονές των εκλογών στη Βραζιλία.

Ο Τζέφρι Ρ. Γουέμπερ είναι στη συντακτική επιτροπή του Historical Materialism και αρθρογραφεί συστηματικά για τη Λατινική Αμερική. Έχει γράψει μια σειρά βιβλίων για το θέμα, με τελευταίο το «Ο πολιτικός προσαστολισμός και η οικονομική πολιτική της Νέας Λατινοαμερικάνικης Αριστεράς».

Πάνε σήμερα 20 χρόνια από την πρώτη εκλογή του Ούγκο Τσάβες στην προεδρία της Βενεζουέλας, η οποία συχνά θεωρείται η εκκίνηση της αναζωογόνησης της Αριστεράς στη Λατινική Αμερική. Πώς μπορούμε να αποτιμήσουμε όλη την εμπειρία από το 1998 ως σήμερα; Ήταν απλά μια οφθαλμαπάτη; Υπήρξε μια αυθεντική στροφή προς τα αριστερά; Και γιατί φαίνεται να υποχωρεί τόσο γρήγορα;

Ένας τρόπος για να μπορέσουμε να συζητήσουμε γι' αυτή την εμπειρία είναι να τη σκεφτούμε με όρους διαφορετικών φάσεων, ώστε να μπορέσουμε να χαρακτηρίσουμε –με την εκ των υστέρων γνώση– τις διαφορετικές φάσεις

φθινόπωρο-χειμώνας 2018 | 31

και τα σημεία καμπής. Είναι αλήθεια ότι η εκλογική νίκη του Τσάβες στα τέλη του 1998 και η ανάληψη της εξουσίας το Φλεβάρη του 1999 θεωρείται από πολλούς η αφετηρία. Εγώ δεν το βλέπω έτσι, γιατί μια τέτοια προσέγγιση υποστηρίζει την επικυριαρχία των εκλογικών κύκλων πάνω στις εξελίξεις. Στην πραγματικότητα, το κυρίαρχο χαρακτηριστικό του τέλους της δεκαετίας του '90 και της αρχής του 21ου αιώνα ήταν η εξωκοινοβουλευτική ανασυγκρότηση μιας κοινωνικής Αριστεράς, μετά από 20 χρόνια αποσύνθεσης και ήττας από τον νεοφιλελευθερισμό. Αυτή προέκυψε κατά τη βαθιά νεοφιλελεύθερη ύφεση μεταξύ 1998 και 2002 – στα τέσσερα χρόνια αρνητικών ρυθμών ανάπτυξης, αύξησης της ανισότητας, της φτώχειας και της ανεργίας, που ερχόταν «στην πλάτη» 20 χρόνων κοινωνικής υποβάθμισης λόγω των νεοφιλελεύθερων αναδιαρθρώσεων.

■ Στην πραγματικότητα, το κυρίαρχο χαρακτηριστικό του τέλους της δεκαετίας του '90 και της αρχής του 21ου αιώνα ήταν η εξωκοινοβουλευτική ανασυγκρότηση μιας κοινωνικής Αριστεράς

Αυτή η «στιγμή» ήταν σημαντική, γιατί σε όλη την περιοχή και ειδικά στη Νότια Αμερική (η Κεντρική Αμερική και το Μεξικό ακολουθούσαν τις δικές τους διαφορετικές δυναμικές), η Δεξιά και η κεντροδεξιά ήταν σχεδόν παντού στην εξουσία. Οπότε θεωρήθηκαν αυτές υπεύθυνες για την κρίση. Αλλά η Αριστερά, εξαιτίας χρόνων αποσύνθεσης, δεν είχε αξιόλογους πολιτικούς κομματικούς σχηματισμούς, εκτός από το Κόμμα των Εργατών (PT) στη Βραζιλία και λίγες άλλες μικρότερες εξαιρέσεις. Τα παλιότερα κεντροαριστερά κόμματα

είχαν προσχωρήσει στο νεοφιλελεύθερο ρεύμα.

Οπότε η πρώτη έκρηξη, η πρώτη φάση ανόδου της Αριστεράς, ήταν κυρίαρχα εξωκοινοβουλευτική: ήταν το κίνημα ανέργων εργατών στην Αργεντινή κατά την οικονομική κρίση σε αυτή τη χώρα, οι αριστερές εξεγέρσεις των ιθαγενών στη Βολιβία και το Εκουαδόρ, το κίνημα των ακτημόνων στη Βραζιλία κλπ. Αυτό είναι το γενικότερο πλαίσιο μέσα στο οποίο συνέβη η εκλογή του Τσάβες. Αλλά η εκλογική ενίσχυση της Αριστεράς σε άλλες χώρες, εκτός από τη Βενεζουέλα, δεν εμφανίζεται παρά μόνο στη δεύτερη φάση, στα μέσα της δεκαετίας του 2000. Οπότε η πρώτη φάση κυριαρχείται από την εντυπωσιακή εξωκοινοβουλευτική μαχητικότητα και μια αυξανόμενη αντικαπιταλιστική διάθεση μέσα στις γραμμές της Αριστεράς. Δεν θέλω να υπερβάλω –σε μεγάλο βαθμό αυτή η διάθεση ήταν αντινεοφιλελεύθερη. Αλλά υπήρχαν σημαντικές αντικαπιταλιστικές δυνάμεις, ειδικά στις χώρες με τα πιο μαχητικά κινήματα, με τη Βολιβία να βρίσκεται στην πρωτοπορία αυτής της τάσης.

Στη δεύτερη φάση, όμως, αρχίζουμε να βλέπουμε τις πρώτες καθοριστικές αντιφάσεις της αριστερής στροφής. Ξεκινώντας από την εκλογή του Λούλα στη Βραζιλία κι έπειτα με τις εκλογές σε όλη τη Νότια Αμερική μεταξύ 2003 και το 2008, αλλάζει όλο το πολιτικό τοπίο. Στα μέσα της δεκαετίας του '90, παντού

κυριαρχούσε η κεντροδεξιά και η Δεξιά. Στα μέσα της δεκαετίας του 2000, σχεδόν όλη η Νότια Αμερική είναι αριστερή ή κεντροαριστερή, με τις εξαιρέσεις της Κολομβίας, της Χιλής και του Περού, οι οποίες είναι σημαντικές εξαιρέσεις, αλλά παρ' όλα αυτά δεν αναιρούν ότι όλη η υπόλοιπη περιοχή είχε μετατοπιστεί πολιτικά. Αυτή η στροφή προς τις εκλογικές πολιτικές σήμαινε μια αλλαγή στους χρόνους και στο ρυθμό των αγώνων, προς την εξυπηρέτηση του στόχου της διασφάλισης της εκλογικής νίκης, αλλά και έναν μετριασμό πολλών από τα αιτήματα που είχαν προκύψει από τα κάτω.

Αυτή η διαδικασία επίσης συνέπεσε με μια ανανέωση του δυναμισμού του καπιταλισμού στην περιοχή –κάτι το οποίο είναι πολύ σημαντικό: οι εκλογικές νίκες δεν συνέβησαν στη διάρκεια της βαθιάς ύφεσης που υπήρχε λίγα χρόνια πριν, αλλά στη διάρκεια μιας περιόδου ανανεωμένης καπιταλιστικής δυναμικής, που τροφοδοτούνταν από την εκβιομηχάνιση της Κίνας, η οποία έσπρωχνε προς τα πάνω τις τιμές των ορυκτών, του φυσικού αερίου, του πετρελαίου και αγροβιομηχανικών προϊόντων όπως η σόγια κλπ.

Αυτό με τη σειρά του επέτρεψε στις κεντροαριστερές και αριστερές κυβερνήσεις να παραπέμψουν για το μέλλον μια σειρά από ταξικά ζητήματα και επιλογές. Με αυτό εννοώ ότι οι κυβερνήσεις μπόρεσαν να ανταποκριθούν σε αρκετά από τα βασικά αιτήματα της κοινωνικής τους βάσης και να αμβλύνουν την εξωκοινοβουλευτική δυσαρέσκεια απέναντι στον νεοφιλελευθερισμό, αξιοποιώντας τα πολύ αυξημένα κρατικά έσοδα σε διάφορα επιδοματικά προγράμματα. Μαζί με την αύξηση των επιπέδων απασχόλησης, καθώς υπήρχε πλέον καπιταλιστική ανάπτυξη, υπήρχε και η βελτίωση στο βιοτικό επίπεδο και η μείωση της φτώχειας. Αυτό ίσχυε εξίσου και σε χώρες με δεξιές κυβερνήσεις, όπως η Κολομβία και το Περού. Θα ήταν πραγματικά κατόρθωμα να μη μειώσουν κι αυτές τη φτώχεια στη διάρκεια της οικονομικής έκρηξης στις τιμές των εξαγωγικών προϊόντων, αν και οι αριστερές κυβερνήσεις τα κατάφεραν καλύτερα. Μπόρεσαν να τα καταφέρουν μέσα στο πλαίσιο του «μπουμ» στις τιμές, κάνοντας μικρές αναπροσαρμογές στο μετοχικό και φορολογικό καθεστώς των εξαγωγικών τομέων των οικονομιών, χωρίς να συγκρουστούν στα σοβαρά με το κεφάλαιο.

Έτσι για παράδειγμα όλες οι πολυεθνικές εταιρίες που δραστηριοποιούνταν στον τομέα του φυσικού αερίου στη Βολιβία, όταν ανέλαβε ο Μοράλες, παρέμειναν ανέγγιχτες. Καμιά τους δεν έφυγε. Ξέρουμε ότι ο μόνος λόγος που υπάρχουν αυτές οι εταιρίες είναι για να επιδιώκουν κέρδη και αν κοιτάξουμε τις τάσεις αυτής της περιόδου, βλέπουμε ότι είχαν αύξηση των καθαρών κερδών τους, σε σύγκριση με τη δεκαετία του '90.

Κατά τη διάρκεια του «μπουμ», οι αριστερές κυβερνήσεις μπορούσαν, χωρίς να αμφισβητούν το μερίδιο του ΑΕΠ που πήγαινε στο κεφάλαιο, να αυξήσουν σημαντικά τα κρατικά έσοδα μέσα από μετριοπαθείς μετοχικές και φορολογικές αλλαγές και να κατευθύνουν μέρος αυτών των εσόδων στα πολύ δημοφιλή προγράμματα αντιμετώπισης της φτώχειας. Αυτό ενίσχυσε τη λαϊκή νομιμοποίηση και τη δημοφιλία αυτού που κάποιοι αποκαλούν «αποζημιωτικό κράτος» –τα

κράτη που αποζημιώνουν την κοινωνική τους βάση, ενώ δεν συγκρούονται με το κεφάλαιο, ούτε αλλάζουν τις κοινωνικές σχέσεις ιδιοκτησίας στη χώρα. Προφανώς και υπάρχουν διαφορές ανάμεσα στις χώρες, αλλά αυτή είναι η γενική τάση. Όμως αυτή η «αμοιβαία» επωφελής σχέση μεταξύ κεφαλαίου και εργασίας εξαρτιόταν από τις υψηλές τιμές των εξαγωγικών εμπορευμάτων.

Όταν χτύπησε η παγκόσμια κρίση το 2008, δεν είχε ακαριαίο αντίκτυπο στη Λατινική Αμερική. Είχε στο Μεξικό, την Κεντρική Αμερική και την Καραϊβική, γιατί αυτές οι οικονομίες είναι βαθιά συνδεδεμένες με την αμερικανική αγορά –είναι η βασική αγορά για τις εξαγωγές τους και η βασική πηγή ξένου συναλλάγματος με τη μορφή εμβασμάτων από τους μετανάστες εργάτες με ή χωρίς χαρτιά στις ΗΠΑ. Αλλά στη Νότια Αμερική δεν είχαμε μια άμεση ύφεση, γιατί κατά τις αρχές της δεκαετίας του 2000 είχε υπάρξει μια μεγάλη στροφή στις εμπορικές σχέσεις προς την Ανατολική Ασία και όχι προς την αμερικανική αγορά. Η Κίνα επιχείρησε να καθυστερήσει την κρίση της, μέσα από τα δικά της εξωπραγματικά αντικυκλικά προγράμματα δαπανών σε υποδομές κ.ο.κ. Αυτό λειτούργησε για περίπου τρία χρόνια, με την Κίνα να έχει μειωμένους, αλλά σημαντικούς ρυθμούς ανάπτυξης. Επιβραδύνεται από το 2011 και κάθε χρόνο έκτοτε. Η Κίνα έχει τους χαμηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης από το 1990. Και κάθε μονάδα μείωσης του ΑΕΠ της Κίνας είναι μια σημαντική μείωση του ΑΕΠ στη Νότια Αμερική, εξαιτίας της επιβράδυνσης του εξαγωγικού εμπορίου. Έτσι το 2012 ξέσπασε μια ύφεση σχεδόν σε όλη τη Νότια Αμερική –πρώτα με τη μείωση των τιμών των αγροβιομηχανικών εμπορευμάτων και των ορυκτών κι έπειτα με την κατάρρευση των τιμών του πετρελαίου το 2014, που βύθισε τη Βενεζουέλα σε μια απίστευτη κρίση. Η κρίση στη Βενεζουέλα προϋπήρχε της πτώσης της τιμής του πετρελαίου και προφανώς δεν μπορεί να αποδοθεί αποκλειστικά στο ζήτημα των πετρελαϊκών τιμών, αλλά ταυτόχρονα αυτό το ζήτημα είχε σημαντικό αντίκτυπο στη βενεζουελάνικη οικονομία.

Και αυτή είναι που αποκαλώ τρίτη φάση –ο καθυστερημένος αντίκτυπος της παγκόσμιας κρίσης στη Λατινική Αμερική. Αρχίζει το 2012 και επιμένει μέχρι σήμερα. Η δυνατότητα που είχαν στην αρχή του κύκλου οι κυβερνήσεις να αποφεύγουν κάποια ταξικά ζητήματα δεν υπήρχε πια. Με τη δυσμενή εξέλιξη στα κρατικά έσοδα, τα καθεστώτα έπρεπε να αποφασίσουν ποιο τμήμα της κοινωνίας θα πληρώσει. Θα ήταν το κεφάλαιο, μέσα από την αύξηση της φορολογίας; Θα μπορούσε να έχει επιβληθεί η φορολόγηση επί των κερδών του κεφαλαίου, που είναι πρακτικά ανύπαρκτη σε αυτές τις χώρες, ή μια αύξηση στους φόρους των εξορυκτικών κλάδων. Ακόμα πιο ριζοσπαστικά, θα μπορούσε να επιβληθεί η απαλλοτρίωση-κοινωνικοποίηση κάποιων από αυτούς τους κλάδους της οικονομίας. Αυτός θα ήταν ένας τρόπος να συντηρηθούν κάποια από τα φιλολαϊκά προγράμματα ακόμα και σε συνθήκες μειωμένης δυναμικής και ανάπτυξης. Αυτό που συνέβη όμως τελικά στην πραγματικότητα ήταν η απόφαση των αριστερών κυβερνήσεων να μεταφέρουν το κόστος στη δική τους κοινωνική βάση, ποντάροντας στην εκτίμηση ότι η αφοσίωση αυτών των κοινωνικών στρωμάτων

θα ήταν δεδομένη.

Δεν υπήρχε καμιά μαζική αντιπολιτευτική δύναμη στα αριστερά τους, οπότε πίστεψαν ότι η κοινωνική τους βάση θα συνεχίσει να τις ψηφίζει, την ίδια ώρα που επιχειρούσαν να παραμείνουν αξιόπιστες απέναντι στο χρηματοπιστωτικό κεφάλαιο και το κεφάλαιο γενικότερα. Υπάρχουν διάφορα τέτοια παραδείγματα.

Ένα κορυφαίο παράδειγμα ήταν η δεύτερη θητεία της Ντίλμα Ρούσεφ που ξεκίνησε το 2014 στη Βραζιλία. Μετά τις διαδηλώσεις του Ιούνιου του 2013 ενάντια στο PT (Κόμμα Εργατών), που είχαν ξεκινήσει ως αριστερές διαδηλώσεις ενάντια στις αυξήσεις στις τιμές των εισιτηρίων στις δημόσιες συγκοινωνίες, κατέβηκε στις εκλογές με μια αντινεοφιλελεύθερη ρητορική. Έκανε, λοιπόν, μια αριστερή προεκλογική εκστρατεία –πολύ πιο αριστερά από το πρόγραμμα της πρώτης της θητείας. Αλλά με το που ξαναβρέθηκε στην κυβέρνηση, υπήρξε μια δραματική στροφή. Το πρώτο πράγμα που έκανε, ήταν να επιλέξει ως υπουργό Οικονομικών τον Χοακίμ Λεβί, έναν νεοκλασικό οικονομολόγο που υπήρξε πρόεδρος της Bradesco Asset Management, θυγατρική της δεύτερης μεγαλύτερης ιδιωτικής τράπεζας στη Βραζιλία, της Bradesco.

Στη Βραζιλία, και αλλού, αυτό το «ποντάρισμα» ροκάνισε την κοινωνική βάση των αριστερών κυβερνήσεων. Η κοινωνική βάση τους, στην πράξη, δεν συνέχισε να υποστηρίζει αυτές τις κυβερνήσεις, όπως προσδοκούσαν οι ίδιες. Ταυτόχρονα, οι κυβερνήσεις έχασαν την εμπιστοσύνη του κεφαλαίου. Όσο αυξάνονταν τα καθαρά κέρδη, όλα ήταν καλά. Αλλά σε συνθήκες μείωσης της κερδοφορίας και αύξησης της πολιτικής αστάθειας, οι καπιταλιστές επέστρεψαν στο φυσικό τους σπίτι –αυτό των παλιότερων ή καινούργιων δεξιών σχηματισμών.

Οπότε οι αριστερές και κεντροαριστερές κυβερνήσεις βρέθηκαν σε αυτό το κενό –με αποδυναμωμένη λαϊκή βάση και με μειωμένη αξιοπιστία απέναντι στο κεφάλαιο. Σε αυτές τις νέες συνθήκες άρχισαν να αναδύονται οι δεξιοί σχηματισμοί.

Το τελευταίο σημείο που θέλω να θίξω σε αυτό το ερώτημα αφορά το γιατί το «ροζ κύμα» υποχώρησε τόσο γρήγορα. Μέρος της εξήγησης πιστεύω ότι βρίσκεται σε αυτό που ο Γκράμσι ίσως θα αποκαλούσε μοριακή διαδικασία ενσωμάτωσης των ανεξάρτητων κοινωνικών κινημάτων, των συνδικάτων κ.ο.κ. στον κρατικό μηχανισμό, κατά τη διάρκεια αυτής της εκλογοκεντρικής περιόδου εν μέσω καπιταλιστικού δυναμισμού, μεταξύ 2003 και 2011. Συνέβη ένας αποκεφαλισμός των ανεξάρτητων μαχητικών κινημάτων και των ταξικών οργανώσεων, καθώς οι ηγεσίες τους απορροφούνταν όλο και περισσότερο στον κρατικό μηχανισμό και εθίζονταν στους θεσμούς.

Είδαμε για παράδειγμα μια πτώση σε όλη την απεργιακή δράση, μια πτώση σε

Η δυνατότητα που είχαν οι κυβερνήσεις να αποφεύγουν κάποια ταξικά ζητήματα δεν υπήρχε πια. Με τη δυσμενή εξέλιξη στα κρατικά έσοδα, τα καθεστώτα έπρεπε να αποφασίσουν ποιο τμήμα της κοινωνίας θα πληρώσει

κάθε κινηματική δραστηριότητα σε όλη αυτή την περίοδο. Κάπως έτσι αποδυναμώθηκε η ικανότητα για ανεξάρτητους αγώνες γύρω από ταξικούς στόχους, ανεξαρτήτως της πολιτικής απόχρωσης της κυβέρνησης. Είδαμε ένα είδος ανανέωσης της αυτόνομης δράσης ενάντια σε αυτές τις κυβερνήσεις γύρω από εργατικά και λαϊκά αιτήματα, ανεξάρτητα από το κυβερνητικό πρόγραμμα, μόνο όταν εμφανίστηκε η ύφεση το 2012 και οι αριστερές κυβερνήσεις άρχισαν να εφαρμόζουν προγράμματα λιτότητας. Αλλά η Δεξιά ήταν ικανή να εκμεταλλευτεί αυτή τη συγκυρία πολύ πιο γρήγορα από την Αριστερά, γιατί η κοινωνική Αριστερά ήταν απολύτως αποπροσανατολισμένη, έχοντας σφίξει τους δεσμούς της με το κράτος την προηγούμενη περίοδο. Γι' αυτό πιστεύω ότι η αριστερή στροφή δείχνει να υποχώρησε γρήγορα. Αλλά έχει εξαφανιστεί ολοκληρωτικά; Στο εκλογικό πεδίο αυτό είναι αλήθεια, αλλά εξακολουθεί να υπάρχει ένας δυναμισμός στο κοινωνικό πεδίο.

Μπορείς να πεις περισσότερα για τη Βραζιλία; Η Ντίλμα απομακρύνθηκε από την κυβέρνηση το 2016, μέσα από μια διαδικασία που πολλοί αποκαλούν συνταγματικό πραξικόπημα. Η νέα δεξιά κυβέρνηση είναι εξαιρετικά αντιδημοφιλής (ΣΤΜ: αναφέρεται ακόμα στην κυβέρνηση Τεμέρ που κυβέρνησε το 2016-2018) και ο Λούλα επιχειρεί να κάνει τη μεγάλη επιστροφή του, αλλά έχει καταδικαστεί για υποθέσεις διαφθοράς από τα δικαστήρια. Πώς εξελίχθηκαν τα πράγματα εκεί και ποιες είναι οι προοπτικές για το άμεσο μέλλον στη Βραζιλία;

Η Βραζιλία βρίσκεται σε μια τρομακτική κατάσταση. Το κατηγορητήριο για την αποπομπή της Ντίλμα βασίστηκε σε μια απολύτως συνηθισμένη –ούτε καν παράνομη, πόσο μάλλον αντισυνταγματική– λογιστική πρακτική όλων των κυβερνήσεων στη Λατινική Αμερική και αλλού. Είναι μια πρακτική που συνιστά το ΔΝΤ –αφορά το τι κάνεις, όταν κατευθύνεις χρήματα σε δημόσιες τράπεζες. Είναι ένα λογιστικό μέτρο που έχουν χρησιμοποιήσει όλες οι προηγούμενες κυβερνήσεις στη Βραζιλία. Μπορούμε λοιπόν να μιλήσουμε για την ύπαρξη πραγματικής διαφθοράς στο ΡΤ κατά τη διακυβέρνησή του, κάτι το οποίο ισχύει, αλλά αυτή η διαδικασία αποπομπής ήταν απολύτως κατασκευασμένη. Με απλά λόγια, μια εξωσυνταγματική αποπομπή ανέτρεψε μια κεντροαριστερή κυβέρνηση, που κινούνταν σε δεξιά τροχιά και προσπαθούσε απελπισμένα να κερδίσει την εύνοια των καπιταλιστών. Ακόμα και κατά τη διάρκεια της αποπομπής της Ντίλμα φάνηκε η χρεοκοπία του ΡΤ, καθώς η ίδια δεν ήθελε να έχει καμία σχέση με τις διαδηλώσεις στους δρόμους, που επιχειρούσαν να την κρατήσουν στην κυβέρνηση. Προτίμησε, μαζί με τον Λούλα, να διαπραγματευτεί στα παρασκήνια κάποια συμφωνία, που θα την αποκαθιστούσε στην κυβερνητική εξουσία. Δεν έχουν λοιπόν καμιά εμπιστοσύνη, καμιά πίστη, ούτε καν ένα οποιοδήποτε αίσθημα ταύτισης με την κοινωνική τους βάση. Υπήρξαν πολύ σοβαρές μαζικές διαδηλώσεις για την αποτροπή του αντισυνταγματικού πραξικοπήματος, με τη συμμετοχή των τμημάτων της Αριστεράς που δεν έχουν φιλικά αισθήματα προς το ΡΤ. Αυτό που

δείχνει η Βραζιλία είναι ότι, όπου η Δεξιά δεν μπορεί να νικήσει εκλογές, μπορεί πλέον να διεξάγει εξωσυνταγματικά πραξικοπήματα. Και όχι μόνο πραξικοπήματα εντός κοινοβουλίου. Συνέβη ένα στρατιωτικό πραξικόπημα στην Ονδούρα το 2009, οπότε υπάρχει πάντα και αυτή η πιθανότητα.

Μετά την αποπομπή της Ντίλμα, ο Μισέλ Τεμέρ, ένας μη εκλεγμένος, απόλυτα διεφθαρμένος εκπρόσωπος ενός κεντροδεξιού κόμματος στη Βραζιλία, ανέλαβε την προεδρία κι αντί να οδηγήσει τη χώρα άμεσα σε εκλογές, ολοκληρώνει ο ίδιος τη θητεία της Ντίλμα. Η δημοφιλία του είναι η χαμηλότερη στην ιστορία της Βραζιλίας. Αυτό έχει αρκετό ενδιαφέρον: αν και το PT θεωρούνταν απολύτως διεφθαρμένο και η δημοτικότητα της Ντίλμα ήταν πολύ χαμηλή, αυτό δεν σημαίνει ότι η Δεξιά έχει κάποιου είδους νέο ηγεμονικό σχέδιο για να καλύψει εύκολα το κενό. Το γεγονός ότι επέλεξε τον Τεμέρ ως εκλεκτό και αυτός βρέθηκε αμέσως στο 7% σε δημοτικότητα –τώρα βρίσκεται μεταξύ 2 και 3%– είναι ενδεικτικό της χρεοκοπίας του σχεδίου της Δεξιάς. Αλλά η Δεξιά έχει την ικανότητα και να αξιοποιήσει τους φιλικούς προς αυτήν θεσμικούς μηχανισμούς του υπάρχοντος καπιταλιστικού κράτους και να χρησιμοποιήσει τον καταναγκασμό και την απειλή μιας επέμβασης του στρατού με τρόπο που δεν μπορεί να το κάνει η Αριστερά.

Το τελευταίο επεισόδιο αυτής της φάσης αφορά τις ερχόμενες εκλογές στη Βραζιλία, στις οποίες ο Λούλα επανεμφανίστηκε ως προεδρικός υποψήφιος του PT, γνωρίζοντας ότι θα γίνει στόχος της εκστρατείας ενάντια στη διαφθορά *lana-jato* («πλυντήριο αυτοκινήτων»), η οποία απέπεμψε και την Ντίλμα. Αλλά η έρευνα του «πλυντηρίου», η οποία θα μπορούσε να ερευνήσει πολλούς προεδρικούς υποψηφίους, εστιάζει μόνο στον Λούλα, επειδή αυτός παραμένει πολύ δημοφιλής, παρά το γεγονός ότι το PT ως κόμμα δεν είναι εξίσου δημοφιλές. Η έρευνα στοχοποιεί τον Λούλα και ισχυρίζεται ότι αποδέχτηκε ένα παραθαλάσσιο σπίτι αξίας 600.000 δολαρίων ως δωροδοκία –μαζί με κάποια άλλα μικρότερα ωφελήματα– από κάποιες κατασκευαστικές εταιρίες, στα πλαίσια μιας συμφωνίας μέσα από την οποία αυτές οι εταιρίες θα κέρδιζαν συμβόλαια με την Petrobras, την κρατική πετρελαική εταιρία της Βραζιλίας. Η μόνη απόδειξη ότι συνέβη αυτή η δωροδοκία είναι η μαρτυρία ενός καταδικασμένου εγκληματία, που διαπραγματεύεται να του δοθεί χάρη. Δεν υπάρχουν άλλα πειστικά στοιχεία. Είναι αλήθεια ότι η σύζυγος του Λούλα επισκέφτηκε αυτό το σπίτι αρκετές φορές. Ο Λούλα επίσης παραδέχεται ότι σκέφτηκε να το αγοράσει, αλλά δηλώνει ότι δεν έμεινε ποτέ σε αυτό και αρνείται κάθε σχέση μαζί του. Αυτό δεν σημαίνει ότι το PT δεν είχε εμπλακεί σε συστημική διαφθορά με την γκραμισιανή έννοια –ως μια μορφή πολιτικής διαχείρισης του κράτους, στην οποία έχει επιδοθεί κάθε κυβερνητικό κόμμα στην πρόσφατη ιστορία της Βραζιλίας. (Ο Benjamin Fogel επεξεργάζεται αυτή την ιδέα στη διδακτορική του διατριβή για την ιστορία στο Πανεπιστήμιο της Νέας Υόρκης).

Δηλαδή, το PT δεν είχε ποτέ σε όλη τη διάρκεια της κυβερνητικής περιόδου του την πλειοψηφία στο Κογκρέσο. Με δεδομένο τον κατακερματισμό του κοινοπολιτευτικού συστήματος, συμμετείχε στις παραδοσιακές συμφωνίες εξαγοράς άλλων

κομμάτων μέσα από μνημιαίες πληρωμές. Είναι και αυτή μια πολύ καθιερωμένη πρακτική. Αυτό δεν τη δικαιολογεί σε καμία περίπτωση, αλλά παραμένει μια απολύτως φυσιολογική μορφή διαχείρισης του κράτους στα βραζιλιάνικα πλαίσια, κάτι το οποίο δείχνει πόσο λίγο διαφοροποιήθηκε το PT από την παραδοσιακή καπιταλιστική μορφή διακυβέρνησης της Βραζιλίας.

Επιστρέφοντας στις κατηγορίες κατά του Λούλα: καταδικάστηκε, αλλά το PT επέμεινε να τον στηρίζει ως υποψήφιο και υπάρχουν τρεις διαφορετικές διαδικασίες έφεσης, τις οποίες θα μπορούσε να κινήσει. Με την καταδίκη του, αντιμετώπιζε 12 χρόνια φυλάκισης. Αυτές οι διαδικασίες έφεσης κανονικά θα κρατούσαν ως τις εκλογές –σε αυτό ήλπιζε και ο ίδιος– αλλά στις 4 Απρίλη η πλειοψηφία των 11 μελών του Ανώτατου Δικαστηρίου αποφάσισε ότι ο Λούλα πρέπει να φυλακιστεί κατά την προεκλογική περίοδο. Εξακολουθεί να έχει το δικαίωμα να κινήσει τις διαδικασίες έφεσης, αλλά στο μεταξύ πρέπει να παραμένει φυλακισμένος. Οπότε βρισκόμαστε σε μια καινούργια κατάσταση. Το ότι το δικαστήριο πήρε μια τέτοια απόφαση σε μια τέτοια χρονικά στιγμή δείχνει πράγματα για το βραζιλιάνικο κράτος.

Θα έπρεπε να είναι προφανές ότι πρόκειται για κίνηση με πολιτική σκοπιμότητα, αλλά στην περίπτωση που κάποιος δεν πείθεται, μπορούμε να κάνουμε τη σύγκριση με έναν γερουσιαστή της Δεξιάς, τον Αέσιο Νέβες, ο οποίος ηχογραφήθηκε να ζητά δωροδοκία 600.000 δολαρίων από μια εταιρία συσκευασίας κρεάτων σε αντάλλαγμα για διάφορα κρατικά συμβόλαια κλπ. Καταγράφηκε επίσης η αποδοχή αυτής της δωροδοκίας από τον γιό του. Δεν μπορεί να φανταστεί κανείς εύκολα άλλα στοιχεία που να είναι πιο σοβαρά από αυτά. Ως γερουσιαστής, δεν μπορεί να δικάσει από τα πρωτοβάθμια δικαστήρια της Βραζιλίας, αλλά το Ανώτατο Δικαστήριο έχει την εξουσία να τον δικάσει. Κι όμως λειτουργεί ελεύθερα ως γερουσιαστής, ενώ ο Λούλα μένει φυλακισμένος, με βάση την κατάθεση ενός εγκλημάτι, που διαπραγματεύεται να του δοθεί χάρη. Υπάρχουν κι άλλα παραδείγματα, αλλά αυτές οι δύο περιπτώσεις συνοψίζουν μέσα από την καθαρή αντίφασή τους το τι ακριβώς συμβαίνει.

Μέχρι χθες, ο Λούλα προηγούνταν στις δημοσκοπήσεις με 34% –υπερδιπλάσιο ποσοστό από τον δεύτερο στις προεδρικές εκλογές. Δεν υπάρχει άλλος υποψήφιος του PT με τέτοια εμβέλεια, ενώ το ίδιο το κόμμα δεν είναι και πολύ δημοφιλές. Ακόμα κι αν ο Λούλα ορίσει ο ίδιος κάποιον υποψήφιο, είναι δύσκολο αυτός να έχει την ίδια αίγλη. Αυτό δημιουργεί τη δυνατότητα στον ακροδεξιό υποψήφιο Ζαΐρ Μπολσονάρο να κερδίσει την προεδρία. Αυτό ήταν προφανώς πολύ καλά γνωστό στους ανθρώπους που ενορχήστρωσαν τη φυλάκιση του Λούλα. Ο Μπολσονάρο εξυμνεί ανοιχτά την περίοδο της στρατιωτικής δικτατορίας και επιδοκιμάζει το γεγονός ότι η Ντίλμα Ρούσεφ είχε υποστεί βασανιστήρια κατά την πάλη ενάντια στη δικτατορία. Πριν φτάσουμε στην απόφαση του Ανώτατου Δικαστηρίου, ένα άλλο πράγμα που πρέπει να πάρουμε υπόψη είναι η δυναμική που δημιούργησαν αρκετοί ανώτατοι αξιωματικοί του βραζιλιάνικου στρατού, που απειλούσαν με πραξικόπημα, αν δεν φυλακιστεί ο Λούλα. Οπότε ακόμα κι αν

το Ανώτατο Δικαστήριο δεν είχε από μόνο του την προδιάθεση να πάρει αυτή την απόφαση, υπήρξε πίεση από άλλους μηχανισμούς του βραζιλιάνικου κράτους. Αυτά συμβαίνουν την ίδια στιγμή που η αστυνομική δύναμη του Ρίο Ντε Τζανέιρο αποσύρθηκε από τους δρόμους και αντικαταστάθηκε από το στρατό, ο οποίος περιπολεί πλέον τις φαβέλες, κάνοντας δολοφονίες κυρίως αфро-βραζιλιάνων, οι οποίοι ήδη υπέφεραν από την υπερβολική αστυνομική βία. Και πριν δύο εβδομάδες, δολοφονήθηκε η σοσιαλίστρια δημοτική σύμβουλος Μαριέλ Φράνκο στο Ρίο. Υπάρχουν λοιπόν πολύ τρομακτικές δυναμικές στη Βραζιλία. Και είναι πολύ θολό το τι πρόκειται να συμβεί με τις εκλογές.

Μπορείς να πεις κάποια πράγματα παραπάνω για τη Βολιβία, μία από τις χώρες όπου το «ροζ κύμα» δείχνει να έχει περισσότερη ανθεκτικότητα. Ισχύει αυτή η παρατήρηση; Στη Βολιβία πητήθηκε η Δεξιά ή ισχύει και εκεί η γενική εικόνα την οποία περιέγραψες;

Η Βολιβία είναι μια ενδιαφέρουσα περίπτωση, γιατί ο Έβο Μοράλες, αν και μειώνεται η δημοτικότητά του, παραμένει ο πιο δημοφιλής πολιτικός στη χώρα. Στις εκλογές του 2014 κέρδισε το 64% των ψήφων. Είναι αρκετά απίστευτο, όχι μόνο επειδή βρισκόταν ήδη για πολλά χρόνια στην κυβέρνηση, αλλά και με ιστορικά στάνταρ είναι κάτι ανήκουστο στη δημοκρατική περίοδο της Βολιβίας. Σήμερα η δημοτικότητά του είναι χαμηλότερη από ό,τι ήταν το 2014. Ένα δείγμα γι' αυτό ήταν το δημοψήφισμα του Φλεβάρη του 2016 για αλλαγή του συντάγματος, ώστε να επιτραπεί η επανεκλογή του ως πρόεδρος, καθώς είχε φτάσει στο όριο θητειών που προβλέπει το Βολιβιανό σύνταγμα.

Αυτή η εκλογική μάχη, αν και τυπικά αφορούσε μια τροποποίηση του συντάγματος, διεξήχθη με όρους «ναι» ή «όχι» στον Μοράλες. Ηττήθηκε πολύ οριακά, με 51% νομίζω, και άρα δεν θα έπρεπε να κατέβει στις επόμενες εκλογές. Μετά από αυτή την ήττα, ο Μοράλες και ο αντιπρόεδρος του αποφάσισαν ότι θα έπρεπε να κατέβει στις εκλογές έτσι κι αλλιώς. Οπότε έκαναν έφεση στο Συνταγματικό Δικαστήριο, το οποίο, σε αντίθεση με το Ανώτατο Δικαστήριο της Βραζιλίας, είναι κοντά στο MAS (το Κίνημα για το Σοσιαλισμό, το πολιτικό κόμμα του Μοράλες) και δεν αποτελεί προσκείμενο στην αντιπολίτευση θεσμικό τμήμα του κράτους. Παρά την εμφανή αντισυνταγματικότητα του να ξανακατέβει σε εκλογές, το Δικαστήριο αποφάσισε ότι του επιτρέπεται. Αυτή η απόφαση έχει δεχτεί δίκαια κριτικές από την ανεξάρτητη Αριστερά της Βολιβίας, αλλά πρέπει να ειπωθούν δύο πράγματα γι' αυτό. Το πρώτο είναι ότι οι χαρακτηρισμοί των διεθνών ΜΜΕ είναι απίστευτα υποκριτικοί. Ας τους συγκρίνουμε με τις διεθνείς αντιδράσεις των ΜΜΕ στην επανεκλογή της Άγκελα Μέρκελ για μια τέταρτη θητεία στη Γερμανία, που πανηγυρίστηκε από όλα τα αστικά ΜΜΕ του πλανήτη. Κάνετε τη σύγκριση αυτών των πανηγυρισμών με την αντιμετώπιση που έχει η ιδέα μιας κατ' επανάληψη επανεκλογής του προέδρου στη Βολιβία ή τη Βενεζουέλα και η μιντιακή υποκρισία γίνεται ολοφάνερη.

Ο Μοράλες κατά πάσα πιθανότητα θα κερδίσει τις επόμενες εκλογές, αλλά

υπάρχει μια ανησυχητική τάση, που μας υπενθυμίζει τις νέες δυναμικές της Δεξιάς, που εξελίσσονται και πέραν της Βολιβίας. Επειδή η Δεξιά βλέπει ότι δεν πρόκειται να νικήσει –είναι ήδη εμφανές, εκτός κι αν υπάρξει κάποια απρόβλεπτη εξέλιξη– και καθώς είναι διαιρεμένη και χρεοκοπημένη, με τους ίδιους ηγέτες που απέτυχαν συστηματικά να κερδίσουν σε όλες τις προηγούμενες εκλογές, χρησιμοποιεί αυτή την κίνηση του Μοράλες γύρω από το σύνταγμα για να περιγράψει τη Βολιβία ως δικτατορία, ως ολοκληρωτικό καθεστώς κ.ο.κ. Η Δεξιά λέει: «Δεν θα κατέβουμε σε αυτές τις εκλογές, δεν μπορείτε να περιμένετε τίποτα από την έκβαση των εκλογών του 2019».

Αυτό συμβαίνει την ίδια στιγμή που στη Βενεζουέλα ένα σημαντικό τμήμα της Δεξιάς μποϊκοτάρει τις εκλογές, ακόμα κι όταν οι δημοσκοπήσεις δείχνουν ότι ενωμένη θα της κέρδιζε. Αυτό για το οποίο προϊδεάζει λοιπόν μια τέτοια τακτική είναι η πιθανότητα πολύ τρομακτικών εξελίξεων: στρατιωτικά πραξικοπήματα ή μια αμερικανική εισβολή δεν αποκλείονται καθόλου, ειδικά στη Βενεζουέλα.

Αυτό το είδαμε, όταν ο τότε υπ. Εξ. των ΗΠΑ Ρεξ Τίλερσον ταξίδεψε στη Βραζιλία και την Κολομβία, το Φλεβάρη του 2018, για να επιβλέψει την κινητοποίηση του βραζιλιάνικου και του κολομβιανού στρατού στα σύνορα με τη Βενεζουέλα, υπό το πρόσχημα της αντιμετώπισης της «ανθρωπιστικής κρίσης» του πληθυσμού που εγκαταλείπει τη χώρα. Προφανώς, είναι δύσκολο να ξέρουμε τι ισχύει πίσω από τους διαρκείς βερμπαλισμούς και την παρανοϊκή ρητορική του Τραμπ, αλλά νομίζω ότι πρέπει να πάρουμε σοβαρά υπόψη ότι αυτή ταιριάζει με τη γενικότερη δυναμική της άρνησης της Δεξιάς να αποδεχτεί τα εκλογικά αποτελέσματα, όταν πρόκειται να χάσει ή όταν δεν είναι προφανές ότι θα νικήσει, δημιουργώντας έτσι με διάφορους τρόπους το υπέδαφος για επεμβάσεις.

Αυτή είναι η άμεση δυναμική στη Βολιβία λοιπόν. Αλλά αυτό δεν σημαίνει υποχρεωτικά ότι η Αριστερά εκεί επιβίωσε, γιατί ο Μοράλες στην ουσία έχει μετατραπεί σε έναν πολύ ικανό διαχειριστή του κράτους του βολιβιανού καπιταλισμού, με διαρκή πλεονάσματα στον προϋπολογισμό, πολύ χαμηλό πληθωρισμό και κάποιες «ετερόδοξες» οικονομικές πολιτικές, όπως οι αντικυκλικές δαπάνες που στηρίζονται στα απίθανα αποθέματα ξένου συναλλάγματος, που συσσωρεύτηκαν κατά τα χρόνια της έκρηξης των τιμών των εμπορευμάτων. Αλλά σε γενικές γραμμές ακολουθεί πολύ «ορθόδοξες» οικονομικές πολιτικές. Η Βολιβία, για σύνθετους λόγους, έχει επηρεαστεί σχετικά ήπια από την παγκόσμια κρίση. Κυρίως λόγω της διαρκούς ζήτησης για φυσικό αέριο από τη Βραζιλία και την Αργεντινή, που είναι οι βασικές αγορές στις οποίες εξάγει. Οπότε αυτή τη στιγμή η Βολιβία, σε αντίθεση με τη Βραζιλία ή τη Βενεζουέλα, δεν είναι σε ύφεση. Αυτό εξηγεί εν μέρει τη σχετική της πολιτική σταθερότητα. Αλλά, παρ' όλα αυτά, σημαντικά τμήματα της κοινωνικής βάσης του Μοράλες έχουν αποστασιοποιηθεί από την κυβέρνησή του και διαμορφώνουν νέες, έστω «εμβρυακές» αριστερές ομαδοποιήσεις –δεν μπορείς να τις αποκαλέσεις οργανώσεις, πόσο μάλλον κόμματα, αλλά υπάρχει μια γενικευμένη αίσθηση για την αναγκαιότητα να χτιστεί μια πραγματική ανεξάρτητη Αριστερά.

Αυτό σημαίνει ότι, όταν σκεφτόμαστε την αναπαραγωγή της Αριστεράς, δεν πρέπει να περιοριζόμαστε στο αν αυτές οι κυβερνήσεις καταφέρνουν να παραμείνουν στην εξουσία, γιατί μερικές φορές αυτό δεν επαρκεί για να αναπαραχθεί η Αριστερά. Με την έννοια ότι, αν πρόκειται απλώς να εφαρμόζουν προγράμματα λιτότητας, φτάνουμε σε ένα όριο ως προς το αν μπορούμε να αναφερόμαστε σε αυτές ως αριστερές κυβερνήσεις.

Αναφέρθηκες στην απειλή αμερικανικής επέμβασης στην περιοχή. Μια από τις ερμηνείες για την άνοδο των κεντροαριστερών κυβερνήσεων πριν μια δεκαετία ήταν ότι οι ΗΠΑ είχαν καθηλωθεί στη Μέση Ανατολή και το Αφγανιστάν και ήταν ανίκανες να παρέμβουν και στη Λατινική Αμερική εκείνη την περίοδο, ανοίγοντας έτσι την πόρτα για τις κυβερνήσεις του «ροζ κύματος» και για την αυξανόμενη επιρροή της Κίνας στη Λατινική Αμερική. Είναι ένας θεμιτός απολογισμός όσων έγιναν; Έχουν οι ΗΠΑ σήμερα διαφορετική στρατηγική ως προς τη Λατινική Αμερική;

Νομίζω ότι αυτή η περιγραφή μιας σχετικής αυτονομίας από τον αμερικάνικο ιμπεριαλισμό ταιριάζει στην πραγματικότητα, αλλά για διαφορετικούς λόγους. Δεν θα ισχυριζόμουν ότι αυτή ήταν η αιτία που υπήρξε στροφή προς τα αριστερά. Νομίζω ότι αυτή η εξέλιξη αφορά πολύ περισσότερο εσωτερικές δυναμικές της Λατινικής Αμερικής. Αλλά η διαδρομή αυτής της διαδικασίας σίγουρα απέκτησε μεγαλύτερο χώρο να ελιχθεί εξαιτίας της καθήλωσης του αμερικανικού ιμπεριαλισμού στη Μέση Ανατολή. Αυτό είναι αλήθεια, αλλά δεν είναι η αιτία της ανόδου της Αριστεράς. Τι μας το αποδεικνύει αυτό; Το ότι οι ΗΠΑ απέτυχαν να επέμβουν στρατιωτικά στη Λατινική Αμερική, κατά τη σύγκρουσή τους με καθεστώτα που δεν τους άρεσαν, ειδικά με του Τσάβες και σε συγκεκριμένες περιόδους με του Κορέα στο Εκουαδόρ και του Μοράλες στη Βολιβία, οφείλεται στο ότι οι ΗΠΑ για αρκετές δεκαετίες –στην πράξη σε όλη τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου– πολύ σπάνια επενέβαιναν ανοιχτά στη Λατινική Αμερική. Επέλεξαν πάντα μια σειρά επεμβάσεων με αντιπροσώπους, δηλαδή πολέμους δι' αντιπροσώπων, τη χρήση κομμάτων-πελατών τους όποτε υπήρχε ανάγκη μιας αντιπολίτευσης ή κρατών-πελατών τους, όταν έπρεπε να κατασταλούν αριστερές αντιπολιτεύσεις. Αυτή ήταν η μέθοδος επέμβασης. Υπάρχει μια πολύ μακρά και βρόμικη ιστορία τέτοιων επεμβάσεων, η οποία συνεχίστηκε στη διάρκεια της περιόδου του ροζ κύματος, με τη χρηματοδότηση μέσω του National Endowment for Democracy στην αντιπολίτευση της Βενεζουέλας, την υποστήριξη στην απόπειρα πραξικοπήματος στη Βενεζουέλα το 2002, την υποστήριξη στις εκστρατείες αποσταθεροποίησης στη Βολιβία κ.ο.κ.

Το κεντρικό επίπεδο παρέμβασης, η οποία έχει κλιμακωθεί τα τελευταία χρόνια, είναι ο λεγόμενος πόλεμος κατά των ναρκωτικών σε αυτό που κάποιος αποκαλούν Κεντρικό-αμερικανικό διάδρομο. Υπό το πρόσχημα της πάλης ενάντια στα ναρκωτικά έχει υπάρξει μια εξωπραγματική υποστήριξη στη στρατιωτικοποίηση αυτών των κοινωνιών, την παραστρατιωτικοποίησή τους από την αμερικανική

εξωτερική πολιτική. Οπότε οι ΗΠΑ δεν υποχώρησαν πλήρως. Είναι μια πολύ πιο σύνθετη εικόνα, αν και είναι αλήθεια ότι δεν είχαν ως πρώτη τους έγνοια τη Λατινική Αμερική. Και η Λατινική Αμερική εξακολουθεί να μην είναι η πρώτη τους έγνοια, με δεδομένο το πολυδιαφημισμένο πίβος στην Ασία και τις σχέσεις με την Κίνα. Παρ' όλα αυτά, η Λατινική Αμερική, εξαιτίας της εγγύτητάς της και της ιστορίας της, πάντοτε έπαιζε και θα πάντα θα παίζει σημαντικό ρόλο, όσο οι ΗΠΑ παραμένουν σε κυρίαρχη θέση.

Αυτά αφορούν κυρίως τη στρατιωτική πλευρά.

Οικονομικά, μπορούμε να δούμε πιο σύνθετες εξελίξεις και πραγματικές αλλαγές ως προς την ιμπεριαλιστική δύναμη των ΗΠΑ. Ένα δείγμα είναι το ότι στις δεκαετίες του '80 και του '90 η Παγκόσμια Τράπεζα και το ΔΝΤ, μαζί με την Inter American Development Bank, αποτελούσαν τα βασικά κανάλια μέσα από τα οποία, πέρα από τη γενικότερη άμεση επένδυση του αμερικανικού κεφαλαίου στο εξωτερικό, οι ΗΠΑ κατεύθυναν τους όρους για δομικές αναπροσαρμογές, για αναδιαρθρώσεις οικονομιών, ώστε να ανοίξουν προς το ξένο κεφάλαιο κ.ο.κ., μέσα από δανεισμό υπό όρους κλπ. Αυτοί οι θεσμοί είχαν απίστευτη δύναμη στη Λατινική Αμερική τις δεκαετίες του '80 και του '90. Υποχώρησαν σημαντικά στη δεκαετία του 2000. Αυτό οφείλεται στο άνοιγμα νέων εναλλακτικών πηγών πίστωσης και από τον πετρελαϊκό πλούτο που συσσώρευε η Βενεζουέλα και από συμφωνίες που προέβλεπε η ALBA (Μπολιβαριανή Συμμαχία για τους Λαούς της Δικής μας Αμερικής), η Petrocaribe¹ και τα δάνεια από την Κίνα.

Αυτή λοιπόν είναι μια νέα εξέλιξη που δίνει σχετική αυτονομία στη Λατινική Αμερική, με τις νέες περιφερειακές συμφωνίες της ALBA, της CELAC (Κοινότητα Κρατών της Λατινικής Αμερικής και της Καραϊβικής) και της UNASUR (Ενωση Νοτιοαμερικανικών Εθνών) να επιδιώκουν να αντικαταστήσουν τη δύναμη του Οργανισμού Αμερικανικών Κρατικών (OAS), ο οποίος κυριαρχούνταν από τις ΗΠΑ, αποκλείοντας από αυτούς τους θεσμούς τις ΗΠΑ και τον Καναδά και συμπεριλαμβάνοντας την Κούβα.

Αυτό βασικά έσπρωξε στο περιθώριο τον OAS, ο οποίος θεωρούνταν πάντα, και σωστά, ως προέκταση του αμερικανικού κράτους στην περιοχή. Οπότε επιτεύχθηκε σε ένα βαθμό μια σχετική αυτονομία και ειδικά απέναντι στις ΗΠΑ, ιδιαίτερα στο επίπεδο της οικονομίας, αλλά και στο επίπεδο της γεωπολιτικής και της διπλωματίας.

Πού ταιριάζει η Κίνα σε όλο αυτό; Οφείλουμε να ξεκινήσουμε από την παραδοχή ότι δεν υπάρχει καμιά ένδειξη ότι η Κίνα αποτελεί κάποιου είδους στρατιωτικό αντίβαρο των ΗΠΑ στη Λατινική Αμερική. Υπάρχουν κάποιοι που υπερβάλουν ως προς αυτή της τη δυνατότητα. Αλλά δεν είναι αυτή η μοναδική μορφή με την οποία εκδηλώνεται ο ιμπεριαλισμός και η Κίνα αποτελεί έναν πολύ σοβαρό παίκτη δια μέσου των οικονομικών μηχανισμών του ιμπεριαλισμού. Αλλά και πάλι, πρέπει να μελετάμε δυναμικές και τάσεις και όχι να υπερβάλουμε ως προς το σημείο στο οποίο βρισκόμαστε σήμερα. Είναι πολύ δύσκολο να μετρηθεί η άμεση επένδυση κινεζικών κεφαλαίων στη Λατινική Αμερική, γιατί μεγάλο μέρος της

είναι μεταμφιεσμένο μέσω δανείων και βοήθειας κι άρα δεν εμφανίζεται στους επίσημους δείκτες. Με αυτή την επιφύλαξη, τα επίσημα στοιχεία λένε ότι μεταξύ 2005 και 2013 στην Κίνα αναλογούσε μόλις το 5% των ξένων επενδύσεων στη Λατινική Αμερική. Αυτό το ποσοστό εκτοξεύτηκε πέρσι –οι τελευταίες στατιστικές δείχνουν 15%. Αν συμπεριλάβουμε τις συγχωνεύσεις και τις εξαγορές, που δεν περιλαμβάνονται πάντα στην καταγραφή ξένων επενδύσεων, η Κίνα φτάνει στη θέση του τέταρτου μεγαλύτερου ιμπεριαλιστικού παίκτη σε αυτή τη ζώνη, αν αντιμετωπίσουμε την ΕΕ ως ενιαίο μπλοκ και δεν τη «διαιρέσουμε» σε κράτη-μέλη. Οπότε οι ΗΠΑ εξακολουθούν να προηγούνται, η ΕΕ έρχεται δεύτερη, ακολουθεί ο Καναδάς (ο οποίος συχνά ξεχνιέται, όταν συζητάμε για την περιοχή, αλλά έχει τεράστια σημασία στην εξόρυξη και το χρηματοπιστωτικό σύστημα) και έπεται η Κίνα. Όμως η Κίνα έχει το ισχυρότερο «μομέντουμ» από όλους τους άλλους παίκτες και αυτό είναι κρίσιμης σημασίας. Επιπλέον, τα στατιστικά που αφορούν την ΕΕ είναι δύσκολα και χρειάζεται να αναλυθούν, γιατί, μέχρι πρόσφατα, η Ισπανία ήταν στην πρώτη θέση, αλλά η Ισπανία έπεσε σε κρίση και έχασε πολλές από τις επενδύσεις της. Κάτω από την Ισπανία ήταν η Ολλανδία, αλλά καθώς η Ολλανδία προωθείται ως χρηματοπιστωτικός παράδεισος, μεγάλο τμήμα αυτών των επενδύσεων δεν είναι στην πραγματικότητα ολλανδικό κεφάλαιο και δεν είναι καν σαφές από ποια χώρα προέρχεται. Πρόκειται για κεφάλαιο που περνά διαμέσου της Ολλανδίας και καταγράφεται ως ολλανδική άμεση επένδυση στο εξωτερικό, αν και είναι αρκετά σαφές ότι δεν πρόκειται υποχρεωτικά για ολλανδικές επενδύσεις, ούτε καν για ευρωπαϊκές επενδύσεις.

Οι στατιστικές λοιπόν είναι σύνθετες, αλλά μπορούμε να πούμε με βεβαιότητα ότι οι μεγάλοι παίκτες είναι οι ΕΕ, Κίνα, Καναδάς και ΗΠΑ και ότι οι ΗΠΑ εξακολουθούν να προπορεύονται με σημαντική απόσταση από τον δεύτερο. Όμως, αν σκεφτούμε πόσο γρήγορα αναπτύσσεται η επέκταση της κινεζικής ισχύος στην περιοχή, τα πράγματα γίνονται πιο ενδιαφέροντα. Για παράδειγμα, αν δούμε τις προβλέψεις για αναμενόμενες επενδύσεις κ.ο.κ., όχι επενδύσεις που έχουν γίνει πράξη, αλλά συμφωνίες που έχουν γίνει και μένει να υλοποιηθούν, το κινεζικό μερίδιο σε επενδύσεις και εμπόριο αναμένεται να επιταχυνθεί πιο γρήγορα από οποιουδήποτε άλλου παίκτη στο άμεσο μέλλον. Κι αν κοιτάξουμε τα δάνεια από την Κίνα, τότε η οικονομική της δύναμη γίνεται –ακόμα και με την πιο άμεση έννοια– πολύ πιο σημαντική από ό,τι δείχνει μόνος του ο δείκτης άμεσων ξένων επενδύσεων. Υπάρχουν εύλογες εκτιμήσεις από τον ΟΗΕ και την ECLAC (επίσημες πηγές που δεν τείνουν να υπερβάλουν) ότι οι κινεζικές αναπτυξιακές τράπεζες υπερκέρρασαν τον δανεισμό από την Παγκόσμια Τράπεζα, το ΔΝΤ και τη Διαμερικανική Αναπτυξιακή Τράπεζα όλη αυτή την περίοδο, κάτι πρωτοφανές στην πρόσφατη ιστορία. Κάποια από αυτά τα δάνεια αφορούν πετρέλαιο, φυσικό αέριο και άλλες συμφωνίες για πρώτες ύλες, όπως και επενδύσεις στις υποδομές. Οπότε κάποιες αποπληρωμές θα συμβούν σε είδος. Η Βενεζουέλα κυριολεκτικά αποπληρώνει δάνεια στέλνοντας πετρέλαιο απευθείας στην Κίνα, εγγυώμενη έτσι μια μελλοντική πηγή ενέργειας για την Ασιατική υπερδύναμη. Οι κινεζικές

εταιρίες επενδύουν όλο και περισσότερο σε αυτούς τους τομείς και προβλέπουν να επενδύσουν ακόμα περισσότερο. Όμως ακόμα και στο άμεσο παρόν, αυτά που υπολογίζονται ως δάνεια δεν θα έπρεπε να θεωρούνται δάνεια ή βοήθεια, αλλά κλασσικές ιμπεριαλιστικές κινήσεις που επιστρέφουν κέρδη στις κινεζικές επιχειρήσεις διαμέσου των κινεζικών αναπτυξιακών τραπεζών.

Καθώς υπάρχουν γραπτές εγγυήσεις στα δάνεια αυτών των σχεδίων υποδομών, γίνονται παραχωρήσεις στις κινεζικές κρατικές επιχειρήσεις που αναλαμβάνουν τις κατασκευές, οπότε το χρήμα που περνά μέσα από την αναπτυξιακή τράπεζα, δεν καταλήγει στο Εκουαδόρ ή τη Βενεζουέλα ή τη Βολιβία, αλλά επιστρέφει άμεσα στις κινεζικές εταιρίες. Αυτό δεν καταγράφεται ως Άμεση Επένδυση Κεφαλαίου στο Εξωτερικό.

Με λίγα λόγια, κοιτάζοντας αυτά τα στοιχεία, η Κίνα είναι ένας μεγαλύτερος παίκτης από ό,τι φαίνεται με την πρώτη ματιά, αλλά όχι στο στρατιωτικό μέτωπο.

Και τι γίνεται με την αντίσταση; Υπήρξε μια υποχώρηση και η εργατική τάξη δέχεται επίθεση, ειδικά από τις δεξιές κυβερνήσεις σε Βραζιλία και Αργεντινή. Ποιες είναι οι προοπτικές για την ανασυγκρότηση της εργατικής αντίστασης ή πού εντοπίζεις τις κοινωνικές δυνάμεις που μπορούν να πάρουν την πρωτοβουλία για την Αριστερά και την αντεπίθεση;

Νομίζω ότι σε αυτή την ιστορία υπάρχουν δύο όψεις. Η μία είναι, τουλάχιστον επιφανειακά, πιο αισιόδοξη και η άλλη πιο απαισιόδοξη. Πρέπει να τις παίρνουμε και τις δύο υπόψη ταυτόχρονα. Η αισιόδοξη όψη αυτού του σεναρίου είναι ότι πολλές από τις πραγματικές κατακτήσεις που επιτεύχθηκαν κατά την περίοδο του μπουμι στις τιμές εμπορευμάτων και των κεντροαριστερών κινημάτων –που δεν επιτεύχθηκαν από την καλοσύνη αυτών των κυβερνήσεων, αλλά από τα κινήματα που τις πίεζαν– δεν θα εγκαταλειφθούν εύκολα από τις κοινωνικές δυνάμεις που τις κατέκτησαν. Άρα, όταν η Δεξιά αναλαμβάνει την κυβέρνηση, όπως συνέβη στη Βραζιλία, την Αργεντινή και αλλού, η άμεση αντίδραση υπήρξε για παράδειγμα στη Βραζιλία η πρώτη γενική απεργία εδώ και 21 χρόνια –μια απίστευτη κινητοποίηση ενάντια σε αυτές τις επιθέσεις. Στην Αργεντινή, μια ολόκληρη σειρά απίστευτα μαχητικών απεργιών και δράσεων εξελίσσεται τα τελευταία δύο χρόνια ενάντια στον Μαουρίσιο Μάκρι. Αυτή λοιπόν είναι η θετική πλευρά –μια ανανέωση της ανεξάρτητης ταξικής δράσης και ενότητας ενάντια σε έναν εχθρό που εύκολα γίνεται μισπτός από τους πάντες, χωρίς τις επιπλοκές των σχέσεων με μια κυβέρνηση που είναι πιο συμπαθής σε κάποιο τμήμα των κινημάτων. Όλη η Αριστερά μπορεί να μισεί τον Μισέλ Τεμέρ στη Βραζιλία. Όλη η Αριστερά μπορεί να μισεί τον Μάκρι. Όποιες κι αν είναι οι άλλες διαφορές μέσα στην Αριστερά, αυτό δεν σκάνει συζήτηση. Οπότε [στην Αργεντινή] οι περονικοί είναι μαζί με τις αντικαπιταλιστικές δυνάμεις στους δρόμους και στα συνδικάτα. Εννοώ ότι εξακολουθούν να πολεμούν με ένταση ο ένας τον άλλο, αλλά ταυτόχρονα είναι ικανοί να δρουν ως μια ενιαία δύναμη σε αυτές τις συνθήκες.

Αλλά δεν πρέπει να υπερβάλουμε ως προς το τι πετυχαίνει αυτή η αντίσταση.

Το ότι υπάρχει εργατική δράση δεν σημαίνει και ότι οι εργάτες κερδίζουν. Οι περισσότερες από τις «μεταρρυθμίσεις» συνεχίζουν να περνάνε και οι αγώνες που διεξάγονται, είναι αμυντικοί. Η δυσκολία της τρέχουσας συγκυρίας είναι διπλή: Από τη μία πλευρά, πρέπει να βγάλει ιδεολογικά συμπεράσματα η Αριστερά ως προς την εκτίμηση της αποτυχίας του κεντροαριστερού σχεδίου, να κατανοήσει και να αποδεχθεί πόσο μεγάλη υπήρξε αυτή η ήττα. Γιατί, αν δεν γίνει αυτό, τότε ο χρόνος των εκλογικών κύκλων θα επαναφέρει τους ήδη υπαρκτούς μηχανισμούς όπως το ΡΤ, ή τους περονικούς στην Αργεντινή, ως την πιο χρήσιμη άμυνα απέναντι στη δεξιά επίθεση. Αν δεν υπάρξει μια σοβαρή αποτίμηση του ρόλου αυτών των κεντροαριστερών κομμάτων στην κρίση που περνάμε σήμερα στην περιοχή και μια συζήτηση για την ανάγκη να χτίσουμε μια ανεξάρτητη Αριστερά έξω από αυτά –κάτι το οποίο δεν πρόκειται να προλάβει να συμβεί πριν την επόμενη εκλογική αναμέτρηση σε οποιαδήποτε χώρα κι αν αναφερθούμε– τότε το πρόβλημα θα επαναληφθεί.

Αυτό δεν σημαίνει ότι η Αριστερά δεν μπορεί να συμμετέχει στις εκλογές, όπως μας έδειξε και η νέα αντικαπιταλιστική συμμαχία στην Αργεντινή. Μπορείς να συμμετέχεις, αλλά δεν υπάρχει η γενική αίσθηση ότι μπορείς να νικήσεις σε αυτές τις εκλογές. Το πραγματικό ζήτημα είναι ένα μεσοπρόθεσμο-μακροπρόθεσμο σχέδιο ανασυγκρότησης της Αριστεράς. Αυτό δεν πρόκειται να συμβεί ακολουθώντας τους εκλογικούς κύκλους. Επομένως, πρέπει κανείς να σκεφτεί πώς θα κινηθεί σε ένα έδαφος όπου οι πιέσεις των εκλογικών κύκλων είναι υπαρκτές με βάση τους εκλογικούς χρόνους, αλλά οι ρεαλιστικές δυνατότητες οικοδόμησης μιας ανεξάρτητης αντικαπιταλιστικής Αριστεράς υπάρχουν μόνο στον μεσοπρόθεσμο-μακροπρόθεσμο ορίζοντα. Στο μεταξύ, η Δεξιά βρίσκεται στην επίθεση. Αλλά η Δεξιά, όταν βρεθεί στην κυβέρνηση, δεν έχει λύση για την κρίση που κληρονόμησε. Δεν υπάρχει κάποια ανανέωση του δυναμισμού της διεθνούς παγκόσμιας αγοράς, ούτε στην Ευρωζώνη, ούτε στις ΗΠΑ, ενώ η ανάπτυξη της Κίνας επιβραδύνεται. Η πιθανότητα μιας αναζωπύρωσης της κρίσης του 2008 είναι στο κοντινό μέλλον, αν συμμερίζετε τις αναλύσεις οικονομολόγων όπως ο Μάικλ Ρόμπερτς. Οπότε δεν υπάρχει εύκολος δρόμος ούτε για τη Δεξιά. Βρισκόμαστε λοιπόν σε μια αδιέξοδη ισορροπία, όπου η Δεξιά λόγω της αντιδημοφιλίας της και η Αριστερά εξαιτίας του κατακερματισμού της είναι ανίκανες να κυβερνήσουν με ηγεμονικό τρόπο. Ωστόσο, η Δεξιά σε αυτές τις συνθήκες έχει τις δυνάμεις για να κυβερνήσει παρότι είναι αντιδημοφιλής, χρησιμοποιώντας κατασταλτική δύναμη, συχνά υπό το μανδύα δημοκρατικών μέσων και συνταγματικότητας, αλλά και κλιμακούμενο καταναγκασμό, όπως βλέπουμε σε όλη τη Λατινική Αμερική...

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

1. Μια συμμαχία ανάμεσα στη Βενεζουέλα και κάποια κράτη της Καραϊβικής που επιτρέπει στα δεύτερα να αγοράζουν πετρέλαιο σε χαμηλές τιμές.

Είναι ο Μπολσονάρο νεοφασίστας;

Του Βαλέριο Αρκάρι

Απαντώντας στο ερώτημα της σχέσης του Μπολσονάρο με το φασιστικό φαινόμενο, ο έμπειρος βραζιλιάνος αγωνιστής Βαλέριο Αρκάρι εξηγεί την άνοδό του, προειδοποιεί για τους κινδύνους και κάνει εκτιμήσεις για την επόμενη μέρα στη Βραζιλία.

Ο Βαλέριο Αρκάρι, βετεράνος της επαναστατικής Αριστεράς, συμμετείχε με την οργάνωσή του στην ίδρυση του PT, από το οποίο έφυγαν το 1994 για να ιδρύσουν το PSTU. Σήμερα δρα στη Resistência, αριστερή τάση του PSOL, που προέκυψε από την ενοποίηση δύο οργανώσεων.

Τα αρπακτικά πουλιά δεν κελαηδούν. Η κατάρρα δεν σου κλείνει πρώτα ραντεβού. Η άγνοια κι ο άνεμος είναι οι πιο τολμηροί.

Εχει ανοίξει μια συζήτηση, ακόμα και μέσα στην Αριστερά, για το αν είναι νεοφασίστας ο Ζαΐρ Μπολσονάρο ή όχι.

Δεν είναι ένα ακαδημαϊκό ερώτημα. Απαιτεί μια αυστηρή απάντηση. Ποια πρέπει να είναι τα κριτήριά μας, όταν ταξινομούμε έναν πολιτικό ηγέτη; Πρέπει να είμαστε εξαιρετικά σοβαροί, όταν μελετάμε τους εχθρούς μας. Όποιος δεν ξέρει ενάντια σε ποιον πολεμά, δεν μπορεί να νικήσει.

φθινόπωρο-χειμώνας 2018 | 47

Προφανώς, ο εύκολος χαρακτηρισμός κάθε πολιτικού ρεύματος ή ηγέτη της ακροδεξιάς ως φασιστικά θα σήμαινε ότι κάνουμε κρίσεις που είναι γενικά απρόσεκτες, ιστορικά ανακριβείς και πολιτικά λανθασμένες. Ο φασισμός είναι τόσο σοβαρός κίνδυνος, που πρέπει να είμαστε πολύ προσεκτικοί, όταν τον ορίζουμε. Όλη η ακροδεξιά είναι ριζοσπαστικά αντιδραστική. Αλλά δεν είναι όλη η ακροδεξιά φασιστική. Είναι λοιπόν αναγκαίο να εκτιμούμε, εξετάζουμε, μετράμε και χαρακτηρίζουμε τους εχθρούς μας πολύ προσεκτικά.

Ο Μπολσονάρο είναι ένας νεοφασίστας. Είναι ένας φασίστας που προέκυψε στη δική μας ιστορική εποχή –δηλαδή την εποχή μετά την παλινόρθωση του καπιταλισμού στην πρώην ΕΣΣΔ και την Κίνα. Όσοι πιστεύουν ότι αυτή η διαπίστωση είναι υπερβολική αυταπατώνται.

Ο Μπολσονάρο είναι πάρα πολύ επικίνδυνος. Ακόμα κι αν δεν έχει χτίσει ένα πανεθνικό φασιστικό πολιτικό κόμμα. Ακόμα κι αν η πλειοψηφία των ψηφοφόρων του δεν είναι φασίστες. Αυτό που έχει σημασία είναι ότι άρχισε να διαμορφώνεται ο πυρήνας μιας φασιστικής ηγεσίας.

Φυσικά, ο νεοφασισμός δεν είναι πιστό αντίγραφο του παλιού φασισμού. Ο φασισμός, για τους μαρξιστές, ήταν στην ουσία του μια πολιτική μορφή αντεπαναστάσεως, που αναδύθηκε απέναντι στην απειλή ευρωπαϊκών εργατικών επαναστάσεων, εμπνευσμένων από τη Ρωσική Επανάσταση του 1917.

Όλα τα φασιστικά κόμματα υπερασπίζονταν την αναγκαιότητα ενός ολοκληρωτικού καθεστώτος. Η εξάλειψη των δημοκρατικών ελευθεριών, που συνδέονται με την ύπαρξη εκλεγμένων κυβερνήσεων, ήταν ένα εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε για την καταστροφή των οργανώσεων της εργατικής τάξης.

Όμως ο ιταλικός φασισμός δεν ήταν πανομοιότυπος με τον γερμανικό φασισμό (με τον εμμονικό αντισημιτισμό του) ή τον φρανκισμό στην Ισπανία (στηριγμένο στην επίσημη διαφύλαξη της μοναρχίας) ή τον σαλαζαρισμό στην Πορτογαλία (και τον φανατικό καθολικισμό του). Όλοι είχαν τις ιδιαιτερότητές τους. Αλλά, παρά τις αποχρώσεις τους, όλοι ορθά χαρακτηρίζονταν ως φασίστες.

Προφανώς δεν ζούμε σε συνθήκες παρόμοιες με εκείνες της δεκαετίας του '30, μετά την καταστροφή του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, τη νίκη της Οκτωβριανής Επανάστασης και την οικονομική κρίση του 1929. Μετά το ξέσπασμα της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης του 2008, δεν ζούμε απλά «τη δεκαετία του '30 σε αργή κίνηση». Για παράδειγμα, δεν υπάρχει κάποια άμεση προοπτική μιας νέας Οκτωβριανής Επανάστασης. Παρ' όλα αυτά, σε παγκόσμιο επίπεδο παρακολουθούμε την ενίσχυση της ακροδεξιάς την τελευταία δεκαετία.

Ο νεοφασισμός σε μια ημι-περιφερειακή χώρα όπως η Βραζιλία δεν μπορεί να είναι ακριβώς ίδιος με τον φασισμό στην Ευρώπη της δεκαετίας του '30. Καταρχήν, [σήμερα στη Βραζιλία] ο φασισμός δεν αναδύεται ως απάντηση στην απειλή μιας επανάστασης.

Αντί γι' αυτό, αναδύεται μέσα από τις εμπειρίες συγκεκριμένων τμημάτων των μεσαίων τάξεων κατά τα 14 χρόνια των κυβερνήσεων ταξικής συνεργασίας υπό το Εργατικό Κόμμα –πρώτα με τον Λούλα κι έπειτα με την Ντίλμα Ρούσεφ ως την

αποπομπή της το 2016. Ενισχύθηκε από την οικονομική στασιμότητα και την κοινωνική οπισθοδρόμηση που χαρακτήρισαν τα τελευταία 4 χρόνια, τη χειρότερη περίοδο στην πρόσφατη ιστορία.

Το αντι-PT αίσθημα που υπερίσχυσε τα τελευταία 5 χρόνια είναι μια ιδιαίτερη βραζιλιάνικη μορφή αντι-αριστερής διάθεσης, όπως ο αντικομμουνισμός της δεκαετίας του '30. Αλλά αυτά δεν σημαίνουν ότι οι ηγετικές πτέρυγες της αστικής τάξης στράφηκαν προς τον φασισμό για να αποτρέψουν τον κίνδυνο μιας επανάστασης στη Βραζιλία.

Μόλις λίγες βδομάδες πριν, η μεγάλη πλειοψηφία της αστικής τάξης υποστήριξε τον Τζεράλδο Αλκμίν, τον προεδρικό υποψήφιο του κεντρώου (και ακραιφνώς φιλο-καπιταλιστικού) Βραζιλιάνικου Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος (PSDB).

Ο Μπολσονάρο είναι άνθρωπος της πυγμής. Η υποψηφιότητά του εξέφρασε το κίνημα των πιο αντιδραστικών τμημάτων των μεσαίων τάξεων, με την υποστήριξη μιας μειοψηφικής πτέρυγας της αστικής τάξης, που ωθήθηκε από την οικονομική κρίση των τελευταίων τεσσάρων χρόνων.

Υπάρχουν διάφορα θεωρητικά σχήματα για να εξηγήσουμε τι συμβαίνει. Κάποια είναι πιο απλά, άλλα πιο σύνθετα, με μεγαλύτερο ή μικρότερο αριθμό κριτηρίων. Ακολουθούν αδρά 10 κριτήρια με τα οποία μπορούμε να αναλύσουμε αν ο Μπολσονάρο και το κίνημά του είναι φασιστικά:

1. Κοινωνικές καταβολές .
 2. Πεπραγμένα και διαδρομή.
 3. Τι υπερασπίζονται –δηλαδή το πολιτικό πρόγραμμα.
 4. Ποιο είναι το πολιτικό τους σχέδιο;
 5. Τι σχέσεις διατηρούν με τους κρατικούς μηχανισμούς, όπως το Κογκρέσο ή οι ένοπλες δυνάμεις –δηλαδή, ποια είναι η στάση τους απέναντι στο υπαρκτό πολιτικό καθεστώς;
 6. Τι σχέσεις έχουν με την άρχουσα τάξη και με την εργατική τάξη αντίστοιχα;
 7. Τι είδους πολιτικό κόμμα ή κίνημα χρησιμοποιούν;
 8. Ποιος τους υποστηρίζει και ποια είναι η κοινωνική τους βάση, συμπεριλαμβανομένου του εκλογικού τους ακροατηρίου;
 9. Τι είδους διεθνείς σχέσεις και υποστήριξη έχουν;
 10. Από πού βρίσκουν χρήματα και ποιοι είναι οι χρηματοδότες τους;
- Εξετάζοντας αυτά τα 10 κριτήρια, μπορούμε να καταλήξουμε στα εξής:

1. Η κοινωνική προέλευση του Μπολσονάρο είναι πληβειακή μικροαστική. Αναρριχήθηκε ταχύτατα κοινωνικά μέσα από την καριέρα στο στρατό, μια συνθηματική διαδρομή για ολόκληρες γενιές Βραζιλιάνων ευρωπαϊκής καταγωγής.

Αυτή η πορεία δεν απαιτούσε ιδιαίτερα απαιτητικές ακαδημαϊκές επιδόσεις, σε σχέση με επαγγέλματα όπως η ιατρική, η νομική και η μηχανική στα δημόσια πανεπιστήμια. Επίσης διασφάλιζε ένα καλό μισθό από την αρχή. Επιπλέον η στρατιωτική καριέρα προσέφερε σταθερότητα και πολύ καλύτερο μισθό, σε σύγκριση, για παράδειγμα, με έναν γυμναστή.

Αυτές οι ταξικές καταβολές εξηγούν κάποιες από τις εμμονές του Μπολσονάρο:

Σκληρός ρατσισμός, μνησικακία απέναντι στην κοινωνία, άγριος αντικομμουνισμός, εθνικισμός «των προασίων», λατρεία για την αμερικανική μεσαία τάξη και εμμονικό μίσος απέναντι στη διανόηση.

2. Δεν πρέπει να κρίνουμε έναν πολιτικό ηγέτη μόνο από αυτά που λέει, αλλά και από αυτά που κάνει. Η διαδρομή του Μπολσονάρο τα τελευταία 40 χρόνια ήταν αυτή ενός άτακτου κι απείθαρχου αξιωματικού, που στη συνέχεια έγινε περιθωριακός αντιπρόσωπος επιχειρηματικών συμφερόντων στο Κογκρέσο, βρισκόμενος στη χαμηλότερη στάθμη των «outsider» πολιτικών.

Ο Μπολσονάρο δεν υπήρξε ποτέ ιδιαίτερα ευφυής. Ήταν πάντα μια μετριότητα, ένας αισχρός άνθρωπος –στην πραγματικότητα ένας πλίθιος. Ο Μπολσονάρο ήταν μια ασήμαντη προσωπικότητα στον πολιτικό αγώνα τα τελευταία 30 χρόνια, κατά τις 6 κοινοβουλευτικές του θητείες.

Δεν μπορούμε να κατανοήσουμε την ποιοτικά διαφορετική θέση στην οποία βρίσκεται σήμερα, αν δεν πάρουμε υπόψη τον αντίκτυπο που είχαν οι έρευνες κατά της διαφθοράς Lava Jato («Πλυντήριο Αυτοκινήτων»). Από το 2014 και μετά, κάποια τμήματα της αστικής τάξης σφετερίστηκαν την εναντίωση στη διαφθορά και την έκαναν σημαία τους.

Δεν συμβαίνει για πρώτη φορά. Πτέρυγες της βραζιλιάνικης αστικής τάξης έχουν ξαναχρησιμοποιήσει αυτή τη σημαία στις εσωτερικές τους αντιθέσεις: Το 1954 για να ανατρέψουν τον Ζετούλιο Βάργκας. Το 1960 για να εκλεγεί ο Ζάνιο Κουαντρός. Το 1964 για να δώσουν νομιμοποίηση στο στρατιωτικό πραξικόπημα. Το 1989 για να εκλεγεί ο Φερνάντο Κολόρ ντε Μέλο. Και το 2016 για να δώσουν νομιμοποίηση στην αποπομπή της Ντίλμα Ρούσεφ.

Ο Μπολσονάρο βγήκε από την αφάνεια κι άρχισε την άνοδό του στη διάρκεια των κινητοποιήσεων υπέρ της αποπομπής της Ρούσεφ το 2015 και το 2016, όταν το αίτημα για παρέμβαση του στρατού απέκτησε ένα ακροατήριο δεκάδων χιλιάδων ανάμεσα στα εκατομμύρια που κατέβαιναν στους δρόμους.

3. Ο Μπολσονάρο ανταποκρίθηκε στο αίτημα για μια ισχυρή ηγεσία που προέκυψε μπροστά στην κυβερνητική διαφθορά, την επιδεινούμενη κρίση στη δημόσια ασφάλεια, την οργή των μεσαίων τάξεων για τα αυξημένα φορολογικά βάρη, την καταστροφή των μικρών επιχειρήσεων κατά την ύφεση και την επιδείνωση της οικονομικής κατάστασης των μεσοστρωμάτων λόγω του πληθωρισμού στο κόστος της ιδιωτικής παιδείας, υγείας και ασφάλειας.

Πρότεινε τη διατήρηση της τάξης, απέναντι στις απεργίες και τις διαδηλώσεις. Την καθαρή εξουσία, απέναντι στην πολιτική παράλυση μεταξύ των διαφόρων κρατικών θεσμών. Την εθνική υπερφάνεια, ως απήφιση των τελευταίων 4 χρόνων οικονομικής κρίσης. Τον βοήθησε μια νοσταλγία που επικρατεί στα πιο αποξενωμένα περιθωριακά τμήματα των αναστατωμένων μεσοστρωμάτων, που επιζητούν την τάξη την οποία αντιπροσωπεύουν στα μυαλά τους οι δύο δεκαετίες στρατιωτικής δικτατορίας.

Κι αν δεν αρκούσαν αυτά, μπόρεσε να τραβήξει πάνω του τη δημοσιότητα ως η «φωνή» μιας γενικευμένης αντίδρασης ενάντια στο φεμινισμό, τα κινήματα των

Μαύρων και των ΛΟΑΤ, ακόμα και των οικολόγων ακτιβιστών.

4. Ο Μπολσονάρο επιδιώκει να οικοδομήσει ένα βοναπαρτιστικό καθεστώς. Ο βοναπαρτισμός (όρος που αναφέρεται στο καθεστώς του Αυτοκράτορα Λουδοβίκου Ναπολέοντα Βοναπάρτη στη Γαλλία μεταξύ 1852 και 1870) συνίσταται σε ένα αυταρχικό καθεστώς στο οποίο ο πρόεδρος υψώνεται πάνω απ' όλους τους άλλους θεσμούς, όπως το Κογκρέσο ή το δικαστικό σώμα, και συγκεντρώνει εξουσίες στο όνομα της υπεράσπισης της ενότητας του έθνους. Αυτό εξηγεί το σύνθημα του Μπολσονάρο: «Η Βραζιλία πάνω απ' όλα».

Στην πραγματικότητα υπάρχουν διάφορες μορφές Βοναπαρτισμού. Το σχέδιο του Μπολσονάρο, που στηρίζεται στην κινητοποίηση ενός μαζικού κινήματος απελπισμένων κοινωνικών στρωμάτων, προΐδεάζει για ένα αυταρχικό καθεστώς που –ανάλογα με τις συνθήκες που θα διαμορφώσει ο κοινωνικός και πολιτικός αγώνας– μπορεί να γίνει ημι-φασιστικό.

5. Οι σχέσεις του Μπολσονάρο με τους κρατικούς θεσμούς, στο βαθμό που μπορούμε να τις ξέρουμε, δείχνουν προς μια ισχυρή εκπροσώπηση των ενόπλων δυνάμεων και της αστυνομίας στην κυβέρνησή του.

Ο Μπολσονάρο δεν είναι ένας δεξιός λαϊκιστής όπως ο Τραμπ. Ούτε είναι απλώς ένας αυταρχικός ηγέτης που, αφού νίκησε το ΡΤ, θα μπορέσει να «ουδετεροποιηθεί» εύκολα κάτω από τις πιέσεις των ηγετικών στοιχείων της άρχουσας τάξης.

Αντίθετα, έχοντας κερδίσει μια εκλογική νίκη –που κατά πάσα πιθανότητα θα του δώσει και μια πλειοψηφία στο Κογκρέσο ικανή να προωθήσει αντιδραστικές αλλαγές στο Σύνταγμα– κι απολαμβάνοντας την πλήρη υποστήριξη του Στρατού, ο Μπολσονάρο θα έχει μια σαφή «εντολή» να ασκήσει εξουσία σε οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες που δεν έχει αντιμετωπίσει κανένας πρόεδρος από την κρίση του 1985 και μετά.

6. Ο Μπολσονάρο άρχισε να φτιάχνει μια σχέση με τη μεγαλοαστική τάξη, διορίζοντας υπερ-υπουργό Οικονομίας τον Πάουλο Γκουέντες, που έχει εργαστεί σε επενδυτικές τράπεζες και σπούδασε οικονομικά στη Σχολή του Σικάγου.

Σηματοδοτεί με αυτόν τον τρόπο την πρόθεσή του να εφαρμόσει ούλτρα-νεοφιλελεύθερες πολιτικές, με έμφαση στις γενικευμένες και ταχύτατες ιδιωτικοποιήσεις, ένα βίαιο δημοσιονομικό σοκ και μετωπικές επιθέσεις στα εργατικά δικαιώματα, ξεκινώντας από τη συνταξιοδοτική μεταρρύθμιση. Η στρατηγική του Μπολσονάρο στοχεύει να επανατοποθετήσει τη Βραζιλία στη διεθνή αγορά, στο πλευρό των ΗΠΑ ενάντια στην Κίνα, ενώ θα προσελκύει αμερικανικές επενδύσεις για να σώσει τη Βραζιλία από τη στασιμότητα.

Αυτή η στρατηγική συμβαδίζει με τους στρατηγικούς σχεδιασμούς που προκρίνουν οι πιο ισχυροί πυρήνες της αστικής τάξης, αλλά δεν μπορεί να εφαρμοστεί χωρίς οξείες κοινωνικές συγκρούσεις. Γιατί; Γιατί η βραζιλιάνικη εργατική τάξη δεν έχει ακόμα υποστεί μια ιστορική ήττα. Μια τέτοια ήττα προκύπτει όταν μια γενιά χάνει πλήρως την αυτοπεποίθησή της και χρειάζεται να περάσει ένα ολόκληρο ιστορικό κενό προτού έρθει στο προσκήνιο μια νέα γενιά που θα αναλάβει

τα καθήκοντα της πάλης.

Στα χρόνια 2015-2016, η διαδικασία που κορυφώθηκε με το κοινοβουλευτικό πραξικόπημα που ανέτρεψε την κυβέρνηση Ρούσεφ, ήταν μια ήττα που τραυμάτισε άσχημα την εργατική τάξη και την Αριστερά, αλλά δεν ήταν μια ιστορική ήττα. Αυτό που ζήσαμε ήταν μια αρνητική αντιστροφή του κοινωνικού συσχετισμού δυνάμεων, μια πολιτική-κοινωνική ήττα.

Αυτός ο χαρακτηρισμός δεν πρέπει σε καμιά περίπτωση να γίνει κατανοητός ως υποτίμηση της ανόδου της σημερινής αντιδραστικής δυναμικής. Αν αυτή δεν αντιστραφεί, οι Βραζιλιάνοι εργάτες αντιμετωπίζουν μια πολύ σοβαρή απειλή.

7. Ο Μπολσονάρο δεν έχει συγκροτήσει ένα δικό του φασιστικό κόμμα. Στην ουσία, «νοιкиάζει» το Κοινωνικό Φιλελεύθερο Κόμμα (PSL).

Αλλά αυτή η οργανική αδυναμία αντισταθμίζεται σε μεγάλο βαθμό από την κινητοποίηση ενός «μπολσοναρικού» μαζικού κινήματος. Επίσης, η έλλειψη ενός τέτοιου κόμματος δεν ακυρώνει την κατηγοριοποίησή του ως νεοφασίστα. Έχοντας κερδίσει τις εκλογές, μπορεί να χτίσει ένα κόμμα, αξιοποιώντας και τον έλεγχο του κράτους. Πράγματι, έχει ήδη ανακοινωθεί μια καμπάνια στρατολογιών από το PSL, που δηλώνει ότι έχει ως πρόθεση να γράψει δεκάδες εκατομμύρια μέλη.

8. Φυσικά η μεγάλη πλειοψηφία των ψηφοφόρων του Μπολσονάρο δεν είναι φασίστες, αλλά αυτό δεν αρκεί για να μην τον χαρακτηρίσουμε νεοφασίστα. Και σε τελική ανάλυση, η σκληροπυρηνική μειοψηφία των υποστηρικτών του είναι φασίστες.

Αυτό που καθορίζει ένα κίνημα, καταρχήν, είναι η κατεύθυνση προς την οποία κινείται. Το ακροατήριο του Μπολσονάρο είναι ήδη αρκετά πλατύ και δυναμικό για να καταστήσει το πολιτικό του ρεύμα το μεγαλύτερο στη Βραζιλία αυτή τη στιγμή.

9. Η υποτίμηση της ικανότητας του Μπολσονάρο και του ρεύματός του να κινηθούν στη διεθνή σκηνή θα ήταν ένα πολύ σοβαρό λάθος. Υπάρχει μια ακροδεξιά διεθνής, έστω εμβρυακή προς το παρόν, η οποία χτίζεται παγκοσμίως, με γενναία χρηματοδότηση από κάποιες πολύ ισχυρές οικονομικές δυνάμεις –για παράδειγμα από εκείνη την πτέρυγα του αμερικανικού καπιταλισμού που θέλει να αντισταθεί στην άνοδο της Κίνας ως πρωτο-ιμπεριαλιστική δύναμη.

10. Η χρηματοδότηση της εκλογικής καμπάνιας του Μπολσονάρο παραμένει λιγότερο ή περισσότερο σκοτεινή. Ωστόσο η εμβέλεια της παρουσίας και της ορατότητάς του στα κοινωνικά δίκτυα δείχνει ότι μεγάλες επιχειρηματικές δυνάμεις έχουν εμπλακεί σοβαρά στην προσπάθειά του. Κάποιες από αυτές τις δυνάμεις είναι ήδη ευρέως γνωστές.

Η Γερμανική Επανάσταση 1917-1923: Μέρος Α΄

Από το ξέσπασμα της επανάστασης μέχρι τη δολοφονία της Λούξεμπουργκ

Του Τοντ Κρετιέν

Το πρώτο από τα δύο μέρη μιας κριτικής παρουσίασης του εμβληματικού βιβλίου του Πιερ Μπρουέ «Η Γερμανική Επανάσταση 1917-1923», που δημοσιεύτηκε σε συνέχειες στο περιοδικό International Socialist Review.

Ο Τοντ Κρετιέν είναι στέλεχος της επαναστατικής σοσιαλιστικής οργάνωσης ISO στις ΗΠΑ. Είναι τακτικός αρθρογράφος στο περιοδικό International Socialist Review.

«Στεκόμαστε σήμερα μπροστά σε μια φοβερή επιλογή: ή τον θρίαμβο του ιμπεριαλισμού και συνακόλουθα την καταστροφή ολάκερου του πολιτισμού, και, όπως στην Αρχαία Ρώμη, την ερήμωση, την απόγνωση, τον εκφυλισμό, την καταστροφή των γενεών, ένα “γιγάντιο νεκροταφείο” –η τη νίκη του σοσιαλισμού».

Ρόζα Λούξεμπουργκ, «Μπροσούρα του Γιούνιους» γραμμένο στη φυλακή το 1915.

φθινόπωρο-χειμώνας 2018 | 53

Το 1971, ο Γάλλος μαρξιστής Πιερ Μπρουέ έγραψε μια αναλυτική ιστορία των επαναστατικών εξεγέρσεων στη Γερμανία, που ακολούθησαν τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο. Πρόκειται για ένα εμβληματικό βιβλίο 1.000 σελίδων. Η έκδοση περιλαμβάνει έναν πολύτιμο χρονολογικό πίνακα των σημαντικών γεγονότων και βιογραφικά σημειώματα των 100 πιο σημαντικών πολιτικών προσωπικοτήτων. Αν δεν είναι κάποιος βαθύς γνώστης της Γερμανικής Ιστορίας, θα μπορεί να ανατρέξει πολλές φορές στο πίσω μέρος του βιβλίου, αν θέλει να διακρίνει, για παράδειγμα, τον Ερνστ Τέλμαν από τον Αύγουστο Ταλκάιμερ. Αλλά αξίζει τον κόπο.

Ποιος ο λόγος να γραφτεί ένα τέτοιο μεγάλο βιβλίο για μια επανάσταση που πτώχευσε; Η απάντηση βρίσκεται στον ιστορικά θεμελιώδη χαρακτήρα αυτής της περιόδου στη Γερμανία. Στα 1917, ο Λένιν και ο Τρότσκι έλπιζαν ότι μια συμμαχία ανάμεσα στην Επαναστατική Ρωσία, με την τεράστια αγροτική δυνατότητα, και τη Γερμανία με το πανίσχυρο βιομηχανικό δυναμικό, θα μπορούσε να αποτελέσει τη βάση μιας βιώσιμης σοσιαλιστικής δημοκρατίας ευρωπαϊκής εμβέλειας, που θα ενέπνεε τον υπόλοιπο κόσμο.

Το Νοέμβριο του 1917, η πτώση του Κάιζερ φάνηκε να σηματοδοτεί την έναρξη της ίδιας διαδικασίας που είχε αρχίσει τον Φεβρουάριο του 1917 με την πτώση του Τσάρου και κατέληξε στην Οκτωβριανή σοσιαλιστική επανάσταση. Όμως δεν έγινε έτσι. Παρά τις ηρωικές μάχες, η επανάσταση νικήθηκε στη Γερμανία στα χρόνια 1917-1923, αφήνοντας τη Ρώσικη Επανάσταση απομονωμένη και λιμοκτονούσα.

Η Ρόζα Λούξεμπουργκ είχε δίκιο. Η ήττα του σοσιαλισμού γρήγορα μετέτρεψε μεγάλα τμήματα της Ευρώπης σε ένα «γιγάντιο νεκροταφείο». Ο Στάλιν στη Ρωσία ισχυροποίησε το γραφειοκρατικό καθεστώς, στηριζόμενος στην απογοήτευση από την ήττα της Γερμανίας και τη φτώχεια. Στη Γερμανία οι Ναζί ακόνιζαν τα δόντια τους και, στην πάλη εναντίον των επαναστατών εργατών, αναπτύχθηκαν σε μια πανίσχυρη μαζική οργάνωση. Το δίδυμο Σταλινισμός - Ναζισμός έθαψε τις άμεσες προοπτικές του επαναστατικού Μαρξισμού.

Τίποτα απ' όλα αυτά όμως δεν συνέβη αυτόματα. Ο Μπρουέ δεν μασάει τα λόγια του, όταν αναλύει τα λάθη που έγιναν από τους επαναστάτες, είτε μιλάμε για λάθη νεανικής απειρίας, είτε –αργότερα– για λάθη που οφείλονταν στη γραφειοκρατική ηλιθιότητα. Ταυτόχρονα, φέρνει στην επιφάνεια έναν πλούτο συμπερασμάτων όσον αφορά τη στρατηγική και τις τακτικές. Τις δυσκολίες να γίνει η επανάσταση σε μια αναπτυσσόμενη κοινωνία –με πιο επίπονη απ' όλες τις δυσκολίες την αναγκαιότητα να οικοδομηθούν ανεξάρτητες επαναστατικές οργανώσεις πριν από τη στιγμή της επαναστατικής κρίσης, που δεν θα χτίζονται από το μηδέν μέσα στη φωτιά της μάχης. Αυτά τα μαθήματα, και τα θετικά και τα αρνητικά, κατακτήθηκαν με πολύ μεγάλο κόστος. Ο Μπρουέ όχι μόνο επαναφέρει στην επιφάνεια ένα θέμα ξεχασμένο από καιρό και ελάχιστα κατανοητό από τους ακτιβιστές και τους σοσιαλιστές του σήμερα, αλλά αποδίδει μέγιστη τιμή στους σοσιαλιστές που έδωσαν τη ζωή τους σε μια από τις μεγαλύτερες μάχες της

εργατικής τάξης που έζησε ο κόσμος.

Αυτή η παρουσίαση, σε δύο μέρη, θα ασχοληθεί με τις κεντρικές διαμάχες και τα προβλήματα που συζητά ο Μπρούε μέσα στους κόλπους της Γερμανικής Επαναστατικής Αριστεράς. Το πρώτο μέρος θα ασχοληθεί με τα ζητήματα όπως το «μεταρρύθμιση ή επανάσταση;» ή το ζήτημα του πώς θα έπρεπε να οργανώνονται οι επαναστάτες σε σχέση με τους υπόλοιπους εργάτες ή τα μη-επαναστατικά πολιτικά κόμματα. Το δεύτερο μέρος θα ασχοληθεί με τις δυσκολίες της δημιουργίας μιας ηγεσίας μέσα σε ένα επαναστατικό κόμμα, τη στρατηγική και τις τακτικές, το ζήτημα της ρεφορμιστικής συνείδησης στην εργατική τάξη και τα προβλήματα που τέθηκαν από την κρίση στη Ρώσικη Επανάσταση και πώς αυτή επηρέασε το Κομμουνιστικό Κόμμα στη Γερμανία.

Μεταρρύθμιση ή Επανάσταση

Το Γερμανικό Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα (SPD) ήταν το καμάρι του διεθνούς σοσιαλιστικού κινήματος πριν από τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο. Ιδρύθηκε το 1875 στη Γκότα, ως μία συγχώνευση του Μαρξιστικού Σοσιαλιστικού Δημοκρατικού Εργατικού Κόμματος που καθοδηγούσαν οι Αύγουστος Μπέμπελ και Βίλχελμ Λίμπκνεχτ και της Γενικής Ένωσης Γερμανών Εργατών με ηγέτη τον Φέρντιναντ Λασάλ. Ο Μαρξ έγραψε μια περίφημη κριτική για το πρόγραμμα του κόμματος, όπου θεωρούσε ότι το πρόγραμμα έκανε πολλές παραχωρήσεις στους Λασαλικούς. Στη διάρκεια των πρώτων χρόνων, το SPD αντιμετώπισε σκληρή καταπίεση, κυρίως με τη μορφή των Νόμων των Εξαιρέσεων (ο Μπέμπελ φυλακίστηκε δύο φορές) και αυτό ώθησε το κόμμα σε πιο ριζοσπαστική μαρξιστική κατεύθυνση. Τραυματισμένο, αλλά όχι συντετριμμένο, το κόμμα κατάφερε να μεγαλώσει σημαντικά σε μια περίοδο σημαντικής ανάπτυξης, που συνοδεύτηκε από μια σχετικά μικρής έντασης ταξική πάλη. Από το 1880 και μέχρι τον πόλεμο, οι απεργίες ήταν σπάνιες και το βιοτικό επίπεδο των εργατών ανέβαινε, αν και όχι στην ίδια αναλογία με την αύξηση των κερδών. Οι αριθμοί που σχετίζονται με το κόμμα αυξάνονταν σταθερά και το 1914 αριθμούσε 1.085.905 μέλη. Η εκλογική του δύναμη αυξήθηκε από 311.900 ψήφους το 1881 σε 4 εκατομμύρια στις εκλογές το 1912, όταν έβγαλε 110 βουλευτές στην Εθνική Αντιπροσωπία (Ράιχσταγκ). Το κόμμα εξέδιδε 90 ημερήσιες εφημερίδες, απασχολούσε 267 δημοσιογράφους πλήρους απασχόλησης και 3.000 επαγγελματικά στελέχη, ενώ ηγείτο εργατικών συνδικάτων με συνολικό αριθμό 2 εκατομμύρια μέλη. Καθώς στη Γερμανία απουσίαζαν οι δημόσιες δομές, το κόμμα δημιούργησε βιβλιοθήκες, εργατικά σχολεία, νεολαιίστικες ομάδες, γυναικείες οργανώσεις, αθλητικά σωματεία και χώρους αναψυχής. Ήταν κάτι περισσότερο από ένα πολιτικό κόμμα –ήταν ακόμα ένας χώρος ζωής για πολλούς εργάτες.

Το SPD ήταν σίγουρα ένα μαζικό κόμμα. Όμως η επιτυχία στην οικοδόμηση των εντυπωσιακών δομών του οδήγησε σε έντονες αντιπαραθέσεις για θέματα στρατηγικής, τακτικής και θεμελιωδών αρχών. Το 1891, με την απόσυρση των

Νόμων των Εξαιρέσεων, το κόμμα ήταν πλέον πλήρως νομιμοποιημένο. Τότε ξέσπασε διαμάχη για το κατά πόσο θα έπρεπε αντιπρόσωποί του να αναλαμβάνουν δημόσια αξιώματα. Όπως διηγείται ο Μπρουέ:

«Σε αντίθεση με τη “νεολαία” που υποστήριζε το μπιόκοκτάρισμα των εκλογών και μια μόνιμα επιθετική πολιτική και τη δεξιά πτέρυγα... που ήθελε να περιορίσει το κόμμα στο “εφικτό” και έναν αγώνα αποκλειστικά εκλογικό, η ηγεσία νίκησε στη συζήτηση για το πρόγραμμα, που επιβλήθηκε στο Συνέδριο της Ερφούρτης που υιοθέτησε τις ιδέες του Καρλ Κάουτσκι. Ο Κάουτσκι δεν απεμπολούσε μεν το μάξιμουμ πρόγραμμα, τη σοσιαλιστική επανάσταση, που η καπιταλιστική ανάπτυξη είχε αναγάγει σε μια μακρινή προοπτική, αλλά υποστήριζε ότι το Κόμμα μπορεί και πρέπει να παλέψει για τα αιτήματα ενός μίνιμουμ προγράμματος, τους μικρούς επί μέρους στόχους, τις πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές μεταρρυθμίσεις, ενώ θα πρέπει να εργάζεται για την ενδυνάμωση της πολιτικής και οικονομικής ισχύος του εργατικού κινήματος και ταυτόχρονα να ανεβάζει την ταξική συνείδηση της εργατικής τάξης. Έτσι δημιουργήθηκε το ρήγμα... Αυτή η διχογνωμία έμελε να κυριαρχήσει στη θεωρία και πρακτική της σοσιαλδημοκρατίας για δεκαετίες».

Ο ρόλος του Κάουτσκι, όπως γράφει ο ιστορικός Carl Schorske, ήταν «η συμφιλίωση μεταξύ ανταγωνιστικών τάσεων, μέσω των θεωρητικών συλλήψεων».¹

Το 1898, ο Έντουαρντ Μπερνστάιν, βετεράνος της εποχής των διώξεων και γνωστός κομματικός ηγέτης, όξυνε την αντιπαράθεση ανάμεσα στη μεταρρύθμιση και την επανάσταση. Ο Μπερνστάιν αμφισβήτησε τη θέση του Μαρξ ότι το ξέσπασμα των οικονομικών κρίσεων είναι σύμφυτο στον καπιταλισμό. Έβλεπε τον «σοσιαλισμό ως ελεύθερη επιλογή των ανθρώπων, ανεξαρτήτως της οικονομικής και κοινωνικής τους κατάστασης, ως μια ηθική επιλογή περισσότερο παρά μια κοινωνική αναγκαιότητα. Αντιπαράβαλε αυτό που θεωρούσε παρωχημένη επαναστατική φρασεολογία με μια ρεαλιστική αναζήτηση μεταρρυθμίσεων, για τις οποίες η εργατική τάξη θα έπρεπε να βυθιστεί σε ένα πλατύ δημοκρατικό κίνημα που θα περιλάμβανε σημαντικά τμήματα της μπουρζουαζίας». Σε απάντηση η Ρόζα Λούξεμπουργκ έγραψε το «Μεταρρύθμιση ή Επανάσταση;», καταγγέλλοντας τον διαχωρισμό ανάμεσα στη Μεταρρύθμιση και την Επανάσταση ως παραπλανητικό. Οι ρεφορμιστές που θα εγκατέλειπαν την επανάσταση ως δρόμο για τον σοσιαλισμό, δεν θα διάλεγαν μόνο έναν διαφορετικό δρόμο, αλλά έναν διαφορετικό στόχο, γιατί οι καπιταλιστές δεν θα παρέδιδαν ποτέ την πολιτική εξουσία ειρηνικά. Οι επαναστάτες, από την άλλη, δεν θα έπρεπε να απορρίπτουν τη μάχη για μεταρρυθμίσεις μέσα στα πλαίσια του καπιταλιστικού συστήματος, αλλά να υποστηρίζουν ότι οι μεταρρυθμίσεις δεν θα μπορούσαν να είναι μόνιμες κατακτήσεις και αναπόφευκτα θα ήταν ευάλωτες στην αντίδραση, όσο θα κυριαρχούσε το καπιταλιστικό κίνητρο για κέρδος. Ο Κάουτσκι πήρε το μέρος της Λούξεμπουργκ, κερδίζοντας την πλειοψηφία του SPD στην ψηφοφορία για

την απόρριψη της πολιτικής του Μπερνστάιν με στόχο να «αντικαταστήσει την πολιτική της κατάκτησης της εξουσίας μέσω της πολιτικής νίκης με μια πολιτική που συμφιλιώνεται με την καθεστηκία τάξη πραγμάτων». Αλλά όπως σημειώνει ο Schorske, ούτε η απόφαση σε βάρος του Μπερνστάιν το 1899, ούτε μια ακόμη αντίστοιχη το 1901, «μετρίασαν τη διάδοση των αναθεωρητικών (ρεβιζιονιστικών) ιδεών. Το κόμμα –συμπεριλαμβανομένης της Αριστεράς– απέδιδε μεγάλη σημασία στους αριθμούς των μελών και στην ενότητά του για να σκεφτεί να αποβάλει τη μειοψηφία».²

Η διαμάχη κάθε άλλο παρά καταλάγιασε. Η Ρώσικη Επανάσταση του 1905 (που πττήθηκε μετά από έναν ολόκληρο χρόνο μαζικών απεργιών και μισο-εξεγέρσεων) σε συνδυασμό με μια κακή επίδοση του SPD στις εκλογές του 1907 είχαν ως αποτέλεσμα να αποκρυσταλλωθούν τρεις διακριτές τάσεις μέσα στο κόμμα.

Στα δεξιά, στέκονταν «οι Έμπερτ, Μπράουν, Σάιντεμαν (οι γνωστοί ηγέτες της δεξιάς πτέρυγας του SPD) και οι άλλοι που βρίσκονταν σε προνομιούχες θέσεις, ανάμεσα στις αντιμαχόμενες ταξικές δυνάμεις. Ο οικονομικός μετασχηματισμός της Γερμανίας και η σχετική κοινωνική ειρήνη στην Ευρώπη, οι πρόοδοι στις κοινωνικές νομοθεσίες, που κερδήθηκαν από τη σοσιαλδημοκρατία και τα εργατικά συνδικάτα, αλλά και οι προοπτικές κοινωνικής προόδου και ατομικής επιτυχίας που προσέφεραν στα ικανά μέλη της εργατικής τάξης οι εργατικές ενώσεις, όλα αυτά έθρεφαν τις ρεβιζιονιστικές τάσεις. Αυτές οι τάσεις ήταν θεμελιακά αντίθετες στον Μαρξισμό... (Αυτοί θεωρούσαν) το επίπεδο ζωής της Γερμανικής εργατικής τάξης... να συνδέεται άρρηκτα με την ευμάρεια των “δικών τους” καπιταλιστών και την εξάπλωση του Γερμανικού ιμπεριαλισμού».

Στα αριστερά, επαναστάτες όπως η Λούξεμπουργκ και ο Καρλ Λίμπκνεχτ έβλεπαν τις εκλογικές αναμετρήσεις ως δευτερεύουσα διαδικασία σε σύγκριση με τους εργατικούς οικονομικούς αγώνες, οι οποίοι, όπως πίστευαν, θα άνοιγαν το δρόμο για μαζικές απεργίες και επαναστατικές συγκρούσεις, όπως είχε συμβεί το 1848 στη Γερμανία, το 1871 στο Παρίσι και το 1905 στη Ρωσία. Υποστήριζαν τη βαθιά πεποίθηση του Μαρξ και του Ένγκελς ότι ο καπιταλισμός δεν θα μπορούσε ποτέ να ξεπεράσει την τάση για οικονομικές κρίσεις. Συνειδητοποιούσαν τον κίνδυνο των κλιμακούμενων ιμπεριαλιστικών εντάσεων μεταξύ των μεγάλων Ευρωπαϊκών δυνάμεων και ήταν αντίθετοι στις αυξανόμενες μιλιταριστικές και αποικιοκρατικές φιλοδοξίες της Γερμανικής άρχουσας τάξης.

Στο κέντρο, πολλοί από τους ηγέτες της «παλιάς φρουράς», όπως ο Κάουτσκι και ο Μπέμπελ, αοριστολογούσαν. Είχαν ξοδέψει όλη τη ζωή τους στην προσπάθεια να χτίσουν ένα πανίσχυρο κόμμα. Ακόμα πίστευαν στο σοσιαλισμό και στην «ιδέα της επανάστασης», όμως με την έννοια της κοινοβουλευτικής πλειοψηφικής νίκης, γεγονός που μετέπειτα θα άνοιγε το δρόμο για βαθιές και πλήρεις μεταρρυθμίσεις.

Εκείνο που φοβόντουσαν πάνω απ' όλα ήταν ότι η Γερμανική κυβέρνηση θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει ως άλλοθι τη ρητορική και την πρακτική της αριστερής πτέρυγας του κόμματος ως δικαιολογία για να επαναφέρει τα καταπιεστικά

μέτρα της δεκαετίας του 1880 και να διαλύσει την «όμορφη μηχανή» που είχαν κοπιάσει τριάντα χρόνια για να κατασκευάσουν. Έτσι λοιπόν, στην πράξη, αν και το κέντρο δεν μπορούσε ανοιχτά να αποδεχτεί την απόρριψη από τη δεξιά του τελικού σκοπού, που ήταν η αντικατάσταση του καπιταλισμού από το σοσιαλισμό, υπήρχε ο «κίνδυνος μιας στενότερης συνεργασίας μεταξύ του κέντρου και της δεξιάς πτέρυγας». Από εκείνο το σημείο και μετά, λέει ο Μπρουέ, η ηγεσία του SPD, δεξιοί και κεντρώοι, «γύρισαν την πλάτη κατηγορηματικά στην ταύτιση του κόμματος με την επανάσταση, και οι αναφορές σ' αυτήν στις μετέπειτα συζητήσεις έγιναν όλο και πιο σπάνιες».

Η διαμάχη στο SPD δεν ήταν απλά μια σύγκρουση ιδεών αποκομμένη από τις κοινωνικές δυνάμεις. Ο ιδέες της δεξιάς ήταν βαθιά ριζωμένες στη συνδικαλιστική γραφειοκρατία και στους εκλεγμένους ανώτερους αξιωματούχους, των οποίων η δουλειά ήταν εξαρτημένη από το πολιτικό σύστημα που υπηρετούσε τον Γερμανικό καπιταλισμό. Οι ιδέες του κέντρου έτειναν να είναι ισχυρότερες στις τάξεις των ανώτερων κομματικών επαγγελματικών στελεχών, οι οποίοι ενδιαφέρονταν πρωτίστως να κρατήσουν το SPD ενωμένο. Οι θέσεις της αριστεράς επικρατούσαν στα δημοσιογραφικά στελέχη και στους εργάτες πλήρους απασχόλησης στο κόμμα, που δεν έφεραν καμιά άμεση ευθύνη για τα οργανωτικά ζητήματα. Φυσικά, υπήρχαν σημαντικές εξαιρέσεις σ' αυτή την περιγραφή (όπως ο Λίμπκνεχτ), αλλά ο Μπρουέ –στη συζήτηση για την άνοδο της γραφειοκρατίας στο SPD– μας παρέχει μια καλή αφετηρία για να κατανοήσουμε την έκβαση αυτής της διαμάχης.

Οι ρεφορμιστικές όπως και οι επαναστατικές αναλύσεις για τον καπιταλισμό μπήκαν σε σοβαρή δοκιμασία στις 4 Αυγούστου του 1914. Εκείνη τη μέρα, όλοι οι βουλευτές του SPD στο Ράιχσταγκ, ακολουθώντας την κομματική πειθαρχία, ψήφισαν εγκρίνοντας τις πολεμικές πιστώσεις για να προετοιμαστεί ο πόλεμος με τη Ρωσία και τη Γαλλία.

«Οι σοσιαλδημοκράτες πήραν μέρος στον πόλεμο», γράφει ο Μπρουέ.

«Τα λόγια τους αποδείχτηκαν μια πενιχρή ρητορική κάλυψη της πραγματικότητας, που τη συνέθεταν θραύσματα, βόμβες, πολυβόλα, δηλητηριώδη αέρια και ιμπεριαλιστικοί στόχοι... Η Διεθνής πέθανε την 4η του Αυγούστου».

Μέσα σε λίγους μήνες, μετά τις πρώτες μάχες του φθινοπώρου του 1914, έγινε ξεκάθαρο ότι ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος δεν θα συγκρινόταν με κανέναν άλλο πόλεμο στην ανθρώπινη Ιστορία. Οι πλέον προηγμένες βιομηχανικές οικονομίες στον κόσμο κατασκεύασαν αποτελεσματικά όπλα για να σφαγιάσουν αδιανόητα μεγάλους –μέχρι τότε– αριθμούς στρατιωτών και πολιτών. Οι ρεφορμιστές σοσιαλιστές είχαν επενδύσει σε μια διαρκή πρόοδο του καπιταλισμού, που σταδιακά θα ανέβαζε το επίπεδο ζωής της εργατικής τάξης. Τώρα το ίδιο αυτό το σύστημα αποδείκνυε ότι μπορούσε το ίδιο αποτελεσματικά να ρίξει ολόκληρους πληθυσμούς πίσω στον Μεσαίωνα. Η δεξιά πήρε μέρος στον πόλεμο, ελπίζοντας

ότι η Γερμανία θα νικούσε τους άλλους. Η ελπίδα του κέντρου για έναν σύντομο πόλεμο και μια άμεση επιστροφή στην ειρήνη κατάρρευσε. Η αριστερά δικαιώθηκε. Όμως, ήταν η λιγότερο οργανωμένη από όλες τις άλλες τάσεις μέσα στο SPD.

Η επαναστατική Αριστερά

Μερικές από τις πλέον εντυπωσιακές προσωπικότητες του SPD πρωταγωνίστησαν στην επαναστατική αριστερή πτέρυγα. Η Ρόζα Λούξεμπουργκ, που διακρίθηκε στην οργάνωση των Πολωνών σοσιαλδημοκρατών, ήρθε γρήγορα στην επιφάνεια μέσα από τις άγριες συγκρούσεις της με τον Μπερνστάιν. Επίσης έγραψε ένα μνημειώδες έργο πάνω στη διαδικασία της συσσώρευσης του κεφαλαίου, υπερασπίστηκε τις μαζικές απεργίες στη Ρωσία και έγινε μία από τις διασημότερες ηγέτιδες (παρότι ξένη και Εβραία) μέσα στο μεγαλύτερο σοσιαλιστικό κόμμα στη γη. Ο Καρλ Λίμπκνεχτ ήταν ένας πασίγνωστος ακιτάτορας εναντίον του Γερμανικού μιλιταρισμού, είχε επιρροή σε ένα μεγάλο μέρος της νεολαίας, ενώ είχε βουλευτική έδρα στο Ράιχσταγκ. Η Κλάρα Τσέτκιν ήταν γνωστή διεθνώς ως η ηγέτιδα των σοσιαλιστριών γυναικών. Άλλοι είχαν στις πλάτες τους δεκαετίες αγώνων, που τους έκαναν πλατιά αναγνωρίσιμους μέσα στο κόμμα, όπως ο Φραντς Μέρινγκ, ο Λέο Γιόγκισες (στενός συνεργάτης και σύντροφος της Λούξεμπουργκ για πολλά χρόνια), ο Πάουλ Φρέλιχ και ο Χάινριχ Μπράντλερ. Ως προσωπικότητες, βρίσκονταν ανάμεσα στους πιο διάσημους ακιτάτορες, διανοούμενους και εργατικούς ηγέτες που είχε αναδείξει το σοσιαλιστικό κίνημα.

Παρά ταύτα, όταν το SPD συνθηκολόγησε υπέρ του πολέμου, αυτές οι ηγετικές μορφές απομονώθηκαν, βρέθηκαν ανίκανες να παρέμβουν στη ροή των γεγονότων. Το σοκ της προδοσίας εξηγεί ένα μέρος αυτής της κατάστασης. Όταν για παράδειγμα ο Λένιν πληροφορήθηκε για την ψηφοφορία της 4ης Αυγούστου, υπέθεσε ότι επρόκειτο για απάτη από μέρους των Γερμανικών Αρχών, με σκοπό την αποθάρρυνση των σοσιαλιστών άλλων χωρών. Αλλά το βάθος της παράλυσης της Αριστεράς είναι δύσκολο να κατανοηθεί. Το Σεπτέμβριο του 1914, η Λούξεμπουργκ, ο Γιόγκισες και ο Μέρινγκ έστειλαν 300 τηλεγραφήματα, ζητώντας από τα στελέχη της αριστερής πτέρυγας να συναντηθούν στο σπίτι της Λούξεμπουργκ για να συζητήσουν την αντιπολεμική στρατηγική. Μόνο η Τσέτκιν ανταποκρίθηκε θετικά.

Ο Μπρουέ χρησιμοποιεί την εμπειρία του Λίμπκνεχτ για να καταδείξει την απομόνωση και την αποθάρρυνση της Αριστεράς. Παρότι ήταν γνωστός ως αντιμιλιταριστής, είχε πεισθεί από την ηγεσία του SPD να σεβαστεί την κομματική πειθαρχία στο Ράιχσταγκ κατά τη διάρκεια της ψηφοφορίας της 4ης Αυγούστου. Μετά το ταξίδι του στο Βέλγιο, διαπίστωσε τις γερμανικές ακρότητες. Όταν αντιμετώπισε φίλους του στη Στουτγκάρδη, δήλωσε: «Οι επικρίσεις σας είναι απολύτως δικαιολογημένες... έπρεπε να έχω φωνάξει "Όχι" στη συνεδρίαση του Ράιχσταγκ. Έκανα ένα σοβαρό λάθος».

Καθ' όλη τη διάρκεια του φθινοπώρου, η Αριστερά προσπαθούσε να δουλέψει

μέσα στις υπάρχουσες κομματικές δομές για να εκφράσει τη διαφωνία της, όμως η ηγεσία του SPD δούλευε χέρι-χέρι με την αστυνομία, συλλαμβάνοντας και καταστέλλοντας τους διαφωνούντες, λογοκρίνοντας τις εφημερίδες και απαγορεύοντας τις πολιτικές συναντήσεις. Μέχρι το Δεκέμβριο, ο Λίμπκνεχτ είχε αποφασίσει ότι η «νόμιμη αντιπολίτευση» μέσα στους κόλπους του SPD ήταν πλέον αδύνατη. Όπως διηγείται ο Μπρουέ:

«Αντιμέτωπος με την κατάρρευση των τελευταίων του ψευδαισθήσεων, με κλονισμένα νεύρα από την κρισιμότητα της κατάστασης αλλά και έχοντας συνειδητοποιήσει ότι το όφειλε σ' αυτούς που δεν είχαν παραιτηθεί από τα σοσιαλιστικά τους ιδανικά, ο Λίμπκνεχτ αποφάσισε να κάνει το αποφασιστικό βήμα. Ένας μόνο τρόπος έκφρασης παρέμενε ανοιχτός γι' αυτόν, αυτός της ψήφου εναντίον των πολεμικών πιστώσεων –της ψήφου εναντίον της απόφασης του κόμματός του. Τη νύχτα της 1-2 Δεκεμβρίου, σε μία δραματική συνεδρίαση στο διαμέρισμα του Λεμπεντούρ με τους άλλους αντιπροσώπους της αντιπολίτευσης, δεν κατόρθωσε να πείσει κανέναν ότι ήταν αναγκαίο, με κάθε κόστος, να κάνουν αυτή τη θεαματική κίνηση. Στις 3 Δεκεμβρίου ψήφισε μόνος του στο Ράιχσταγκ εναντίον των πολεμικών πιστώσεων και μ' αυτό τον τρόπο έκανε τον εαυτό του σύμβολο της αντιπολίτευσης και κέντρο του αγώνα όλων των σκόρπιων δυνάμεων».

Για την ανυπακοή του, ο Λίμπκνεχτ επιστρατεύτηκε και στάλθηκε στο μέτωπο. Γιατί χρειάστηκε τέσσερις μήνες ο Λίμπκνεχτ για να σπάσει την πειθαρχία στο SPD; Γιατί η Αριστερά υπήρξε τόσο αδύναμη; Σύμφωνα με τον Μπρουέ, παρά την εκθρόνιση απέναντι στην ολοένα και αυξανόμενη γραφειοκρατία στο SPD και τη μετατόπιση του κόμματος προς τα δεξιά, η αριστερή πτέρυγα ποτέ δεν επεδίωξε να οργανωθεί ως μία συγκροτημένη ομάδα και να πολεμήσει για την ηγεσία του SPD. Η θεωρητική βάση για την παθητική τους στάση όσον αφορά το ζήτημα της οργάνωσης φαίνεται πιο καθαρά στον τρόπο που κατανοούσε η Λούξεμπουργκ τη σχέση μεταξύ σοσιαλιστικού κόμματος και εργατικής τάξης. Πίστευε ότι η κομματική γραφειοκρατία ήταν εγγενώς συντηρητική και αποτέλεσμα υπερβολικής συγκέντρωσης εξουσίας στα χέρια του επαγγελματικού κομματικού μηχανισμού. Υποστήριζε ότι, αν και η Αριστερά θα έπρεπε να αντιμάχεται την τάση προς τη γραφειοκρατία, η αυθόρμητη πάλη της εργατικής τάξης θα ήταν ο παράγοντας-κλειδί για το ξεπέραςμα του γραφειοκρατικού συντηρητισμού την αποφασιστική στιγμή. Στο βιβλίο της γύρω από τη Ρώσικη Επανάσταση του 1905 [σσ: «Η Μαζική Απεργία, το Κόμμα και τα Συνδικάτα»] υποστήριζε ότι οι Ρώσοι εργάτες είχαν ανακαλύψει ότι ο συνδυασμός των μαζικών οικονομικών και πολιτικών απεργιών ήταν το μέσο με το οποίο μπορούμε να αντιπαλέψουμε τον καπιταλισμό και ταυτόχρονα να ξεπεράσουμε τα συντηρητικά ή γραφειοκρατικά στοιχεία στην πορεία.

Ο Μπρουέ συμφωνεί με την έμφασή της στον μαζικό αγώνα. Παρατηρεί όμως

ότι ο τρόπος που αντιλαμβάνονταν τη Ρώσικη πραγματικότητα υπερεκτιμούσε το ρόλο της μαζικής δράσης στο ζήτημα για το ξεπέραςμα του ρεφορμισμού, ενώ υποτιμούσε τη σημασία της οργάνωσης, της οργάνωσης που, λόγω της περιορισμένης γερμανικής εμπειρίας, υπέθετε ότι γενικά θα έπαιζε επιβραδυντικό-ανασταλτικό ρόλο στον αγώνα.

«Οι επαγγελματίες επαναστάτες που είχαν κτίσει τη Μπολσεβίκικη πτέρυγα, με στόχο να αναπτύξουν την επαναστατική συνείδηση και τη σοσιαλδημοκρατική οργάνωση μέσα στη Ρώσικη εργατική τάξη, δρούσαν σε συνθήκες παρανομίας και καταστολής που κάθε άλλο παρά τους οδηγούσαν στον πειρασμό να προσαρμοστούν ή πολύ περισσότερο να ενσωματωθούν στο τσαρικό καθεστώς. Είχαν διατηρήσει τον επαναστατικό τους σκοπό στην πρώτη γραμμή της προπαγάνδας, αν και ο σκοπός τους ίσως να έμοιαζε ακόμα πιο απόμακρος από ό,τι στη Γερμανία, ενώ η οργάνωσή τους ήταν ισχυρά συγκεντρωτική –παρόλο που δεν υπήρχε συντηρητισμός στην καθημερινή τους πρακτική. Αντιθέτως, ο μηχανισμός της Γερμανικής σοσιαλδημοκρατίας... κνηγούσε την αποτελεσματική εκλογική καταγραφή... σε μια περίοδο σχετικής κοινωνικής ηρεμίας... ήταν απορροφημένος στο να σιγουρέψει ότι οι εσωτερικές διαμάχες δεν θα αποδυνάμωναν την εκλογική της επιρροή».

Η Λούξεμπουργκ διαφώνουσε με τη μέθοδο του Λένιν να οικοδομήσει ένα συγκροτημένο, πειθαρχημένο και αυστηρά οργανωμένο κύκλο επαναστατών, με τον δικό του Τύπο και το δικό του σύστημα επικοινωνίας, που αποσκοπούσε στο να διαδώσει τις θέσεις του σε κάθε παρακλάδι του κόμματος και σε κάθε πιθανή εργατική ομάδα. Απέρριπτε ως σεχταριστική τη Λενινιστική πρακτική οικοδόμησης μιας πτέρυγας όπου θα τους συνέδεαν κοινές εμπειρίες μέσα από χρόνια δουλειάς και μια συμπεφωνημένη ηθελημένη πειθαρχία. Ο Μπρουέ πιστεύει ότι η Λούξεμπουργκ λανθασμένα ταύτιζε την επιμονή του Λένιν στον περιορισμό του αριθμού μελών της επαναστατικής οργάνωσης σε εκείνους που συμφωνούσαν να δουλέψουν με συγκεντρωτικό και πειθαρχημένο τρόπο, με την τάση για γραφειοκρατικοποίηση που η ίδια αντιπάλευε μέσα στο SPD. Το παράδοξο είναι ότι η πεισματική πολεμική της Λούξεμπουργκ ενάντια στη γραφειοκρατία και το συγκεντρωτισμό γενικά την οδηγούσε σε αδυναμία, σε σημείο να μην παίρνει κανένα οργανωτικό μέτρο για να πολεμήσει τη γραφειοκρατία με έναν συγκεκριμένο τρόπο, και της υπαγόρευαν μια τάση εξιδανίκευσης νέων οργανωτικών μορφών.

Όπως η ίδια έλεγε σε έναν φίλο της από την αριστερή πτέρυγα, που παραιτήθηκε από το SPD το 1908: *«Δεν μπορούμε να είμαστε έξω από την οργάνωση, μακριά από την επαφή με τις μάζες. Το χειρότερο εργατικό κόμμα είναι καλύτερο από το τίποτα».* Όμως αυτό δεν απαντά στο ερώτημα του πώς θα παλέψουμε πιο αποτελεσματικά για να αυξήσουμε την επιρροή της αριστερής πτέρυγας μέσα

σε ένα τέτοιο κόμμα, ή το τι θα κάνουμε, αν αυτό το «χειρότερο» κόμμα μπλοκάρει την επαναστατική δράση. Οι Μπολσεβίκοι παρέμειναν στο ίδιο κόμμα με τους Μενσεβίκους (στο Ρώσικο Σοσιαλδημοκρατικό Εργατικό Κόμμα) για πολλά χρόνια. Ο Λένιν δεν ήταν από θέση αρχών (τουλάχιστον πριν το 1912) εναντίον της δουλειάς μέσα στο ίδιο κόμμα με τους ρεφορμιστές. Απλά επέμενε ότι οι επαναστάτες δεν έπρεπε κατά κανένα τρόπο να παραχωρήσουν στους ρεφορμιστές το δικαίωμα να μπλοκάρουν την προπαγάνδα και την οργάνωση της Αριστεράς. Στην πραγματικότητα η Λούξεμπουργκ ήταν τόσο εχθρική απέναντι στην επιμονή του Λένιν ότι οι επαναστάτες έπρεπε να παλεύουν ανοικτά για τη στρατολόγηση εργατών έξω από την επιρροή του Κέντρου και της Δεξιάς, που πήρε το μέρος του Κάουτσκι το 1912, κατηγορώντας τον Λένιν ότι ήθελε τη διάσπαση με τους Ρώσους Μενσεβίκους.

Μέσα στα επόμενα δύο χρόνια, η μέθοδος του Λένιν αποδείχτηκε πιο αποτελεσματική από της Λούξεμπουργκ. Ο Λένιν διέθετε μια οργάνωση επαναστατών με αρχές, με ένα κρίσιμο μέγεθος, με ρίζες σε χώρους-κλειδιά, που διέδιδαν τις θέσεις τους εναντίον του πολέμου με έναν ηχηρό και ταυτόχρονα ενωτικό τρόπο και που αμέσως άρχισαν να οργανώνουν την αντίσταση στα εργοστάσια και στο μέτωπο. Η Λούξεμπουργκ λογοκρίθηκε από τη δεξιά πτέρυγα του κόμματός της και όταν της απαγορεύτηκε να κυκλοφορεί τις απόψεις της, δεν είχε ανεξάρτητη οργάνωση με δικιά της έντυπα.

Η Αριστερά πλήρωνε τώρα το αντίτιμο της υποτίμησης της δύναμης της δεξιάς πτέρυγας στο SPD. Μην έχοντας οργανώσει ποτέ μια εθνικής εμβέλειας πτέρυγα για να πολεμήσει, οι επαναστάτες υποχρεώνονταν τώρα να παλεύουν κάτω από τις χειρότερες συνθήκες, δουλεύοντας κάτω από τη σημαία μιας χαλαρής ομάδας με το όνομα Σπάρτακος (Spartacus League, όνομα που διάλεξε από τον ηγέτη της εξέγερσης των σκλάβων στην αρχαία Ρώμη). Ανάμεσα στο 1914 και το 1918, οι Λούξεμπουργκ, Λίμπκνεχτ, Μέρινγκ, Γιόγκισης, Μπράντλερ και άλλοι μπαινόβγαιναν στη φυλακή και κάποιοι επιστρατεύονταν για τιμωρία. Το 1915, η Λούξεμπουργκ έγραψε τη «Μπροσούρα του Γιούνιους» (Junius Pamphlet), με την οποία καλούσε σε απεργίες για να σταματήσει ο πόλεμος και έριχνε ξεκάθαρα την ευθύνη του πολέμου στις Γερμανικές Αρχές. Το βιβλίο έπρεπε να μοιράζεται παράνομα, καθώς και η αστυνομία και η ηγεσία του SPD το κυνηγούσαν. Όμως η Μπροσούρα βρήκε ευήκοα ώτα. Την Πρωτομαγιά του 1916, εργάτες διαδήλωσαν στο Βερολίνο υπέρ της ειρήνης και κατόπιν εργάτες της μηχανουργίας, με ηγέτη τον Ρίχαρντ Μίλερ, έναν μελλοντικό ηγέτη του KPD, οργάνωσαν διαμαρτυρία για την καινούργια σύλληψη του Λίμπκνεχτ.

Στα μέσα του 1916, έγινε ολοφάνερο ότι το SPD πήγαινε για διάσπαση. Στα δεξιά, ηγέτες όπως οι Νόσκε, Σάιντεμαν και Έμπερτ υποστήριζαν ολόθερμα τον πόλεμο και επέβαλλαν αντι-απεργιακή εκεχειρία στα συνδικάτα. Μέχρι το 1915, επιδοκίμαζαν ανοικτά τα σχέδια της κυβέρνησης για προσάρτηση ξένων εδαφών και τη δημιουργία μιας Γερμανικής αυτοκρατορίας. Στα αριστερά, η Ένωση Σπάρτακος προπαγάνδιζε ανταρσία και μαζικές απεργίες για να σταματήσει

τον πόλεμο. Ανάμεσα στα δύο στρατόπεδα, κεντρικοί ηγέτες όπως οι Κάουτσκι, Γκεόργκ Λεμπεντούρ, Ρούντολφ Χίλφερντινγκ και Μπερνστάιν ήταν αντίθετοι στη μαζική δράση, αλλά υποστήριζαν τις διαπραγματεύσεις για να σταματήσει ο πόλεμος «όσο το δυνατόν γρηγορότερα». Η αναμενόμενη διάσπαση έθετε ένα σοβαρό ερώτημα στην Αριστερά. Θα έπρεπε να δημιουργήσουν ένα νέο καθαρά επαναστατικό κόμμα ή θα έπρεπε να συμμαχήσουν με τους κεντριστές σε ένα νέο κόμμα στο οποίο οι επαναστάτες θα παρέμεναν μειοψηφία;

Ο Καρλ Ράντεκ, ο Πολωνός κομμουνιστής και στενός συνεργάτης του Λένιν, υποστήριζε την ίδρυση ενός επαναστατικού κόμματος, που θα βασιζόταν στη Μπολσεβίκικη πολιτική της μετατροπής του παγκόσμιου πολέμου σε εμφύλιο πόλεμο σε κάθε εμπόλεμο έθνος:

«Η ιδέα της οικοδόμησης κόμματος σε συμμαχία με τους κεντρώους είναι μια επικίνδυνη ουτοπία. Είτε οι συνθήκες είναι ευνοϊκές είτε όχι, οι αριστεροί ριζοσπάστες πρέπει να οικοδομήσουν το δικό τους κόμμα, αν θέλουν να εκπληρώσουν την ιστορική τους αποστολή».

Οι Σπαρτακιστές, αν και συμφωνούσαν στην ανάγκη για ένα επαναστατικό κόμμα, ήταν ακόμη αρκετά διασπασμένοι σχετικά με το πώς θα το ιδρύσουν

Όμως πολλοί ηγέτες της Αριστεράς εξακολουθούσαν να αρνούνται την οριστική ρήξη με το Κέντρο. Πράγματι, αυτό αποτέλεσε σοβαρή πηγή διαφωνιών στα αντιπολεμικά συνέδρια, που έλαβαν χώρα στο Τσίμερβαλντ και στο Κίενταλ το 1915-1916. Εκεί ο Λένιν δεν μπόρεσε να πείσει τους Γερμανούς Αριστερούς να γυρίσουν την πλάτη στο Κέντρο και να συνεργαστούν προς μια νέα επαναστατική διεθνή. Η Λούξεμπουργκ και ο Λίμπκνεχτ εξακολουθούσαν να φοβούνται ότι κάτι τέτοιο θα τους απομόνωνε και θα έχαναν κάθε επαφή με την εργατική βάση τους (τους αριστερούς εργάτες μηχανουργίας στο Βερολίνο, για παράδειγμα), εάν διαγράφονταν με δική τους ευθύνη. Οι Σπαρτακιστές, αν και ομόθυμα συμφωνούσαν στην ανάγκη για ένα επαναστατικό κόμμα, ήταν ακόμη αρκετά διασπασμένοι πάνω στα θέματα τακτικής σχετικά με το πώς θα το ιδρύσουν. Ήταν ένα πράγμα να συμφωνήσουν πάνω στην αρχή ότι χρειάζεται ένα επαναστατικό κόμμα με αναφορά στην εργατική τάξη και ανεξάρτητο από τους κεντρώους, και άλλο πολύ πολυπλοκότερο ζήτημα να δώσουν στην πράξη ζωή σε ένα τέτοιο εγχείρημα.

Ο δισταγμός τους να προετοιμαστούν για τη διάσπαση με έναν οργανωμένο τρόπο απλώς άφησε την πρωτοβουλία στη δεξιά, που μπορούσε να επιλέξει το χρόνο και την αφορμή για τη διάσπαση. Το Μάιο του 1916, ο Ούγκο Χάαζε μίλησε στο Ράιχσταγκ, εκπροσωπώντας το Κέντρο, καταγγέλλοντας την κυβέρνηση για τον περιορισμό των πολιτικών ελευθεριών και 33 βουλευτές του SPD ψήφισαν υπέρ των θέσεων του Χάαζε. Η ηγεσία του SPD αντέδρασε αστραπιαία και

τους διέγραψε όλους. Η κυβέρνηση έκλεισε τη βασική εφημερίδα του SPD στο Βερολίνο, την Vorwärts, που εξέδιδαν μέλη του SPD φίλα προσκείμενα στους κεντρικούς, και παρέδωσε την εφημερίδα στη δεξιά του SPD. Δύο μήνες αργότερα ιδρύθηκε το Ανεξάρτητο SPD (USPD) με 120.000 μέλη, όπου ενώνονταν η Αριστερά με το Κέντρο, ενώ η δεξιά πτέρυγα διατήρησε 170.000 μέλη. Αν και η διάσπαση ήταν θετική με την έννοια ότι έσπαγε τη λογοκρισία πάνω στην αντιπολεμική τοποθέτηση, οι επαναστάτες (και ειδικά ο Λίμπκνεχτ) έχαναν τώρα το πητικό πλεονέκτημα έναντι των παλιών κεντρικών, που είχαν προηγουμένα υποστηρίξει τον πόλεμο.

Επανάσταση χωρίς επαναστατικό κόμμα

Το 1917, η Φεβρουαριανή Επανάσταση ανέτρεψε τον Τσάρο και ενίσχυσε την αυτοπεποίθηση της εργατικής τάξης και της Αριστεράς στη Γερμανία. Η Επανάσταση του Οκτώβρη σταμάτησε τον πόλεμο με τη Γερμανία (αν και με μεγάλο κόστος για τη Ρωσία) και έπεισε εκατομμύρια εργατών ότι η επανάσταση ήταν στη διεθνή ημερήσια διάταξη. Το 1918 ήταν μια χρονιά καταστροφικών οικονομικών δυσκολιών για τους γερμανούς εργάτες και τεράστιων απωλειών σε ανθρώπινο δυναμικό στο μέτωπο. Το USPD γνώρισε αλματώδη ανάπτυξη σε βάρος του SPD, ενώ η αριστερή πτέρυγα του USPD ριζοσπαστικοποιήθηκε κάτω από την επιρροή της Επανάστασης των Μπολσεβίκων. Η ιδέα μιας «ρωσικού τύπου» σοσιαλιστικής επανάστασης, βασισμένης στα εργατικά συμβούλια, έγινε πολύ δημοφιλής ανάμεσα σε εκατομμύρια εργατών και στρατιωτών. Το Νοέμβριο του 1918, οι ναύτες στασίασαν στο Κίελο και έθεσαν σε κίνηση μια γενικευμένη ανταρσία στο στράτευμα. Οι εργάτες ξεκίνησαν τη γενική απεργία, που γρήγορα οδήγησε στην πτώση του Κάιζερ, την κατάρρευση της Γερμανικής κυβέρνησης και την ανακήρυξη της Γερμανικής Δημοκρατίας. Εργατικά συμβούλια σχηματίστηκαν σε δεκάδες πόλεις με παράδειγμα τα Ρώσικα Σοβιέτ. Οι ηγέτες του Σπάρτακου αισθάνθηκαν δικαιωμένοι από την ορμή των γεγονότων. *«Παρά ταύτα η οικοδόμηση μιας επαναστατικής οργάνωσης είχε καθυστερήσει πίσω από τις πύρινες πολιτικές αναλύσεις και τις υποκειμενικές απόψεις των επαναστατών, που όμως δεν ήταν ικανοί να κατανοήσουν το πλεονέκτημα... μέσα στον επαναστατικό αναβρασμό που ανέβαινε καθ' όλη τη διάρκεια του 1918»,* γράφει ο Μπρουέ.

Η επανάσταση του Νοέμβρη εξαπέλυσε ένα θολό ποτάμι γεγονότων, που θα μπορούσε να βάλει σε δοκιμασία και τα πλέον ισχυρά από τα επαναστατικά κόμματα. Με το στράτευμα σε ανταρσία, τα συντηρητικά κόμματα αποφάσισαν να δώσουν την εξουσία σε έναν συνασπισμό έξι υπουργών από το SPD και το USPD, σε μια υπολογισμένη προσπάθεια να ειρηνεύσουν τις μάζες. Ο ηγέτης της δεξιάς του SPD Έμπερτ, χάρη στην επαναστατική δράση της εργατικής τάξης στην οποία ήταν αντίθετος για τόσο καιρό, τώρα έγινε καγκελάριος. Στο μεταξύ, οι συνδικαλιστές και οι αξιωματούχοι του SPD όρμησαν να καθορίσουν τα εργατικά συμβούλια με προσεκτικά επιλεγμένους έμπιστους, σε μια προσπάθεια

να προλάβουν την ανάπτυξη μιας δυαδικής εξουσίας, παρόμοιας με αυτήν που υπήρξε στη Ρωσία μετά το Φεβρουάριο του 1917. Το χάος των επαναστατικών γεγονότων επέτρεψε στον πειθαρχημένο μηχανισμό του SPD να κερδίσει θέσεις εξουσίας, παρά την πλήρη αναντιστοιχία της πολιτικής του γραμμής με τις πολιτικές διαθέσεις της εργατικής τάξης.

Στο μεταξύ, ξέσπασε μια ισχυρή διαφωνία στους κόλπους του USPD. Η δεξιά τάση του κόμματος προτίμησε να ρίξει το βάρος στην υποστήριξη της κυβέρνησης του SPD-USPD και να πιέζει για τη διενέργεια νέων εκλογών για το Ράιχσταγκ, σε μια προσπάθεια να επαναφέρει στο προσκήνιο τις κοινοβουλευτικές εκλογές όπως –προπολεμικά– ήταν η βασική σοσιαλιστική τακτική. Η Λούξεμπουργκ, εκπροσωπώντας την Ένωση Σπάρτακος, μιλούσε υπέρ της ισχυροποίησης των εργατικών συμβουλίων προς τη δυαδική εξουσία, με σκοπό στο τέλος να αντικαταστήσουν το Ράιχσταγκ και την καπιταλιστική κρατική γραφειοκρατία με ένα σύστημα Ρώσικου τύπου, που θα βασιζόταν άμεσα και αποκλειστικά στα εργατικά συμβούλια. Με ψήφους 485 έναντι 185, στα μέσα του Δεκέμβρη, το συνέδριο υιοθετώντας τη δεξιά οπτική, έδειξε ότι –με το τέλος του πολέμου προ των πυλών– η πλειοψηφία της ηγεσίας του USPD ήταν εναντίον ενός ανανεωμένου κύματος εργατικού αγώνα με στόχο το σοσιαλισμό. Έτσι το USPD διχάστηκε εκείνη ακριβώς τη στιγμή που ήταν απαραίτητο να αποτελέσει εναλλακτική στο SPD, αφήνοντας τους επαναστάτες χωρίς κόμμα.

Στη διάρκεια των ετών 1914-1918, οι ηγέτες του Σπάρτακου δεν αποσαφήνισαν ποτέ τους στόχους τους σε αυτό το κρίσιμο θέμα. Ήθελαν να προετοιμάσουν την ίδρυση ενός χωριστού επαναστατικού κόμματος ή απλά να προσπαθήσουν να σπρώξουν το USPD προς τα αριστερά; Σε κάθε κρίσιμο βήμα έμεναν να απορρούν ποιος ήταν μαζί τους και ποιος εναντίον τους. Αντί να δίνουν τον τόνο, κατάφερναν μόνο να αντιδρούν στα γεγονότα –τον Αύγουστο του 1914, τον Γενάρη του 1917 και πάλι τον Νοέμβρη του 1918. Η απόφαση της πλειοψηφίας του USPD να απομακρυνθεί από τα εργατικά συμβούλια, εντέλει, ανάγκασε τους ηγέτες του Σπάρτακου να ιδρύσουν το δικό τους κόμμα, όμως μόνο μετά το κλείσιμο της πρώτης φάσης της επανάστασης. Το πικρό συμπέρασμα του Μπρούε είναι ότι οι επαναστατικές ιδέες της Ένωσης Σπάρτακος και η ικανότητα να εμπνέουν αγωνιστικά ξεσπάσματα αποδείχτηκαν όπλα όχι αρκετά για να ανταγωνιστούν τα οργανωμένα κόμματα του SPD και του USPD. Οι επαναστάτες ήταν θλιβερά ανέτοιμοι για την επανάσταση. Αν θέλουμε να κάνουμε κάποιες συγκρίσεις, τον Γενάρη του 1917 οι Μπολσεβίκοι είχαν περίπου 25.000 μέλη με μια δεκαπενταετή παράδοση κοινής κομματικής δράσης, τις εμπειρίες του 1905 στο οπλοστάσιό τους και έναν εντυπωσιακό αριθμό παράνομων και νόμιμων εντύπων, που διανέμονταν σε δεκάδες χιλιάδες εργάτες. Η Ένωση Σπάρτακος είχε μερικές εκατοντάδες μελών, δεν είχε δικά της έντυπα πλατιάς κυκλοφορίας, ενώ είχε μικρή εμπειρία οργανωμένου αγώνα εναντίον των άλλων πολιτικών ομάδων και κομμάτων και περιορισμένη εμπειρία στην καθημερινή καθοδήγηση της ταξικής πάλης.

Η ίδρυση του KPD

Παρά το φανερά αργοπορημένο ξεκίνημα, στα τέλη του Νοέμβρη του 1918, οι προοπτικές της ίδρυσης ενός επαναστατικού κόμματος φάνηκαν ικανοποιητικές για τους ηγέτες του Σπάρτακου. Η Λούξεμπουργκ και ο Λίμπκνεχτ έλπιζαν ότι θα εντάξουν τρεις σημαντικές ομάδες επαναστατών στο νέο κόμμα: Καταρχήν, τα ηγετικά στελέχη –συμπεριλαμβανομένων των ίδιων– της Ένωσης Σπάρτακος (Πάουλ Λέβι, Τσέτκιν, Φρέλιχ κλπ.), επίσης τις ριζοσπαστικές κομμουνιστικές ομάδες που αρνήθηκαν να συμμετάσχουν στο USPD, όπως και τις δυνάμεις της πρόσφατα ριζοσπαστικοποιημένης νεολαίας και τέλος τους επαναστάτες συνδικαλιστές βάσης που βρίσκονταν κυρίως γύρω από τους εργάτες μηχανουργίας στο Βερολίνο.

Στην πράξη, οι δυνάμεις που προσέλκυσε το ιδρυτικό συνέδριο του KPD ήταν μικρότερες. Στο Βερολίνο, στις 30 Δεκεμβρίου του 1918, συναντήθηκαν μόλις 112 αντιπρόσωποι, εκπροσωπώντας αρκετές χιλιάδες μέλη και δεκάδες χιλιάδες ενεργούς συμπαθούντες του νέου κόμματος. Ο Ρίχαρντ Μίλερ και οι συνδικαλιστές βάσης δεν ήταν καν παρόντες στο ιδρυτικό συνέδριο του KPD, καθώς γενικά θεωρούσαν την πλειονότητα των στελεχών του KPD θερμοκέφαλους και τυχοδιώκτες. Ο Λίμπκνεχτ προσπάθησε να γεφυρώσει το κενό, προωθώντας διαπραγματεύσεις μεταξύ των διαφόρων ομάδων. Τα πράγματα δυσκόλευαν από το γεγονός ότι οι περισσότεροι αντιπρόσωποι του KPD φάνηκαν να έχουν μια ολότελα ουτοπιστική εκτίμηση των δυνάμεών τους. Για παράδειγμα, ψήφισαν υπέρ του μποϊκοτάζ στις εκλογές για το Ράιχσταγκ, που είχε προκηρύξει η κυβέρνηση του SPD και του USPD για το Φεβρουάριο του 1919. Ο Ότο Ρούλε, που είχε μετατοπιστεί προς ενός είδους αναρχικές θέσεις, διαφώνησε με την κατηγορηματική θέση του Λέβι να εκμεταλλευτούν τις εκλογές σαν πλατφόρμα για να οικοδομήσουν το KPD, διακηρύσσοντας: *«Σήμερα έχουμε άλλες πλατφόρμες. Ο Δρόμος είναι μια μεγάλη πλατφόρμα, που δεν θα εγκαταλείψουμε, ακόμα και αν μας τουφεκίσουν».*

Η Λούξεμπουργκ, ο Λίμπκνεχτ, ο Λέβι, η Τσέτκιν και σχεδόν όλοι οι επιφανείς ηγέτες του Σπάρτακου υποστήριζαν τη συμμετοχή στις εκλογές, με το σκεπτικό ότι το SPD και το USPD είχαν πετύχει να υποβαθμίσουν τα εργατικά συμβούλια και η επαναστατική Αριστερά ήταν αρκετά αδύναμη να δημιουργήσει μια νέα επανάσταση μόνη της. Έτσι, το KPD έπρεπε να χρησιμοποιήσει τις εκλογές ως βάση (πλατφόρμα) για να διαδώσει τις ιδέες της και να στρατολογήσει νέα μέλη, όπως είχαν κάνει οι Μπολσεβίκοι μετά την επανάσταση του 1905. Παρά ταύτα η μεγάλη πλειοψηφία των αντιπροσώπων του KPD ήταν πολύ εχθρική απέναντι σε αυτή τη θέση, επειδή περίμεναν ότι μια νέα αυθόρμητη επανάσταση θα ξεσπάσει ανά πάσα στιγμή. Έτσι με ψήφους 62 έναντι 23 πέρασε η αποχή στις εκλογές. Ακόμα χειρότερα, στην επόμενη ψηφοφορία συνεδρίου του KPD, και δυστυχώς αυτή τη φορά με την υποστήριξη της Λούξεμπουργκ, τα εργατικά συνδικάτα θεωρήθηκαν ξεπερασμένα και οι επαναστάτες έπρεπε να πείσουν τους εργάτες να παραιτηθούν από αυτά χάριν των εργατικών συμβουλίων.

Αυτές οι υπερ-αριστερές θέσεις (και ο δισταγμός του Μίλερ να τα σπάσει με τους κεντρώους) οδήγησαν στην κατάρρευση των διαπραγματεύσεων με τους επαναστάτες συνδικαλιστές βάσης. Ο Μπρουέ εξηγεί την επίπτωση:

«Οι Σπαρτακιστές ήταν απομονωμένοι από αυτούς τους μαχητικούς οργανωτές της εργατικής τάξης, τα αυθεντικά αναντικατάστατα στελέχη ενός εργατικού επαναστατικού κόμματος, καθώς είχαν συνείδηση του γεγονότος ότι δεν είχαν καμία σύνδεση με το κίνημα των βιομηχανικών εργατών. Από την άλλη, οι αξιοθαύμαστοι μαχητές των εργοστασίων του Βερολίνου έτσι στερούντο της πολιτικής καθοδήγησης της Λούξεμπουργκ και του Λίμπκνεχτ... Το νεογέννητο Κομμουνιστικό Κόμμα ήταν ευθύς εξαρχής απομονωμένο από τις μάζες και καταδικασμένο σε ανεπάρκεια πριν ακόμα μπει στη μάχη».

Ο Λέβι σχολίαζε πικρά:

«Ο αέρας του Βερολίνου... ήταν γεμάτος από την επαναστατική ένταση... Δεν υπήρχε κανείς που να μην αισθάνεται ότι το άμεσο μέλλον θα έφερνε περισσότερες μεγάλες διαδηλώσεις και δράσεις... οι αντιπρόσωποι που εκπροσωπούσαν αυτές τις μέχρι τότε ανοργάνωτες μάζες, που είχαν έρθει σε μας μέσα από τη μάχη και για τη μάχη, απλά δεν μπορούσαν να καταλάβουν ότι κάθε καινούρια δράση ήταν εύκολα προβλέψιμη και μπορούσε να καταλήξει όχι σε νίκη, αλλά σε υποχώρηση. Δεν μπορούσαν να διανοηθούν, ούτε στα όνειρά τους, ότι θα χρειαστεί να ακολουθήσουν μια τακτική που θα τους άφηνε ένα περιθώριο ελιγμών, εάν χρειαζόταν να υποχωρήσουν».

Τότε η Λούξεμπουργκ πίστευε ότι ο αριστερισμός του KPD ήταν οι φυσιολογικές «στριγκλιές» ενός νεογέννητου. Πίστευε ότι «το νέο κόμμα θα έβρισκε το σωστό δρόμο παρά τα λάθη του...». Ίσως προσπαθούσε να ωραιοποιήσει μια κατάσταση, είναι όμως επίσης πιθανό η αισιόδοξη άποψή της να βασιζόταν στην ακλόνητη πίστη της ότι οι αυθόρμητες μάχες της εργατικής τάξης θα διόρθωναν τα «λάθη» του KPD στην πράξη. Ακόμα και στο ιδρυτικό συνέδριο του KPD, η Λούξεμπουργκ απέφυγε την προσπάθεια να χρησιμοποιήσει το κύρος της για να πειθαρχήσει τις γραμμές του. Για παράδειγμα, ενώ έκανε μια καταπληκτική παρουσίαση των γενικών αρχών του KPD και γενικά επιχειρηματολόγησε εναντίον του αριστερισμού, άφησε τον Λέβι, που δεν απολάμβανε τον σεβασμό που αυτή είχε μέσα στους νεαρούς αντιπροσώπους, να κάνει μια πιο αμφιλεγόμενη εισήγηση για την ανάγκη να συμμετάσχουν στις εκλογές.

Το νεαρό KPD εισήλθε στην περίοδο της αστάθειας του Ιανουαρίου του 1919 με τη δύναμη να οργανώνει κάποιες σημαντικές διαδηλώσεις, και κάποια από τα ηγετικά στελέχη του είχαν τη συμπάθεια και μπορούσαν να υπολογίζον στη συνεργασία μερικών στελεχών, που είχαν επιλέξει να παραμείνουν στο USPD, όπως ο Μίλερ για παράδειγμα. Όμως το KPD είχε ουσιαστικά μια ανοργάνωτη βάση, με περίπου 3.000

μέλη, που δεν είχαν μια σαφή ιδέα για το πώς θα δράσουν σαν οργανωμένο κόμμα. Συγκρινόμενο με τον μηχανισμό πανεθνικής εμβέλειας και τη μαζική βάση μελών του SPD και του USPD (τα δύο μαζί αριθμούσαν πάνω από 100.000 μέλη), το KPD ήταν στην πραγματικότητα αδύναμο. Οι δυνάμεις του ήταν τόσο περιορισμένες, που στην πραγματικότητα χρειαζόταν αγώνας έστω και μόνο για να επικοινωνήσουν ανάμεσα στις πόλεις, αλλά και ανάμεσα σε συνοικίες του Βερολίνου. Το πρόβλημα γινόταν όλο και πιο σύνθετο, αν συνυπολογίσει κανείς το μείγμα του αριστεριστικού ενθουσιασμού που περιέγραφε ο Λέβι, με την έλλειψη μιας έμπειρης ηγετικής ομάδας, που θα ενέπνεε την ενοποίηση και την αφοσίωση των στελεχών και των μελών. Ενώ ο Λένιν χαιρέτησε την ίδρυση του κόμματος, ήταν ένα κόμμα που δεν μπορούσε ακόμη να συντονίσει τα γεγονότα σε τοπικό ή εθνικό επίπεδο.

Όμως αυτή η συνειδητοποίηση ήρθε μόνο μετά από ένα ακόμη τρομερό χτύπημα. Σε απάντηση σε μια προβοκάτσια των Αρχών του SPD του Βερολίνου, ο Λίμπκνεχτ και οι επαναστάτες συνδικαλιστές βάσης (οι οποίοι λίγες μόνο μέρες πριν είχαν αρνηθεί να ενωθούν με την αριστεριστική νεολαία του KPD) κήρυξαν γενική απεργία και κάλεσαν το λαό να ανατρέψει την κυβέρνηση. Ο Ράντεκ προειδοποιούσε την ηγεσία του KPD για τον κίνδυνο:

«Στην μπροσούρα σας... “Τι θέλει η Ένωση Σπάρτακος”, δηλώνετε ότι θέλετε να καταλάβετε την εξουσία, εφόσον σας στηρίξει η πλειοψηφία της εργατικής τάξης. Αυτή η πέρα για πέρα σωστή οπτική στηρίζεται στο απλό γεγονός ότι μια εργατική κυβέρνηση δεν μπορεί να σχηματιστεί, εάν δεν έχει την υποστήριξη και τη μαζική οργάνωση του προλεταριάτου. Σήμερα, οι μόνες μαζικές οργανώσεις που μπορεί κανείς να υπολογίζει, τα εργατικά και στρατιωτικά συμβούλια, δεν έχουν δύναμη παρά μόνο στα χαρτιά. Συνεπώς, δεν είναι το κόμμα του αγώνα, το Κομμουνιστικό Κόμμα, αυτό που τους καθοδηγεί, αλλά είναι οι σοσιαλ-πατριώτες και οι Ανεξάρτητοι. Σε μια τέτοια κατάσταση, δεν υπάρχει πιθανότητα ούτε στα όνειρα, το προλεταριάτο να πάρει την εξουσία. Ακόμα και αν, ως αποτέλεσμα πραξικοπήματος, έπεφτε η κυβέρνηση στα χέρια σας, θα αποκοβόσασταν ταχύτατα από την επαρχία, και αυτή η κυβέρνηση θα κατέρρεε μέσα σε λίγες μόνο ώρες».

Αν και αρχικά η απεργία συνάντησε ενθουσιασμό, ήταν φτωχά οργανωμένη και η κυβέρνηση του SPD μπόρεσε να ανταποδώσει το χτύπημα. Η απεργία του Ιανουαρίου ήταν παρόμοια πρόκληση με αυτή που αντιμετώπισαν οι Μπολσεβίκοι τον Ιούλη του 1917. Τότε, οι μάζες των εργατών και των στρατιωτών της Πετρούπολης κατέβηκαν σε μισο-οργανωμένες και μισο-αυθόρμητες απεργίες και ένοπλες διαδηλώσεις. Ο Λένιν διαφωνούσε με αυτές τις κινητοποιήσεις, γιατί υποστήριζε ότι, και αν ακόμη έπαιρναν την εξουσία στην Πετρούπολη, η υπόλοιπη χώρα δεν θα ήταν ακόμα πολιτικά έτοιμη και γρήγορα οι επαναστάτες θα απομονώνονταν και θα καταστέλλονταν από τις πιο συντηρητικές στρατιωτικές δυνάμεις. Οι Μπολσεβίκοι αποκάλεσαν τις Μέρες του Ιούλη: «κάτι περισσότερο από απεργία, κάτι λιγότερο

από εξέγερση». Ακόμα και αν διαφωνούσαν με τις διαμαρτυρίες, έστειλαν τις δεκάδες χιλιάδες των μελών τους στους δρόμους της Πετρούπολης μαζί με τους εργάτες και τους στρατιώτες, για να κάνουν ό,τι καλύτερο μπορούσαν για να αποφευχθεί το χάος. Αν και αυτό εξόργισε πολλούς από τους πρόσφατα ριζοσπαστικοποιημένους εργάτες και στρατιώτες, οι Μπολσεβίκοι κατόρθωσαν να εμποδίσουν έναν πρώιμο ξεσηκωμό και, τελικά, να βοηθήσουν τις μάζες σε μια σχετικά συντεταγμένη και οργανωμένη υποχώρηση, όταν η Δεξιά αντεπιτέθηκε.

Αντιμέτωπο με ένα παρόμοιο αυθεντικό ξέσπασμα οργής και απογοήτευσης ενάντια στην κυβέρνηση του SPD από την πλευρά της εργατικής τάξης του Βερολίνου και των χιλιάδων παροπλισμένων στρατιωτών, το KPD αποδείχτηκε ανίκανο να χρησιμοποιήσει τις τακτικές που είχαν χρησιμοποιήσει οι Μπολσεβίκοι στις Μέρες του Ιούλη. Ο Μπρουέ φωτίζει την αδυναμία του KPD, δείχνοντας ότι όχι μόνο ο Λίμπκνεχτ αγνόησε τις αποφάσεις του κόμματος, αλλά και ότι οι κομματικές δυνάμεις ήταν τόσο ανεπαρκείς, που ακόμα και η ίδια η Λούξεμπουργκ δεν γνώριζε τι έκανε ο στενότερός της συνεργάτης. Η απόσταση μεταξύ Λίμπκνεχτ και Λούξεμπουργκ δεν ήταν απλά θέμα χαρακτήρα. Στη διάρκεια των Ημερών του Ιούλη, πολλοί Μπολσεβίκοι υιοθέτησαν μια τακτική σαν του Λίμπκνεχτ, να πέσουν όσο το δυνατόν περισσότερο, ανταποκρινόμενοι στη ριζοσπαστικοποίηση μερικών δεκάδων χιλιάδων εργατών στην κορυφαία επαναστατική πόλη. Όμως, το Μπολσεβίκικο Κόμμα, στο σύνολό του, μπορούσε να κερδίζει αυτά τα στελέχη του με τη γραμμή του κόμματος και να διατηρεί την ενότητα του κόμματος στην πράξη. Η Λούξεμπουργκ μπορεί να μοιραζόταν την προσέγγιση του Λένιν για τις «Μέρες του Ιούλη» της Γερμανικής Επανάστασης, δεν μπόρεσε όμως να κερδίσει το νεαρό κόμμα της σε μια συντονισμένη δράση. Αντί να οδηγήσει τους εργάτες του Βερολίνου έξω από την παγίδα, το KPD τους ακολούθησε μέσα σ' αυτήν. Όταν κρύβονταν μαζί με τον Λίμπκνεχτ κατά τη διάρκεια της καταστολής που ακολούθησε την ήττα της απεργίας, η Λούξεμπουργκ διάβασε για πρώτη φορά έναν απολογισμό για τον ρόλο του Λίμπκνεχτ στην πρόωπη εξέγερση. «Και του είπε, "Καρλ, αυτό είναι το πρόγραμμά μας;". Μεταξύ τους έπεσε σιωπή».

Ο Ρεφορμισμός γίνεται αντεπανάσταση

Σύμφωνα με τον Μπρουέ, αν η πρώτη φάση της Γερμανικής επανάστασης απέδειξε ότι το KPD ήταν ανέτοιμο για να ανταποκριθεί στα καθήκοντα, απέδειξε ταυτόχρονα ότι οι ρεφορμιστές ηγέτες του SPD, που πριν τον πόλεμο εμφανίζονταν ως οπαδοί της «μετριοπάθειας» και των «σταδιακών αλλαγών», τώρα αποδείχτηκαν οι πιο ανελέητοι και πανούργοι εκφραστές της αντεπαναστατικής βίας. Μπροστά στην κατάρρευση του τακτικού στρατού, η Γερμανική άρχουσα τάξη χρηματοδότησε μια παραστρατιωτική δύναμη χιλιάδων δεξιών αξιωματικών, τα διαβόητα Φράι Κορπς. Ενώ αυτή η δύναμη ήταν αρχικά μικρή (4.000 πολεμιστές), ήταν πειθαρχημένη, καλά εξοπλισμένη και αφοσιωμένη στο καθήκον να τσακίσουν τους εργάτες και να διαλύσουν την επαναστατική Αριστερά. Οι υπουργοί του SPD, ειδικά ο Νόσκε,

βοήθησαν στη δημιουργία αυτής της δύναμης, την υπερασπίστηκαν και τη χρησιμοποιούσαν για να επανέλθει η τάξη σε ολόκληρη τη Γερμανία στους μήνες που ακολούθησαν τον Νοέμβριο του 1918. Κατ' αυτόν τον τρόπο, η δεξιά του SPD απέδειξε ότι όχι μόνο ήταν επιδέξια στις μεθοδεύσεις και τις εκλογικές μανούβρες στην υπηρεσία του Γερμανικού καπιταλισμού, αλλά και ανελέητη. Δεν δίστασε μπροστά σε δολοφονίες, ακόμα και αν αυτό σήμαινε δολοφονίες πρώην συντρόφων.

Στην κορύφωση της γενικής απεργίας του Ιανουαρίου, η ελεγχόμενη από το SPD εφημερίδα Vorwärts δημοσίευσε ένα άρθρο δηλώνοντας: «Ο Καρλ, η Ρόζα και οι συνεργάτες τους κανείς τους νεκρός, ούτε ένας τους δεν είναι ανάμεσα στους νεκρούς». Αυτό θεωρήθηκε από τους πάντες ως το πράσινο φως για τη δολοφονία τους, η οποία εκτελέστηκε από τα Φράι Κορπς μόλις δύο μέρες μετά. Οι Λίμπκνεχτ-Λούξεμπουργκ συνελήφθησαν, βασανίστηκαν και εκτελέστηκαν χωρίς δίκη. Ο υπουργός του SPD Σάιντεμαν δικαιολόγησε τις δολοφονίες, ρίχνοντας υποκριτικά την ευθύνη στα θύματα: «Βλέπετε πως και οι ίδιοι έπεσαν θύματα της δικής τους τρομοκρατικής τακτικής!». «Μετά από αυτό, ανάμεσα στους Γερμανούς σοσιαλδημοκράτες και τους κομμουνιστές θα υπήρχε πάντα το αίμα του Λίμπκνεχτ και της Λούξεμπουργκ», εξηγεί ο Μπρουέ.

Η εξέγερση του Ιανουαρίου και το κύμα της καταστολής, που την ακολούθησε, πτωγύρισαν την επανάσταση και έστειλαν το KPD στην παρανομία. Ο Ράντεκ συνελήφθη, αλλά δεν δολοφονήθηκε. Ο Γιόγκισης δολοφονήθηκε, «πυροβολήθηκε, ενώ προσπαθούσε να δραπετεύσει». Σε ένα περιστατικό, ο υπολοχαγός Μάριοχ συνειδητά διάλεξε και πυροβόλησε 29 ναύτες, «επειδή φαίνονταν ύποπτα ευφυείς». Στα απομνημονεύματά του, ο Νόσκε παραδέχεται ότι 1.200 επαναστάτες σφαγιάστηκαν, οι επαναστάτες ισχυρίζονται ότι ξεπερνούν τις 3.000.

Ο Μπρουέ υποστηρίζει:

«Η ηγεσία του Κομμουνιστικού Κόμματος δεν είχε κατορθώσει να αποτρέψει τη συντριβή ενός κινήματος, το οποίο η ίδια είχε βοηθήσει να ξεσπάσει, ενώ δεν είχε κάνει τίποτα για να το ελέγξει. Είχε αφήσει από πολύ καιρό να της ξεφύγει η ευκαιρία ενός αγώνα για ένα ενωμένο ταξικό μέτωπο ενάντια στους ηγέτες, που είχαν συμμαχήσει με τους στρατηγούς. Θα πλήρωνε βαρύ αντίτιμο για την αριστεριστική δράση που είχε υιοθετηθεί, χωρίς να υπάρχουν τα κατάλληλα ανταντακλαστικά από τον Λίμπκνεχτ και την πλειοψηφία των επαναστατών συνδικαλιστών βάσης».

Παρά τις απώλειες, το KPD και η επαναστατική πρωτοπορία της εργατικής τάξης δεν εξουδετερώθηκαν. Έζησαν τα επόμενα τεσεράμισι χρόνια, δίνοντας σκληρό αγώνα για να βρουν απαντήσεις στα ερωτήματα που είχαν αφήσει αναπάντητα οι μάρτυρες του 1919. Η περίοδος αυτή θα μας απασχολήσει στο δεύτερο μέρος αυτής της παρουσίασης.

Συμπέρασμα

Η ισορροπημένη ανάλυση του Μπρουέ παρέχει πολλά σημαντικά μαθήματα για

τους επαναστάτες του σήμερα.

Καταρχήν, ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος επιβεβαίωσε ότι οι ιδέες έχουν σημασία –στην πραγματικότητα είναι ικανές να οδηγήσουν τους ανθρώπους σε διαφορετικές μεριές των οδοφραγμάτων. Η διαμάχη του Μπερνστάιν με τη Λούξεμπουργκ είχε ζωτικές συνέπειες, ακόμα και εάν τότε αυτό δεν ήταν απολύτως καθαρό. Η προσπάθεια του Κάουτσκι να υποβαθμίσει τη σημασία αυτής της σύγκρουσης οδηγούσε στον αποπροσανατολισμό της αριστερής πτέρυγας κι έδινε χρόνο στη δεξιά να παγιώσει τον έλεγχο της στον κομματικό μηχανισμό.

Δεύτερο, οι καπιταλιστές είναι ιδιαίτερα ευρηματικοί, όταν έρχεται η στιγμή να αμυνθούν και να μεταφέρουν το κόστος της κρίσης πάνω στην εργατική τάξη. Όμως, ο ανελέητος οικονομικός ανταγωνισμός, που βρίσκεται στην καρδιά του καπιταλιστικού συστήματος διεθνώς, σπρώχνει τους καπιταλιστές και τις αστικές κυβερνήσεις σε κάθε χώρα να συγκρούονται μεταξύ τους, με την ελπίδα ότι ο καθένας απ' αυτούς ξεχωριστά θα επιβιώσει μπροστά στην απειλή της καταστροφής. Ο Κάουτσκι δεν πίστευε ότι ο Ευρωπαϊκός καπιταλισμός θα έφτανε σε ολοκληρωτικό πόλεμο. Στη πραγματικότητα αυτό έγινε δύο φορές μεταξύ του 1914 και του 1945. Ο καπιταλισμός εκτρέφει τον πόλεμο και αυτός ο κίνδυνος μπορεί να ξεπεραστεί μόνο όταν αντικατασταθεί από τον σοσιαλισμό –ένα μάθημα με ολοφάνερα ανεκτίμητη αξία στο σημερινό κόσμο.

Τέλος, η Λούξεμπουργκ και ο Λίμπκνεχτ ήταν πολιτικοί γίγαντες. Τους έλειπε, όμως, ένα ισχυρό πολιτικό κόμμα με ξεκάθαρες Μαρξιστικές ιδέες ριζωμένες στην εργατική τάξη, γεγονός που τους εμπόδισε να κάνουν τις επαναστατικές τους ιδέες πράξη. Το βιβλίο του Μπρουέ θα βοηθήσει μια καινούρια γενιά αγωνιστών να διδαχθούν απ' αυτές τις αλήθειες.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Carl E.Schorske, «Γερμανική Σοσιαλδημοκρατία 1905-1917: Η δημιουργία του μεγάλου σχίσματος (German Social Democracy 1905-1917 :The Development of the Great Schism), Cambridge, Mass: Harvard University Press,1985.
2. Ό.π., 23.

Η Γερμανική Επανάσταση 1917-1923: Μέρος Β΄ **Από το Γενάρη του 1919 ως την τελική ήττα**

Του Τοντ Κρετιέν

Το δεύτερο μέρος της παρουσίασης του βιβλίου του Πιερ Μπρουέ, από το τεύχος 52 του International Socialist Review.

Η δολοφονία της Ρόζας Λούξεμπουργκ και του Καρλ Λίμπκνεχτ, το Γενάρη του 1919, από αντιδραστικές ένοπλες συμμορίες που δρούσαν με την ενθάρρυνση και υπό την προστασία της κυβέρνησης SPD, χώρισε με αίμα τους σοσιαλδημοκράτες που ήθελαν να μεταρρυθμίσουν το γερμανικό καπιταλισμό σε συμμαχία με την αστική τάξη και τους σοσιαλιστές επαναστάτες που ήθελαν να ανατρέψουν το σύστημα του κέρδους και να το αντικαταστήσουν με μια επαναστατική εργατική κυβέρνηση.

Το πρώτο μέρος αυτής της παρουσίασης κάλυψε την ανάλυση του Πιερ Μπρουέ για τα γεγονότα που εξελίχθηκαν από τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο ως το ξέσπασμα της επανάστασης το Νοέμβριο του 1918, τα οποία διέσπασαν το μεγαλύτερο σοσιαλιστικό κόμμα στον κόσμο και έφεραν πρώην συντρόφους σε αντίπαλα στρατόπεδα. Το δεύτερο μέρος θα εξετάσει τι ακολούθησε. Συγκεκριμένα: Τις δυσκολίες και τις επιτυχίες στην προσπάθεια οικοδόμησης ενός επαναστατικού μαζικού κόμματος, του Κομμουνιστικού Κόμματος (KPD), σε διαχωρισμό

φθινόπωρο-χειμώνας 2018 | 73

και αντιπαράθεση με το SPD. Τα εμπόδια στην προσπάθεια δημιουργίας μιας συλλογικής και ικανής επαναστατικής ηγεσίας. Την εξέλιξη της στρατηγικής και της τακτικής του KPD. Τέλος, τα οφέλη και τα προβλήματα που προέκυψαν από την ίδρυση της Κομμουνιστικής Διεθνούς.

Η πάλη ενάντια στον αριστερισμό

Τους πρώτους μήνες του 1919, ένας εμφύλιος πόλεμος μαινόταν σε όλη τη Γερμανία. Οι εργάτες εξεγέρθηκαν αυθόρμητα ενάντια στην απόπειρα των αφεντικών και της ηγεσίας του SPD να συντρίψουν τα εργατικά συμβούλια και να καταστρέψουν τη βάση της δύναμης των εργατών. Τα Freikorps, μια δύναμη μερικών δεκάδων χιλιάδων πρώην αξιωματικών του στρατού που ήταν καλοπληρωμένοι και αντιδραστικοί πολιτικά, μεταφέρονταν από πόλη σε πόλη και έσπαγαν τις απεργίες, άνοιγαν πυρ ενάντια σε διαδηλώσεις, δολοφονούσαν ριζοσπάστες εργάτες και αιχμαλίζιζαν χιλιάδες.

Αυτά τα τάγματα στην υπηρεσία του SPD δολοφόνησαν χιλιάδες εργάτες. Στη συνέχεια τα αφεντικά έβαλαν σε μαύρες λίστες χιλιάδες επαναστάτες εργάτες. Η ματαιότητα των απομονωμένων εξεγέρσεων, που δεν συντονίζονταν από ένα πειθαρχημένο επαναστατικό κόμμα, ήταν ένα μάθημα το οποίο εμπεδώθηκε με πολύ βαρύ κόστος. Αυτό εξηγεί γιατί ο αναρχισμός δεν έπαιξε ποτέ σημαντικό ρόλο στο γερμανικό εργατικό κίνημα, ακόμα και στις κορυφαίες στιγμές της επανάστασης.

Ο Πάουλ Λέβι, που αναδείχθηκε ως βασικός ηγέτης του KPD μετά τις δολοφονίες της Λούζεμπουργκ και άλλων ηγετικών στελεχών του κόμματος το 1919, δήλωνε:

«Σήμερα δεν υπάρχει ούτε ένας κομμουνιστής στη Γερμανία που να μη μετανιώνει για το ότι η ίδρυση ενός Κομμουνιστικού Κόμματος δεν έγινε πολύ πιο νωρίς, πριν τον πόλεμο...».

Το ζήτημα που τίθετο πλέον ήταν πώς χτίζεται ένα τέτοιο κόμμα. Στο ιδρυτικό συνέδριο, το Δεκέμβριο του 1918, το KPD είχε μόνο μερικές χιλιάδες μέλη. Μετά την αιματηρή καταστολή των αρχών του 1919, κατόρθωσε να αναπτυχθεί ταχύτατα σε πάνω από 90.000 μέλη. Αλλά στο μεταξύ «διαποτίστηκε» από αριστερισμό –ας θυμηθούμε ότι στο ιδρυτικό συνέδριο η πλειοψηφία εναντιώθηκε στην παρέμβαση στις κοινοβουλευτικές εκλογές και αρνήθηκε τη δουλειά μέσα στα υπάρχοντα συνδικάτα– ενώ μετά βίας λειτουργούσε ως ένα στοιχειωδώς συντονισμένο πανεθνικό κόμμα.

Τους νεαρούς, ανυπόμονους αγωνιστές του KPD δεν τους απασχολούσε καθόλου το ζήτημα της σύνδεσης με τις μεγάλες «μεραρχίες» της εργατικής τάξης, που εξακολουθούσαν να έχουν αυταπάτες για το ρεφορμιστικό SPD ή το κεντρικό Ανεξάρτητο SPD (USPD). Τα περισσότερα νεαρά μέλη του κόμματος αρνούσαν να αναγνωρίσουν τον αντίκτυπο που είχε στην εργατική τάξη η ήττα στις αρχές του 1919. Η υποχώρηση των εργατικών συμβουλίων, το Δεκέμβριο του

1918, έκανε τους περισσότερους εργάτες να αποδεχτούν ότι ο καλύτερος τρόπος να υπερασπιστούν τα ταξικά τους συμφέροντα ήταν να ψηφίσουν τους σοσιαλιστές υποψήφιους στις κοινοβουλευτικές εκλογές. Στις εκλογές στις 19 Γενάρη, το SPD κέρδισε 11,5 εκατομμύρια ψήφους και το USPD άλλα 2 εκατομμύρια. Αθροιστικά είχαν το 46% της πανεθνικής ψήφου και αποτελούσαν τη συντριπτική πλειοψηφία της εργατικής ψήφου. Η έκκληση του KPD για αποχή στις εκλογές αγνοήθηκε πλήρως. Κι όμως οι περισσότεροι νέοι κομμουνιστές αρνήθηκαν να αναγνωρίσουν αυτή την πραγματικότητα κι αντίθετα καλούσαν για την άμεση ανατροπή της κυβέρνησης SPD, που είχε μόλις σχηματιστεί, όπως και του ηγέτη του SPD, Φρίντριχ Έμπερτ, που εξελέγη Πρόεδρος της Δημοκρατίας από τη νέα βουλή το Γενάρη του 1919.

Το ζήτημα της αντιμετώπισης του αριστερισμού προκάλεσε έναν έντονο τριμερή διάλογο ανάμεσα στον Πάουλ Λέβι, τον Καρλ Ράντεκ και τον Βλαντιμίρ Λένιν. Δύο παράγοντες έπαιζαν ρόλο σ' αυτή τη συζήτηση.

Ο πρώτος ήταν το ζήτημα της πιθανότητας μιας άμεσης επανάστασης. Ακόμα και μετά την καταστολή το Γενάρη του 1919, ο Λένιν και οι Μπολσεβίκοι πίστευαν ότι οι εργάτες ίσως μπορούσαν ακόμα να καταλάβουν την εξουσία, έστω κι αν δεν είχαν στη διάθεσή τους ένα καλά οργανωμένο επαναστατικό κόμμα. Το Μάρτη εκείνης της χρονιάς, ανακηρύχθηκε η σοβιετική κυβέρνηση στην Ουγγαρία, με την καθοδήγηση του πρόσφατα συγκροτημένου Κομμουνιστικού Κόμματος, υπό την ηγεσία του Μπέλα Κουν. Ο Λένιν, αν και ανησυχούσε ότι ο Κουν εμπιστευόταν υπερβολικά τους Σοσιαλδημοκράτες, που δήλωναν ότι υποστηρίζουν τη νέα κυβέρνηση, εξακολουθούσε να ελπίζει σε νέες εξελίξεις. Ο Ράντεκ και ο Λέβι ήταν πολύ επιφυλακτικοί απέναντι στην αισιοδοξία του Λένιν. Στα μέσα του 1919 και οι δυο συμφωνούσαν ότι:

«Η αυταπάτη μιας γρήγορης νίκης [στη Γερμανία] προέκυπτε από τη λάθος ερμηνεία των μαθημάτων της Ρωσικής Επανάστασης, οι συνθήκες της οποίας... δεν ήταν σε καμιά περίπτωση ίδιες με αυτές της επανάστασης στην Ευρώπη. Καταρχήν, ο Πόλεμος, ο οποίος στη Ρωσία είχε κινητοποιήσει την αγροτιά στο πλευρό του προλεταριάτου, είχε πλέον τελειώσει. Σε κάθε περίπτωση, η αγροτιά στη Δύση ήταν λιγότερο ομογενοποιημένη από τη Ρωσική αγροτιά. Επιπλέον, η ρωσική αστική τάξη ήταν νεαρή, αδύναμη, βαθιά υποκείμενη στο ξένο κεφάλαιο και είχε αποκτήσει για πρώτη φορά πολιτική εξουσία μόλις το Μάρτη του 1917... Ενώ η αστική τάξη στην Ευρώπη ήταν έμπειρη, καλά οργανωμένη στη βάση της οικονομικής της συγκέντρωσης, είχε πλούσια εμπειρία δεκαετιών εξουσίας και, τέλος, είχε διδαχθεί από τη ρωσική εμπειρία... Στις ανεπτυγμένες χώρες, οι αυταπάτες για την ικανότητα του καπιταλισμού να ξεπεράσει την κρίση του ήταν ισχυρότερες, ειδικά στο πιο προνομιούχο στρώμα της εργατικής αριστοκρατίας. Αν και μακροπρόθεσμα αυτό το στρώμα θα ενωθεί με το υπόλοιπο προλεταριάτο,

δεν μπορεί να υπάρχει αμφιβολία ότι οι επόμενοι μεγάλοι προλεταριακοί αγώνες θα έχουν μεταρρυθμιστικό χαρακτήρα και, συνεπώς, η διαδικασία της αλλαγής των συνειδήσεων των μαζών θα είναι μακρά».

Ο δεύτερος παράγοντας που έπαιζε ρόλο σ' αυτή τη συζήτηση ήταν μια διαφωνία ως προς το αν κάποιοι «αριστεριστές» θα μπορούσαν να πειστούν ή, ακόμα κι αν δεν γινόταν να πειστούν, θα έπρεπε παρ' όλα αυτά να γίνουν ανεκτοί μέσα στο κόμμα ως αντίβαρο στα πιο συντηρητικά στοιχεία.

Σε αυτό το σημείο, ο Λέβι ήταν μόνος απέναντι στον Ράντεκ και τον Λένιν. Ως το φθινόπωρο του 1919, ο Λέβι είχε πειστεί ότι οι αριστεριστές έπρεπε να διωχτούν με κάθε κόστος, προκειμένου να επιτευχθεί η ενότητα με τους επαναστάτες εργάτες που παρέμεναν στην αριστερή πτέρυγα του USPD. Προσπαθούσε να αναδιοργανώσει το κόμμα από την κορυφή ως τη βάση, ενώ επέμενε ότι όσα μέλη δεν συμφωνούν με την παρέμβαση στις κοινοβουλευτικές εκλο-

■ Ο μόνος τρόπος να μετασχηματιστεί το KPD σε μαζικό, επαναστατικό κόμμα ήταν να κερδίσει στις γραμμές του τους εκατοντάδες χιλιάδες μαχητικούς εργάτες, που μέχρι τότε παρέμεναν στο USPD

γές και αρνούνται να αναγνωρίσουν την πειθαρχία στην Κεντρική Επιτροπή του KPD θα πρέπει να διαγραφούν. Οι χειρισμοί του Λέβι κόστισαν στο KPD πάνω από τα μισά του μέλη. Ο Λένιν και ο Ράντεκ συμφωνούσαν με την πρόθεση του Λέβι να μετασχηματίσει το KPD, αλλά διαφωνούσαν με τη διάσπαση. Ο Λένιν έφτασε να προσφερθεί δημοσίως να μεσολαβήσει ο ίδιος ανάμεσα στον Λέβι και κάποιες από τις πτέρυγες των «αριστεριστών».

Αλλά ο Λέβι αρνήθηκε να υποχωρήσει. Αν και δεν φτάνει στο σημείο να το διατυπώσει ανοιχτά, ο Μπρουέ φαίνεται να πιστεύει ότι ο Λέβι είχε δίκιο, έστω και αν ο χειρισμός του ήταν πολύ σκληρός. Περιγράφει την αποσύνθεση των αριστεριστικών ρευμάτων. Άλλες διολίσθησαν προς τον αναρχισμό ή την αφηρημένη προπαγάνδα και κάποιες έστριψαν απότομα προς τα δεξιά.

Αν και δικασμένοι σε αυτή τη διαμάχη, ο Λέβι, ο Λένιν και ο Ράντεκ, όπως και οι βασικότεροι ηγέτες των Μπολσεβίκων και του KPD, συμφωνούσαν ότι ο μόνος τρόπος να μετασχηματιστεί το KPD σε μαζικό, επαναστατικό κόμμα ήταν να βρεθεί ο τρόπος να κερδίσει στις γραμμές του τους εκατοντάδες χιλιάδες μαχητικούς εργάτες, που μέχρι τότε αρνούνταν να ενταχθούν στο KPD και παρέμεναν στην αριστερή πτέρυγα του USPD.

Κερδίζοντας την αριστερά του USPD

Όπως θυμόμαστε, όταν η Λούξεμπουργκ και ο Λίμπκνεχτ εγκατέλειψαν το USPD το Δεκέμβριο του 1918 για να ιδρύσουν το KPD, τα περισσότερα μέλη της αριστερής πτέρυγας του κόμματος αρνήθηκαν να τους ακολουθήσουν. Επαναστάτες

όπως ο Ρίχαρντ Μίλερ και ο Ερνστ Ντάιμιγκ παρέμειναν στο ίδιο κόμμα με τον Καρλ Κάουτσκι και τον Έντουαρντ Μπερνστάιν. Ο Μπρουέ περιγράφει το USPD ως ένα «κεντριστικό» κόμμα, εγκλωβισμένο ανάμεσα στον αυξανόμενο ριζοσπαστισμό της βάσης του και τη συνεχή προσήλωση της πλειοψηφίας της ηγεσίας του στο μεταρρυθμισμό. Αλλά αυτή η πολιτική σχιζοφρένεια δεν εμπόδισε το κόμμα να αναπτυχθεί ταχύτατα, από τα 100.000 μέλη το Νοέμβριο του 1918 στα 300.000 το Μάρτη του 1919 και τα 800.000 μέλη ως το φθινόπωρο του 1920. Το USPD εξέδιδε 57 εφημερίδες και είχε εκατομμύρια ψηφοφόρους υποστηρικτές. Εκατομμύρια εργάτες το αντιλαμβάνονταν ως τη ριζοσπαστική εναλλακτική στο SPD, ενώ το KPD παρέμενε στο περιθώριο.

Το βάθεμα της κρίσης του γερμανικού καπιταλισμού και η υπεράσπιση του καπιταλισμού από το SPD ριζοσπαστικοποιούσε όλο και περισσότερο τους εργάτες στο USPD, που είχαν κουραστεί από την προσήλωση της ηγεσίας του κόμματός τους στη συνεργασία με το SPD. Επιπλέον, η Ρωσική Επανάσταση ήταν εξαιρετικά δημοφιλής στη βάση του USPD. Αν και δεν εμπιστεύονταν το KPD που το θεωρούσαν ανώριμο, θαύμαζαν τους Μπολσεβίκους. Όμως η ηγεσία του USPD απείχε πολύ από το να είναι επαναστατική. Ένα τμήμα της έφτανε μέχρι το σημείο να πιάσει για μια «σοσιαλιστική επανένωση» με το SPD. Αυτή η συζήτηση απασχόλησε κάθε τομέα δουλειάς του USPD, ιδιαίτερα στα συνδικάτα, όπου οι επαναστάτες αρνούσαν να υποστηρίξουν τις κυβερνητικές πολιτικές ταξικής συνεργασίας, οι οποίες απαιτούσαν από τους Γερμανούς εργάτες να κάνουν θυσιές για να αποπληρωθούν τα πολεμικά χρέη των Γερμανών αφεντικών.

Σ' αυτό το ζήτημα ο Λένιν διαφωνούσε με τους υποστηρικτές του Λέβι στο KPD γύρω από το πώς θα συνδεθεί με την αριστερή πτέρυγα του USPD και θα την κερδίσει στον κομμουνισμό. Τον Οκτώβριο του 1919, ο Λένιν έγραψε ένα άρθρο στο οποίο

«καταδίκασε τη διάσπαση... με την αριστερή πτέρυγα [του KPD] και επέκρινε την αριστερή πτέρυγα του USPD» για το ότι συνδυάζει «με τρόπο δειλό και χωρίς αρχές, τις παλιές μικροαστικές προκαταλήψεις για την κοινοβουλευτική δημοκρατία, με την κομμουνιστική αναγνώριση της σημασίας της προλεταριακής επανάστασης, της δικτατορίας του προλεταριάτου και της σοβιετικής εξουσίας».

Αυτή η τοποθέτηση ήταν σε εμφανή αντίθεση με την πολιτική του Λέβι για την απομόνωση των «αριστεριστών» μέσα στο KPD και χειρονομίες καλής θέλησης προς την αριστερή πτέρυγα του USPD. Ο Αύγουστος Ταλχάιμερ, ένα από τα ιδρυτικά ηγετικά στελέχη του Σπάρτακου, απάντησε στον Λένιν για την εναντίωσή του στη διάσπαση του KPD, εξηγώντας την άποψη του κόμματος για τους αριστερούς ηγέτες του USPD:

«Έχουν παρασυρθεί μαζί με τις μάζες. Έχουν εξελιχθεί με τις μάζες και θα συνεχίσουν να εξελίσσονται μαζί τους και θα κάνουν κι άλλα λάθη μαζί τους. Η στάση μας απέναντι στα λάθη και τις αδυναμίες τους θα

είναι, όπως και στο παρελθόν, μια ειλικρινής και σκληρή κριτική. Αλλά δεν έχουμε καμιά πρόθεση να τους βάλουμε στο ίδιο τσουβάλι... με τους προδότες του σοσιαλισμού».

Όπως σημειώνει ο Μπρουέ: «μια πρώτη συζήτηση, εξ αποστάσεως, ξεκίνησε να ξεδιπλώνεται ανάμεσα στους Ρώσους και τους Γερμανούς κομμουνιστές, πάνω σε μια βάση ισότητας, γύρω από το ζήτημα του πώς θα κερδηθούν οι μάζες στην επαναστατική πολιτική». Πριν αναπτύξει τις κριτικές του στο KPD, ο Λένιν πάντοτε ξεκινούσε με την εισαγωγική παραδοχή ότι οι πληροφορίες του για τη συγκεκριμένη κατάσταση ήταν πολύ περιορισμένες εξαιτίας του εμπάργκο. Όμως είναι δύσκολο να πιστέψουμε ότι αυτή η διαμάχη προέκυπτε από την έλλειψη ενημέρωσης ή από τους τόνους που χρησιμοποιούνταν και δεν αφορούσε κάτι πιο ουσιαστικό. Εν συντομία, ο Λένιν φαίνεται ότι φοβόταν μήπως ο ζήλος του Λέβι ενάντια στους αριστεριστές, σε αντιπαραβολή με το σεβασμό και την πρόθεση συνύπαρξης που είχε απέναντι στους αριστερούς του USPD, έκρυβαν μια γενικότερη διστακτικότητα «να το πάει μέχρι τέλους». Τα γεγονότα θα έκριναν αν οι φόβοι του Λένιν ήταν βάσιμοι.

Η ριζοσπαστικοποίηση του USPD και ο συνεχιζόμενος διάλογος μεταξύ Λέβι και Λένιν δοκιμάστηκαν, όταν δεξιόι αξιωματικοί του στρατού με την ηγεσία του Βόλφγκανγκ Καπ εξαπέλυσαν ένα πραξικόπημα ενάντια στην κυβέρνηση SPD το Μάρτη του 1919. Το πραξικόπημα απειλούσε να εγκαθιδρύσει μια στρατιωτική δικτατορία, εξοντώνοντας όχι μόνο το KPD, αλλά και το SPD και το USPD. Ενώ ο Έμπερτ και όλοι οι υπουργοί της κυβέρνησης εγκατέλειψαν το Βερολίνο, αναζητώντας ασφάλεια σε κάποιον πιστό στρατηγό, οι εργάτες του Βερολίνου ξεσηκώθηκαν με μια γενική απεργία. Καθοδηγούνταν από αριστερά μέλη του USPD και τον Καρλ Λέγκιεν, τον βασικό ηγέτη των συνδικάτων του SPD στο Βερολίνο. Ο Λέγκιεν δεν ήταν αριστερός ριζοσπάστης, αλλά σε αντίθεση με τον Έμπερτ, του οποίου η δύναμη στηριζόταν στον εκλογικό μηχανισμό, η δική του θέση στηριζόταν στην ισχύ των συνδικάτων. Ο Λέγκιεν συνειδητοποίησε ότι ο Καπ με τους πραξικοπηματίες σκόπευαν να συντρίψουν όχι μόνο την άκρα Αριστερά, αλλά όλες τις εργατικές οργανώσεις. Οπότε έριξε το σημαντικό κύρος του στη στήριξη του αγώνα. Στις 15 Μάρτη, η κυβέρνηση των πραξικοπηματιών είχε παραλύσει. «Η γενική απεργία τους έχει στραγγαλίσει με την τρομακτική, σιωπηλή της δύναμη», περιέγραφε ένας Βέλγος σοσιαλιστής.

Δυστυχώς, η εθνική ηγεσία του KPD στην Τσεντράλε [σο: Κεντρική Επιτροπή], που βρισκόταν στο Βερολίνο, δεν μπορούσε να δει αυτό που έβλεπε ο Λέγκιεν. Τις πρώτες ώρες μετά το πραξικόπημα, το KPD ενθάρρυνε τους εργάτες να απέχουν από τη μάχη ανάμεσα στην κυβέρνηση SPD και τους πραξικοπηματίες.

«Η εργατική τάξη θα αναλάβει τον αγώνα ενάντια στη στρατιωτική δικτατορία σε συνθήκες και με μέσα τα οποία θα κρίνει κατάλληλα», έγραφε η «Rote Fahne». «Αυτές οι συνθήκες δεν υπάρχουν ακόμα». Ο Λέβι, που τότε βρισκόταν στη φυλακή, ξεσπάθωσε ενάντια στην αριστεριστική παθητικότητα της Τσεντράλε. Η Τσεντράλε άλλαξε γρήγορα τη θέση της και κάλεσε τα μέλη του κόμματος να

στηρίζουν τη γενική απεργία. Αλλά η ζημιά είχε γίνει. Για άλλη μια φορά, η ανωριμότητα και η απειρία του KPD το οδήγησαν να χάσει μια σημαντική ευκαιρία να αποδείξει στους Γερμανούς εργάτες την ικανότητά του να ηγηθεί –ή να βρεθεί σε μια θέση που θα του επέτρεπε να παίξει κεντρικό ρόλο στις εξελίξεις μετά την ήττα του πραξικοπήματος.

Σε άλλα μέρη της Γερμανίας, εκτός Βερολίνου, το KPD ρίχτηκε στη μάχη, στο πλευρό των αγωνιστών του USPD. Αυτό ίσχυσε ιδιαίτερα στο Κέμνιτς, όπου το ηγετικό στέλεχος του KPD, Χάινριχ Μπράντλερ, πήρε την πρωτοβουλία για μια ενιαιομετωπική δράση που βοήθησε το KPD να μετατραπεί σε ηγετική δύναμη της εργατικής τάξης σε αυτή την πόλη. Αλλά γενικότερα, το κόμμα έπαιξε μόνο έναν υποστηρικτικό ρόλο στη δράση. Μέσα σε λίγες μέρες, το πραξικόπημα είχε πτυθηθεί, καθώς οι εργάτες απεργούσαν και σχημάτιζαν Κόκκινες Φρουρές.

Ο Λέβι ισχυριζόταν ότι το κόμμα όφειλε να είχε προωθήσει τα ακόλουθα συνθήματα, όπως τα συνοψίζει ο Μπρουέ: *«Τον εξοπλισμό του προλεταριάτου, τον αγώνα ενάντια στους πραξικοπηματίες μέχρι την άνευ όρων παράδοσή τους και την άμεση σύλληψη των ηγετών και των συνεργατών τους»*. Ισχυριζόταν ότι, αν η γενική απεργία διεξαγόταν με βάση αυτή την κατεύθυνση, θα μπορούσε να δημιουργήσει τη δυνατότητα για μια πιθανή μελλοντική επανεμφάνιση των εργατικών σοβιέτ σε όλη τη Γερμανία. Αντί γι' αυτό, το κίνημα τελικά δεν κατάφερε να πάει πιο πέρα από την αποτροπή της απόπειρας πραξικοπήματος του Καπ. Ο Λέβι είχε αναμφίβολα δίκιο ότι μια τέτοια προσέγγιση θα έδινε στην γενική απεργία έναν καθαρό στόχο και ακόμα κι αν το KPD ήταν πολύ αδύναμο για να οδηγήσει την απεργία σε καθαρή νίκη, μετατρέποντας πλήρως αυτά τα συνθήματα σε δράση, θα είχε βοηθήσει στον προσανατολισμό της πρωτοπορίας της εργατικής τάξης, θα είχε τραβήξει την αριστερή πτέρυγα πιο αποφασιστικά μακριά από τους κεντριστές ηγέτες και θα εκτόξευε το κόμμα σε έναν κεντρικό ρόλο μέσα στην επαναστατική διαδικασία. Ήταν άλλη μια κρίσιμη χαμένη ευκαιρία.

Η ήττα του πραξικοπήματος Καπ αποκατέστησε τη μαχητική διάθεση των εργατών, μετά από έναν χρόνο αστυνομικής τρομοκρατίας. Επίσης εξέθεσε τους ηγέτες του SPD ως είτε απρόθυμους, είτε ανίκανους να παλέψουν ενάντια στην άκρα Δεξιά. Στις εκλογές του Ιουνίου του 1920, οι ψήφοι του USPD ανέβηκαν από τα 2,3 εκατομμύρια του Γενάρη του 1919 σε πάνω από 5 εκατομμύρια. Οι ψήφοι του SPD έπεσαν στα 6 εκατομμύρια από τα 11,9 εκατομμύρια αντίστοιχα. Το KPD κέρδισε 589.000 ψήφους στην πρώτη του συμμετοχή σε εκλογές. Όπως σημειώνει ο Μπρουέ:

«Η μάζα των ψηφοφόρων της εργατικής τάξης είχε μετακινηθεί για πρώτη φορά. Η κάλπη έδειξε ότι οι εργαζόμενοι απομακρύνονταν από τομα από τη Σοσιαλδημοκρατία».

Επαναστατική ενότητα

Την ώρα που μέσα στο KPD είχε ξεσπάσει μια οξεία συζήτηση γύρω από τις τακτικές του κόμματος στη διάρκεια του πραξικοπήματος Καπ, η πιο σημαντική

εξέλιξη ήταν η επιθυμία της πλειοψηφίας της βάσης του USPD να έρθει σε ρήξη με την κεντριστική του ηγεσία και να μετατοπιστεί «προς τη Μόσχα», όπως περιγράφει ο Μπρουέ.

Η Συνδιάσκεψη του USPD το 1920, στη Χάλε της Γερμανίας, εξελίχθηκε σε αποφασιστική αναμέτρηση μεταξύ δεξιάς και αριστερής πτέρυγας. Ο Ρώσος Μπολσεβίκος ηγέτης Γκρεγκόρι Ζινόβιεφ μίλησε στη Συνδιάσκεψη με την ιδιότητα του επικεφαλής της Κομμουνιστικής Διεθνούς (Κομιντέρν), καλώντας το USPD να ενταχθεί στην Κομιντέρν. Ο Μπρουέ περιγράφει τη σκηνή:

«Η μάχη θα ξεκινούσε πραγματικά, όταν ανέβηκε ο Ζινόβιεφ στο βήμα. Μίλησε για πάνω από 4 ώρες, στα γερμανικά. Αρχικά με αρκετή δυσκολία και ένα κάποιο άγχος και στη συνέχεια με ένα κύρος που του επέτρεψε να πετύχει τον μεγαλύτερο ρητορικό του θρίαμβο σε μια ήδη καταξιωμένη πολιτική διαδρομή».

Λες κι έπρεπε να τονιστεί η συνυφασμένη φύση της Ρωσικής και της Γερμανικής Επανάστασης, στην ομιλία του Ζινόβιεφ απάντησε ο Τζούλι Μάρτοφ, ο βασικός ηγέτης των Μενσεβίκων, που παρότρυνε τα μέλη του USPD να μην ενωθούν με το KPD. Τελικά, ο Κάουτσκι, ο Μπερνστάιν και ο Ρούντολφ Χίλφερντινγκ δεν κατάφεραν να αποτρέψουν την πλειοψηφία των συνέδρων του USPD από το να ψηφίσει υπέρ της πρότασης Ζινόβιεφ και οι σύνεδροι της δεξιάς πτέρυγας αποχώρησαν από τη Συνδιάσκεψη. Πήραν την εκδίκασή τους απέναντι στον Ζινόβιεφ, όταν συνέδραμαν στο να απελαθεί από τη Γερμανία 12 μέρες μετά.

Η ενοποίηση των πάνω από 400.000 μελών της αριστερής πτέρυγας του USPD με τα 50.000 μέλη του KPD προχώρησε στη διάρκεια του Νοέμβρη, μέχρι το ενοποιητικό συνέδριο στις αρχές Δεκεμβρίου του 1920. Επιτέλους, είχε γεννηθεί ένα επαναστατικό εργατικό κόμμα, ανεξάρτητο από τους ρεφορμιστές γραφειοκράτες που κυριαρχούσαν στο κίνημα στη διάρκεια του πολέμου και της πρώτης φάσης της επανάστασης. «Κάλλιο αργά παρά ποτέ», όπως έλεγε ο Ζινόβιεφ. Ο Μπρουέ συνοψίζει τη σύνθεση του ενοποιημένου κόμματος:

«Μέσα στο Ενωμένο Κόμμα υπήρχαν άνθρωποι της προπολεμικής παλιάς φρουράς ριζοσπαστών, ο πυρήνας των πιστών υποστηρικτών της Λούξεμπουργκ, αλλά και άνθρωποι που πάντοτε ήταν αριστεροί Σοσιαλδημοκράτες... Μαζί με αυτούς υπήρχαν οι μαχητικοί εργάτες, τα οργανωτικά στελέχη της εργατικής τάξης, οι ηγέτες των μεγάλων μαζικών απεργιών στο Βερολίνο κατά τη διάρκεια του Πολέμου, αυτοί που είχαν χτίσει τα εργατικά συμβούλια και ο πυρήνας των επαναστατών αντιπροσώπων του Βερολίνου στη διάρκεια του Πολέμου και της Επανάστασης, όπως ο Ρίχαρντ Μίλερ».

Οι Ντάουμιγκ και Λέβι εξελέγησαν συμπρόεδροι του κόμματος, ενώ 8 μέλη της αριστεράς του USPD και 5 μέλη του KPD απάρτιζαν την Τσεντράλε. Στη συνέχεια,

ο Λέβι περιέγραψε τη στρατηγική μέσα από την οποία θα κέρδιζε η γερμανική εργατική τάξη την επανάσταση:

«Σε καμιά χώρα της Δυτικής Ευρώπης δεν θα προχωρήσει η επανάσταση με τον ταχύ ρυθμό με τον οποίο έτρεξε φαινομενικά στη Ρωσία μεταξύ Φλεβάρη και Νοέμβρη του 1917. Λέμε “φαινομενικά”, γιατί τείνουμε να ξεχνάμε ότι η Ρωσική Επανάσταση είχε ήδη περάσει από τα πρώτα της μαθήματα 10 χρόνια νωρίτερα... Ήδη, το γεγονός ότι μπήκαμε στην εποχή της επανάστασης στη Γερμανία και στη Δυτική Ευρώπη χωρίς να έχουμε Κομμουνιστικά Κόμματα, το γεγονός ότι αυτά έπρεπε να συγκροτηθούν στη διάρκεια της ίδιας της επανάστασης, και επειδή γι’ αυτούς ακριβώς τους λόγους τα λάθη, οι ελλείψεις... του προλεταριάτου διπλασιάστηκαν και τριπλασιάστηκαν κατά τη διάρκεια της επανάστασης –όλα αυτά αποκλείουν να υπάρξει μια διαδρομή τόσο καθαρή και ευθεία όπως αυτή που ακολούθησε η Ρωσική Επανάσταση».

Έχοντας κατακτήσει τις προϋποθέσεις του μαζικού μεγέθους, των καθαρών αρχών και της οργανωτικής ανεξαρτησίας και καθώς δρούσε σε ένα περιβάλλον οξείας καπιταλιστικής κρίσης, το KPD και η γερμανική εργατική τάξη έμοιαζαν να βρίσκονται επιτέλους στο δρόμο προς την επανάσταση.

Όμως πολύ σύντομα προέκυψαν δύο προβλήματα που συνδέονταν στενά μεταξύ τους. Πρώτον, θα μπορούσε η ηγεσία αυτού του νέου κόμματος να λειτουργήσει αποτελεσματικά ως καθοδηγητική δύναμη για εκατοντάδες χιλιάδες κομματικά μέλη; Και δεύτερον, ποιες στρατηγικές και τακτικές θα μπορούσαν να βοηθήσουν το κόμμα να κερδίσει την αποφασιστική μερίδα της εργατικής τάξης προς το στόχο της επανάστασης;

Ένας στρατός χωρίς στρατηγούς;

Ο Ιταλός επαναστάτης Αντόνιο Γκράμσι έγραψε κάποτε ότι είναι πιο δύσκολο να δημιουργήσεις ένα καλό γενικό επιτελείο από ό,τι να δημιουργήσεις έναν καλό στρατό. Φυσικά τα δύο αυτά καθήκοντα δεν μπορεί κανείς να τα αντιμετωπίσει σε απομόνωση το ένα από το άλλο. Όμως στη διαδικασία συγκρότησης ενός καλού στρατού, είναι χρήσιμο να μάθουν οι στρατηγοί να συνεργάζονται, ώστε να δημιουργήσουν ένα γενικό επιτελείο στο οποίο αξιοποιούνται όλες οι αρετές και περιορίζονται όλες οι αδυναμίες κάθε αξιωματικού. Στη διάρκεια της Ρωσικής Επανάστασης, οι Μπολσεβίκοι το κατόρθωσαν αυτό. Η αντίληψη που είχε ο Λένιν για τις δυναμικές του Μπολσεβίκικου Κόμματος δεν λειτουργούσε αντιπαραθετικά, αλλά συμπληρωματικά με την καλύτερη κατανόηση που είχε ο Τρότσκι για τις διαθέσεις των βιομηχανικών προαστίων της Πετρούπολης και της φρουράς, ενώ και τα δύο βελτιώνονταν από τη γνώση που είχε το κορυφαίο οργανωτικό στέλεχος των Μπολσεβίκων, Γιάκοβ Σβερντλόφ, για το ποιους μπορούν να εμπιστευτούν, να πιστέψουν και σε ποιους να στηριχτούν

σε κάθε προάστιο της πόλης. Το πιο εντυπωσιακό στοιχείο της ηγεσίας των Μπολσεβίκων είναι ότι, παρά την απίστευτη πίεση που δέχτηκε το 1917, όχι μόνο δεν διασπάστηκε, αλλά διευρύνθηκε. Ακόμα και η διαρροή των σχεδίων της εξέγερσης του Οκτώβρη από τον Ζινόβιεφ και τον Καμένεφ δεν οδήγησε στη διάσπασή της. Δεν θα ανοίξουμε εδώ τη συζήτηση περί του γιατί συνέβη αυτό, αλλά κάποιιοι παράγοντες που έπαιξαν ρόλο στην επιτυχία των Μπολσεβίκων ήταν: η κοινή εμπειρία της επανάστασης και της καταστολής το 1905, η εκτίμηση που είχε ο Λένιν στο ρόλο των ηγετικών στελεχών και η ύπαρξη μιας ηγετικής ομάδας μακράς συνύπαρξης, που είχε συνηθίσει να διεξάγει σκληρές συζητήσεις και μετά να δρα ενωμένα.

Η Τσεντράλε του ενιαίου ΚΡD είχε κοινές εμπειρίες επανάστασης και καταστολής, αλλά δεν τις είχε ζήσει μέσα στο ίδιο κόμμα. Ακόμα και μέσα στον πυρήνα της ιστορικής ηγεσίας του Σπάρτακου, ο Χάινριχ Μπράντλερ και ο Βίλχελμ Πίκ δεν είχαν πολλές εμπειρίες συνεργασίας με τον Λέβι κι ακόμα λιγότερες με την

Κλάρα Τσέτκιν. Ακόμα χειρότερα, 3 μήνες μετά το σχηματισμό του κόμματος, οι Λέβι, Ντάμιγκ, Μπρας και Χόφμαν αποχώρησαν από το κόμμα, ενώ τους ακολούθησε λίγο αργότερα ο Γκέγιερ. Η Τσέτκιν δεν έφυγε από το κόμμα, αλλά παραιτήθηκε από την Τσεντράλε ταυτόχρονα με τον Λέβι. Με άλλα λόγια, 6 από τα 12 εκλεγμένα μέλη της ηγεσίας, συμπεριλαμβανομένων των δύο συμπροέδρων, έφυγαν από το κόμμα ή έστω από την ηγεσία του, λίγο μετά την

■ Το πιο εντυπωσιακό στοιχείο της ηγεσίας των Μπολσεβίκων είναι ότι, παρά την απίστευτη πίεση που δέχτηκε το 1917, όχι μόνο δεν διασπάστηκε, αλλά διευρύνθηκε.

ίδρουσή του.

Γιατί βυθίστηκε η ηγεσία σε μια τόσο άμεση κρίση; Ο Μπρουέ σκιαγραφεί τρεις αιτίες. Πρώτον, ο ίδιος ο Λέβι, παρά το προφανές ταλέντο και την αυτοθυσία του, δεν αποδέχτηκε ποτέ πλήρως το ρόλο του ως ηγέτη του κόμματος. Αρκετές φορές χρειάστηκε να τον πείσει ο Ράντεκ να παραμείνει στην ηγεσία. Δεύτερον, αν και οι Ράντεκ και Λέβι είχαν συνεργαστεί στενά για να γίνει πράξη το ενωμένο ΚΡD, ο Ράντεκ αναρωτιόταν διαρκώς αν ο Λέβι είχε σορτοουνιστικές τάσεις. Στην ουσία, ο Ράντεκ φοβόταν ότι ο Λέβι ήταν τόσο συγκεντρωμένος στην πάλη απέναντι στον αριστερισμό, που θα φοβόταν να δράσει όταν πρέπει. Μοιάζει παράδοξο το ότι επηρεάστηκαν οι τύχες ενός κόμματος του μεγέθους του ΚΡD από τη διαφωνία μεταξύ δύο ανθρώπων, αλλά η πάλη μεταξύ Ράντεκ και Λέβι ήταν στην πραγματικότητα μέρος ενός ευρύτερου προβλήματος που σχετιζόταν με την υποχώρηση της Ρωσικής Επανάστασης και την επιρροή των Ρώσων Μπολσεβίκων στο ΚΡD. Ο Μπρουέ καταπάνεται πολύ εκτεταμένα με την περιγραφή και τον εντοπισμό του αντίκτυπου που είχε η Κομιντέρν μέσα στο ΚΡD, τον οποίο παρουσιάζει ως την Τρίτη αιτία για τη διάσπαση της ηγεσίας του ΚΡD.

Το ΚΡD και οι Μπολσεβίκοι

Όπως αναφέραμε παραπάνω, ο Μπρουέ εξηγεί ότι η Λούξεμπουργκ κατέληξε στην ανάγκη ενός επαναστατικού κόμματος ανεξάρτητου από τους ρεφορμιστές ηγέτες μόνο προς το τέλος της ζωής της και το κόμμα που ίδρυσε, παρέμεινε περιθωριοποιημένο.

Οι ηγέτες του ΚΡD, αν και συμφωνούσαν επί της αρχής στην ανάγκη ρήξης με τη ρεφορμιστική Δεύτερη Διεθνή, παρέμειναν πολύ πιο διστακτικοί από τον Λένιν στο να φτάσουν αυτή τη μάχη ως τα οργανωτικά της αποτελέσματα. Όταν οι Μπολσεβίκοι ίδρυσαν την Τρίτη Διεθνή το Μάρτη του 1919, ο εκπρόσωπος του ΚΡD είχε την εντολή να ψηφίσει εναντίον της ίδρυσης, με το σκεπτικό ότι οι συνθήκες δεν ήταν ώριμες για ένα τέτοιο βήμα. Η άρνηση του ΚΡD να συνδράμει στην ίδρυση της νέας Διεθνούς αποδείχθηκε γρήγορα πολύ κοντόφθαλμη στην πράξη, όταν φάνηκε ότι η ίδια η συζήτηση εντός του USPD για το ζήτημα της ένταξής του στην Τρίτη Διεθνή ήταν ένας από τους βασικούς λόγους για τους οποίους κερδήθηκε η αριστερή πτέρυγα αυτού του κόμματος στην ενότητα με το ΚΡD. Έτσι, όπως υπογραμμίζονται και από τις παρεμβάσεις του Ζινόβιεφ και του Λένιν που βοήθησαν στη δημιουργία του ενιαίου ΚΡD, οι Μπολσεβίκοι είχαν παίξει έναν κρίσιμο ρόλο, τον οποίο εκείνη την εποχή αναγνώριζαν όλοι.

Όμως, ως το 1921, τα πράγματα είχαν γίνει πιο πολύπλοκα. Η οικονομική κατάσταση στη Σοβιετική Ρωσία ήταν τραγική και η εξέγερση της Κροστάνδης απειλούσε να ανοίξει το δρόμο για μια νέα Βρετανική στρατιωτική επίθεση. Η ένδεια της σοβιετικής κυβέρνησης την υποχρέωσε να υιοθετήσει τα μέτρα «ελεύθερης αγοράς», τα οποία απαιτούσαν τα εκατομμύρια μικροί αγρότες –τη λεγόμενη Νέα Οικονομική Πολιτική. Στη διάρκεια αυτής της κρίσης, ο Λένιν και ο Τρότσκι ήταν απορροφημένοι από την προσπάθεια να κρατήσουν όρθια την επανάσταση και η ηγεσία της Κομιντέρν πέρασε όλο και πιο αποκλειστικά στον Ζινόβιεφ και μια μικρή ομάδα αμφιλεγόμενων διεθνών «κομισάριων», οι οποίοι αναλάμβαναν να εκτελέσουν τις οδηγίες του. Η Διεθνής υποχωρούσε όλο και περισσότερο από το ιδανικό της δημοκρατικής συζήτησης προς τις γραφειοκρατικές εντολές.

Στην περίπτωση του ΚΡD, αυτό σήμαινε ότι ο απεσταλμένος του Ζινόβιεφ στη Γερμανία σφυροκοπούσε τον υποτιθέμενο ομορτισμό του Λέβι, επιμένοντας ότι πρέπει να εκδιωχτεί από την Τσεντράλε. Ο Μπρουέ τονίζει ότι είναι βεβαίως πιθανό ότι τουλάχιστον ένα μέρος των επιθέσεων του Ζινόβιεφ και του Ράντεκ απέναντι στον Λέβι να αφορούσε μια απελπισμένη προσπάθεια «να επιταχύνουν τεχνητά την επανάσταση» προκειμένου να σπάσουν την απομόνωση της Ρωσίας. Όμως, ακόμα κι αν αυτό είναι απολύτως αληθές, εξακολουθεί να υπογραμμίζει ότι η ηγεσία του ΚΡD δεν ήταν αρκετά ισχυρή για να αντισταθεί απέναντι σε τέτοιους είδους παρεμβάσεις και διαχωρίστηκε εύκολα σε κομμάτια.

Τραύματα

Είτε βάση σχεδίου, είτε ως ατύχημα, η διάσπαση στην ηγεσία του ΚΡD άνοιξε το δρόμο για τη διάπραξη ενός τεράστιου λάθους από το νέο κόμμα. Ο Μπέλα Κουν,

ο ηγέτης της πττημένης ουγγρικής σοβιετικής κυβέρνησης, έφτασε στο Βερολίνο προς τα τέλη του Φλεβάρη του 1921. Ο Μπρουέ σημειώνει ότι ακόμα κι αν ο Κουν δεν είχε συγκεκριμένες οδηγίες από τον Ζινόβιεφ ή τον Ράντεκ, η ηγεσία της Κομιντέρν «έλεγε ανοιχτά ότι ακόμα κι αν δεν ήταν νικηφόροι, οι μεγάλοι αγώνες του διεθνούς προλεταριάτου θα επέτρεπαν στη Ρωσία να αποφύγει την υποχρεωτική καταφυγή στη Νέα Οικονομική Πολιτική». Σε κάθε περίπτωση, ο Κουν άρχισε άμεσα να επιχειρηματολογεί υπέρ μιας «επαναστατικής επίθεσης» και αυτή την ιδέα αποδεχόταν και ο Πάουλ Φρέλιχ, που ήταν ένας από τους διαδόχους του Λέβι και της Τσέκιν στην Τσεντράλε. Η «θεωρία της επίθεσης», όπως έγινε γνωστή, υποστηριζόταν πάνω απ' όλους μέσα στο Ρωσικό κόμμα από τον Νικολάι Μπουχάριν, ένα σημαντικό ηγετικό στέλεχος των Μπολσεβίκων. Αμέσως μετά την επανάσταση του Οκτώβρη του 1917, ο Μπουχάριν είχε απειλήσει με διάσπαση του Μπολσεβίκικου Κόμματος πάνω στο ζήτημα της εξαπόλυσης ενός επαναστατικού πολέμου ενάντια στο γερμανικό ιμπεριαλισμό. Οι προσπάθειες του Λένιν να τονίσει το γεγονός ότι ο ρωσικός στρατός είχε αποσυντεθεί πλήρως και δεν ήταν σε θέση να πολεμήσει τους Γερμανούς δεν έπεισαν τον Μπουχάριν, ο οποίος πίστευε ότι το επαναστατικό φρόνημα μπορεί να αντιμετωπίσει τις αντικειμενικές δυσκολίες. Ευτυχώς, ο Λένιν επικράτησε επί των θέσεων του Μπουχάριν σε αυτό το ζήτημα και η θεωρία της επίθεσης δεν δοκιμάστηκε πάνω στη ρωσική εργατική τάξη. Δυστυχώς, η γερμανική εργατική τάξη έμελλε να περάσει από αυτό το πείραμα.

Η Τσεντράλε του KPD ξεκίνησε μια ανεύθυνη απόπειρα να «προκαλέσει» μια απεργία και ένοπλη εξέγερση, παρότι η εργατική τάξη είχε παθητική και αποθαρρυσμένη διάθεση. Με άλλα λόγια, επιχείρησε να εμπλακεί στο είδος δράσης που είχε δοκιμάσει το KPD το Γενάρη του 1919 και ενάντια στο οποίο είχαν παλέψει τα προηγούμενα δύο χρόνια ο Λέβι, ο Ράντεκ και ο Μπράντλερ. Πράγματι, ήταν αυτή η μορφή δράσης που είχε απωθήσει την αριστερή πτέρυγα του USPD από το να ενταχθεί στο KPD παλιότερα, από το Δεκέμβρη του 1918. Ο Φρέλιχ είχε ιδεολογική προδιάθεση προς τον αριστερισμό, αλλά είναι πιο δύσκολο να καταλάβουμε γιατί συμφώνησε και μάλιστα καθοδήγησε οργανωτικά τη δράση ο Μπράντλερ, ο οποίος πάντοτε στήριζε τον Λέβι ενάντια στους αριστεριστές.

Τελικά, η λεγόμενη Δράση του Μάρτη ήταν μια απόλυτη καταστροφή. Η έκκληση του KPD σε γενική απεργία αντιμετωπίστηκε με αδιαφορία από τη μάζα των εργατών, οπότε τα ηγετικά στελέχη του κόμματος έδωσαν εντολή στα άνεργα μέλη να επιχειρήσουν να εμποδίσουν δια της βίας τους εργάτες από το να πάνε για δουλειά. Αυτό προκάλεσε επεισόδια ή και ένοπλες συγκρούσεις ανάμεσα στους κομμουνιστές και στους άλλους εργάτες. Στον απόηχο του φιάσκο, το κόμμα εξωθήθηκε πάλι στην παρανομία κι έχασε πάνω από 200.000 μέλη, πέφτοντας στα 150.000 μέλη. Εκατοντάδες αγωνιστές του φυλακίστηκαν, 4 καταδικάστηκαν σε θάνατο, ενώ ο Μπράντλερ καταδικάστηκε σε 5 χρόνια φυλάκιση για εσχάτη προδοσία.

Αντί να κοιτάξει κατάματα τα ερείπια που προκάλεσε αυτή η πολιτική, ένα

μέλος της Τσεντράλε έγραψε: «Ισχυρίζομαι ότι το φταίξιμο βρίσκεται στην αποτυχία των εργαζόμενων μαζών, που δεν κατάλαβαν την κατάσταση και δεν έδωσαν την απάντηση που όφειλαν να δώσουν». Ο Λέβι, που είχε παραιτηθεί από τη Τσεντράλε πριν τη Δράση του Μάρτη, αλλά παρέμενε ακόμα μέλος του κόμματος, αντέδρασε βίαια. Η Τσέτκιν περιέγραψε την αντίδρασή του στον Τρότσκι και τον Λένιν:

«Η ατυχής “Δράση του Μάρτη” τον συγκλόνισε. Πίστευε βαθιά ότι με επιπόλαιο τρόπο έμπαινε σε κίνδυνο η ίδια η ύπαρξη του Κόμματος και ότι σπαταλιόνταν ανεύθυνα όλα αυτά για τα οποία έδωσαν τη ζωή τους η Ρόζα, ο Καρλ, ο Λέο και τόσοι άλλοι. Έκλαιγε, κυριολεκτικά έκλαιγε με πόνο, στη σκέψη ότι το Κόμμα είχε καθεί. Πίστευε ότι θα μπορούσε να σωθεί μόνο με τις πιο δραστικές μεθόδους».

Ο Λέβι εξαπέλυσε μια βάναυση, αλλά εύστοχη, πολιτική επίθεση στην Τσεντράλε. Όμως στις μέρες της καταστολής που ακολούθησαν τη Δράση του Μάρτη, αυτή η κριτική απορρίφθηκε από τα περισσότερα κομματικά μέλη και θεωρήθηκε επίθεση στο κόμμα. Ο Λέβι διαγράφηκε γρήγορα. Δεν βοήθησε τη θέση του το γεγονός ότι είχε αφήσει τον Κουν να τον παρασύρει νωρίτερα στην παραίτηση από την Τσεντράλε κι ότι στη συνέχεια, αν και ήξερε τουλάχιστον εν μέρει τι πρότεινε ο Κουν, έφυγε για διακοπές λίγες μέρες πριν την έναρξη της Δράσης του Μάρτη.

Η Τσέτκιν επιχειρήσε να πείσει τον Λένιν να παρέμβει υπέρ του Λέβι, αλλά ο Λένιν ισχυρίστηκε ότι ο Λέβι προκάλεσε μόνος την οργή εναντίον του, όταν πρώτα εγκατέλειψε τη θέση του στην ηγεσία κι έπειτα έριξε το φταίξιμο σε άλλους για κάτι που αυτός απέτυχε να αποτρέψει. Ο Λένιν πράγματι επιχειρήσε να κρατήσει την πόρτα ανοιχτή για μια πιθανή επιστροφή του Λέβι, όταν θα πύχαζαν τα πνεύματα. Αλλά ο Λέβι δεν επέστρεψε ποτέ στο επαναστατικό κίνημα. Πρώτα μπήκε στο SPD κι έπειτα αυτοκτόνησε το 1930.

Στον απόηχο της καταστροφής του Μάρτη, ο Λένιν και ο Τρότσκι προσπάθησαν να αλλάξουν την πολιτική της ηγεσίας του KPD. Και οι δύο επιτέθηκαν ανοιχτά στον Μπέλα Κουν, κατά το Συνέδριο της Κομιντέρν τον Ιούνιο του 1921, όπου συμμετείχαν 33 Γερμανοί αντιπρόσωποι. Ο Λένιν περιέγραψε την πλιθιότητα της Δράσης του Μάρτη ως «Κιμνερίες» (σσ: λογοπαίγνιο που παραπέμπει στο όνομα του Κουν και στη γαλλική λέξη για τις «ανοησίες») και γελοιοποίησε την ιδέα μιας διαρκούς επαναστατικής επίθεσης, λέγοντας: «Είναι θεωρία αυτό τελοσπάντων; Με τίποτα. Είναι μια αυταπάτη, είναι ρομαντισμός, καθαρός ρομαντισμός». Παρ' όλα αυτά, οι Λένιν και Τρότσκι είχαν μεγάλη δυσκολία να πείσουν τους

Η Τσεντράλε του KPD ξε- ■
κίνησε μια ανεύθυνη απόπειρα να «προκαλέσει» μια απεργία και ένοπλη εξέγερση, παρότι η εργατική τάξη είχε παθητική και αποθαρρυσμένη διάθεση.

Γερμανούς κομμουνιστές για τα λάθη τους. Το λυπηρό είναι ότι τα λάθη του KPD σε κάθε βήμα δεν αποτιμούνταν σοβαρά, αλλά συχνά «ξεπερνιόνταν» χωρίς να βγάζει το κόμμα κανένα καθαρό συλλογικό συμπέρασμα.

Μετά από μια επίπονη συζήτηση, το KPD πείστηκε να υιοθετήσει μια γραμμή που στην ουσία ήταν η στρατηγική του Λέβι για τη σταδιακή ενίσχυση της δύναμης του KPD μέσα από την τακτική του Ενιαίου Μετώπου. Αυτή η τακτική είχε σχηματιστεί και είχε αναπτυχθεί από τον Λέβι, τον Ράντεκ και άλλους κατά τους μήνες πριν τη Δράση του Μάρτη, αν και ήταν προφανές ότι αντιμετωπιζόταν με καχυποψία από τους αριστεριστές. Για παράδειγμα, η Τσεντράλε είχε δημοσιεύσει το Γενάρη του 1921 μια ανοιχτή επιστολή στις εργατικές οργανώσεις, κόμματα και συνδικάτα, όπου πρότεινε κοινή δράση γύρω από άμεσα αιτήματα όπως η υπεράσπιση του βιοτικού επιπέδου και η ένοπλη άμυνα των εργατικών οργανώσεων απέναντι στην ακροδεξιά. Έλεγε σε ένα σημείο:

«Ενώ προτείνουμε αυτή τη βάση για δράση, δεν κρύβουμε ούτε μια στιγμή από τους εαυτούς μας ή από τις μάζες ότι τα αιτήματα τα οποία παραθέτουμε δεν μπορούν να τερματίσουν τη φτώχεια τους. Χωρίς να εγκαταλείπουμε ούτε στιγμή την προπαγάνδα μας μέσα στις μάζες για τον αγώνα για τη δικτατορία [σ: του προλεταριάτου], ως μόνο δρόμο προς τη σωτηρία, χωρίς να παύουμε να καλούμε τις μάζες και να τις οδηγούμε σε αγώνα για τη δικτατορία σε κάθε εννοϊκή στιγμή, στο Ενωμένο Γερμανικό Κομμουνιστικό Κόμμα είμαστε έτοιμοι για κοινή δράση με τα εργατικά κόμματα για να κερδίσουμε τα αιτήματα που προαναφέρθηκαν».

Σε όλη τη διάρκεια του 1922 και του 1923, το KPD προσπάθησε σκληρά να διορθώσει τη ζημιά που είχε προκαλέσει η Δράση του Μάρτη. Ανέλαβαν πρωταγωνιστικό ρόλο στο να προτείνουν κοινές συμφωνίες με τα συνδικάτα για την υπεράσπιση του βιοτικού επιπέδου και την προστασία των δημοκρατικών δικαιωμάτων. Στις 24 Ιούνη του 1922, ένας συντηρητικός υπουργός δολοφονήθηκε από ένα ακροδεξιό τάγμα θανάτου, επειδή ήταν Εβραίος. Ο Μπρουέ περιγράφει ότι το KPD ακολούθησε την ενναιομετωπική πολιτική του Λένιν, προτείνοντας κοινή δράση στο USPD και το SPD ενάντια στην ακροδεξιά. Μέσα από αυτή την πολιτική, το KPD συνέβαλε στην πυροδότηση μιας σειράς μεγάλων απεργιών, ανακτώντας εν μέρει τη δύναμη που είχε χάσει. Το φθινόπωρο του 1922, το κόμμα είχε περίπου 250.000 μέλη, ανακτώντας δηλαδή 100.000, περίπου τα μισά, από τα μέλη που είχε χάσει μετά τη Δράση του Μάρτη.

1923: Η τελευταία ευκαιρία

Παρά τις απώλειές του, και αριθμητικά και με όρους επιρροής μέσα στην εργατική τάξη, το KPD είχε μια τελευταία ευκαιρία να καθοδηγήσει μια επανάσταση. Στις αρχές του 1923, ο γαλλικός στρατός κατέλαβε τη βασική περιοχή παραγωγής άνθρακα και σιδήρου στη Γερμανία, την Κοιλιάδα του Ρουρ, προκειμένου

να αποσπάσει τις πολεμικές οφειλές που όριζε η Συνθήκη των Βερσαλλιών. Η κυβέρνηση SPD του Έμπερτ και η γερμανική άρχουσα τάξη επιχείρησαν να αξιοποιήσουν την εισβολή για να κερδίσουν την αφοσίωση των Γερμανών εργατών, ειδικά στο Ρουρ, ενάντια στους Γάλλους. Το KPD συμφωνούσε ότι έπρεπε να αντιμετωπιστούν οι Γάλλοι, αλλά αρνήθηκε να συμμαχήσει με το SPD ή με τα αφεντικά. Όπως έγραφε ένα ηγετικό του στέλεχος:

«Ήταν αποφασιστικής σημασίας και για τη γερμανική αστική τάξη και για τους Γάλλους στρατηγούς να έχουν τους εργάτες με το μέρος τους... Οι Γάλλοι στρατηγοί συνειδητά εκμεταλλεύτηκαν το μίσος της γερμανικής εργατικής τάξης απέναντι στα αφεντικά της... Από τη γερμανική πλευρά, έγιναν οι αντίστοιχες προσπάθειες. Ό,τι κι αν συνέβαινε, η σύλληψη ενός διευθυντή, η καταδίκη ενός δημάρχου ή η απέλαση ενός αξιωματούχου, [τα γερμανικά αφεντικά] προσπαθούσαν να ξεκινήσουν μια απεργία, υποσχόμενοι να πληρώσουν τους εργάτες για τα χαμένα μεροκάματα».

Όμως, όπως περιγράφει ο Μπρουέ, αυτή η υποτιθέμενη αλληλεγγύη δεν έφτανε πολύ μακριά. Για παράδειγμα, «το κάρβουνο δεν μοιραζόταν στις εργατικές οικογένειες... παρέμενε αποθηκευμένο στα ορυχεία». Και δεν ήταν αυτό το χειρότερο.

«Φαίνεται ότι από το Νοέμβρη του 1921, οι μεγιστάνες της γερμανικής βιομηχανίας είχαν αποφασίσει ότι η γενική κατάσταση έπρεπε να επιδεινωθεί δραματικά, πριν γίνει εφικτό να βελτιωθεί. Ένας καλπάζων πληθωρισμός θα μπορούσε να εξαλείψει το γερμανικό χρέος, να γονατίσει το κράτος μπροστά τους, να εξαντλήσει τους εργαζόμενους και να αφήσει τους μεγάλους καπιταλιστές ως μόνους κι απόλυτους κυρίαρχους της κατάστασης».

Στις 23 Γενάρη του 1923, το ένα δολάριο άξιζε 8.000 μάρκα. Στις 7 Σεπτέμβρη, άξιζε 60 εκατομμύρια μάρκα κι ένας εργαζόμενος στα ορυχεία χρειαζόταν δουλειά μίας ώρας για να βγάλει τα χρήματα να αγοράσει ένα αυγό. Ο υπερπληθωρισμός τσάκισε τους μισθούς και τις αποταμιεύσεις και οδήγησε σε μια δραματική αύξηση των ανέργων και των αστέγων. Ως το καλοκαίρι του 1923, η κρίση αποκάλυψε την αχρηστία της πίστης των ρεφορμιστών σοσιαλιστών στην ιερότητα του καπιταλισμού, αλλά και την επιλογή της συνδικαλιστικής γραφειοκρατίας να στηρίζεται σε διαπραγματεύσεις για αυξήσεις μια φορά το χρόνο. Η επιρροή του KPD αυξήθηκε γρήγορα και ξεπήδησαν 20.000 εργοστασιακά και εργατικά συμβούλια σε όλη τη Γερμανία κατά τον απελπισμένο αγώνα για τροφή. Αυτά τα συμβούλια δεν ήταν ίδια με τα σοβιέτ που είχαν αναπτυχθεί το Νοέμβρη του 1918, γιατί οργανώνονταν και δρούσαν μόνο μέσα στον κάθε χώρο δουλειάς χωριστά. Και σε αντίθεση με τα ρωσικά σοβιέτ το 1917, δεν αντιπροσώπευαν τη βάση του στρατού. Ωστόσο, αυτή η μαζική εκτίναξη της οργάνωσης από τα κάτω

σε εργοστασιακό επίπεδο, που ανάλογή της δεν έχει υπάρξει παρά απειροελάχιστες φορές στη διεθνή ιστορία του εργατικού κινήματος, έθετε εμφανώς για άλλη μια φορά το ζήτημα της δυνατότητας δυαδικής εξουσίας. Επιπλέον, το KPD είχε γίνει η ηγετική δύναμη στο κίνημα των εργατικών συμβουλίων, κερδίζοντας την αφοσίωση εκατομμυρίων εργατών πέρα από τα μέλη του. Για να υπερασπιστεί τους εργάτες από την αστυνομία και την ακροδεξιά, το KPD οργάνωσε μια πολιτοφυλακή που λεγόταν «προλεταριακές εκατονταρχίες». Την Πρωτομαγιά του 1923, 25.000 μέλη τους παρέλασαν μέσα από το κέντρο του Βερολίνου, φορώντας κόκκινα περιβραχιόνια, μια «πραγματική εργατική πολιτοφυλακή» λέει ο Μπρουέ.

Όλα αυτά έτειναν να δείχνουν ότι το KPD είχε επιτέλους ξεπεράσει τα νεανικά λάθη του και γινόταν ένα πραγματικό «μπολσεβίκικο» κόμμα. Όμως ο Μπρουέ ισχυρίζεται ότι αυτό δεν ίσχυε απαραίτητα.

«Στα τέλη του Ιούνη του 1923, ενώ οι Γερμανοί Κομμουνιστές ήταν απολύτως πεισμένοι ότι η κατάσταση που είχε προκαλέσει η κρίση στη Γερμανία θα οδηγούσε αναπόφευκτα σε επανάσταση, εκτιμούσαν ότι είχαν ακόμα επαρκή χρόνο για να ενισχύσουν την επιρροή τους μέσα και γύρω από το προλεταριάτο... [Στη Ρωσία] ο Ζινόβιεφ διακήρυξε: "Η Γερμανία είναι στην παραμονή της επανάστασης. Αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι η επανάσταση θα έρθει σε ένα μήνα ή σε ένα χρόνο. Ίσως απαιτηθεί περισσότερος χρόνος".»

Ο Ζινόβιεφ, που είχε ενθαρρύνει το KPD να ορμήσει στην παράνοια του 1921, τώρα πάταγε φρένο και τον απασχολούσε κυρίως να μην επιχειρήσει το KPD να πάρει κάποια πρωτοβουλία χωρίς να έχει εγγυημένους συμμάχους. Η αναζήτησή του Ζινόβιεφ για φίλους του KPD έφτασε στο σημείο να τον κάνει να τους ενθαρρύνει να απευθυνθούν στους φασίστες, οι οποίοι επίσης μισούσαν τη γαλλική κατοχή. Ήταν ένα βραχύβιο περιστατικό, αλλά αποκαλύπτει την ποιοτική διαφορά ανάμεσα στην καθοδήγηση του Λένιν στη Ρωσική Επανάσταση και την προσπάθεια του Ζινόβιεφ να κατευθύνει το KPD από μακριά.

Ο Μπράντλερ, προς τιμήν του, κατάλαβε ότι το KPD έπρεπε να αποδείξει ότι μπορεί να καθοδηγήσει ένα πανεθνικό κίνημα, που θα συντονίσει τα ασύνδετα απεργιακά κύματα που ξεσπούσαν σε όλη τη Γερμανία, όπως και ότι μπορεί να ηγηθεί στον εκκολαπτόμενο εμφύλιο πόλεμο μεταξύ της αστυνομίας και των φασιστών, από τη μία, και των εργατικών συμβουλίων και των πολιτοφυλακών από την άλλη. Αν το KPD δεν έπαιρνε την ηγεσία, τότε υπήρχε ο κίνδυνος αναποτελεσματικής και διασκορπισμένης αντίστασης, η οποία θα «ξοδευόταν» από μόνη της σε όλη τη χώρα, όπως συνέβη το 1919. Πρότεινε μια «Αντιφασιστική Μέρα Δράσης» για τις 29 Ιούλη του 1923. Αν και παρέμενε ένα κάλεσμα για ενιαίο μέτωπο ενάντια στη Δεξιά, ήταν εμφανές ότι το KPD και εκατομμύρια ριζοσπαστικοποιημένων εργατών θα μπορούσαν να αξιοποιήσουν αυτή τη μέρα επίσης για να επιθεωρήσουν τις δυνάμεις τους και για να πιέσουν το USPD και

το SPD να παραιτηθούν από την κυβέρνηση. Το σχέδιο του Μπράντλερ υιοθετήθηκε από την Τσεντράλε και ο ίδιος έγραψε το πρωτοσέλιδο άρθρο που το ανακοίνωνε στη «Rote Fahne»:

«Εμείς οι κομμουνιστές μπορούμε να νικήσουμε αυτή τη μάχη με την αντεπανάσταση μόνο αν καταφέρουμε να τραβήξουμε τους σοσιαλ-δημοκράτες και τους ανένταχτους εργάτες στον αγώνα μαζί μας... Το κόμμα μας πρέπει να ανεβάσει τη μαχητικότητα των οργανώσεών του σε τέτοια επίπεδα, που θα διασφαλίζουν ότι δεν θα αιφνιδιαστούν, όταν ξεσπάσει εμφύλιος πόλεμος... Οι φασίστες ελπίζουν να κερδίσουν τον εμφύλιο πόλεμο, χρησιμοποιώντας συντριπτική βιαιότητα... Αν οι φασίστες, οπλισμένοι μέχρι τα δόντια, ανοίξουν πυρ ενάντια στους προλετάριους μαχητές μας, θα πρέπει να μας βρουν έτοιμους να τους εξαφανίσουμε».

Αν το KPD δεν έπαιρνε την ηγεσία, τότε υπήρχε ο κίνδυνος αναποτελεσματικής και διασκορπισμένης αντίστασης, η οποία θα «ξοδευόταν» από μόνη της σε όλη τη χώρα

Το σχέδιο του Μπράντλερ συγκλόνισε τη Γερμανία. Το SPD και οι συντηρητικοί το κατήγγειλαν. Οι φασιστικές πολιτοφυλακές και η αστυνομία προετοιμάζονταν για σύγκρουση. Οι απεργίες εντάθηκαν και οι εργάτες κατατάσσονταν μαζικά στις προλεταριακές εκατονταρχίες. Στις 23 Ιούλη, ο Γκούσταβ Νόσκε, το ηγετικό στέλεχος του SPD που είχε συμβάλει στην καταστολή των απεργιών του Γενάρη του 1919, εξέδωσε μια απαγόρευση των διαδηλώσεων της Αντιφασιστικής Μέρας στο Ανόβερο. Τον μιμήθηκαν σύντομα και άλλες δημοτικές και περιφερειακές κυβερνήσεις. Τώρα το KPD έπρεπε να πάρει μια απόφαση.

Ασφαλώς, ήταν μια πολύ δύσκολη κατάσταση. Ειδικά με δεδομένη την προϊστορία του KPD σε πρόωρες δράσεις, η ηγεσία του κόμματος έπρεπε να αποφασίσει αν ο συσχετισμός ταξικών δυνάμεων είχε αλλάξει προς όφελός του και αν ήταν ή όχι αρκετά ισχυρό για να οδηγήσει την εργατική τάξη, αν όχι σε άμεση επανάσταση, τότε τουλάχιστον στο κατώφλι της. Δυστυχώς, όπως γράφει ο Μπρουέ: «όλες οι παλιές διαφορές επανεμφανίστηκαν αμέσως μέσα στη Τσεντράλε». Ο Μπράντλερ αρχικά πάλεψε να υπερασπιστεί την άποψή του, αλλά στη συνέχεια υποχώρησε. Ανήμποροι να αποφασίσουν οι ίδιοι, έστειλαν τηλεγράφημα στη Μόσχα, ρωτώντας τι να κάνουν. Ο Λένιν είχε κλονιστεί από μια σειρά εγκεφαλικών. Ο Τρότσκι, ο Ζινόβιεφ και ο Μπουχάριν ήταν όλοι τους σε άλλες διαδικασίες. Ο Ράντεκ, που έλαβε το τηλεγράφημα, προειδοποίησε ενάντια στα λάθη του 1921. Οι Ζινόβιεφ και Μπουχάριν, μέσω τηλεγραφήματος, υποστήριξαν την ανυπακοή στην απαγόρευση. Ο Στάλιν διαφώνησε. Τελικά, ο Ράντεκ έστειλε τηλεγράφημα στον Μπράντλερ που έλεγε: «φοβόμαστε ότι είναι παγίδα», και η Αντιφασιστική Μέρα ματαιώθηκε. Φυσικά δεν ήταν έγκλημα να ζητήσουν τη συμβουλή των

Μπολσεβίκων, αλλά η ακύρωση μιας δράσης, που ίσως αποδεικνυόταν η έναρξη του αγώνα για την εξουσία στη Γερμανία, εξαιτίας ενός τηλεγραφήματος, αποκάλυψε για άλλη μια φορά την αδυναμία της γερμανικής ηγεσίας.

Μαθήματα του Οκτώβρη

Είναι αδύνατο να πούμε τι θα μπορούσε να έχει συμβεί, αν το KPD προχωρούσε στην οργάνωση της Αντιφασιστικής Μέρας. Το μόνο σίγουρο είναι ότι μερικές βδομάδες μετά τη ματαίωση της διαδήλωσης, η κυβέρνηση του συντηρητικού πρωθυπουργού Κούντο κατάρρευσε υπό την πίεση ενός κύματος μαζικών απεργιών. Η πτώση της κυβέρνησης Κούντο στα μέσα Αυγούστου έκανε τελικά το KPD και την Κομμουνιστική Διεθνή να συνειδητοποιήσουν ότι η κρίση στη Γερμανία ήταν ανάλογη με εκείνη στη Ρωσία κατά τον Σεπτέμβριο-Οκτώβριο του 1917. Δηλαδή ότι ωρίμαζε μια προεπαναστατική κατάσταση και το KPD μπορεί σύντομα να βρισκόταν μπροστά στην πάλη για την εξουσία.

Στη Ρωσία, μετά από 6 χρόνια πείνας κι απομόνωσης, η προοπτική μιας σοσιαλιστικής επανάστασης στη Γερμανία εξύψωσε τις ελπίδες. Οι Ρώσοι εργάτες οργάνωναν μαζικές συγκεντρώσεις, όπου συμφωνούσαν να κόψουν τους ίδιους τους μισθούς τους για να στείλουν χρήματα στη Γερμανία που θα βοηθήσουν την επανάσταση. Οργανώνονταν εθελοντές για να πάνε στη Γερμανία και να πολεμήσουν σε διεθνείς ταξιαρχίες.

Αλλά, όπως έγραφε ο Τρότσκι: «δεν αρκεί να κρατάς σπαθί, πρέπει και να ξέρεις να το χρησιμοποιείς». Τώρα, για άλλη μια φορά ξεδιπλώθηκε η αντιφασιστικότητα του KPD. Ο Μπράντλερ, αντί να παραμείνει στη Γερμανία, έφυγε για τη Ρωσία μαζί με αρκετά άλλα στελέχη της Τσεντράλε. Εκεί ξόδεψαν ένα μήνα να συζητούν αν θα πρέπει να διαλέξουν μια ημερομηνία για εξέγερση ή να περιμένουν να δουν πώς θα εξελιχθούν τα πράγματα. Ο Τρότσκι, που τώρα έπαιζε το ρόλο που είχε παίξει ο Λένιν το 1917, τους σφυροκόπησε ανηλεώς, απαιτώντας από το KPD να το πάρει απόφαση, να διαλέξει μια ημερομηνία και να προχωρήσει. Πρότεινε να ξεκινήσει η εξέγερση στην επέτειο της εξέγερσης των Μπολσεβίκων. Ο Μπράντλερ πρότεινε να έρθει ο Τρότσκι στο Βερολίνο για να καθοδηγήσει την επανάσταση, αλλά ο Ζινόβιεφ δεν το επέτρεπε, γιατί φοβόταν ότι, αν ο Τρότσκι πετύχαινε, θα τον επισκίαζε στην εντεινόμενη εσωκομματική μάχη στη Ρωσία.

Είναι δύσκολο να πει κανείς αν θα έκανε κάποια διαφορά ο Τρότσκι ή όχι, αλλά τελικά το KPD κατέληξε σε ένα σχέδιο εξέγερσης που έμοιαζε αρκετά με την ιδέα του Ζινόβιεφ για το πώς θα έπρεπε να γινόταν η επανάσταση τον Οκτώβριο του 1917, με την έννοια ότι ήθελε να στηρίζεται στη συμφωνία της αριστερής πτέρυγας των Σοσιαλδημοκρατών για να ξεκινήσει την εξέγερση. Με πρωτοβουλία του Ζινόβιεφ, το σχέδιο του κόμματος ήταν να μπει στις αριστερές σοσιαλδημοκρατικές κυβερνήσεις στη Σαξονία και τη Θουριγγία και να τις αξιοποιήσει ως βάση για την επανάσταση και για να δώσει όπλα στην εργατική τάξη. Ο Μπράντλερ αργότερα επέμενε ότι είχε εναντιωθεί σε αυτή την κίνηση, υποστηρίζοντας ότι

τα όπλα της Σαξονίας και της Θουριγγίας είχαν μεταφερθεί στα οπλοστάσια του Βερολίνου και ότι η είσοδος στις κυβερνήσεις θα αποδυνάμωνε το κίνημα «γιατί οι μάζες πλέον θα περίμεναν από την κυβέρνηση να κάνει αυτά που μόνο οι ίδιες θα μπορούσαν να κάνουν». Σε κάθε περίπτωση, η Σαξονία δεν ήταν το κέντρο της δύναμης της εργατικής τάξης. Αλλά ο Μπράντλερ υποχώρησε στις πιέσεις της Μόσχας.

Τον Οκτώβρη του 1917, ο Τρότσκι και οι Μπολσεβίκοι ηγήθηκαν της εξέγερσης μέσα από τα Σοβιέτ, σε συμμαχία με τις ακροαριστερές πτέρυγες αρκετών άλλων κομμάτων, αλλά ποτέ δεν παραχώρησαν στις ηγεσίες αυτών των άλλων κομμάτων, που στέκονταν μεταξύ μεταρρύθμισης και επανάστασης, τη δυνατότητα να εμποδίσουν τη δράση τους. Δυστυχώς, στη Γερμανία, ο Μπράντλερ, με τις ευλογίες του Ζινόβιεφ, πρότεινε δημόσια στα τέλη Οκτώβρη στην ηγεσία της αριστερής πτέρυγας του SPD να αρχίσουν μαζί την επανάσταση. Όταν ένας υπουργός του SPD αρνήθηκε να υποστηρίξει την πρόταση του KPD για γενική απεργία σε μια συνδιάσκεψη των εργοστασιακών επιτροπών, ο Μπράντλερ ματαίωσε την εξέγερση. Προσθέτοντας την προσβολή στο τραύμα, το KPD στο Αμβούργο δεν ενημερώθηκε ότι είχε ακυρωθεί η εξέγερση. Εκεί το κόμμα προχώρησε στην υλοποίηση του σχεδίου, απομονώθηκε κι εξοντώθηκε. Εικοσιένα στελέχη του σκοτώθηκαν κι εκατοντάδες τραυματίστηκαν ή φυλακίστηκαν.

Αφού το KPD είχε ξεσηκώσει εκατοντάδες χιλιάδες μέλη του και εκατομμύρια ριζοσπαστικοποιημένους εργάτες στο σημείο προετοιμασίας ενός αγώνα για την εξουσία, η ξαφνική και χαοτική απογοήτευση κατέστρεψε τη μαχητική ικανότητα του κόμματος.

Για κάποιες εβδομάδες, ο Ζινόβιεφ προσπάθησε να προσποιηθεί ότι όλα πήγαιναν καλά και ότι η εξέγερση είχε απλώς αναβληθεί. Αλλά, καθώς περνούσε ο χρόνος, η γερμανική αστική τάξη άρπαξε την ευκαιρία να επιβάλει στρατιωτικό νόμο και έγινε εμφανές ότι η επανάσταση είχε ηττηθεί.

Ο Τσότσκι συνόψισε την κατάσταση στο «*Μαθήματα του Οκτώβρη*», που δημοσιεύτηκε το 1924, όπου έριχνε όλο το φταίξιμο στον Ζινόβιεφ και στην ηγεσία του KPD:

«Στη διάρκεια μιας σχετικά ήπιας κατάστασης στην πολιτική ζωή, [τα λάθη] διορθώνονται, ακόμα κι αν φέρουν απώλειες, δεν θα φέρουν καταστροφή. Αλλά σε περιόδους οξείας επαναστατικής κρίσης, το απολύτως κρίσιμο είναι ο διαθέσιμος χρόνος... Η δυσαρμονία ανάμεσα σε μια επαναστατική ηγεσία (δισταγμοί, ταλαντεύσεις, χρονοτριβή απέναντι στη μανιασμένη επίθεση της αστικής τάξης) και τα αντικειμενικά καθήκοντα, μπορεί να οδηγήσει μέσα σε λίγες βδομάδες ή μέρες σε μια καταστροφή και σε απώλεια εκείνων τα οποία χρειάστηκαν χρόνια για να προετοιμαστούν».

Συνεπώς, αποδείχθηκε ότι οι κίνδυνοι του συντηρητισμού κατά την επαναστατική συγκυρία ήταν εξίσου καταστροφικοί με τους κινδύνους του αριστερισμού

κατά τη μη-επαναστατική συγκυρία. Κανένα επαναστατικό κόμμα, όσο μεγάλο κι αν είναι και όσο βαθιά κρίση κι αν αντιμετωπίζει η αστική τάξη, δεν μπορεί να οδηγήσει την εργατική τάξη στην εξουσία, αν δεν κατέχει όλο το φάσμα των στρατηγικών και τακτικών και αν δεν αναπτύξει μια βασική ηγεσία που θα έχει το κύρος να τις εφαρμόσει.

Ο Μπρουέ τελειώνει την ιστορία του επιχειρώντας να εξηγήσει γιατί το KPD δεν μπόρεσε ποτέ να ξεπεράσει τις αδυναμίες του. Πρώτο, ήταν το ζήτημα της απειρίας. «Δεν πρέπει να ξεχνάμε», λέει ο Μπρουέ, «ότι οι ηγέτες του KPD είχαν μόνο λίγα χρόνια εμπειριών μέσα σε δύσκολες συνθήκες».

Δεύτερο:

«Δεν υπήρχε Λένιν και, παίρνοντας υπόψη τις ικανότητες των προσωπικοτήτων στην προπολεμική αριστερή αντιπολίτευση στο SPD, δεν υπήρχε τίποτα στην προϊστορία του Κόμματος ή του γερμανικού προλεταριάτου που θα έκανε πιθανή την ανάδυση μέσα σε λίγα χρόνια ανθρώπων ικανών να καθοδηγήσουν μια πετυχημένη επανάσταση ενάντια στην πιο συνειδητή και αποφασισμένη αστική τάξη της Ευρώπης, αν όχι του κόσμου.

Ο συντηρητικός χαρακτήρας της συνδικαλιστικής γραφειοκρατίας και του μηχανισμού του SPD είχε στρέψει τα πιο μαχητικά στοιχεία των εργατών ενάντια στις έννοιες της πειθαρχίας και της οργάνωσης. Οι Κομμουνιστές ηγέτες που αναδείχθηκαν μέσα από την προπολεμική Σοσιαλδημοκρατία, κουβαλούσαν αυτό το αποτύπωμα στην τάση τους για οργανωτική παθητικότητα και στη ροπή τους να τρέχουν πίσω από τα γεγονότα».

Τα συμπεράσματα του Μπρουέ πρέπει να είναι αφετηρία για τους μαρξιστές που θέλουν να κατανοήσουν την ήττα στη Γερμανία. Οι αντικειμενικές οικονομικές συνθήκες του προπολεμικού γερμανικού καπιταλισμού διαμόρφωσαν με διαλεκτικό τρόπο τις πολιτικές μορφές οργάνωσης που υιοθέτησε η εργατική τάξη, ενώ αυτή η προϊστορία, με τη σειρά της, διαμόρφωνε τις ιδέες και τις εμπειρίες των ηγετικών σοσιαλιστών επαναστατών. Κατόπιν εορτής, ο Λέβι είχε σίγουρα δίκιο, όταν κατέληξε ότι έπρεπε να είχαν αρχίσει να χτίζουν ένα ανεξάρτητο επαναστατικό κόμμα από το 1903, αλλά αυτό προϋπέθετε ότι η Λούξεμπουργκ και ο Λίμπκνεχτ θα είχαν βγάλει αυτά τα συμπεράσματα υπό συνθήκες που δεν υπήρχαν στη Γερμανία (όπως υπήρξαν στη Ρωσία) ή δεν είχαν υπάρξει ακόμα στη Γερμανία. Αφού κατανόησαν το λάθος τους με καθυστέρηση, εκείνοι οι πολιτικοί ηγέτες που είχαν τη μεγαλύτερη ικανότητα για να το διορθώσουν (Λούξεμπουργκ, Λίμπκνεχτ, Μέρινγκ, Γιόγκισης) δολοφονήθηκαν στις αρχές του 1919. Αυτό που άφησαν πίσω τους δεν ήταν ένα συγκροτημένο Μπολσεβίκικο Κόμμα, αλλά η ιδέα ενός κόμματος, που ασφαλώς αναφερόταν στην παράδοση του Λένιν, αλλά στο εσωτερικό του ήταν έντονα τα ασταθή κι ανυπόμονα αριστεριστικά, εχθρικά και διαχωρισμένα από τα επαναστατικά εργατικά στελέχη, που

στην πλειοψηφία τους παρέμειναν στο USPD ως το 1920.

Ο Μπρουέ ορθά τονίζει τη συμβολή του Λέβι ως του βασικού στην πράξη Γερμανού κομμουνιστή που κατάλαβε ότι το KPD, με τη μορφή που είχε το 1919, δεν ήταν το KPD που θα μπορούσε να οδηγήσει την εργατική τάξη στην ανατροπή του καπιταλισμού στη Γερμανία. Οδήγησε το κόμμα προς τις ενιαιομετωπικές τακτικές, που τελικά βοήθησαν να κερδηθεί η αριστερή πτέρυγα του USPD και να ιδρυθεί ένα αυθεντικά μαζικό κόμμα πάνω στις αρχές που κληροδότησε η Λούξεμπουργκ. Όμως ο Λέβι, που στρατολογήθηκε σχεδόν τυχαία στο μαρξισμό ως ο δικηγόρος της Λούξεμπουργκ κατά τον πόλεμο, ποτέ δεν κέρδισε την εμπιστοσύνη της πλειοψηφίας των στελεχών ούτε του KPD, ούτε του USPD. Και όταν τα πράγματα έφτασαν στα άκρα κατά τα καταστροφικά γεγονότα το Μάρτη του 1921, διέκοψε βίαια τους δεσμούς του, αντί να επιχειρήσει να επουλώσει τα τραύματα του κόμματος και να το βοηθήσει να προχωρήσει. Έκτοτε, η τύχη του KPD ήταν ουσιαστικά στα χέρια του Ζινόβιεφ, του Μπουχάριν, του Ράντεκ και της ηγεσίας της Κομιντέρν, που βρισκόταν στη Μόσχα.

Αν και ο Μπρουέ ορθά σημειώνει ότι δεν υπήρχε ένας Λένιν στο Βερολίνο, πρέπει επίσης να τονίσουμε ότι και ο ίδιος ο Λένιν δεν αντιλήφθηκε άμεσα τις δυσκολίες μιας επανάστασης στη δυτική Ευρώπη το 1918 και το 1919. Για παράδειγμα, είναι ζήτημα προς συζήτηση το αν είχε δίκιο να πιέσει για την ίδρυση του KPD το Δεκέμβριο του 1918. Ακόμα χειρότερα, μετά το 1921, εξαιτίας της απελπιστικής κατάστασης μέσα στη Ρωσία, αποδείχθηκε αδύνατο για τον Λένιν να διατηρήσει μια καθημερινή επιρροή στη Διεθνή. Ο ρόλος του (και του Τρότσκι) ήταν συχνά να διορθώνει, κατόπιν εορτής, τα λάθη που έκαναν ο Ζινόβιεφ και οι άλλοι. Φτάνοντας στο 1923, το KPD, όπως προσωποποιείται στην περίπτωση του Μπράντλερ, είχε χάσει κάθε ικανότητα να καθοδηγεί τα γεγονότα και παρασυρόταν από τα κύματα της ταξικής πάλης. Ο Λέβι, αρκετά χρόνια μετά, επιτέθηκε με δριμύτητα στην εκτίμηση του Τρότσκι ότι αν το KPD δρούσε όπως είχαν δράσει οι Μπολσεβίκοι τον Οκτώβριο του 1917, τότε ο Οκτώβριος του 1923 θα είχε φέρει τη νίκη του σοσιαλισμού στη Γερμανία. Αλλά και ίδιος ο Λέβι είχε σημαντικό μερίδιο ευθύνης στην αδυναμία του KPD να υλοποιήσει μια τέτοια προοπτική. Στην πολιτική δεν υπάρχουν εγγυήσεις. Ακόμα και ένα μεγαλύτερο KPD με ισχυρότερη ηγεσία και χωρίς την προϊστορία λαθών του (ή έχοντας βγάλει ορθά συμπεράσματα από αυτά τα λάθη) θα είχε να αντιμετωπίσει τεράστια εμπόδια. Αλλά στο ελάχιστο, θα είχε επιβιώσει για να πολεμήσει ξανά «μια άλλη μέρα». Και οι Μπολσεβίκοι πητήθηκαν στην πρώτη τους επανάσταση το 1905 κι έπρεπε να περμιένουν 12 χρόνια για μια δεύτερη πετυχημένη ευκαιρία. Η άνοδος του Στάλιν στη Ρωσία και η επακόλουθη σταλινοποίηση των ΚΚ διεθνώς, κατέστρεψε την όποια πιθανότητα είχε το KPD να επαναλάβει μια παρόμοια πορεία όταν ξέσπασε η επόμενη κρίση του γερμανικού καπιταλισμού το 1930.

Αλλά αν το KPD απέτυχε να καθοδηγήσει την επανάσταση, η ειρηνική, μεταρρυθμιστική αστική δημοκρατία, που ονειρεύονταν ο Μπερνστάιν και ο Κάουτσκι, αποδείχθηκε ένα άσχημο αστείο. Κατέληξε στη νίκη των Ναζί του Χίτλερ το 1933,

στην πλήρη διάλυση του εργατικού κινήματος στη Γερμανία και την υποχώρηση σε μεγάλο μέρος της Ευρώπης. Αυτή η ήττα καταδίκασε τη Ρωσική Επανάσταση σε μακρόχρονη απομόνωση, δημιουργώντας τις απελπιστικές συνθήκες μέσα στις οποίες έχτισε ο Στάλιν τον τερατώδη γραφειοκρατικό κρατικό καπιταλισμό, ο οποίος αποτελούσε την πολιτική και φυσική ακύρωση του πυρήνα του Μπολσεβικισμού σε θεωρία και πράξη. Η προειδοποίηση της Ρόζας Λούξεμπουργκ ότι θα επικρατήσει είτε ο σοσιαλισμός είτε η βαρβαρότητα αποδείχθηκε προφητική, με ένα τρομακτικό τίμημα. Αλλά μόνο όσοι πιστεύουν ότι ο καπιταλισμός είναι το ανώτερο και τελικό στάδιο στην ιστορία της ανθρωπότητας δεν μπορούν να εκτιμήσουν τον ηρωισμό, μαζί με τα λάθη, της γενιάς των ανδρών και των γυναικών του KPD που έδωσαν τη ζωή τους για έναν καλύτερο κόσμο. Ο «επιτάφιος» του Μπρουέ για εκείνους είναι επίσης μια πρόκληση για εμάς:

«Υπό αυτή την οπτική, η ιστορία του Κομμουνιστικού Κόμματος Γερμανίας κατά τα πρώτα χρόνια της Κομμουνιστικής Διεθνούς παύει να είναι μια ιστορία αδιέξοδων ανταπατών και γίνεται η προϊστορία ενός αγώνα που συνεχίζεται μέχρι σήμερα».

Χιλή 1970-1973

Η διαλεκτική της λαϊκής εξουσίας

Συνέντευξη του Φρανκ Γκοντισό στον Γιαν Μαλέφσκι για το περιοδικό «Impresor», τον Οκτώβρη του 2013. Τη μετάφραση στα ελληνικά έκανε ο Σπύρος Μπενετάτος.

Ο Φρ. Γκοντισό είναι αντικαπιταλιστής ακτιβιστής. Διδάσκει ιστορία της Λατ. Αμερικής στη Γκρενόμεη και είναι ερευνητής στο Πανεπιστήμιο του Σαντιάγο. Έχει εκδώσει δύο βιβλία για την εμπειρία της Λαϊκής Ενότητας που θεωρούνται σημεία αναφοράς.

Δημοσίευσε πρόσφατα δύο βιβλία για τη Χιλιανή εμπειρία των ετών 1970-1973. Πρόκειται πιθανόν για την τελευταία μεγάλη εμπειρία μεταρρύθμισης του καπιταλισμού, και γνωρίζουμε την τρομερή της κατάληξη. Στη διάρκεια της εμπειρίας αυτής δεν παρακολουθήσαμε απλώς μια κυβερνητική πολιτική, αλλά επίσης μια λαϊκή κινητοποίηση. Θα μπορούσε να μας μιλήσεις γι' αυτή τη λαϊκή εμπειρία;

Το ενδιαφέρον της επιστροφής σ' αυτή την εποχή είναι να δούμε πώς –όπως σε όλες τις μεγάλες κλιμακώσεις επαναστατικών αγώνων– αναπτύχθηκε ένα φαινόμενο υπέρβασης των μεγάλων κομμάτων, των συνδικαλιστικών ηγεσιών, των πολιτικών επιτελείων. Στο συγκεκριμένο πλαίσιο αυτού που η Χιλιανή αριστερά ονόμασε «θεσμικό δρόμο στον σοσιαλισμό», προέκυψε η υπέρβαση του νομικού και πολιτικού πλαισίου. Το στοίχημα του

Αλιέντε και του συνασπισμού που κέρδισε τις εκλογές του 1970 ήταν ακριβώς η δυνατότητα –στην εποχή του ψυχρού πολέμου!– μιας ειρηνικής ή «νόμιμης» μετάβασης στον σοσιαλισμό, διαφοροποιούμενης τόσο από την ΕΣΣΔ, όσο και από τον ένοπλο αγώνα (όπως στην Κούβα). Μια μετάβαση που εννοείτο ως κλιμακωτή, με στάδια, σεβόμενη το Σύνταγμα του 1925 και το υφιστάμενο κράτος, ένα κράτος που θεωρείτο αρκετά «ανεκτικό», ώστε να ενσωματώσει ριζοσπαστικές μεταρρυθμίσεις. Στοιχημάτιζε επίσης ότι οι στρατιωτικές δυνάμεις θα παρέμεναν πιστές στο Σύνταγμα, ότι θα σεβόντουσαν την καθολική ψηφοφορία και το εκλογικό αποτέλεσμα. Τα στρατηγικά αυτά στοιχεία του «Χιλιανού δρόμου» κατηγορούσε η επαναστατική αριστερά εκείνης της εποχής, κυρίως το Κίνημα της Επαναστατικής Αριστεράς (MIR), ως «αστικά ρεφορμιστικά». Και ακριβώς το θεσμικό πλαίσιο (καθώς ο συνασπισμός της Λαϊκής Ενότητας παρέμενε μειοψηφικός στο κοινοβούλιο) ήταν αυτό που θα ξεπερνιόταν σταδιακά από τη δυναμική της πάλης των τάξεων, από το εργατικό κίνημα, παρόλο που αυτό το εργατικό κίνημα παρέμενε σε μεγάλο βαθμό επηρεασμένο από τα δύο μεγάλα κυβερνητικά κόμματα –το Κομμουνιστικό Κόμμα (PCC) και το Σοσιαλιστικό Κόμμα (PSC) (κι εδώ πρέπει να προσθέσουμε και τη Χριστιανική Δημοκρατία που διέθετε πραγματικές συνδικαλιστικές βάσεις). Υπήρχε λοιπόν μια αντιφατική δυναμική, διαλεκτική, μεταξύ της κυβέρνησης και της κινητοποιημένης κοινωνικής βάσης, μεταξύ των μεγάλων κομμάτων της κοινοβουλευτικής αριστεράς και των στρατευμένων μελών και οπαδών τους. Πολιτικές και συνδικαλιστικές γραμμές ξεπερνιόνταν σιγά-σιγά, φανερά από το 1972 και μετά, από τη δυναμική των κοινωνικών αγώνων και από τις μορφές αυτο-οργάνωσης –εμβρυακές ακόμη– στις φτωχές γειτονιές (problaciones) και στα εργοστάσια, οργανώσεις που δικτυώνονταν και αποκαλούνταν «λαϊκή εξουσία».

Τι είναι αυτό που κάποια δεδομένη στιγμή κάνει τους εργαζόμενους, τον λαό γενικά, να κινητοποιείται και να αρχίζει να διαμορφώνει ο ίδιος τα πράγματα; Πώς φτάνουμε σ' αυτό;

Αυτό που πρέπει να θυμηθούμε είναι ότι η ανάληψη της κυβέρνησης από τη Λαϊκή Ενότητα δεν έγινε στα πλαίσια κάποιων «χαλαρών» εκλογών, αλλά ότι αυτή η εκλογική νίκη ήταν το προϊόν μιας δυναμικής ανόδου των κοινωνικών κινητοποιήσεων από τα μέσα της δεκαετίας του '60. Η ίδια η εκλογή του Αλιέντε στην προεδρία της Δημοκρατίας έγινε εν μέσω μαζικών κινητοποιήσεων. Αυτές, για παράδειγμα, των Επιτροπών της Λαϊκής Ενότητας (CUP), που η ιδέα ήταν να μετασχηματιστούν αργότερα σε κάτι περισσότερο από εκλογικές επιτροπές. Είχαν δημιουργηθεί 14.000 επιτροπές, κινητοποιώντας δεκάδες χιλιάδες στρατευμένους ανθρώπους, άντρες και γυναίκες. Η άνοδος του Αλιέντε στην προεδρία το 1970 δεν ήταν το τέλος των αγώνων, ήταν η κλιμάκωση των αγώνων. Οι εργαζόμενοι δεν υποδέχτηκαν την εκλογή του Αλιέντε αναμένοντας αυτά που θα κάνει, αλλά τη χρησιμοποίησαν επιταχύνοντας τις κινητοποιήσεις, ιδιαίτερα με τις απεργίες και τις καταλήψεις εργοστασίων. Βλέπουμε, για παράδειγμα, την

εκθετική αύξηση του αριθμού των «παράνομων» απεργιών, που θα επιταχυνθεί κι άλλο το 1971-1972, στον βαθμό που η αστική τάξη και τα μεγάλα κόμματα της δεξιάς κατανοούν ότι πρέπει να πολεμήσουν, στο οικονομικό επίπεδο και στο πεδίο του ταξικού αγώνα, το κίνημα που περιοσιχίζει τον Αλιέντε. Για τους από κάτω, η απάντηση δεν ήταν να αφεθούν απλώς στον πρόεδρο –ακόμη κι αν μεγάλες εργατικές πλειοψηφίες θα αναγνωρίζουν μέχρι τέλους στο πρόσωπό του τον προσάτη τους. Οι εργάτες και οι συνδικαλιστές θεωρούν ότι πρέπει να υπερασπιστούν την κυβέρνηση, πάνω απ' όλα όμως τη διεργασία του μετασχηματισμού, με τα εργαλεία που διαθέτουν οι εργαζόμενοι: κατάληψη των εργοστασίων, διαδήλωση στο δρόμο, αυτοάμυνα των γειτονιών κλπ.

Ένα από τα μεγάλα σχέδια της κυβέρνησης Αλιέντε ήταν η σύσταση του «τομέα κοινωνικής ιδιοκτησίας» αποτελούμενου από τις εθνικοποιημένες επιχειρήσεις. Υπήρξε εθνικοποίηση –και απαλλοτρίωση χωρίς αποζημιώσεις– των τεράστιων ορυχείων χαλκού, μέχρι τότε στα χέρια μεγάλων πολυεθνικών και του ιμπεριαλισμού, εθνικοποίηση των 91 μεγάλων βιομηχανικών μονοπωλίων, του τραπεζικού συστήματος... Πολλοί μισθωτοί όμως δεν συμπεριλαμβάνονταν σ' αυτόν τον «κοινωνικό τομέα», που συν τοις άλλοις προέβλεπε ένα πρωτότυπο σύστημα συνδιαχείρισης και συμμετοχής. Αυτοί λοιπόν είπαν: «Θέλουμε κι εμείς να ενταχθούμε σε αυτόν τον εθνικοποιημένο τομέα, θέλουμε να έχουμε το δικαίωμα να συμμετέχουμε, να επωφεληθούμε από τους καλύτερους μισθούς, να μην εξαρτιόμαστε από το αφεντικό κλπ...». Και έτσι, στο όνομα των πρώτων μέτρων που πάρθηκαν από την κυβέρνηση, αυτοί βάλθηκαν να ξεπεράσουν το περιορισμένο νομικό πλαίσιο των μεταρρυθμίσεων που προτάθηκαν από τη Λαϊκή Ενότητα, να καταλάβουν τις επιχειρήσεις τους για να επιβάλουν την εθνικοποίηση...

Το φαινόμενο αυτό της «λαϊκής εξουσίας» ξεκίνησε στον τομέα που δεν είχε εθνικοποιηθεί;

Πρόκειται, στην πραγματικότητα, για μια συνδυασμένη δυναμική. Τα μεγάλα εργατικά προπύργια, ενταγμένα στον εθνικοποιημένο τομέα, αρχίζουν σιγά-σιγά να ασκούν κριτική στους περιορισμούς του συστήματος συνδιαχείρισης που προτάθηκε από την κυβέρνηση, αλλά και από το μεγάλο συνδικάτο, τη CUT (Central Únicade Trabajadores de Chile – Ενιαία Κεντρική των Εργαζομένων της Χιλής): Το κράτος όριζε έναν διοικητή και υπήρχε ένα σύστημα συνδιαχείρισης με αντιπροσώπους των εργαζομένων και «επιτροπές παραγωγής». Σε μερικές από αυτές τις επιχειρήσεις, όπου υπήρχε δυνατή παρουσία της αριστερής πτέρυγας της Λαϊκής Ενότητας, του Σοσιαλιστικού Κόμματος¹ ιδιαίτερα, ή του MIR, οι συνδικαλιστές άρχισαν να αμφισβητούν και να προχωράνε παραπέρα το σύστημα συνδιαχείρισης. Παράλληλα, στις επιχειρήσεις που δεν είχαν εθνικοποιηθεί, η διεκδίκηση της ένταξης έγινε όλο και πιο ισχυρή. Ασκείται με πίεση στην κυβέρνηση –διαδηλώσεις, οδοφράγματα στις μεγάλες περιφερειακές αρτηρίες του Σαντιάγο– ή, πολύ συχνά, με κατάληψεις εργοστασίων, καταγγέλλοντας τις αυθαιρεσίες των αφεντικών. Αυτές οι κατάληψεις (tomas) γίνονται επίσης, όλο και

περισσότερο, σε αντίδραση στις επιθέσεις της μπουρζουαζίας και της ακροδεξιάς.

Η στιγμή του ποιοτικού άλματος είναι ο Οκτώβρης του 1972. Στο υπέροχο ντοκιμαντέρ «Η μάχη της Χιλής», ο Πατρίτσιο Γκουζμάν παρουσιάζει αυτή τη στιγμή με τον τίτλο «Η εξέγερση της μπουρζουαζίας» –δίνοντας καλά την εικόνα: υπάρχει τότε το λοκάουτ των αφεντικών σε μαζική κλίμακα, το μπλοκάρισμα της χώρας από το συνδικάτο των φορτηγατζήδων (χρηματοδοτούμενο απευθείας από τη CIA) και η υποστήριξη από τους ελεύθερους επαγγελματίες. Τα όρια και οι αδυναμίες του λεγκαλισμού του Αλιέντε γίνονται εμφανέστερα σε αρκετούς αγωνιστές-στρίες. Η κυβέρνηση φαίνεται να παραλύει –αρχίζει τότε να καλεί τους στρατιωτικούς να διατηρήσουν την «τάξη» και να προσπαθήσουν να λύσουν το πρόβλημα. Οι εργαζόμενοι απαντούν με καταλήψεις σε πολύ περισσότερες επιχειρήσεις –σε ορισμένες οι εργαζόμενοι εισάγουν ενδιάμεσες και μεταβατικές μορφές εργατικού ελέγχου– και με το να αναλαμβάνουν την τροφοδοσία των γειτονιών της περιοχής, δημιουργώντας εναλλακτικές συλλογικές μορφές μεταφοράς κλπ. Τότε ακριβώς αναδεικνύεται αυτό που ονομάστηκε «cordones industriales» [ΣτΜ: «βιομηχανικό κορδόνι», συντονιστικά όργανα που συνένωναν τις δυνάμεις των εργοστασίων μιας περιοχής], οριζόντιοι εδαφικοί συντονισμοί, φτιαγμένοι κυρίως στις μεγάλες περιφερειακές αρτηρίες του Σαντιάγκο, αλλά που τους βρίσκουμε επίσης (σε μικρότερο όμως βαθμό) από την Αρίκα στον βορρά (στον κλάδο της ηλεκτρονικής) ως την Παταγονία (Punta Arenas), περνώντας από πόλεις όπως η Κονσεψιόν ή το Βαλπαραΐζο. Σ' ολόκληρη λοιπόν τη χώρα, έχουμε το ίδιο φαινόμενο αυτοοργάνωσης και εδαφικού συντονισμού που αναδύεται από τα κάτω, χάρη στη δουλειά των συνδικαλιστών και των αγωνιστών-στριών.

Πώς λειτουργούσε ένα τέτοιο «βιομηχανικό κορδόνι»;

Υπήρχαν πολλές δεκάδες από αυτούς τους συντονισμούς στο Σαντιάγκο. Υπάρχει μια ιστοριογραφική συζήτηση ως προς τους αριθμούς, πρόκειται όμως για πολλές δεκάδες χιλιάδες αναμεμιγμένων μισθωτών (περίπου 100.000 σε εθνικό επίπεδο). Δούλεψα πολλά χρόνια στο Σαντιάγκο στον Τύπο, παίρνοντας δεκάδες συνεντεύξεις, εντούτοις παραμένει δύσκολο να προσδιορίσουμε τον ακριβή αριθμό αυτών των δομών, διότι μερικές είναι πολύ δραστήριες, ενώ άλλες υπήρξαν μόνο «στα χαρτιά», στην προπαγάνδα της αριστεράς. Ήταν ωστόσο ένα σημαντικό φαινόμενο: Ακόμη κι αν ήταν μειοψηφικό, αφορούσε εντούτοις τομείς κλειδιά της οικονομίας και πολύ δραστήριες πλευρές του συνδικαλιστικού και πολιτικού πεδίου.

Το πιο ισχυρό από αυτά τα cordones ήταν αυτό του Cerillos-Μαϊρύ, στην πιο βιομηχανική περιοχή του Σαντιάγκο (με 250 επιχειρήσεις και με χιλιάδες εργαζόμενους). Η γραμμή της εδαφικής του συγκρότησης είναι πολύ εμφανής, διότι οι επιχειρήσεις ήταν ανεπτυγμένες κατά μήκος των οδικών αξόνων και των σιδηροδρομικών γραμμών. Όπως το εξηγώ στο βιβλίο μου, προκύπτει έτσι ένα «κορδόνι καθαυτό» που, καθώς υπάρχει αντικειμενικά στη γεωγραφία της πόλης, πρόσφερε εντέλει ένα «κορδόνι για τον εαυτό του», μια οργάνωση σε

κινητοποίηση, προϊόν της αυτο-οργάνωσης της εργατικής τάξης. Στο Μαιρύ, ένας μεγάλος αριθμός μεσαίων επιχειρήσεων, που δεν ήταν ενταγμένες στον τομέα της κοινωνικής ιδιοκτησίας, ήταν συνδικαλιστικά προπύργια του MIR και της αριστερής (πολύ δυναμικής) πτέρυγας του PS. Από τον Ιούνιο του 1972, πριν δηλαδή την κρίση του Οκτώβρη, άρχισε αυτό το βιομηχανικό κορδόνι να οργανώνεται. Τούτο δείχνει ότι αυτή η μορφή οργάνωσης υπέβασκε στους κόλπους της εργατικής τάξης και έτσι εξηγείται πώς, όταν ανακύπτει η κρίση του Οκτώβρη, αυτές οι οργανώσεις πολλαπλασιάζονται.

Αυτές οι οργανώσεις γεννήθηκαν, κατά κανόνα, από την πρωτοβουλία των αριστερών στρατευμένων και συνδικαλιστών. Στις πιο κινητοποιημένες επιχειρήσεις ήταν προϊόν πραγματικών εργατικών συνελεύσεων, στις οποίες εκλέγονταν εκπρόσωποι για τη συνέλευση του «cordone». Η επιτόπια έρευνα που πραγματοποιήθηκε, δείχνει ωστόσο ότι πρέπει να σχετικοποιήσουμε την εικόνα της «χιλιανής εκδοχής των σοβιέτ», διότι δεν πρόκειται παρά για ένα εμβρυακό ξεκίνημα μορφών διπλής εξουσίας (με την έννοια του Λένιν ή του βολιβιανού μαρξιστή Zavaleta Mercado² –πράγμα που εξηγεί εν μέρει την ταχύτητα του πραξικοπήματος. Τα «κορδόνια» συχνά δυσκολεύονταν να ξεπεράσουν το αμυντικό και μεταβατικό στάδιο, λόγω των πολιτικών προσανατολισμών που ήταν πλειοψηφικές στην αριστερά, των διακομματικών συγκρούσεων μεταξύ των αγωνιστών εντός των επιχειρήσεων και των προβλημάτων συντονισμού σε επίπεδο δήμων και σε εθνικό επίπεδο. Οι συνελεύσεις αυτές ήταν ανοιχτές σε όλες και όλους, κατά κανόνα όμως ήταν ουσιαστικά οι στρατευμένοι-ες στα κόμματα και τα συνδικαλιστικά στελέχη που πήγαιναν σ' αυτές και τους έδιναν ζωή.

Οι συνελεύσεις αυτές ήταν μια μορφή υπέρβασης ή ανάπτυξης των Επιτροπών Λαϊκής Ενότητας ή ήταν κάτι το διαφορετικό;

Ήταν κάτι πολύ διαφορετικό, καθώς οι Επιτροπές Λαϊκής Ενότητας βρισκόντουσαν σε ύφεση από το 1971, λόγω της έλλειψης πολιτικού προσανατολισμού από πλευράς της Λαϊκής Ενότητας. Τα «κορδόνια» ήταν, λοιπόν, πραγματικά ριζωμένα στη βιομηχανική εργατική τάξη, διεκδικούσαν τον εργατικό έλεγχο, την επιτάχυνση των μεταρρυθμίσεων, ενώ συγχρόνως υπερασπίζονταν την κυβέρνηση απέναντι στην μπουρζουαζία. Ήρθαν σε αντιπαράθεση με το ενιαίο συνδικάτο των εργαζομένων(CUT), που είχε αδύναμη εδαφική οργάνωση. Τα κορδόνια επομένως αναπλήρωσαν αυτό το οργανωτικό έλλειμμα.

Πώς λειτουργούσε μέσα στο εργοστάσιο η συνέλευση των εργαζομένων; Ήταν μια γενική συνέλευση όλων των εργαζομένων ή μήπως μόνο ένα μέρος τους συμμετείχε σ' αυτές;

Υπάρχει κι εδώ κάποιος περιορισμός, είναι μια ιστορία που διαφοροποιείται συχνά από εργοστάσιο σε εργοστάσιο. Γράφτηκε μια μονογραφία για το μεγάλο εργοστάσιο υφαντουργίας Yagur από τον ιστορικό Peter Winn.³ Το Yagur, ένα προπύργιο της εργατικής τάξης, όπου το επίπεδο οργάνωσης ήταν τέτοιο ώστε

ανέκυψαν πραγματικές συνελεύσεις όλων των εργαζομένων που προσέρχονταν, συζητώντας για την πολιτική, για τον προσανατολισμό της παραγωγής στο εργοστάσιο, αλλά και για την πάλη των τάξεων σε εθνικό επίπεδο, για τη συμμετοχή στο «κορδόνι», για τα όρια της κυβερνητικής αριστεράς ή για τον θεσμικό δρόμο που ακολουθούσε ο Αλιέντε... Σε άλλα εργοστάσια το πράγμα ήταν πιο περιορισμένο και οι γενικές συνελεύσεις δεν συγκέντρωναν παρά μόνο τους πιο οργανωμένους και τους πιο συνειδητοποιημένους εργαζόμενους, συχνά αυτές και αυτούς που ανήκαν κυρίως στην αριστερή πτέρυγα του σοσιαλιστικού κόμματος. Ανάλογα με την πολιτική γεωγραφία στο εργοστάσιο διαφοροποιούνταν και η δυναμική. Για παράδειγμα, μια μελέτη που πραγματοποιήθηκε εκείνη την περίοδο σε περισσότερες από 30 επιχειρήσεις, επιβεβαιώνει ότι, όπου κυριαρχούσε η Χριστιανική Δημοκρατία ή το ΚΚ Χιλής, το επίπεδο συμμετοχής ήταν πολύ χαμηλότερο, η γραφειοκρατία ήταν αυτή που έδινε τη γραμμή και η συγκρότηση των «κορδονιών» δεν αποτελούσε προτεραιότητα.⁴ Βλέπουμε εδώ τον θεμελιώδη ρόλο που έπαιξε το ΚΚ Χιλής σε αυτή την περίοδο για να περιχαρακωθεί, να «περιοριστεί», αλλά και για να σταματήσει αυτός ο τύπος πρωτοβουλιών «από τα κάτω» που ξεπερνάγανε το πλαίσιο της CUT και τη λογική «σταδίων» της κυβέρνησης.

Το ΚΚ Χιλής καταδίκασε εξαρχής σταθερά τα βιομηχανικά κορδόνια, αντιμετωπίζοντάς τα ως διάσπαση των εργαζομένων, ως μια «αριστεριστική» και «τυχοδιωκτική» πρωτοβουλία, μολονότι τα «βιομηχανικά κορδόνια» ήταν αυτά που τον Οκτώβρη του 1972 και στη συνέχεια τον Ιούνιο του 1973, στις μεγάλες στιγμές της κρίσης, κατέστησαν δυνατή την παραμονή του Αλιέντε στην προεδρία. Εδώ ακριβώς φαίνεται καθαρά ο ρόλος ενός ολόκληρου τομέα της Λαϊκής Ενότητας, συγκεκριμένα του Κομμουνιστικού Κόμματος, που με τη συνδικαλιστική του δύναμη επιδίωξε να βάλει φρένο στις πρωτοβουλίες αυτο-οργάνωσης και σε αυτό που ονομάζω «συντεταγμένη λαϊκή εξουσία», διότι αυτή έθετε σε αμφισβήτηση τις τρέχουσες τότε διαπραγματεύσεις με τη Χριστιανική Δημοκρατία στη Βουλή. Αντίθετα, η αριστερή πτέρυγα του ΣΚ, οι Χριστιανοί Επαναστάτες, το MIR καλούσαν: «προχωράμε χωρίς συμβιβασμούς» και «χτίζουμε, χτίζουμε τη λαϊκή εξουσία», χωρίς εντούτοις αυτό να συνοδεύεται πάντοτε από συγκεκριμένες πράξεις. Ανάμεσα στην προπαγάνδα και στην πράξη υπήρχαν ενίοτε πολλές αναντιστοιχίες!

Ποιο ήταν το 1970-1973 το ποσοστό συνδικαλιστικής ένταξης; Και η επιρροή των πολιτικών κομμάτων;

Το ποσοστό συνδικαλιστικής ένταξης κυμαινόταν πολύ, ανάλογα με τον κάθε τομέα. Στον δημόσιο τομέα ο συνδικαλισμός ήταν σχεδόν υποχρεωτικός, οπότε το ποσοστό ένταξης ξεπερνούσε το 85%! Στον ιδιωτικό τομέα η συνδικαλιστική ένταξη ήταν σημαντική –της τάξης του 20%– ανάλογα με τον τομέα. Η Ενιαία Κεντρική των Εργαζομένων (CUT) ήταν ηγεμονική και θεμελιώδης για τις κινητοποιήσεις, αλλά δεν αντιπροσώπευε όλο το συνδικαλιστικό κίνημα, διότι στις

μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις υπήρχαν πολυάριθμα συνδικάτα που δεν ήταν μέλη της CUT, λόγω του κώδικα εργασίας. Παρ' όλα αυτά, η CUT συγκέντρωνε γύρω στους 700.000 μισθωτούς το 1970 (σε έναν πληθυσμό 9 εκατομμυρίων κατοίκων). Μέσα στην Κεντρική, υπήρχαν τρία βασικά πολιτικά ρεύματα: Το ΚΚ, πολύ δυνατό, καλά δομημένο και πειθαρχημένο, με έντονα σταλινικά χαρακτηριστικά (είχε πάνω από 250.000 μέλη), που ήταν το κυριότερο στήριγμα του Αλιέντε. Το ΣΚ, πολύ πιο διαιρεμένο, με μια ισχυρή αριστερή πτέρυγα πρόθυμη ακόμη και να καλέσει σε γενική απεργία ανατρεπτικού χαρακτήρα, πιο διαταξικό (περίπου 180.000 μέλη). Και δεν πρέπει να ξεχνάμε τη Χριστιανική Δημοκρατία, που ήταν η δεύτερη συνδικαλιστική δύναμη.

Η άκρα αριστερά ήταν τότε κυρίως το Κίνημα της Επαναστατικής Αριστεράς (MIR), πολύ νέο (συστημένο το 1965), καθορισμένο από τη θεωρία του «παρατεταμένου λαϊκού πολέμου» και έχοντας να αντιμετωπίσει την ηγεμονία των μεγάλων εργατικών κομμάτων, διείσδυε στους πιο περιθωριοποιημένους τομείς της εργατικής τάξης, τους λιγότερο ελεγχόμενους –βλέπε εγκαταλειμμένους– από τη CUT, με περίπου 10-15.000 πολύ δραστήριους στρατευμένους-ες και έναν ευρύτερο κύκλο συμπαθούντων. Υπήρχαν επίσης κι άλλες μικρές οργανώσεις, όπως το PSR (Επαναστατικό Σοσιαλιστικό Κόμμα) ή η Κομμουνιστική Λίγκα, που έβλεπαν τότε τον εαυτό τους στο πλαίσιο της 4^{ης} Διεθνούς. Όσο περισσότερο γινότουσαν εμφανή τα όρια του σχεδίου του Αλιέντε και οι δυνατότητες μιας συνταγματικής μετάβασης έμπαιναν σε κρίση, τόσο αναπτυσσόταν η επιρροή του MIR, υπό την ηγεσία του Μιγκέλ Ενρίκεζ, ιδιαίτερα στον χώρο της αριστεράς της Λαϊκής Ενότητας. Η πολιτική του MIR αμφιταλαντευόταν τότε μεταξύ μιας κριτικής του «ρεφορμισμού και της αστικής νομιμοφροσύνης» του Αλιέντε και προσπαθειών συμμαχίας με την αριστερή πτέρυγα του ΣΚ. Το MIR κάποιον καιρό έφτασε μάλιστα να παράσχει την αναγκαία προστασία στον πρόεδρο Αλιέντε.

Στη συζήτηση που διεξήγαγες στο θερινό Πανεπιστήμιο του NPA, ένας χιλιανός σύντροφος υπογράμμισε ότι στις δομές λαϊκής εξουσίας, οι οποίες με την πρακτική τους ξεπερνούσαν το σχέδιο της Λαϊκής Ενότητας, η μεγάλη πλειοψηφία των εργαζομένων ήταν την ίδια ώρα «αλιεντικοί». Πώς εξηγείς αυτή την κατάσταση: προχωρημένες πρακτικές, από τη μια, και την ίδια ώρα μια μορφή ιδεολογικής υποταγής;

Για τη μεγάλη πλειοψηφία του εργατικού κινήματος, ο Αλιέντε παρέμεινε μέχρι τέλους «ο σύντροφος Πρόεδρος», ένα σύμβολο πολύ σπουδαιότερο από την εκλογική του διάσταση. Είχε μάλιστα μια όλο και μεγαλύτερη επιρροή στους δημοκράτες-χριστιανούς εργάτες, που έβλεπαν ξεκάθαρα ότι η κυβέρνηση είχε πάρει μέτρα υπέρ των εργαζομένων –αύξηση των μισθών, εθνικοποίηση του χαλκού, εργατική συμμετοχή και συνδιαχείριση... Μέχρι το τέλος, η χαρισματική αύρα του Αλιέντε δεν αμφισβητήθηκε ποτέ, παρά τα όρια του προγράμματός του ή τις αυταπάτες περί των «φιλοσυνταγματικών» στρατιωτικών δυνάμεων. Η διαλεκτική αντίφαση έγκειται στο ότι η λαϊκή εξουσία αναπτυσσόταν στο όνομα

της υπεράσπισης της κυβέρνησης, στη βάση όμως καθαρά εργατικών διεκδικήσεων... που ξεπερνούσαν αυτή την ίδια την κυβέρνηση, όπως κι όλα τα κόμματα άλλωστε. Για παράδειγμα, τα συνθήματα του «βιομηχανικού κορδονιού» Cerillos y Mairú το 1972 ήταν η επέκταση του εθνικοποιημένου τομέα, ενώ συγχρόνως μερικοί απαιτούσαν μια Συντακτική Συνέλευση και το κλείσιμο της «αστικής Βουλής» (στον απόηχο της Λαϊκής Συνέλευσης της Κονσεψιόν τον Μάη του 1972), την τροφοδοσία υπό εργατικό έλεγχο, την πολιτική παρέμβαση στον στρατό για να εκδιωχθούν οι αντιδραστικοί... Είχαν λοιπόν διεκδικήσεις που προχώραγαν πολύ πιο πέρα από το πλαίσιο που είχε ορίσει ο Αλιέντε, αλλά τις έθεταν πάντοτε στο όνομα των στόχων της κυβερνητικής Αριστεράς. Τούτο το μαρτυρεί επίσης το γράμμα «στον σύντροφο Πρόεδρο», της 5^{ης} Σεπτεμβρίου 1973, του περιφερειακού συντονισμού των βιομηχανικών «κορδονιών» του Σαντιάγο (αναπαράγεται στο βιβλίο «*Venceremos*»), το οποίο στην ουσία του έλεγε: «αν δεν έχετε εμπιστοσύνη στις μάζες, αν συνεχίσετε να διστάζετε και να αναζητάτε συμμαχίες με τη Χριστιανική Δημοκρατία ή να εντάσσετε στρατιωτικούς στην κυβέρνηση, θα έχετε την ευθύνη για την εν ψυχρώ σφαγή της εργατικής τάξης». Κι αυτό ήταν πάλι ένα αίτημα στον Αλιέντε για να στηριχτεί περισσότερο στις μορφές εργατικής εξουσίας. Τούτο υπογραμμίζει επίσης ότι το λεγόμενο «συγκρουσιακό», επαναστατικό σκέλος –το MIR, η αριστερή πτέρυγα του ΣΚ και οι ριζοσπαστικοποιημένοι χριστιανικοί τομείς– δεν είχε κατορθώσει να φέρει σε πέρας, να προτείνει ένα σχέδιο εναλλακτικό προς τον Αλιέντε, προς τη στρατηγική μιας νόμιμης και ειρηνικής μετάβασης στον σοσιαλισμό. Σε δύο καμπές, ο Αλιέντε εντάσσει τους ανώτατους αξιωματικούς των ενόπλων δυνάμεων στην κυβέρνησή του, τους συμπεριλαμβάνει στο πλάι των ανώτατων στελεχών της CUT, τους κάνει κι αυτούς υπουργούς... Ο Αλιέντε είναι αυτός που διόρισε τον Πινοςέτ Αρχηγό του Γενικού Επιτελείου τον Αύγουστο του 1973, πεπεισμένος ότι ήταν «νομιμόφρων». Κι ο στρατός είναι αυτός που επιφορτίζεται από τη Λαϊκή Ενότητα να αναλάβει την τροφοδοσία ή να «ελέγξει» την κυκλοφορία των όπλων, πράγμα που του επιτρέπει έναν χρόνο πριν το πραξικόπημα να εισέλθει στα εργοστάσια και να εκτιμήσει τις αντιστάσεις.

Παρόλο που οι αγωνιστές του MIR είχαν δίκιο σε μια σειρά πραγμάτων –προαγγέιλαν το πραξικόπημα περισσότερο από δυο χρόνια πριν γίνει, επέμεναν για την ανάγκη μιας πολιτικής δουλειάς μέσα στους στρατιώτες, όπως και για την ανάγκη ενδυνάμωσης των μορφών πολιτικής εξουσίας– αυτή η πολιτική οργάνωση δεν μπόρεσε να ενσαρκώσει στα μάτια των μεγάλων λαϊκών μαζών μία εναλλακτική εθνική πολιτική, που θα μπορούσε ν' αλλάξει τον ρου της ιστορίας.

Μπορείς να επανέλθεις στη Λαϊκή Συνέλευση της Κονσεψιόν;

Οι διαφωνίες αυξάνονταν στους κόλπους της Αριστεράς, ως επακόλουθο του μόνιμου παζαρέματος του Αλιέντε και του ΚΚ, στην προσπάθειά τους να επιτύχουν συμφωνίες με τη Χριστιανική Δημοκρατία, ώστε να μπορέσουν να συνεχίσουν να νομοθετούν και να εδραιώνουν το μοντέλο τους, ενώ η Αριστερά –κι αυτό είναι ουσιώδες– ήταν μειοψηφική στο κοινοβούλιο. Απέναντι σ' αυτό, παρατηρούμε

την άνοδο των κοινωνικών αγώνων, που έχουν ως αποτέλεσμα διάφοροι τοπικοί και περιφερειακοί τομείς του ΣΚ, του MAPU –ριζοσπαστικοποιημένοι χριστιανοί που εγκατέλειψαν τη Χριστιανική Δημοκρατία– και του MIR, να καλούν για την επιτάχυνση των πραγμάτων, για «προχώρημα χωρίς αμφιταλαντεύσεις», για να επέλθει η ρήξη με το κράτος και την κυρίαρχη τάξη. Μετά από μεγάλες διαδηλώσεις, τον Μάη του 1972, διεξάγεται μια Λαϊκή Συνέλευση στην πόλη της Κονσεψιόν με κάλεσμα από δεκάδες συνδικαλιστικές και κοινωνικές οργανώσεις, από επιτροπές γειτονιών κι απ' όλη την Αριστερά, εκτός από το ΚΚ Χιλής. Η Συνέλευση καλεί για την ενοποίηση των μορφών λαϊκής εξουσίας. Εκ των υστέρων, μερικοί θέλουν να δουν αυτό το εγχείρημα ως ένα είδος διπλής λαϊκής εξουσίας. Στην πραγματικότητα, επρόκειτο για μια μεγάλη αποφασιστικού κύρους συνέλευση συναγερμού εκ μέρους της αριστεράς της Λαϊκής Ενότητας και της άκρας Αριστεράς, περισσότερο ένα κάλεσμα-πρόσκληση προς την κυβέρνηση, παρά κάποια διπλή εξουσία, όπως ενίοτε νομίζουν μερικοί εδώ στη Γαλλία. Αρχικά, επρόκειτο να είναι μία συζήτηση μεταξύ κομμάτων, οι συνδικαλιστές όμως και οι κοινωνικοί ακτιβιστές επέβαλαν τη φωνή τους, παρεμβαίνοντας σχετικά με τις αντιφάσεις της περιόδου εκείνης, ασκώντας κριτική στις πολιτικές ηγεσίες τους κλπ. Η Συνέλευση καταγγέλθηκε πάραυτα: από το ΚΚ (που ήταν το μόνο κόμμα που αρνήθηκε να συμμετάσχει) ως αριστεριστικό τέχνασμα, και χειραγωγημένη μάλιστα από τον ιμπεριαλισμό, καθώς και από τον ίδιο τον Αλιέντε, ήδη την επόμενη μέρα από τις σελίδες της εφημερίδας «Mercurio»,⁵ υπογραμμίζοντας ότι μπορεί να οδηγήσει σε έναν επικίνδυνο διχασμό για τη λαϊκή κυβέρνηση και καλώντας για την ενότητα υπό τη σκέπη της εκτελεστικής εξουσίας.

Μίλησες για τα βιομηχανικά κορδόνια. Υπήρχε επίσης αυτό που αποκαλείται τα «commando comunales». Μπορείς να εξηγήσεις σε τι διέφεραν από τα κορδόνια;...

Τα «κοινοτικά κορδόνια» [ΣτΜ: τοπικές οργανώσεις που συντόνιζαν επιτροπές φτωχών, γυναικών κ.ο.κ.] ήταν ουσιαστικά ένα αίτημα του MIR και μερικών τμημάτων της αριστεράς της Λαϊκής Ενότητας. Η ιδέα ήταν να ομαδοποιήσουν, πέρα από την εργατική τάξη, όλα τα καταπιεσμένα τμήματα των λαϊκών τάξεων, τους «φτωχούς της πόλης», όπως έλεγε το MIR, τους φοιτητές, τους μικροέμπορους, τους χωρικούς. Ήθελαν να είναι μια προδρομική μορφή των μελλοντικών επαναστατικών κοινοτήτων. Αυτή είναι η θεωρία που υποστηρίχτηκε ιδιαίτερα από το MIR. Στην πράξη, διαπιστώνουμε ότι δυσκολευόντουσαν πολύ να ξεπεράσουν το στάδιο οργανωτικής συγκρότησης των λεγόμενων «περιθωριακών» κοινωνικών τομέων των πόλεων, των *probladores*⁶ και των εγχειρημάτων επισιτισμού αυτών των γειτονιών. Η έλλειψη διασύνδεσης μεταξύ της εργατικής τάξης και αυτών των σημαντικών τμημάτων του κοινωνικού κινήματος ήταν μία επιπλέον δυσκολία για τούτη την επαναστατική διαδικασία: Πώς να οικοδομηθεί η ενότητα αυτού του κοινωνικού χώρου, εξαιρετικά ετερογενούς και με ξέχωρες, διαφορετικές ιστορικές πρακτικές; Η αριστερά του ΣΚ, αντίθετα, επιθυμούσε να δώσει

προτεραιότητα στα «κορδόνια». Πολύ συχνά η συζήτηση αυτή αντανακλούσε τη διαφορά ως προς την κοινωνική διείσδυση των κομμάτων: Το ΣΚ ήταν πολύ δυνατό στα βιομηχανικά κορδόνια και στην εργατική τάξη, το MIR, του οποίου η βιομηχανική διείσδυση ήταν περιορισμένη, ανέπτυξε τα «κοινοτικά κομάντος», ξεκινώντας από φτωχογειτονίες, όπως τη Nueva La Habana. Εκ των υστέρων, μπορούμε αυτό να το εκτιμήσουμε ως έναν εσφαλμένο προσανατολισμό του MIR, το οποίο ήθελε πάντοτε τα εργατικά κορδόνια –η πιο προωθημένη μορφή της χιλιανής λαϊκής συντακτικής εξουσίας– να επανενταχθούν στη CUT, διότι στη δική του σύλληψη το κοινοτικό κομάντο ήταν η πραγματική μορφή της λαϊκής εξουσίας. Ωστόσο, αυτό που πραγματικά λειτούργησε ήταν τα «βιομηχανικά κορδόνια», στο Σαντιάγκο τουλάχιστον και σε ορισμένες μεσαίου μεγέθους πόλεις... Βέβαια, θα έπρεπε να αναλυθεί επίσης αυτό που συνέβαινε στην ύπαιθρο, τούτο όμως είναι μια άλλη συζήτηση και παραπέμπει σε μια άλλη έρευνα. Όπως και να 'χει, το MIR δεν συνειδητοποίησε πλήρως την αναγκαιότητα κεντρικού συντονισμού των βιομηχανικών cordones, τα οποία συγκαταλέγονταν στους «χαμένους θησαυρούς» –για να παραφράσουμε τη Χάνα Άρεντ– της Χιλιανής επανάστασης... και τα οποία, 40 χρόνια μετά από το πραξικόπημα και την καταστολή, αξίζουν να ανασυρθούν απ' τη λήθη και να αντλήσουμε τα διδάγματά τους για το μέλλον.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Το Χιλιανό Σοσιαλιστικό Κόμμα ήταν την εποχή εκείνη ένα μαρξιστικό κόμμα, με μια πολύ ισχυρή αριστερή πτέρυγα, προερχόμενη κυρίως από τον τροτσκισμό. Δεν είχε τίποτα κοινό με τη σημερινή εικόνα του ΣΚ. Και δεν ήταν μέλος της Β' Διεθνούς.
2. Για τον René Zavaleta Mercado (1935-1984) βλ.: https://en.wikipedia.org/wiki/Ren%C3%A9_Zavaleta_Mercado [ΣτΜ].
3. Peter Winn, «Weavers of Revolution: The Yarur Workers and Chile's Road to Socialism», New York, Oxford University Press, 1986.
4. Juan Espinosa and Andrew Zimbalist, «Economic Democracy: Workers' Participation in Chilean Industry, 1970 -1973», London, Academic Press, 1978.
5. Η παλαιότερη εθνικής εμβέλειας εφημερίδα, με εκδόσεις στο Βαλπαράϊζο και το Σαντιάγκο. Το 1970-1973 χρηματοδοτήθηκε από τη CIA, για να συμβάλει στην ανατροπή του Αλιέντε και έπαιξε σημαντικότατο ρόλο ως φωνή της αντικυβερνητικής προπαγάνδας, στην προετοιμασία του κλίματος για το στρατιωτικό πραξικόπημα -https://en.wikipedia.org/wiki/El_Mercurio [ΣτΜ].
6. «Μετανάστες από την επαρχία [οι οποίοι] είχαν εγκατασταθεί σε εργατικές γειτονίες, χτίζοντας παραγκουπόλεις: είχαν αρχίσει να οργανώνονται και να παλεύουν για το δικαίωμα στη στέγαση και σε βασικές υπηρεσίες». Παραπομπή από το άρθρο του Mike González, «Chile 1972-1973: The Workers United», Revolutionary Rehearsals, ed. Colin Barker, London, Bookmarks, 1987, σελ. 81, στο άρθρο: «Χιλή: Κράτος και Επανάσταση», του Tom Lewis, (μετάφραση Βασίλης Γιαννούλης, RProject, 10.9.2013) - <https://rproject.gr/article/hili-kratos-kai-epanastasi> [ΣτΜ].

Η Ιστορία του Κινήματος Επαναστατικής Αριστεράς (MIR)

Συνέντευξη του Ιγκόρ Γκόικοβιτς Ντονόζο στον Φρανκ Γκοντισό, που δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά στο περιοδικό «Contre Temps» το Σεπτέμβριο του 2015. Συνοδεύεται από μια εκτεταμένη ενημερωτική εισαγωγή του Γκοντισό. Τη μετάφραση έκανε ο Μάρκος Γαρμπής.

Ο Ι. Γκ. Ντονόζο είναι ιστορικός, διδάσκει στο πανεπιστήμιο του Σαντιάγο ιστορία των κινημάτων στη Λατινική Αμερική και υπήρξε ο ίδιος μαχητής του MIR στην τραγική εποχή της αντίστασης κατά τη δεκαετία του 1980.

Ενημερωτική εισαγωγή του Φρανκ Γκοντισό

Στις 5 Οκτωβρίου του 1974, ο Μιγκέλ Ενρίγκεζ, Γενικός Γραμματέας του MIR –μια ιδιότητα που τον έβαζε στο στόχαστρο της μουσικής υπηρεσίας της δικτατορίας του στρατηγού Πινοσέτ– δολοφονήθηκε σε μια άνιση μάχη, στη Σαντα Φε του Σαντιάγκο.

Το 2014, σαράντα χρόνια μετά, οργανώθηκαν στην πρωτεύουσα της Χιλής και στην υπόλοιπη χώρα εκδηλώσεις μνήμης, εκθέσεις βιβλίου, και συζητήσεις από διάφορες πολιτικές συλλογικότητες, οργανώσεις και περιοδικά, όπως το διμηνιαίο «Punto Final» (σο: «Τελευταίο Σημείο»), όχι μόνο για να θυμηθούμε τι τύπου πολιτικός ηγέτης ήταν ο Μιγκέλ, αλλά και την ιστορία

όλων εκείνων των αντιστασιακών που πολέμησαν τη χούντα και πέθαναν στην προσπάθεια για τον σοσιαλιστικό μετασχηματισμό της Χιλής. Σήμερα, πενήντα χρόνια από την ίδρυση αυτής της επαναστατικής πολιτικής οργάνωσης, πολλές πολιτικές εκδηλώσεις οργανώνονται στο Σαντιάγο και σε αρκετές άλλες περιοχές της χώρας ιδιαίτερα στην Κονσεψιόν¹.

Φυσικά αυτό δεν συνέβη χωρίς να προκαλέσει τις αγανακτισμένες αντιδράσεις στο χώρο των συντηρητικών μέσων ενημέρωσης και των αντιπροσώπων της Δεξιάς (και πρώην υποστηρικτών της δικτατορίας του Πινοσέτ) εναντίον πρωτοβουλιών που οι ίδιοι θεωρούν ως την απολογία «μιας ομάδας που προώθησε την ανατρεπτική, ένοπλη σύγκρουση στην ιστορία της Χιλής» και η οποία (απολογία) δεν πρέπει –κατά την άποψή τους– να αποτελεί αντικείμενο συζητήσεων στα διάφορα συνέδρια, φόρα και σεμινάρια σε δημόσιους χώρους της πρωτεύουσας².

Το MIR γεννήθηκε στις 15 Αυγούστου του 1965 ως σύγκλιση αρκετών μικρών ρευμάτων της «κριτικής Αριστεράς» (Τροτσκιστές, Γκεβαριστές, ριζοσπάστες Χριστιανοί, πρώην σοσιαλιστές ή κομμουνιστές), τα οποία εκείνη την εποχή ήταν αντίθετα στον κοινοβουλευτισμό και τον λεγκαλισμό της πλειοψηφίας της Αριστεράς (ιδιαίτερα του Κομμουνιστικού Κόμματος Χιλής) και φιλοδοξούσαν να οικοδομήσουν μια μαρξιστική Επαναστατική Οργάνωση, ερχόμενοι σε ρήξη με τις εκλογικές στρατηγικές και το κράτος. Η περίοδος σηματοδοτούνταν από τον Ψυχρό Πόλεμο, τις αντι-ιμπεριαλιστικές συγκρούσεις στον Τρίτο Κόσμο, ειδικά στη Λατινική Αμερική, την πλανητική επιρροή της Κουβανέζικης Επανάστασης, όπως επίσης και από τις ιδεολογικές αντιπαραθέσεις γύρω από το θέμα της ένοπλης πάλης (σε αντίθεση με τη «θεσμική» αντιπαραθέση). Στα ιδρυτικά κείμενά του, το MIR διαφοροποιείται στην ανάλυσή του από την παραδοσιακή μαρξιστική Χιλιάνικη Αριστερά. Έδινε έμφαση στον ανισόμερο και εξαρτημένο χαρακτήρα της καπιταλιστικής ανάπτυξης στη χώρα, απορρίπτοντας την ψευδαίσθηση της συμμαχίας με μια ανύπαρκτη «εθνική αστική τάξη» ή ακόμα και με την ειρηνική και λεγκαλιστική τακτική των σταδίων προς την Επανάσταση, όπως πρότεινε το ΚΚ Χιλής.

Οι Miristas πίστευαν ότι η επαναστατική διαδικασία έπρεπε να είναι αδιάκοπη, στηριγμένη στο στρατόπεδο της «εργατικής τάξης», δηλαδή μιας συμμαχίας των εργατών με τους «φτωχούς της πόλης και του χωριού», ενώ θεωρούσαν αναγκαία τη βίαιη καταστροφή του αστικού κρατικού μηχανισμού, όμως με παράλληλη και ταυτόχρονη άμυνα ενάντια στη σφοδρή επίθεση του ιμπεριαλισμού. Το MIR δομήθηκε με μοντέλο τα λενινιστικά κριτήρια, με όρους «δημοκρατικού συγκεντρωτισμού» και θεωρούσε τον εαυτό του «επαναστατική πρωτοπορία» στην υπηρεσία του Χιλιάνικου λαού και της Λατινοαμερικάνικης επανάστασης, καλλιεργώντας σαν «δικό του» ένα ξεκάθαρα διεθνιστικό Λατινοαμερικάνικο όραμα. Το πρώτο συνέδριο ενέκρινε ένα κείμενο με τίτλο «Προς την κατάληψη της εξουσίας μέσω του δρόμου της εξέγερσης», που θεωρούσε την ένοπλη σύγκρουση και τον παρατεταμένο λαϊκό πόλεμο ως τα νόμιμα μέσα του επαναστατικού κινήματος, ενώ επεξεργάστηκε τις «πολιτικές-στρατιωτικές θέσεις» που επαληθεύτηκαν

στη διάρκεια των μεταγενέστερων εθνικών συγκρούσεων.

Στο τρίτο συνέδριο (1967), μια νέα γενιά στελεχών, προερχόμενη κατά ένα μεγάλο μέρος από το φοιτητικό περιβάλλον της πόλης Κονσεψιόν, απέκτησε τον έλεγχο στην ηγεσία, με επικεφαλής τον Μιγκέλ Ενρίκεζ, λαμπρό φοιτητή της ιατρικής (και πρώην στέλεχος του Σοσιαλιστικού Κόμματος), αλλά και τους Έντγκαρ (αδελφό του Μιγκέλ), Μπαουτίστα Βαν Σόουαν, Σέρτζιο Περέζ και Ρικάρντο Κρουζ μεταξύ άλλων. Αυτή η μαχητική νεολαία κατέληξε μέσα σε αυτά τα χρόνια να παραγκωνίσει (ακόμα και διαγράφοντας το 1969) την πλειοψηφία των «παλιών» συνδικαλιστικών στελεχών και την τροτσικιστική τάση (συμπεριλαμβανομένου του ιστορικού Λουίς Βιτάλ, του συνδικαλιστή Ουμπέρτο Βαλενζουέλα και του Όσκαρ Βάις), θεωρώντας τους εμπόδιο στην ανάπτυξη του κόμματος. Το MIR αναπροσανατόλισε την οργάνωση σε μια Κάστρο-Γκεβαριστική στρατηγική: μαχητικές ενέργειες και «απαλλοτριώσεις» τραπεζικών κεφαλαίων, σπρώχνοντας τους αγωνιστές του στην παράνομη δράση. Με την εκλογή του Σαλβαδόρ Αλιέντε το 1970 και την επιστροφή της Οργάνωσης στη νομιμότητα (χάρη σε μια προεδρική αμνηστία), το MIR –παρά το γεγονός ότι αποτελούσε μια οργάνωση μερικών χιλιάδων μελών– μετατράπηκε σε μια από τις κορυφαίες οργανώσεις της εξωκοινοβουλευτικής Αριστεράς, με μια διόλου ευκαταφρόνητη επιρροή στο λαϊκό κίνημα, ή τουλάχιστον στα πιο πολιτικοποιημένα του κομμάτια.

Η εποχή της κυβέρνησης της Λαϊκής Ενότητας, του αριστερού συνασπισμού γύρω από το Σοσιαλιστικό και το Κομμουνιστικό Κόμμα, αξιολογήθηκε από την ηγεσία του MIR ως μια «προεπαναστατική περίοδος», όμως το στοίχημα των Allendista για έναν «θεσμικό», χωρίς όπλα, με σεβασμό στο Σύνταγμα και τις Ένοπλες Δυνάμεις «Χιλιανό Δρόμο για το Σοσιαλισμό», καταγγελλόταν από το MIR με σφοδρότητα ως απατηλό. Στις αναλύσεις τους, η κυβέρνηση θεωρούταν δημοκρατική, λαϊκή και αντι-ιμπεριαλιστική, στην οποία όμως κυριαρχούσε ο «εργατικός και μικροαστικός ρεφορμισμός». Παρ' όλα αυτά το MIR έδινε «υλική και κριτική υποστήριξη» στα πλέον προοδευτικά μέτρα της κυβέρνησης, μέτρα που υπό το φως του σήμερα φαίνονται ιδιαίτερα ριζοσπαστικά: εθνικοποίηση των μεταλλείων χαλκού που βρίσκονταν στα χέρια των Ηνωμένων Πολιτειών, εθνικοποίηση του 90% του τραπεζικού συστήματος και αρκετών «μονοπωλιακών» εταιρειών, βάθεμα της αγροτικής μεταρρύθμισης, ουσιαστικές αυξήσεις στους βασικούς μισθούς, μια μη ευθυγραμμισμένη αντιιμπεριαλιστική εξωτερική πολιτική κ.ά.

Η οργάνωση φιλοδοξούσε να ριζοσπαστικοποιήσει τα πλέον μάχιμα τμήματα της Λαϊκής Ενότητας με αυτό τον τρόπο (την αριστερή πτέρυγα του Σοσιαλιστικού κόμματος και τη Χριστιανική Αριστερά ειδικότερα), ανέστειλε τις ένοπλες επιχειρήσεις, ενώ αργότερα έθεσε ένα μέρος του μηχανισμού της στην υπηρεσία της ασφάλειας του Προέδρου Αλιέντε (με τη δημιουργία της GAP, «Ομάδα Προσωπικών Φίλων», μια υπηρεσία προσωπικής ασφάλειας του Αλιέντε που υπεράσπισε το Προεδρικό Μέγαρο στις 11/9/1973). Στη διάρκεια αυτών των 1.000 ημερών που σημάδεψαν για πάντα τη συλλογική μνήμη του Χιλιανού λαού

και την παγκόσμια Αριστερά,³ η οργάνωση του MIR, έντονα καθετοποιημένη, «στεγανοποιημένη και συγκεντρωτική» γύρω από τους πολιτικο-στρατιωτικούς πυρήνες (GPM), βρέθηκε ολοένα και περισσότερο σε απόσταση από την πραγματική δυναμική της ταξικής σύγκρουσης και τις πιο «οριζόντιες» μορφές λαϊκής εξουσίας που γεννιόντουσαν, όπως τα cordones industriales [σσ: συντονιστικών λαϊκών οργανώσεων σε τοπικό επίπεδο] που ξεκίνησαν το 1972. Πολλοί από τους μαχητές και τους οπαδούς –που έζησαν αυτή την αντίθεση ανάμεσα σε έναν άκαμπτο κομματικό μηχανισμό και την καθημερινή τους πάλη μέσα σε ένα ζωντανό λαϊκό κίνημα που έβραζε– έβλεπαν αυτή την αντίθεση ως ένα πραγματικό εμπόδιο για την ανάπτυξη του κινήματος.

Η δημιουργία των comandos comunales από εργάτες, φοιτητές και αγρότες, ήταν μια θέση που επεξεργάστηκε το MIR μέχρι το 1972 ως απάντηση στο πρόβλημα αυτό.⁴ Παρά ταύτα, το Κίνημα μετρούσε δέκα ως δεκαπέντε χιλιάδες μέλη το 1972, ενώ ενέπνευσε πολλές χιλιάδες άλλων ενεργών μελών, ενός λαϊκού κινήματος που αναπτυσσόταν στα «ενδιάμεσα μέτωπα» [σσ: μια κρίσιμη μεταβατική έννοια που επεξεργάστηκε το MIR] και «μέσα στις μάζες». Και αυτό παρά τη δυσκολία να «εισχωρήσουν» στους πιο δομημένους και συγκεντρωτικούς τομείς του εργατικού κινήματος, που κατά κύριο λόγο ελέγχονταν από το Σοσιαλιστικό Κόμμα, το ΚΚ Χιλής και τη Χριστιανική Δημοκρατία. Πέτυχαν όμως μια αξιοσημείωτη ανάπτυξη στις φτωχές γειτονιές των πόλεων, ανάμεσα στους φοιτητές, αλλά ακόμα και στους αγρότες (όπως στο Καουτίν), προωθώντας μια οργάνωση «από τα κάτω» και το «επαναστατικό κλειδί» που απέρριπτε τους καθεστωτικούς και θεσμικούς συμβιβασμούς.

Μετά από το πραξικόπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου του 1973, το MIR ήταν μία από τις πρώτες οργανώσεις που μπήκαν στην αντίσταση και ανακοίνωσαν με θάρρος, αυταπάρνηση και ηθικό σθένος: το MIR δεν «αποζητά άσυλο» [σσ: θέση με την οποία δηλωνόταν ότι όλα του τα μέλη ρίχνονταν στην αντίσταση και δεν ζητούσαν άσυλο στις ξένες πρεσβείες]. Αντιμετωπίζοντας μιαν άγρια και ανελέητη πολιτικο-στρατιωτική δικτατορία, αυτοί οι μαχητές προσπάθησαν να αναπτύξουν, κάτω από πολύ δύσκολες συνθήκες, τη στρατηγική του «παρατεταμένου λαϊκού πολέμου» και το νόμιμο δικαίωμα στην ένοπλη εξέγερση ενάντια στην απειλή της τυραννίας.⁵ Μετά τη δολοφονία του Μιγκέλ Ενρίκεζ (Οκτώβρης 1974) και το θάνατο πολλών στελεχών της παράνομης ηγεσίας στο Μαλόκο (Οκτώβρης 1975), η καταπίεση, οι διωγμοί και η παρανομία έκαναν το έργο της ανασυγκρότησης της οργάνωσης εξαιρετικά επίπονο και την εξασθένηση του Κινήματος –ως εκ τούτου– ακόμη μεγαλύτερη. Ο Αντρές Πασκάλ Αλιέντε [σσ: ανιψιός του Σαλβαδόρ Αλιέντε, ο νέος Γενικός Γραμματέας, σύντομα θα γινόταν ένας από τους σκαπανείς της «Επιχείρησης Επιστροφής» (στα χρόνια 1977-1978), που σκόπευε να φέρει πίσω στην πατρίδα τους μαχητές που ζούσαν στο εξωτερικό, πολλοί εκ των οποίων ήταν νέοι επαναστάτες εκπαιδευμένοι στην Κούβα, για να οργανώσουν τις πολιτικο-στρατιωτικές αντιστασιακές ενέργειες ακόμη και αντάρτικες μάχες, όπως στη Νετούνε, στο Νότιο της Χιλής (1981).

Όμως η ηγεσία είχε δυσκολία στο να εκτιμήσει την πραγματικότητα του συσχετισμού δυνάμεων, είχε την τάση να υποτιμά τη δύναμη της χούντας και να υπερεκτιμά τις δικές της δυνάμεις, χωρίς πραγματικά να «ακούει» τα στελέχη που έκαναν τη «δουλειά στο πεδίο» και επίσης χωρίς να εκτιμά σωστά τις ανυπέρβλητες δυσκολίες που είχε πλέον το καθήκον να επαναοργανώσει τις λαϊκές τάξεις. Το κόστος σε ανθρώπινες ζωές εκείνα τα σκοτεινά χρόνια ήταν τρομερό, ενώ τα πολιτικά αποτελέσματα αυτής της στρατηγικής συνεχίζουν να αποτελούν αντικείμενο αντιπαραθέσεων ανάμεσα στους παλιούς μαχητές που επέζησαν, αλλά και ανάμεσα στους σύγχρονους ιστορικούς.

Τα χρόνια 1985-87 ήταν η περίοδος του τελικού κατακερματισμού και της παρακμής, ως αποτέλεσμα των δυσκολιών να προσαρμοστεί η οργάνωση στις αλλαγές της εποχής, τόσο σε επίπεδο εσωτερικό-εθνικό (διαπραγματεύσεις ανάμεσα στις ελίτ για μια συμπεφωνημένη μετάβαση στη δημοκρατία), όσο και σε διεθνές επίπεδο (ήττα των «υπαρκτών σοσιαλισμών», τέλος της εμπειρίας των Σαντινίστας, διεθνής ηγεμονία του νέο-φιλελευθερισμού). Οι πολλαπλές εσωτερικές συγκρούσεις και οι ανθρώπινες διαστάσεις, η έλλειψη εσωτερικής δημοκρατίας και συμμετοχής στη λήψη αποφάσεων, όπως επίσης η τρομακτική διάσταση της κρατικής τρομοκρατίας (περισσότεροι από 600 μαχητές εξαφανίστηκαν στα κέντρα βασανιστηρίων της δικτατορίας ή εκτελέστηκαν στο δρόμο) όξυναν και βάθυναν το χάσμα της κρίσης. Η κατάσταση αυτή διέσπασε το Κίνημα σε διάφορες τάξεις («Το Ιστορικό MIR» του Α. Πασκάλ Αλιέντε, «το Πολιτικό MIR» με τον Ν. Γκουτιέρεζ και το «Στρατιωτικό MIR» με τον «Νάτσο» Αγκουίλο): μέχρι το 1987 η διάλυση είχε συντελεστεί, χωρίς να κατορθώσουν να φτάσουν σε ένα εθνικό συνέδριο.

Στις μέρες μας επιβιώνει η παράδοση «Mirista», πολύχρωμη και πλουραλιστική, σε αρκετές μικρές συλλογικότητες και αντικαπιταλιστικές οργανώσεις που θέλουν να ταυτίζονται με την επαναστατική κληρονομιά του MIR και την κοκκινόμαυρη σημαία της Γκεβαριστικής Αριστεράς. Μερικές ομάδες φτάνουν στο σημείο να διεκδικούν την άμεση συνέχεια της οργάνωσης, ειδικότερα το MIR που καθοδηγείται από τον Ντεμέτριο Χερνάντες και τη Μόνικα Κιλοντράν,⁶ αλλά σε γενικές γραμμές με πολύ μικρή επιρροή στο πραγματικό λαϊκό κίνημα. Από την άλλη, κάποιες οργανώσεις της «νέας» Αριστεράς του σήμερα αναγνωρίζουν μια κάποια συγγένεια –παρότι απόμακρη και κριτική– με ένα μέρος αυτής της επαναστατικής παράδοσης (όπως κάποιες ομάδες της Αυτόνομης Αριστεράς και της Ελευθεριακής Αριστεράς) στη Χιλή.

Μετά από τέσσερις δεκαετίες νίκης του νέο-φιλελεύθερου καπιταλισμού και πάνω από είκοσι χρόνια ελεγχόμενου εκδημοκρατισμού, που έγινε δεκτός με ενθουσιασμό από τους σοσιαλ-φιλελεύθερους (κυβερνήσεις της Concertacion, 1990-2010), οι κοινωνικοί αγώνες έχουν αρχίσει να διαβρώνουν το μύθο της «αναπτυγμένης», σύγχρονης και «σταθεροποιημένης» Χιλής. Οι μεγάλες φοιτητικές κινητοποιήσεις του 2011, που στόχευαν στο να τερματίσουν την κληρονομιά του Πινοσέτ στην εκπαίδευση, τα αιτήματα υπέρ της συντακτικής συνέλευσης,

ώστε να μπει ένα τέλος στο αυταρχικό σύνταγμα του 1980, η επιστροφή των εργατικών αγώνων και των αγώνων των επισφαλών (στα λιμάνια, τα ορυχεία, τα τηλεφωνικά κέντρα, στον τομέα της δασοκομίας κ.λπ.), ή ακόμα η επιστροφή της ιδέας της επανεθνικοποίησης των κοιτασμάτων χαλκού, σηματοδοτούν μια νέα περίοδο που μόλις έχει ανατείλει. Η παρούσα κρίση αξιοπιστίας της δεύτερης διακυβέρνησης της σοσιαλιστριας Μισέλ Μπασελέ και η ενσωμάτωση του Κομμουνιστικού Κόμματος στη νέα εκτελεστική γραμματεία του συνασπισμού «Nueva Mayoría» (Νέα Πλειοψηφία) στη βάση ενός προγράμματος μεταρρυθμίσεων, που, σε τελευταία ανάλυση, συνεχίζουν τη λειτουργία του νεοφιλελεύθερου συστήματος, δημιουργούν χώρο για μια ανεξάρτητη ανοικοδόμηση της Αριστεράς και την πιθανή ανακάλυψη ξανά της αντι-καπιταλιστικής προοπτικής για τη Χιλή.

Αυτό είναι που τόνισε το 2014 ο Κάρμεν Καστίγιο, σύντροφος του Μιγκέλ Ενρίκεζ, που βρισκόταν στο πλευρό του στη διάρκεια της τελευταίας μάχης στη Σάντα Φε.⁷ Για τον Χιλιανό κινηματογραφιστή, οι αγώνες αυτών που έπεσαν από τα τρομερά χτυπήματα της δικτατορίας στο όνομα της επαναστατικής αφοσίωσης, είναι ακόμα ζωντανό στο παρόν και συνιστούν το απαραίτητο κόκκινο νήμα που μας βοηθά να στοχαστούμε το μέλλον:

*«Η πίστη στον Μιγκέλ Ενρίκεζ είναι πάντα παρούσα στην πολιτική ζωή. Έχοντας στο μυαλό μας τα μαθήματα του Μιγκέλ και του MIR, με διαύγεια και με αρκετό χιούμορ, επαναστάτες γεμάτοι αμφιβολίες, χωρίς δογματική πίστη και βεβαιότητες, ρισκάροντας με τις αβεβαιότητες του αιώνα μας, έχοντας το θάρρος ως μια αδιαπραγμάτευτη αξία, βάζοντας στην υπηρεσία των όποιων βεβαιότητων μας όλη μας την ενέργεια –ας εφεύρουμε καινούριες μορφές αντικαπιταλιστικών αγώνων».*⁸

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Μπορείς να μας μιλήσεις σύντομα για την προσωπική σου εμπειρία στο MIR, για το πώς έγινες μαχητής αυτής της οργάνωσης στη διάρκεια της δικτατορίας;

Η αρχική μου συγκρότηση, περισσότερο πολιτιστική παρά πολιτική, προέρχεται από το Σοσιαλιστικό Κόμμα - Αλμίντα [σσ: Ο Αλμίντα ήταν ο γενικός γραμματέας του ΣΚ, ηγέτης της αριστερής πτέρυγας του, που στα χρόνια της Λαϊκής Ενότητας βρέθηκε στα αριστερά τόσο του ΚΚ Χιλής όσο και του Αλιέντε]. Προέρχομαι από σοσιαλιστική οικογένεια και μια περιοχή (επαρχία Τσοάπα) όπου ιστορικά το Σοσιαλιστικό Κόμμα ήταν η κυρίαρχη πολιτική δύναμη. Με αυτές τις καταβολές, έφτασα το 1981 στο Καθολικό Πανεπιστήμιο του Βαλπαραΐζο. Στις αρχές του 1982, η ένταξή μου στο Σοσιαλιστικό Κόμμα άρχισε να φθίνει. Αμφισβητούσα τη συνέπεια μεταξύ των λόγων του Σοσιαλιστικού Κόμματος και των πράξεων που, ανάμεσα στα άλλα, θα έπρεπε να προετοίμαζαν την οργάνωση για την ανάπτυξη ενός μαζικού λαϊκού ξεσηκωμού. Από εκείνη τη στιγμή και μετά άρχισα να υποστηρίζω τις ενέργειες των συντρόφων του MIR, αυτές που ανέπτυσαν μέσω

των πολιτοφυλακών λαϊκής αντίστασης και αυτές που είχαν να κάνουν κυρίως με την προπαγάνδα και την πολιτική ζύμωση. Το 1984 πιάστηκα από την CNI [σσ: Υπηρεσία Ασφαλείας του καθεστώτος] και πέρασα δύο χρόνια στη φυλακή του Βαλπαράϊζο. Στη φυλακή, πήρα μέρος στη συλλογικότητα των κρατουμένων του MIR και ανατέθηκε σ' εμένα η εκπροσώπηση της Οργάνωσης Πολιτικών κρατουμένων (OPP). Όταν βγήκα από τη φυλακή, ξαναγύρισα στο πανεπιστήμιο και ανέλαβα το καθήκον της δημόσιας εκπροσώπησης του MIR. Ήμουν φοιτητικό στέλεχος μέχρι το 1988.

Στη διάρκεια αυτής της περιόδου έγινα μάρτυρας της διάσπασης του κόμματος. Παρόλο που ασκούσα δριμυία κριτική για ό,τι συνέβαινε (θεωρούσα αυτή τη διάσπαση εκδήλωση μιας κρίσης ηγεσίας), παρέμεινα πιστός στην επίσημη κομματική οργάνωση και ακολούθησα τη γραμμή του Αντρέας Πασκάλ Αλιέντε. Μοιραία παρακολούθησα τον συνακολουθούμενο κατακερματισμό της οργάνωσης. Ήμουν μαχητής μιας μικρής ομάδας του MIR μέχρι το 1992. Εκείνη τη χρονιά, η καταπιεστική κατάσταση στη Νότια Χιλή οδήγησε την ομάδα μου σε διάλυση και αποστράτευση.

Ποια είναι τα κυριότερα στάδια και γεγονότα στην πορεία του κόμματος που εσείς ως ιστορικός θα επισημαίνετε;

Νομίζω ότι υπήρξαν τέσσερις βασικές περιόδους στην ιστορία του MIR και αυτές οι περιόδους σηματοδοτούν την ύπαρξη τεσσάρων διακριτών «κομμάτων». Το πρώτο βήμα, από το 1965 έως το 1967, συμβαδίζει με το στάδιο του σχηματισμού του κόμματος, όπου η τροτσκιστική επιρροή κυριαρχούσε.

Το δεύτερο στάδιο άρχισε με το τρίτο Συνέδριο του 1969 και επεκτάθηκε μέχρι τη μάχη του Μαλόκο (Οκτώβρης 1975). Σε αυτό το στάδιο κυριάρχησε η Καстро-Γκεβαριστική στρατηγική, ακολουθώντας τη γραμμή της συλλογικής ηγεσίας με επικεφαλής τον Μιγκέλ, και το MIR διεκδίκησε τον έλεγχο του επαναστατικού προτοσές (1970-1973) και αργότερα την οργάνωση της αντίστασης στη δικτατορία (1973-1975). Όμως αυτό το «κόμμα», κατά την άποψή μου, άρχισε να εξαφανίζεται με το θάνατο του Μιγκέλ στη μάχη (1974) και με την –επακόλουθη– φυγή της ηγεσίας από τη χώρα (1975). Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη διαφυγή πολλών μαχητών, τόσο στο εσωτερικό της χώρας όσο και στην εξορία, ενώ πολλά από αυτά τα στελέχη δεν γύρισαν ποτέ ξανά ως μαχητές στην οργάνωση.

Το τρίτο στάδιο ξεκίνησε στα τέλη του 1975, με έναν διαφορετικό πυρήνα κομματικής ανασυγκρότησης, που ενδυναμώθηκε με την «Επιχείρηση Επιστροφή» (1978) και επεκτάθηκε με τη στρατολόγηση νέων στελεχών: κυρίως νεολαίους, φτωχούς αγρότες και άνεργους ή υποαπασχολούμενους. Και αυτό κατά τη γνώμη μου αποτελούσε ένα νέο κόμμα. Ήταν το «κόμμα» των αδελφών Βεργκάρα Τολέντα, των Μαουρίσιο Μαργκρέ και Αρασελί Ρόμο. Αυτό ήταν το «κόμμα» που –μέχρι το 1984– σήκωσε το κύριο βάρος του αγώνα ενάντια στη δικτατορία.

Το τελικό στάδιο άρχισε με την εσωτερική κρίση του 1986, που οδήγησε το MIR σε κατάσταση πλήρους αδυναμίας. Τα κατασταλτικά χτυπήματα είχαν διαβρώσει

την κομματική δομή και είχαν αποκόψει τη σχέση του κόμματος με το λαϊκό κίνημα. Η οργάνωση κατακερματίστηκε, όμως ήταν αυτές οι ίδιες συνθήκες μέσα στις οποίες μπήκαν οι βάσεις αυτού που μέχρι τις μέρες μας είναι γνωστό ως «κουλτούρα Mirista», εμπνέοντας πλατιά κοινωνικά και πολιτικά κινήματα.

Μετά την ίδρυσή του, όπου συμμετείχαν διαφορετικά επαναστατικά ρεύματα, το MIR φάνηκε να επικεντρώνει σε μια πολιτικο-στρατιωτική στρατηγική επηρεασμένη από την Κουβανέζικη εμπειρία. Ποιες ήταν οι κεντρικές ιδέες και οι θεωρητικο-ιδεολογικοί άξονες αυτής της οργάνωσης;

Είναι καθαρό ότι η τάση που καθοδηγείτο από τον Μιγκέλ είχε μια ξεκάθαρη ιδεολογική, πολιτική και ηθική επιρροή από την Κουβανέζικη Επανάσταση. Ήταν επίσης καθαρό ότι η Κουβανέζικη Επανάσταση, που απαιτούσε ολοκληρωτική αφοσίωση, συγκινούσε βαθιά αυτή τη γενιά επαναστατών. Όμως ο Μιγκέλ και εκείνη η γενιά επαναστατών γνώριζαν πάντοτε ότι οι ιστορικές συνθήκες του επαναστατικού προτσές στη Χιλή, και ιδιαίτερα οι συνθήκες οικοδόμησης της Αριστεράς, είχαν τις ιδιαίτερες απαιτήσεις τους. Γι' αυτό απέρριπταν τη θεωρία του «φόκο», όπως την εκλαϊκεύσε ο Regis Debray [σο: θεωρία εμπνευσμένη από την αντάρτικη δράση του Τσε, που έδινε προτεραιότητα στη δημιουργία του «φόκο», της «εστίας» πάνω στην οποία θα μπορούσε να στηριχτεί το επαναστατικό παράδειγμα].

Οι πολιτικο-στρατιωτικές θέσεις του MIR, μέχρι το 1973, σχεδίαζαν τη συγκέντρωση πολιτικών, κοινωνικών και ένοπλων δυνάμεων για την ανάπτυξη ενός εξεγερτικού πολέμου των μαζών. Αυτό σημαίνει ότι το θεμελιώδες συστατικό αυτού του στρατηγικού σχεδιασμού ήταν οι εργάτες και ο λαός. Γι' αυτό το λόγο, η έμφαση της πολιτικής του MIR στη διάρκεια του πλέον σημαντικού κύκλου της ταξικής σύγκρουσης (1970-1973) δινόταν στο να γίνει η επαναστατική πρωτοπορία που θα κέρδιζε την καθοδήγηση του μαζικού αγώνα χωρίς να αποκρημίζει την άμεση δράση. Αυτό γινόταν κατανοητό ως ένας συνδυασμός μορφών αγώνα νόμιμης, ημι-παράνομης και παράνομης δράσης μέσα σε ένα γενικό πλαίσιο ανοιχτής ταξικής σύγκρουσης. Οι απαλλοτριώσεις γης, οι προσπάθειες για ανάκτηση της ιθαγενικής γης, οι καταλήψεις βιομηχανιών, οι συγκρούσεις με τις ομάδες κρούσης της Δεξιάς και των Χριστιανο-Δημοκρατών και η αυτοάμυνα και απόκρουση της κρατικής βίας, είναι η καλύτερη έκφραση του προχωρήματος αυτής της διαδικασίας –προχώρημα που, σε κάθε περίπτωση, δεν ήταν επαρκές. Είναι αναγκαίο να πούμε ότι το MIR δεν «ωρίμασε» ως επαναστατική πρωτοπορία και ως εκ τούτου δεν κατάφερε να κερδίσει την καθοδήγηση ολόκληρου του λαϊκού κινήματος, παρά μόνο των πιο ριζοσπαστικοποιημένων κομματιών του.

Τι είδος επαναστατικού κόμματος αντιπροσώπευε το MIR; Πολύ συχνά το αποκαλούν «κόμμα στελεχών» ή κόμμα «επαγγελματιών επαναστατών», δίνοντας έμφαση στην εσωτερική καθετοποίηση και το χαμηλό επίπεδο εσωτερικής δημοκρατίας. Ποια είναι η άποψή σας; Ειδομένα από τη σκοπιά του σήμερα, ποιες ήταν οι κυριότερες δυσκολίες ή οι οργανικές του αδυνα-

μίες στη διάρκεια της Λαϊκής Ενότητας και της δικτατορίας;

Το έχω ξαναπεί: δεν υπάρχει ένα MIR. Υπάρχουν τουλάχιστον τρία MIR, όπως επίσης υπάρχει και μια πολιτισμική συνέχεια. Από αυτά τα τρία MIR, δύο μπορούν να ταυτοποιηθούν ως κληρονομιά της παράδοσης Mirista. Το ένα είναι το MIR του Μιγκέλ, ανάμεσα στο 1967 και μέχρι δύο χρόνια μετά τον θάνατό του. Αυτό το MIR μπορεί να ονομαστεί «κόμμα στελεχών», αρθρωμένο κάτω από την καθοδήγηση μιας πλατιά αναγνωρισμένης συλλογικής ηγεσίας, αξιόπιστης και με σπουδαία μαζική δουλειά που απέρρευε από τη δημιουργία αυτών που ονομάστηκαν «ενδιάμεσα μέτωπα». Μετά από αυτό, υπήρξε το MIR που καθοδήγησε τους αντιδικτατορικούς αγώνες, ειδικότερα του κύκλου 1978-1984. Το δεύτερο αυτό MIR, που επίσης αυτοαποκαλείτο «κόμμα στελεχών», υποχρεώθηκε να οικοδομηθεί μέσα στην παρανομία και να αντιμετωπίσει άγριες κατασταλτικές επιθέσεις. Μέσα σε αυτές τις συνθήκες η εκπαίδευση επαγγελματιών στελεχών ήταν πολύ πιο σύνθετη και τα ελλείμματα –αν τα συγκρίνουμε με προηγούμενες γενιές– ολοφάνερα. Σε πείσμα όλων αυτών των δυσκολιών όμως, η αφοσίωση και το επαναστατικό πνεύμα θα πρέπει να μετρηθούν σε συνθήκες απείρως σκληρότερες από αυτές του κύκλου 1970-1973.

Και στις δύο περιπτώσεις, οι απαιτήσεις για πολιτικές έκτακτης ανάγκης και η ιδεολογική κληρονομιά του «δημοκρατικού συγκεντρωτισμού» ευνοούσαν την οικοδόμηση ενός σκληρά συγκεντρωτικού κόμματος στο οποίο περιοριζόταν η εσωτερική δημοκρατία. Πιθανότατα σήμερα, μέσα στις παρούσες συνθήκες πολιτικού και κοινωνικού αγώνα, αυτό το μοντέλο οργάνωσης και πολιτικής καθοδήγησης να φαίνεται ακατάλληλο. Όμως το «λενινιστικό» μοντέλο κόμματος ήταν η μόνη διαθέσιμη επιλογή για τους επαναστάτες των δεκαετιών του '60, του '70 και του '80. Και σ' αυτό το κομματικό μοντέλο επιλέξαμε να μπορούμε: κανένας δεν μας το επέβαλε... Το να ισχυρίζεσαι ότι μπορείς να αξιολογήσεις (ακόμα και να κατηγορήσεις) εκείνες τις πολιτικές πρακτικές με τις παραμέτρους της σημερινής συγκυρίας σ' εμένα φαίνεται προδοσία.

Σαράντα χρόνια μετά την πτώση του Μιγκέλ στη μάχη, υπάρχουν πολλοί νέοι που αντικρίζουν με θαυμασμό αυτή την επαναστατική μορφή. Τι σημαίνει να είσαι μέλος του MIR στη σημερινή Χιλή και ποια είναι τα πιο βασικά διδάγματα που, εκείνη η αντι-καπιταλιστική γενιά μαχητών του '70, μας κληροδότησε;

Η κληρονομιά είναι μεγάλη και μπορεί να ειπωθεί με πολλές διαστάσεις: πολιτική, κοινωνική, αισθητική, πολιτιστική και ηθική. Θα περιοριστώ στην πολιτική διάσταση. Σ' αυτήν υπάρχουν πολλές πλευρές που μπορούμε να τονίσουμε. Από τη μια πλευρά έχουμε το προγραμματικό περιεχόμενο της πρότασης του MIR: αυτή η οργάνωση έβαλε ως στόχο και πολέμησε –με πραγματικούς, υλικούς όρους– για την οικοδόμηση του σοσιαλισμού στη Χιλή. Σήμερα, όπου οι εναλλακτικές στον καπιταλισμό διαμορφώνονται με έναν χαοτικό τρόπο, πολλοί νέοι άνθρωποι και πολλές επαναστατικές οργανώσεις επιστρέφουν στις συζητήσεις

για την αναγκαιότητα της οικοδόμησης του σοσιαλισμού. Τι είδους σοσιαλισμό; Δεν γνωρίζουμε –όμως η διαμάχη για το περιεχόμενο και τον προσανατολισμό του είναι θεμελιώδης απαίτηση της εποχής μας. Και πάνω σ' αυτά, οι Miristas και το πρόγραμμα του MIR έχουν πολλά να πουν.

Από την άλλη πλευρά, η πρώτη γενιά μαχητών του MIR και η αμέσως επόμενη, στον αγώνα ενάντια στη δικτατορία, έθεσαν ένα πολιτικό παράδειγμα και μια ηθική πρόκληση. Αφορά γενιές επαναστατών των οποίων η γενναιοδωρία και η αφοσίωση τους οδήγησε να δίνουν τη ζωή τους για τα ιδανικά τους, χωρίς να ζητάνε κανένα αντάλλαγμα. Τόσο απόμακρο από το σήμερα, που οι ενασχολούμενοι με τα πολιτικά πράγματα (νέοι ή γέροι) χρησιμοποιούν την καριέρα τους σε μια δημόσια θέση ως στρατηγική απόκτησης πλούτου και εξουσίας. Το ηθικό ανάστημα αυτών των επαναστατών επηρεάζει, αναμφίβολα, με έναν καταλυτικό τρόπο την πολιτική στάση των αντικαπιταλιστών αγωνιστών του σήμερα.

Τέλος, είναι απαραίτητο να τονίσουμε την αναγκαιότητα μιας οργάνωσης. Πολλοί σήμερα, αφού περιπλανήθηκαν στους δρόμους ενός στείρου κινηματισμού, παραδέχονται ότι η πολιτική οργάνωση, η πολιτική πρωτοπορία, συνιστά ένα αναντικατάστατο εργαλείο κάθε επαναστατικής διαδικασίας. Το μαρτυρούν οι ιστορικές εμπειρίες (Ρωσία, Κίνα, Βιετνάμ, Κούβα, Νικαράγουα). Αυτή η πολιτική οργάνωση, που στηρίζεται σε μια επαναστατική στρατηγική και παίρνει υπόψη τις ιδιαιτερότητες μιας περιοχής (Λατινική Αμερική) και μιας χώρας (Χιλή), πρέπει να οικοδομηθεί μέσα στους εργάτες και το λαό. Πρέπει να προσαρμοστεί στις νέες συνθήκες και το ιστορικό πλαίσιο. Αυτό το μάθημα της ιστορικής διαλεκτικής το MIR το έχτισε με αφοσίωση, γενναιότητα και αυτοθυσία.⁹

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Το σεμινάριο οργανώθηκε στο Σαντιάγκο από το Ίδρυμα Μιγκέλ Ενρίκεζ και το φόρουμ οργανώθηκε από τη Γκεβαριστική Αριστερά. Η δημόσια συζήτηση στο Πανεπιστήμιο της Κονσεψιόν, στη νότια Χιλή, οργανώθηκε από την εφημερίδα «Resumen», από τη φοιτητική συνομοσπονδία (FEC) και από το Ίδρυμα Αλληλεγγύης Μπαουτίστα Βαν Σόουεν [σο: πρόκειται για ένα εξίσου εμβληματικό ηγετικό στέλεχος του MIR που σκοτώθηκε στη μάχη κατά της δικτατορίας].
2. «Το UDI ζητά από το Γραφείο Έλεγχου να αναθεωρήσει την άδεια στο MIR να οργανώσει σεμινάριο στο Μουσείο Καλών Τεχνών», *El Mercurio*, 12 Αυγούστου, 2015.
3. Franck Gaudichaud, «Χιλή: 1970 -1973. Χίλιες Μέρες που Συγκλόνησαν τον Κόσμο, Rennes: Presses Universitaires de Rennes, 2013. Βλ. επίσης Peter Winn, «Η Χιλιανική Επανάσταση», Santiago: LOM Ediciones, 2013.
4. Franck Gaudichaud, «Λαϊκή Εξουσία και Βιομηχανικές Ζώνες (*Cordones Industriales*): Μαρτυρίες από το Χιλιάνικο Λαϊκό Κίνημα (1970 -1973)», Santiago: LOM Ediciones, 2013.
5. Julio Pinto, «Και η Ιστορία τους Δικαιώνει; Το MIR στη Δικτατορία, 1973-1981», στο «Η Επανάστασή τους Εναντίον της Δικής μας Επανάστασης: Αριστεροί και Δεξιοί στη Χιλή του Πινοσέτ (1973-1981)», των Veronica Valdivia o. de Z., Rolando Alvarez and Julio Pinto, Sandiago, LOM Ediciones, 2006.
6. www.mir-chile.cl.
7. Βλέπε την ταινία: «*Calle Santa Fe*», Chile -France, Les films d' Ici, Les Films de la Passerelle, INA, Parox et Love Stream productions, 2007. Διανεμήθηκε στη Χιλή από τη «Monde Diplomatique» και από την Publishing House «Aun creemos en los sueños».
8. Carmen Castillo, «Οι Παρελθούσες Προκλήσεις και το Παρόν», *Le Monde Diplomatique - Chile*, Οκτώβρης 2014 .
9. Βλέπε τη σύντομη ιστορία του MIR στο: Igor Coicovic Donoso, «Το Κίνημα της Επαναστατικής Αριστεράς», Κονσεψιόν, Ediciones Escarpate, 2012.

Συζητώντας για τη διαθεματικότητα

Της σύνταξης

Τα τελευταία χρόνια έχει δημοσιευτεί πληθώρα άρθρων και βιβλίων για τη διαθεματικότητα τόσο στην Ελλάδα όσο και διεθνώς. Η χρήση της έννοιας στην Ελλάδα είναι ιδιαίτερα διαδεδομένη στις προσεγγίσεις των Σπουδών Φύλου, καθώς και σε ένα πιο ακαδημαϊκό περιβάλλον. Είναι τόσο διαφορετικές και αντιφατικές όμως οι διάφορες χρήσεις της, που θα μπορούσαμε να κάνουμε λόγο για διαθεματικότητες. Το σημείο στο οποίο συγκλίνουν οι διαφορετικές αναγνώσεις της έννοιας είναι στην παραδοχή ότι οι καταπιέσεις που προκύπτουν από το φύλο, την καταγωγή, την τάξη κ.ο.κ αλληλεπιδρούν μεταξύ τους και βιώνονται με διαφορετικό τρόπο και σε διαφορετική ένταση από τις/τους καταπιεσμένες/ους.

Η συζήτηση αυτή διεξάγεται με μεγαλύτερη και αυξανόμενη ένταση στους κόλπους των κινημάτων από τη δεκαετία του 1980 και ύστερα, ιδιαίτερα στις ΗΠΑ, τη Βρετανία και την Ισπανία, που συγκεντρώνουν μεταναστευτικούς πληθυσμούς οι οποίοι καλούνται να «ενσωματωθούν» στις νέες χώρες διαμονής τους. Δεν είναι όμως καθόλου τυχαίο το γεγονός ότι η καρδιά αυτής της συζήτησης βρίσκεται στην Αμερική. Η πρώτη γυναίκα που έκανε χρήση του όρου είναι η μαύρη νομικός ακαδημαϊκός και φεμινίστρια Κίμπερλι μόλις το 1989, με αφορμή μια δικαστική συζήτηση που ανέδειξε το κενό στο νόμο για τις περιπτώσεις απολύσεων ή βιασμών μαύρων γυναικών. Την ίδια εποχή ανθίζουν οι μεταδομιστικές και μεταμοντέρνες θεωρίες που κάνουν κριτική στο μαρξισμό για

φθινόπωρο-χειμώνας 2018 | 117

ουσιοκρατία και αναπτύσσουν μια πολιτική των ταυτοτήτων, που είναι βασισμένη στη διαφορά και όχι στα σημεία όπου οι καταπιεσμένοι συναντώνται.

Η Σάρον Σμιθ, φεμινίστρια συγγραφέας και ηγετικό στέλεχος της αμερικάνικης οργάνωσης ISO, εν μέσω ισχυρών κινημάτων όπως είναι το Black Lives Matter και το φεμινιστικό κίνημα που εξεγείρεται ενάντια στον Τραμπ, γράφει το άρθρο που ακολουθεί στις επόμενες σελίδες, ενώ έχει ήδη από το 2014 προχωρήσει σε αναθεωρημένη έκδοση του βιβλίου της «Γυναίκες και Σοσιαλισμός: Τάξη, Φυλή, Κεφάλαιο», στο οποίο επανατοποθετεί τη σχέση μαρξισμού και φεμινισμού, καταγράφοντας συγκλίσεις και όχι αποκλίσεις. «Ανακαλύπτοντας» την εμπειρία μιας γυναικείας μαύρης συλλογικότητας, της Κόμπαχι Ρίβερ, επιχειρεί μια επανα-οικειοποίηση της έννοιας της διαθεματικότητας, μιλώντας για τις διαφορετικές προσεγγίσεις του όρου. Αυτή του μαρξισμού και αυτή του μεταδομισμού. Το παρόν κείμενο είναι ιδιαίτερα σημαντικό, γιατί τοποθετεί τη συζήτηση σε ένα ιστορικό πλαίσιο, γεωγραφικά προσδιορισμένο. Την ιστορία του μαύρου κινήματος στην Αμερική. Χωρίς τη γνώση αυτού του πλαισίου δεν μπορεί να γίνει κατανοητή η χειραφετητική προοπτική της έννοιας, με κίνδυνο να παραμείνει κενή.

Η Σάρον Σμιθ προχωρά σε μια θαρραλέα τοποθέτηση, χωρίς να διστάζει να επισημάνει την υποτίμηση της εμπειρίας των μαύρων γυναικών και των φεμινιστριών από τον αμερικάνικο μαρξισμό, τμήμα του οποίου είναι και η οργάνωσή της, η ISO. Η Σάρον Σμιθ, υιοθετώντας αυτή τη στάση, επισημαίνει ότι ο μαρξισμός αποτελεί μια ζωντανή θεωρία, η οποία εξελίσσεται συνεχώς και επανανοηματοδοτείται μέσα από την εμπειρία των καταπιεσμένων. Η συλλογικότητα Κόμπαχι Ρίβερ ήταν μια συλλογικότητα μαύρων σοσιαλιστριών, λεσβίων γυναικών και η Σάρον Σμιθ επιμένει πως οι μαρξιστές έχουν να μάθουν από την εμπειρία, αποδεχόμενοι νέους τρόπους να μιλούν, να αντιλαμβάνονται και να παλεύουν τις καταπιέσεις που δημιουργεί ο καπιταλισμός και οι ταξικοί αγώνες. Την ίδια συζήτηση προσεγγίζουν πιο δισταχτικά άλλες οργανώσεις της επαναστατικής Αριστεράς διεθνώς, υποστηρίζοντας ότι η μαρξιστική παράδοση έχει ήδη εξηγήσει τις διαφορετικές καταπιέσεις και πως ό,τι ήταν να ειπωθεί έχει ήδη ειπωθεί, μη αποδεχόμενες τον όρο διαθεματικότητα, τον οποίο αντιμετωπίζουν ως αποκλειστικά μεταμοντέρνα κατασκευή.

Δεν υπάρχει λόγος σε αυτό το μικρό προλογικό σημείωμα να επεκταθούμε σε αυτή τη συζήτηση. Θα επανέλθουμε άλλωστε και σε επόμενα τεύχη. Μπορούμε ωστόσο να υπογραμμίσουμε το ανοικτό πνεύμα με το οποίο προσεγγίζει η Σάρον Σμιθ την έννοια της διαθεματικότητας, τη διάθεσή της να υποδεχτεί τις μαύρες θεωρητικούς, εντάσσοντας τη σκέψη και τις επεξεργασίες τους στη μαρξιστική παράδοση και την πεποίθησή της ότι οι μαρξιστές δεν μαθαίνουν στα, αλλά κυρίως από τα κινήματα και τις εμπειρίες των κολασμένων της γης.

Μια μαρξιστική ανάλυση για τη διαθεματικότητα

Της Σάρον Σμιθ

Το άρθρο της Σάρον Σμιθ δημοσιεύτηκε την 1η Αυγούστου του 2017 στην εφημερίδα «Socialist Worker» (<https://socialistworker.org/2017/08/01/a-marxist-case-for-intersectionality>). Τη μετάφραση έκανε η Κατερίνα Καλλέργη και την επιμέλεια η Έλενα Λεχρή-Κοτρώνη.

Η Σάρον Σμιθ είναι φεμινίστρια συγγραφέας και ηγετικό στέλεχος της οργάνωσης ISO στις ΗΠΑ.

Πολλοί/ές ακτιβιστές/στριες, ακούγοντας να γίνεται λόγος στους κόλπους της Αριστεράς για τη λέξη «διαθεματικότητα», συναντάνε δυσκολίες στο να την ορίσουν –και η αιτία είναι απολύτως κατανοητή: όταν διαφορετικοί άνθρωποι με διαφορετικό ιδεολογικοπολιτικό υπόβαθρο προσεγγίζουν τη διαθεματικότητα, την ερμηνεύουν ο καθένας με ξεχωριστό τρόπο, επομένως είναι αναμενόμενο να δημιουργείται έντονη αντιπαράθεση ήδη από τον ορισμό της έννοιας. Γι' αυτό το λόγο –και επειδή πρόκειται για μία επτασύλλαβη λέξη [ΣτΜ: Στην αγγλική γλώσσα οι λέξεις με πάνω από 4 συλλαβές χρησιμοποιούνται συχνά για να περιγράψουν

φθινόπωρο-χειμώνας 2018 | 119

αφηρημένες έννοιες]– η διαθεματικότητα αρχικά φαντάζει ως μια αφηρημένη έννοια με ασαφή σύνδεση με την υλική πραγματικότητα. Θα ήταν λάθος όμως να απορρίψουμε τον όρο εξαρχής.

Υπάρχουν δύο διακριτές ερμηνείες για τη διαθεματικότητα: αυτή που αναπτύχθηκε από τις μαύρες φεμινίστριες και αυτή που αναπτύχθηκε από τη «μεταδομιστική» πτέρυγα του μεταμοντερνισμού. Σ' αυτό το άρθρο θα αποπειραθώ να αποσαφηνίσω τις διαφορές τους και να εξηγήσω γιατί η μαύρη φεμινιστική παράδοση ενισχύει την προσπάθεια οικοδόμησης ενός ενωτικού κινήματος που θα εναντιώνεται σε όλες τις μορφές καταπίεσης, προσπάθεια η οποία βρίσκεται στο κέντρο της πρακτικής και της θεωρίας των σοσιαλιστών, αλλά όχι των μεταδομιστών.

Μία έννοια, όχι μία θεωρία

Θα ήθελα να ξεκινήσω διασαφηνίζοντας κάποια πράγματα.

Πρώτον, η διαθεματικότητα είναι μία έννοια, όχι μία θεωρία. Είναι μια περιγραφή του πώς οι διαφορετικές μορφές καταπίεσης –ο ρατσισμός, ο σεξισμός, η καταπίεση των ΛΟΑΤΚΙ και όλες οι άλλες μορφές καταπίεσης– αλληλεπιδρούν μεταξύ τους και συντίθενται σε μια μοναδική εμπειρία. Ως εκ τούτου, οι μαύρες γυναίκες δεν είναι απλώς «διπλά καταπιεσμένες» –δηλαδή η καταπίεση που βιώνουν, δεν αφορά δύο ξεχωριστές εμπειρίες που απλά προστίθενται η μία στην άλλη. Δεν βιώνουν το ρατσισμό με τον ίδιο τρόπο που τον βιώνουν οι μαύροι άντρες και παράλληλα το σεξισμό με τον ίδιο τρόπο που τον βιώνουν οι λευκές γυναίκες. Αντίθετα, ο ρατσισμός επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο οι μαύρες γυναίκες καταπιέζονται τόσο ως γυναίκες, όσο και ως μαύροι άνθρωποι.

Η διαθεματικότητα είναι ένας άλλος τρόπος για να περιγραφεί η διασταύρωση των καταπίεσεων της φυλής, του φύλου και της τάξης και ακολουθεί τους όρους που χρησιμοποίησαν οι μαύρες φεμινίστριες. Έτσι λοιπόν, δίπλα στους όρους «ταυτόχρονες καταπίεσεις», «επικαλυπτόμενες καταπίεσεις», «συνδεδεμένες καταπίεσεις», βρίσκεται και ο όρος της διαθεματικότητας. Όπως υποστήριξε η μαύρη φεμινίστρια και ακαδημαϊκός Μπάρμπαρα Σμιθ το 1983 στο «Home Girls: A Black Feminist Anthology»:

«Η αντίληψη της ταυτόχρονης-πολλαπλής καταπίεσης εξακολουθεί μέχρι και σήμερα να αποτελεί την πεμπουσία της μαύρης φεμινιστικής κατανόησης της πολιτικής πραγματικότητας και, όπως πιστεύω, η προαναφερθείσα αντίληψη συνιστά μία από τις πιο σημαντικές συνεισφορές της μαύρης φεμινιστικής σκέψης γενικότερα.»

Εφόσον η διαθεματικότητα είναι μία έννοια (αποτελεί δηλαδή μία περιγραφή της εμπειρίας των πολλαπλών καταπίεσεων χωρίς να εξηγεί τις αιτίες τους) και όχι μια ολοκληρωμένη θεωρία (η οποία αποπειράται να εξηγήσει τις ρίζες των καταπίεσεων), μπορεί να ενταχθεί σε διάφορες θεωρίες για την προέλευση της καταπίεσης –τη μαρξιστική, τη μεταμοντέρνα, αλλά και τη σεπαρατιστική [ΣτΜ:

που επιδιώκει το «διαχωρισμό»] κλπ.

Καθώς λοιπόν ο μαρξισμός και ο μεταμοντερνισμός βρίσκονται συχνά σε σύγκρουση, η χρήση της έννοιας της διαθεματικότητας στα δύο αυτά θεωρητικά πλαίσια γίνεται με πολύ διαφορετικούς και αντικρουόμενους τρόπους.

Ο μαρξισμός εντοπίζει την αιτία όλων των μορφών καταπίεσης στην ύπαρξη ταξικών κοινωνιών, ενώ άλλες θεωρίες, που προέρχονται από το ρεύμα του μεταμοντερνισμού, απορρίπτουν αυτή τη θεώρηση ως «ουσιοκρατική» και «απλουστευτική». Αυτός είναι ο λόγος που αρκετοί μαρξιστές έχουν υπάρξει επιφυλακτικοί έως και εχθρικοί απέναντι στον όρο «διαθεματικότητα», χωρίς όμως να κάνουν τον απαραίτητο διαχωρισμό μεταξύ των δύο ανταγωνιστικών θεωρητικών θεμελίων του όρου: μεταξύ δηλαδή του μαύρου φεμινισμού και του μεταμοντερνισμού/μεταδομισμού.

Η παράδοση του μαύρου φεμινισμού

Είναι σημαντικό να κατανοήσουμε ότι η έννοια της διαθεματικότητας αναπτύχθηκε σε πρώτο στάδιο από τις μαύρες φεμινίστριες και όχι από το ρεύμα του μεταμοντερνισμού.

Το ρεύμα του μαύρου φεμινισμού έχει μακρά και πολυσύνθετη ιστορία, που βασίζεται στην αναγνώριση ότι το σύστημα της δουλοκτησίας και έκτοτε ο σύγχρονος ρατσισμός και ο φυλετικός διαχωρισμός έχουν κάνει τις μαύρες γυναίκες να υποφέρουν με τρόπους που οι λευκές γυναίκες δεν βίωσαν ποτέ.

Το 1851, η Σοτζέρνερ Τρουθ έκανε τη διάσημη πλέον ομιλία της με τίτλο «Δεν είμαι εγώ γυναίκα;» («Ain't I a woman?») στο Συνέδριο των Γυναικών στο Άκρον του Οχάιο. Η ομιλία αυτή στόχευε στο να τονίσει στις λευκές μεσοαστές σουφραζέτες ότι η καταπίεσή της ως μαύρη πρώην σκλάβα δεν είχε καμία σχέση με τις δικές τους εμπειρίες.

Σε αυτές, η Τρουθ αντιπαρέβαλε την προσωπική της καταπίεση. Ως μαύρη γυναίκα υπέφερε από σωματική κακοποίηση και μειωτικές συμπεριφορές, υποχρεωνόταν σε ατελείωτες ώρες καταναγκαστικής και απλήρωτης εργασίας και γεννούσε παιδιά μόνο για να τα δει να εξαναγκάζονται σε δουλεία.

Για πάνω από έναν αιώνα, προτού η μαύρη νομική ακαδημαϊκός και φεμινίστρια Κίμπερλι Γουίλιαμς Κρίσνοου επινοήσει τον όρο διαθεματικότητα το 1989, η ίδια έννοια περιγραφόταν με τους όρους «συνδεόμενες καταπίεσεις», «ταυτόχρονες καταπίεσεις» και με άλλους παρόμοιους όρους. Ο μαύρος φεμινισμός όμως έδωσε μεγάλη έμφαση στις ταξικές διαφορές που ενυπήρχαν ανάμεσα στις γυναίκες, καθώς η συντριπτική πλειοψηφία του μαύρου πληθυσμού των ΗΠΑ ήταν πάντοτε τμήμα της εργατικής τάξης και βίωνε δυσανάλογη με τους λευκούς φτώχεια, ως οικονομική συνέπεια του ρατσισμού.

Η Κρίσνοου το 1989, στο δοκίμιό της με τίτλο «Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics», στο οποίο εισήγαγε τον όρο

«διαθεματικότητα», αποτίνει φόρο τιμής στον λόγο της Σ. Τρουθ:

«Όταν η Τρουθ ξεκίνησε να μιλάει», γράφει η Κρισνόου, «πολλές λευκές γυναίκες την παρότρυναν να σιωπήσει, φοβούμενες ότι θα εκτρέψει την προσοχή από την πάλη των γυναικών για το δικαίωμα ψήφου [προς την κατεύθυνση της πάλης για την κατάργηση της δουλείας]». Η Κρισνόου συνεχίζει μεταφέροντας τον ίδιο προβληματισμό στο δικό της ιστορικο-πολιτικό παρόν λέγοντας:

«Όταν η φεμινιστική θεωρία και οι φεμινιστικές πολιτικές ισχυρίζονται ότι αντανakλούν τους προβληματισμούς και τους στόχους των γυναικών, χωρίς να περιλαμβάνουν ή να απευθύνονται στις μαύρες γυναίκες, οι μαύρες γυναίκες πρέπει να ρωτήσουν: “Δεν είμαστε κι εμείς γυναίκες;”».

Αριστερός μαύρος φεμινισμός

Είναι επίσης σημαντικό να αναγνωρίσουμε ότι ο μαύρος φεμινισμός εμπεριείχε πάντοτε μια αριστερή ανάλυση, συμπεριλαμβανομένης μιας συμπίεσης μεταξύ κάποιων μαύρων φεμινιστριών και του Κομμουνιστικού Κόμματος στα μέσα με τέλη του 20^{ου} αιώνα. Για παράδειγμα, τα ηγετικά στελέχη του Κομμουνιστικού Κόμματος, Κλαούντια Τζόουνς και Άντζελα Ντέιβις, ανέπτυξαν και οι δύο την ιδέα της μαύρης καταπίεσης ως μια συνδεδεμένη εμπειρία της φυλής, του φύλου και της τάξης. Το 1949, η Κλαούντια Τζόουνς έγραψε ένα πρωτοποριακό κείμενο με τίτλο «An End to the Neglect of the Problems of the Negro Woman!», στο οποίο υποστηρίζει ότι «Οι νέγρες γυναίκες –ως εργάτριες, ως νέγρες και ως γυναίκες– είναι το πιο καταπιεσμένο στρώμα όλου του πληθυσμού». Σε αυτό το κείμενο, η Τζόουνς τονίζει ότι η σεξουαλική καταπίεση είναι ένα φυλετικό ζήτημα για τις μαύρες γυναίκες:

«Τίποτα δεν περιγράφει τόσο έντονα την καταπιεστική κατάσταση της Νέγρικης θηλυκότητας όσο η υπόθεση της Ρόζα Λι Ινγκραμ, χήρα μητέρα 14 παιδιών –με τα 2 από αυτά να έχουν πεθάνει– η οποία αντιμετώπιζε ισόβια κάθειρξη στη φυλακή της Τζόρτζια για το “έγκλημα” της αυτοάμυνας ενάντια στις ανήθικες βλέψεις ενός υποστηρικτή της λευκής ανωτερότητας... Εκθέτει το υποκριτικό άλλοθι αυτών που λίντσαραν τον Νέγρικο αντρικό πληθυσμό, οι οποίοι ιστορικά πάντα κρύβονταν κάτω από τις φούστες των λευκών γυναικών, όταν προσπαθούν να καλύψουν τα βρομερά εγκλήματά τους επικαλούμενοι τον “ιπποτισμό” της “προστασίας των λευκών γυναικών”».

Αυτή η προσέγγιση –ότι η σεξουαλική κακοποίηση δεν είναι απλά ένα γυναικείο ζήτημα, αλλά και ένα φυλετικό ζήτημα στην κοινωνία των ΗΠΑ– συνεχίστηκε και επεκτάθηκε αργότερα και από την Άντζελα Ντέιβις, της οποίας η μακροχρόνια αφοσίωση στην πάλη ενάντια σε όλες της μορφές εκμετάλλευσης και καταπίεσης, συμπεριλαμβανομένου και του ρατσιστικού συστήματος

μη-δικαιοσύνης [ΣτΜ: Injustice system, λογοπαίγνιο με τον όρο «Σύστημα Δικαιοσύνης» και τη λέξη «Αδικία»] είναι ευρέως γνωστή.

Το 1981, η Άντζελα Ντέιβις στο βιβλίο της «Γυναίκες: Φυλή και Τάξη» έγραψε ότι ο βιασμός «στις ΗΠΑ έχει κι ένα ταξικό ρατσιστικό συστατικό, που υπάρχει από την περίοδο της δουλείας σαν βασικό όπλο στη διατήρηση του συστήματος της λευκής υπεροχής». Περιγράφει τον βιασμό ως «ένα όπλο κυριαρχίας, ένα όπλο καταστολής του οποίου απώτερος στόχος ήταν να εξαφανίσει τη θέληση των σκλάβων γυναικών να αντισταθούν και παράλληλα να κλονίσει το ηθικό των αντρών τους». Οι συστηματοποιημένοι βιασμοί μαύρων γυναικών συνεχίστηκαν και μετά από την κατάργηση της δουλείας. Σύμφωνα με την Ντέιβις:

«Οι ομαδικοί βιασμοί που διαπράττονταν από την Κου Κλουξ Κλαν και άλλες τρομοκρατικές οργανώσεις στη μετα-εμφυλιακή περίοδο έγιναν ένα πρόδηλο πολιτικό όπλο για να οδηγηθεί σε ματαίωση το κίνημα των Μαύρων για την ισότητα».

Η καρικατούρα του μαύρου άντρα ως σεξουαλικού θηρευτή με ατελείωτη επιθυμία να βιάσει τις ενάρτετες, λευκές, Νότιες «πεντάμορφες» [ΣτΜ: Belle, η όμορφη στη γαλλικά και το όνομα της Πεντάμορφης στο γνωστό παραμύθι με το τέρας. Την εποχή μετά τον Εμφύλιο, στον αμερικάνικο Νότο περιέγραφε τις νεαρές, ανύπαντρες λευκές γυναίκες της ανώτερης τάξης, σε μια εποχή που οι μαύροι άντρες θεωρούνταν τα «τέρατα»] είχε ως «αχώριστη συνοδεία», όπως γράφει η Ντέιβις: «την εικόνα των μαύρων γυναικών ως μόνιμα πρόθυμων σεξουαλικά... καθώς αντιμετωπίζονταν ως “χαλαρών ηθών” και πουτάνες, οι κραυγές τους ότι βιάστηκαν αντιμετωπίζονταν ως αναξιόπιστες».

Ακόμα και στη δεκαετία του '70, πολλές λευκές φεμινίστριες –με πιο γνωστή τη Σούζαν Μπραουνμίλερ και το βιβλίο της «Against our Will: Men, Women and Rape»– περιέγραφαν τον βιασμό ως μια πάλη αποκλειστικά ανάμεσα σε άνδρες και γυναίκες. Αυτό το πολιτικό πλαίσιο οδήγησε την Μπραουνμίλερ να καταλήξει ανοιχτά σε ρατσιστικά συμπεράσματα, σχετικά με το λιντσάρισμα το 1955 του Έμιλετ Τιλ –ενός 14χρονου που κατά την επίσκεψή του στην οικογένειά του στον Μισισίπι, όπου ίσχυαν οι νόμοι Τζιμ Κρόου [ΣτΜ: η ρατσιστική νομοθεσία του αμερικανικού Νότου], απήχθηκε, βασανίστηκε και εκτελέστηκε για το «έγκλημα» ενός φημολογούμενου σφυρίγματος σε μια λευκή παντρεμένη γυναίκα. Παρά το λιντσάρισμα και τη δολοφονία του Τιλ, η Μπραουνμίλερ εντόπισε τόσο στον Τιλ, όσο και στους φονιάδες του, μια κοινή πρόθεση εξουσίας και κυριαρχίας απέναντι σε μία «λευκή γυναίκα» –χρησιμοποιώντας τα στερεότυπα που η Ντέιβις περιγράφει ως «αναβίωση του παλιού ρατσιστικού μύθου του μαύρου βιαστή».

Υπάρχουν πολλοί άλλοι τρόποι με τους οποίους η εμπειρία της γυναικείας καταπίεσης διαφέρει ανάλογα με τη φυλή και την τάξη των γυναικών. Το κυρίαρχο (mainstream) φεμινιστικό κίνημα του '60 και του '70 διεκδικούσε την κατοχύρωση των εκτρώσεων στη βάση του δικαιώματος των γυναικών να τερματίζουν μια ανεπιθύμητη εγκυμοσύνη. Αυτό, φυσικά, είναι ένα ζωτικό δικαίωμα για όλες

τις γυναίκες –χωρίς το οποίο δεν μπορούν να ελπίζουν στην πραγματική και ουσιαστική θεμελίωση της ισότητας ανάμεσα σε άνδρες και γυναίκες. Την ίδια στιγμή όμως, το κυρίαρχο κίνημα επικεντρωνόταν αποκλειστικά στο ζήτημα των εκτρώσεων, όταν η ιστορία των αναπαραγωγικών δικαιωμάτων καθιστούσε το ζήτημα πολύ πιο περίπλοκο για τις μαύρες γυναίκες και για άλλες έγχρωμες γυναίκες [ΣτΜ: «Women of colour», όρος που περιγράφει της «μπ-λευκές», δηλ. μιγάδες, λατίνες και ιθαγενείς], οι οποίες ιστορικά έχουν υπάρξει στόχος ρατσιστικών στερωτικών κακοποιήσεων.

Η συλλογικότητα Κόμπαχι Ρίβερ

Το βασικό συμπέρασμα που προκύπτει από αυτά τα παραδείγματα είναι ότι δεν μπορεί να υπάρξει αποκλειστικά «γυναικείο ζήτημα» με απλές απαντήσεις, όταν προκύπτει σε ένα καπιταλιστικό σύστημα το οποίο ιδρύθηκε πάνω στη δουλεία των Αφρικανών και στο οποίο ο ρατσισμός παραμένει ενσωματωμένος στα θεμέλιά του και σε όλους τους θεσμούς του. Επομένως σχεδόν σε κάθε «γυναικείο ζήτημα» εμπεριέχονται και φυλετικά ζητήματα.

Τις δεκαετίες του '60 και του '70 αναδύθηκε ένα ισχυρό κίνημα ανάμεσα στις αριστερές μαύρες φεμινίστριες, το οποίο απεικονίζεται καλύτερα από τη συλλογικότητα Κόμπαχι Ρίβερ, μια ομάδα μαύρων λεσβιών φεμινιστριών στη Βοστώνη. Οι γυναίκες αυτές συστήνονταν ως «μαρξίστριες», όπως προκύπτει και από το βασικό κείμενό τους το 1977:

«Είμαστε σοσιαλίστριες επειδή πιστεύουμε ότι η εργασία πρέπει να οργανώνεται για το συλλογικό συμφέρον αυτών που εργάζονται και παράγουν τα προϊόντα και όχι για τα κέρδη των αφεντικών. Οι υλικοί πόροι πρέπει να μοιράζονται ανάμεσα σε αυτές/ούς που τους δημιουργούν. Δεν έχουμε πειστεί, παρ' όλα αυτά, ότι μια σοσιαλιστική επανάσταση που δεν θα είναι επίσης αντιρατσιστική και φεμινιστική θα εγγυηθεί την απελευθέρωσή μας. Παρότι βρισκόμαστε σε ουσιαστική συμφωνία με τη μαρξιστική θεωρία, όπως εφαρμόζεται στις συγκεκριμένες οικονομικές σχέσεις που αναλύονται μέσω αυτής, θεωρούμε παράλληλα ότι αυτή η ανάλυση πρέπει να επεκταθεί περαιτέρω, ώστε να κατανοήσουμε τη συγκεκριμένη οικονομική κατάσταση των μαύρων γυναικών».

Αυτός είναι ένας πολύ λογικός τρόπος σκέψης, που φαίνεται σαν κοινή λογική στους περισσότερους ανθρώπους της Αριστεράς του σήμερα. Η συλλογικότητα Κόμπαχι Ρίβερ δεν υποστήριζε τον σεπαρατισμό, όπως έχουν λανθασμένα συμπεράνει μερικοί μαρξιστές/στριες. Η Μπάρμπαρα Σμιθ, ένα από τα ιδρυτικά μέλη της συλλογικότητας, σε μια συνέντευξή της το 1984 στο βιβλίο «This Bridge Called my Back», υποστήριξε μια στρατηγική «οικοδόμησης συμμαχιών», αποδομώντας το «φυλετικό σεπαρατισμό». Υποστήριξε ότι «κάθε είδος σεπαρατισμού οδηγεί σε αδιέξοδο... Δεν υπάρχει κανένας τρόπος μια καταπιεσμένη ομάδα να

ρίξει το σύστημα από μόνη της. Το σημαντικότερο είναι να δημιουργούμε συμμαχίες αρχών γύρω από συγκεκριμένα ζητήματα».

Η παράδοση του μαύρου φεμινισμού υπήρξε πάντα συνδεδεμένη με τη συλλογική πάλη ενάντια στην καταπίεση –ενάντια στη δουλεία, ενάντια στον φυλετικό διαχωρισμό, ενάντια στον ρατσισμό, την αστυνομική βαρβαρότητα, τη φτώχεια, τις βίαιες στερήσεις, τους συστηματικούς βιασμούς μαύρων γυναικών και το συστηματικό λιντσάρισμα των μαύρων αντρών. Πιθανώς, το πιο σημαντικό μάθημα που μπορούμε να πάρουμε από τη Συλλογικότητα Κόμπαχι Ρίβερ είναι πως, όταν θα χτίζουμε το επόμενο μαζικό κίνημα για την απελευθέρωση των γυναικών –ευελπιστώ πως κάτι τέτοιο θα έρθει σύντομα– οφείλουμε να στηριχθούμε στις ανάγκες αυτών που καταπιέζονται περισσότερο, αποφεύγοντας να μιλήσουμε για πολλοστή φορά μονάχα για τις ανάγκες των λιγότερο καταπιεσμένων –μία τέτοια ιδέα είναι που αποτελεί και την «καρδιά» της ουσίας της αλληλεγγύης.

Όμως, η διαθεματικότητα είναι μια έννοια για την κατανόηση της καταπίεσης και όχι της εκμετάλλευσης. Πολλές μαύρες φεμινίστριες αναγνωρίζουν τις συστηματικές ρίζες του ρατσισμού και του σεξισμού, αλλά εστιάζουν πολύ λιγότερο από τις/τους Μαρξιστές/στριες στη σύνδεση μεταξύ του συστήματος εκμετάλλευσης και της καταπίεσης. Ο μαρξισμός είναι απαραίτητος. Αρχικά γιατί παρέχει διάφορα εργαλεία για την κατανόηση της σχέσης μεταξύ καταπίεσης και εκμετάλλευσης και επιπλέον γιατί εντοπίζει το υποκείμενο που μπορεί να δημιουργήσει τις υλικές και κοινωνικές συνθήκες που θα κάνουν εφικτό το τέλος τόσο της καταπίεσης όσο και της εκμετάλλευσης: την εργατική τάξη. Οι εργάτ(ρι)ες έχουν τη δύναμη όχι μόνο να παραλύσουν το σύστημα, αλλά και να το αντικαταστήσουν με μία σοσιαλιστική κοινωνία, βασισμένη στη συλλογική κτήση των μέσων παραγωγής. Αν και πολλές άλλες κοινωνικές ομάδες βιώνουν επίσης καταπίεση, η εργατική τάξη είναι η μόνη που κατέχει αυτή τη συλλογική δύναμη. Οπότε, η έννοια της διαθεματικότητας χρειάζεται τη μαρξιστική θεωρία για να πραγματοποιήσει αυτό το ενωτικό κίνημα που θα έχει τη δυνατότητα να βάλει τέλος σε όλες τις μορφές καταπίεσης. Παράλληλα, ο μαρξισμός μόνο όφελος θα έχει από την προσπάθεια να εντάξει τον αριστερό μαύρο φεμινισμό στην πολιτική θεωρία και πράξη του.

Η μεταμοντέρνα απόρριψη της «ολότητας»

Αυτό που προσπάθησα να αναδείξω μέχρι τώρα είναι το πώς η έννοια της διαθεματικότητας ή των αλληλοσυνδεδεμένων καταπίεσεων είχε τις ρίζες της στις αναλύσεις του μαύρου φεμινιστικού κινήματος για μια μεγάλη χρονική περίοδο και επίσης το κατά πόσο η έννοια αυτή είναι συμβατή με τον μαρξισμό. Στο σημείο αυτό θα ήθελα να στρέψω την προσοχή μου στον μεταμοντερνισμό και στην αντίθεση ανάμεσα στη μεταμοντέρνα αντίληψη της διαθεματικότητας και την παλαιότερη μαύρη φεμινιστική έννοια του όρου.

Για να είμαι ξεκάθαρη: δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ο μεταμοντερνισμός έχει

ενισχύσει τον αγώνα ενάντια σε όλες τις μορφές καταπίεσης, συμπεριλαμβανομένων της καταπίεσης που βιώνουν τα τρανς άτομα, τα άτομα με αναπηρία, τα άτομα που έρχονται αντιμέτωπα με ηλικιακές διακρίσεις και πολλών άλλων μορφών καταπίεσης που απορρίπτονταν άκριτα πριν αρχίσουν να ανθίζουν οι μεταμοντέρνες θεωρίες του '80 και '90.

Ο βρετανός θεωρητικός της λογοτεχνίας Τέρι Ίγκλετον υποστήριξε πως το «μοναδικό, αλλά διαρκές κατόρθωμα» του μεταμοντερνισμού είναι «το γεγονός ότι βοήθησε να τεθούν ερωτήματα για τη σεξουαλικότητα, το φύλο και την εθνότητα τόσο ξεκάθαρα στην πολιτική ατζέντα, ώστε είναι αδύνατον πλέον να φανταστούμε τον παραγκωνισμό των παραπάνω χωρίς σκληρή μάχη».

Την ίδια στιγμή βέβαια, ο μεταμοντερνισμός υψώνει ένα τείχος απόρριψης της πολιτικής γενίκευσης και των κατηγοριών κοινωνικών δομών και υλικών πραγματικοτήτων, οι οποίες αναφέρονται ως «αλήθειες», «ολότητες», «καθολικότητες» –και αυτό στο όνομα της εφαρμογής της «αντι-ουσιοκρατίας». (Φυσικά μια τέτοια πλήρης άρνηση της πολιτικής γενίκευσης είναι από μόνη της μια πολιτική γενίκευση –κάτι το οποίο αποτελεί εγγενή αντίθεση της μεταμοντέρνας σκέψης!). Οι μεταμοντερνιστ(ρι)ες εστιάζουν υπερβολικά στον περιορισμένο, μερικό και υποκειμενικό χαρακτήρα της ατομικής εμπειρίας των ανθρώπων, απορρίπτοντας τη στρατηγική ενός συλλογικού αγώνα ενάντια στους θεσμούς της καταπίεσης και της εκμετάλλευσης, προκειμένου να εστιάσουν στις ατομικές και πολιτισμικές σχέσεις ως τα επίκεντρα του αγώνα.

Δεν είναι σύμπτωση ότι ο μεταμοντερνισμός άνθισε και ριζώθηκε στις συνειδήσεις των μελών της ακαδημαϊκής κοινότητας την περίοδο μετά την υποχώρηση των ταξικών και κοινωνικών κινημάτων των δεκαετιών του '60 και του '70 –την περίοδο ανόδου της νεοφιλελεύθερης επίθεσης από την άρχουσα τάξη. Κάποιοι/ες από τους ακαδημαϊκούς που συμμετείχαν στην ανάπτυξη του μεταμοντερνισμού, ήταν βετεράνοι ριζοσπάστ(ρι)ες του '60, που έχασαν την πίστη τους στην πιθανότητα της επανάστασης. Τους ακολούθησε μια γενιά από νέους/ες ριζοσπάστ(ρι)ες που ήταν πολύ νεαροί/ες σε ηλικία για να έχουν ζήσει τη μεγάλη αναταραχή της δεκαετίας του '60 και ήταν επηρεασμένοι από τον πεσιμισμό της περιόδου. Σε αυτό το πλαίσιο, ο μαρξισμός δυσφημούνταν ευρέως ως «απλουστευτικός» και «ουσιοκρατικός» από ακαδημαϊκούς που αποκαλούσαν τους εαυτούς τους μεταμοντερνιστές, μεταδομιστές και μετά-μαρξιστές.

Μέσα στα θεωρητικά όρια του μεταμοντερνισμού, ο μετά-μαρξισμός παρέιχε ένα νέο θεωρητικό πλαίσιο, το οποίο άρχισε να ανατέλλει τη δεκαετία του 1980. Δύο μετά-μαρξιστές θεωρητικοί, ο Ερνέστο Λακλάου και η Σαντάλ Μουφ, δημοσίευσαν το βιβλίο «Ηγεμονία και Σοσιαλιστική Στρατηγική: Προς Ριζοσπαστικές Δημοκρατικές Πολιτικές» το 1985. Ο Λακλάου και η Μουφ εξήγησαν τις θεωρίες τους ως την άρνηση της σοσιαλιστικής «ολότητας»:

«Δεν υπάρχει, για παράδειγμα, υποχρεωτική σύνδεση μεταξύ του αντισεξισμού και του αντικαπιταλισμού και η ενότητα αυτών των δύο

μπορεί να είναι μονάχα αποτέλεσμα της άρθρωσης ενός ηγεμονικού λόγου. Επακόλουθα, η μόνη δυνατότητα να αρθρωθεί ένας τέτοιος λόγος βρίσκεται στη βάση ξεχωριστών αγώνων... Αυτό απαιτεί την αυτονόμηση των σφαιρών του αγώνα».

Η ανωτέρω τοποθέτηση επιχειρηματολογεί υπέρ του διαχωρισμού των αγώνων. Αυτοί οι «διάχυτοι» αγώνες όπως περιγράφονται, θα πρέπει λοιπόν να διεξαχθούν αποκλειστικά στο πεδίο που ο Μαρξ περιγράφει ως εποικοδόμημα, χωρίς να συνδέονται καθόλου με την οικονομική βάση της κοινωνίας.

Επιπλέον, η αντίληψη του Λακλάου και της Μουφ για την «αυτονόμηση των σφαιρών του αγώνα» δεν επικεντρώνεται μονάχα στο γεγονός ότι ο κάθε αγώνας δύναται να αντισταθεί μόνο σε μία συγκεκριμένη μορφή υποταγής μέσα σε έναν συγκεκριμένο κοινωνικό τομέα, αλλά και στο ότι ο εκάστοτε αγώνας δεν χρειάζεται καν την εμπλοκή πάνω από ενός ατόμου πέραν του εαυτού σου. Αυτό το έθεσαν με ακρίβεια οι Λακλάου και Μουφ υποστηρίζοντας:

«Πολλές από αυτές τις μορφές αντίστασης εκδηλώνονται όχι με τη μορφή συλλογικών αγώνων, αλλά μέσα από έναν όλο και περισσότερο εξοπλισμένο ατομισμό».

Αυτό το απόσπασμα δείχνει ξεκάθαρα τη μετατόπιση του βάρους από την αλληλεγγύη μεταξύ των κινημάτων στον ατομικό διαπροσωπικό αγώνα. Με αυτόν τον τρόπο οι διαπροσωπικές σχέσεις γίνονται τα κεντρικά πεδία πάλης, με βάση τις υποκειμενικές αντιλήψεις του καθενός για το ποιο άτομο βρίσκεται σε θέση «εξουσίας» και ποιο σε θέση «υποταγής» σε κάθε ξεχωριστή κατάσταση.

Το 1985 ο θεωρητικός του κουήρ [ΣτΜ: Queer, η μεταμοντέρνα θεωρεία καταστράτηγησης των ταυτοτήτων –γυναίκα, γκέι κλπ] Τζέφρι Εσκοφιέ συνόψισε λέγοντας: «Οι πολιτικές ταυτοτήτων πρέπει να είναι επίσης και πολιτικές διαφορών... Οι πολιτικές διαφορών επιβεβαιώνουν τον περιορισμό και τη μερικότητα της κάθε ύπαρξης». Οι μεταδομιστές οικειοποιήθηκαν όρους όπως «πολιτικές ταυτοτήτων» και «διαφορετικότητα», που προέρχονται από το μαύρο φεμινιστικό κίνημα της εποχής του '70. Όταν η συλλογικότητα του Κόμπαχι Ρίβερ αναφερόταν στην ανάγκη θεμελίωσης της πολιτικής των ταυτοτήτων, ουσιαστικά περιέγραφε τη συλλογική ταυτότητα των μαύρων γυναικών. Όταν επίσης εστίαζε στη σημασία της αναγνώρισης των «διαφορών» μεταξύ των γυναικών, αναφερόταν στην ανάγκη να πάψουν οι μαύρες γυναίκες να είναι συλλογικά αόρατες μέσα στον κατεξοχόν λευκό, μεσοαστικό φεμινισμό της εποχής.

Υπάρχει όμως τεράστια διαφορά ανάμεσα στη συλλογική ταυτότητα –το να προσδιορίζεται δηλαδή ως μέρος μια κοινωνικής ομάδας– και στην ατομική ταυτότητα. Η μεταδομιστική αντίληψη της «ταυτότητας» είναι βασισμένη στα άτομα, ενώ «διαφορές» μπορεί να επισημαίνονται σε κάθε χαρακτηριστικό που ξεχωρίζει ένα άτομο από τα άλλα, είτε είναι σχετικό με την καταπίεση, είτε βρίσκεται απλώς εκτός της κυρίαρχης «κανονικότητας».

Αξίζει να αναφέρουμε ότι η μαύρη φεμινίστρια Κίμπερλι Γουίλιαμς Κρίσνοου,

τη δεκαετία του '90, έθεσε υπό αμφισβήτηση «μια εκδοχή της αντι-ουσιοκρατίας που ενσαρκώνει αυτό που μπορεί κανείς να ονομάσει ως θεωρία των εκκυδαϊσμένων κοινωνικών κατασκευών, το νόημα της οποίας είναι ότι, αφού όλες οι κατηγορίες είναι κοινωνικά κατασκευασμένες, δεν υπάρχει αυτό που λέμε “μαύρες” ή “γυναίκες” και ως εκ τούτου δεν βγάζει κανένα νόημα να συνεχίσουμε να οργανωνόμαστε με βάση αυτές τις κατηγορίες». Αντιθέτως, υποστήριξε:

«Μια πρώτη απάντηση σε αυτά τα ερωτήματα απαιτεί αρχικά να αναγνωρίσουμε ότι οι οργανωμένες ομάδες ταυτοτήτων, στις οποίες βρίσκουμε τους εαυτούς μας, είναι στην πραγματικότητα συμμαχίες, ή τουλάχιστον δυνητικές συμμαχίες που πρόκειται να σχηματιστούν». Και κατέληξε επισημαίνοντας: «σε αυτό το σημείο της ιστορίας μπορούμε να υποστηρίξουμε βάσιμα ότι η πιο ζωτική στρατηγική αντίστασης για τις αδύναμες ομάδες είναι να καταλάβουμε και να υπερασπιστούμε μια πολιτική κοινωνικών θέσεων, αντί να την εγκαταλείψουμε και να την καταστρέψουμε».

«Ατομική» εναντίον «Συλλογικής» Ταυτότητας

Αυτός είναι ο λόγος που η έννοια της διαθεματικότητας, η οποία αναπτύχθηκε πρώτα μέσα στη μαύρη φεμινιστική αντίληψη, αποτέλεσε πολύ αργότερα σημείο αναφοράς του μεταμοντερνισμού. Παρ' ότι ο μαύρος φεμινισμός και κάποια ρεύματα της μεταμοντέρνας θεωρίας μοιράζονται κάποιες κοινές υποθέσεις και κοινή γλώσσα, αυτά υπερκαλύπτονται από θεμελιώδεις διαφορές που τις καθιστούν δύο τελείως διαφορετικές προσεγγίσεις για την αντιμετώπιση της καταπίεσης. Ως εκ τούτου η έννοια της διαθεματικότητας έχει δύο διαφορετικές πολιτικές βάσεις: εκείνη που δημιουργήθηκε κυρίως από τον μαύρο φεμινισμό και εκείνη που υιοθετήθηκε από τον μεταμοντερνισμό.

Η πιο πρόσφατη εξέλιξη της μεταδομιστικής προσέγγισης στις πολιτικές ταυτοτήτων και στη διαθεματικότητα, η οποία έχει επηρεάσει έντονα τη σημερινή γενιά ακτιβιστών, δίνει τεράστια έμφαση στην αλλαγή της ατομικής συμπεριφοράς ως τον πιο αποτελεσματικό τρόπο να αντιμετωπίσουμε την καταπίεση. Κάτι τέτοιο οδήγησε στην εμφάνιση μιας αντίληψης, που καλεί το κάθε άτομο να «καταγγέλλει» τις διαπροσωπικές πράξεις τις οποίες αντιλαμβάνεται ως καταπιεστικές και αντιμετωπίζει αυτή την πρακτική ως μια κρίσιμη πολιτική πράξη. Με άλλα λόγια, μια διαθεματικότητα με μεταμοντέρνους όρους, ακόμα και ανάμεσα σε όσους δεν έχουν ιδέα τι είναι ο μεταμοντερνισμός.

Όπως υποστήριξε και ο μαρξιστής ακαδημαϊκός Κέβιν Άντερσον:

«Στο τέλος του 20^{ού} αιώνα η θεωρητική ρητορική της διαθεματικότητας έγινε σχεδόν ηγεμονική σε πολλούς τομείς της ριζοσπαστικής διανοητικής ζωής. Σε αυτή τη συζήτηση, η οποία αφορά κοινωνικά ζητήματα και κινήματα σχετικά με τη φυλή, το φύλο, την τάξη, τη σεξουαλικότητα και

άλλες μορφές καταπίεσης, υποστηριζόταν συχνά ότι πρέπει να αποφύγουμε κάθε είδους ταξική απλούστευση ή ουσιοκρατία, στις οποίες το φύλο και η φυλή υπάγονται στην κατηγορία της τάξης. Αυτό που υποστηριζόταν κυρίως ήταν ότι τα κινήματα σχετικά με τη φυλή, το φύλο, τη σεξουαλικότητα ή την τάξη μπορούν το πολύ να διασταυρώνονται μεταξύ τους, αλλά δεν μπορούν εύκολα να συνενωθούν σε ένα ενιαίο κίνημα ενάντια στη δομή της εξουσίας και το καπιταλιστικό σύστημα, το οποίο σύμφωνα με τους μαρξιστές βρίσκεται από πίσω της. Ως εκ τούτου, η πραγματική διαθεματικότητα των κοινωνικών κινήματων – ως αντίθεση στο σεπαρατισμό τους– γινόταν συνήθως αντιληπτή ως κάτι περιορισμένο, τόσο ως πραγματικότητα, όσο και ως δυνατότητα. Σε περίπτωση που ισχυριζόταν κανείς το αντίθετο, διέτρεχε τον κίνδυνο να πέσει στην άβυσσο της απλούστευσης και της ουσιοκρατίας».

Αν και συμφωνώ με τον Άντερσον σε αυτό το σημείο του, θεωρώ ότι είναι ξεκάθαρο ότι κάνει κριτική στη μεταμοντέρνα προσέγγιση της διαθεματικότητας και όχι σε αυτήν του μαύρου φεμινισμού. Θεωρώ ότι είναι λάθος για τους μαρξιστές να αγνοήσουν την αξία της μαύρης φεμινιστικής παράδοσης, συμπεριλαμβανομένης της έννοιας της διαθεματικότητας, τόσο για τη συμβολή της στην αντιμετώπιση της καταπίεσης των έγχρωμων [ΣτΜ: women of color, όπως παραπάνω] γυναικών και των γυναικών της εργατικής τάξης, όσο και για τους τρόπους με τους οποίους μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξη της μαρξιστικής θεωρίας και πράξης.

Οι μαρξιστές εκτιμούν τη συνεισφορά της αριστερής πτέρυγας του μαύρου εθνικισμού, όπως ο Μάλκομ Χ και ο Φραντς Φανόν, μαζί με τον σοσιαλισμό του Κόμματος των Μαύρων Πανθήρων και έχουν προσπαθήσει να εντάξουν πλευρές της θεωρητικής και πρακτικής συμβολής τους στη δικιά μας πολιτική παράδοση. Τα παραπάνω παραδείγματα παρέχουν απτές αποδείξεις για τον λόγο που πρέπει, ομοίως, να ενσωματώσουμε τα μαθήματα που έχει να διδάξει ο μαύρος φεμινισμός στο μαρξισμό.

Ο φυλετικός διαχωρισμός στις ΗΠΑ διαδραμάτισε πολύ σημαντικό ρόλο στο να εμποδίσει την ανάπτυξη ενός ενοποιημένου γυναικείου κινήματος, καθώς αυτό απέτυχε να αναγνωρίσει τις άπειρες επιπτώσεις και εκφάνσεις που έχει ο ιστορικός φυλετικός διαχωρισμός. Κανένα κίνημα δεν μπορεί να ισχυρίζεται ότι μιλάει εξ ονόματος όλων των γυναικών, αν δεν εκφράζει και τις γυναίκες που αντιμετωπίζουν επίσης τις συνέπειες του ρατσισμού. Του ρατσισμού που τοποθετεί τη συντριπτική πλειοψηφία των έγχρωμων γυναικών στις γραμμές της εργατικής τάξης και των φτωχών. Η φυλή και η τάξη πρέπει να βρίσκονται στο επίκεντρο της πάλης για τη γυναικεία απελευθέρωση –όχι μόνο στη θεωρία, αλλά και στην πράξη– ώστε να έχει σημασία και νόημα για εκείνες, για γυναίκες που είναι οι πλέον καταπιεσμένες από το σύστημα.

80 χρόνια από την ίδρυση της 4ης Διεθνούς

Της σύνταξης

Το κείμενο του Ντανιέλ Μπενσαϊντ που δημοσιεύουμε, με αφορμή τα 80 χρόνια από την ίδρυση της 4ης Διεθνούς, γράφτηκε ως πρόλογος στο βιβλίο του Λίβιο Μαϊτάν «Για μια ιστορία της 4ης Διεθνούς: Η μαρτυρία ενός κομμουνιστή ενάντια στο ρεύμα», που δημοσιεύτηκε στα ιταλικά το 2006.

Πιστεύουμε ότι ο Μπενσαϊντ ήταν ο πιο κατάλληλος για να δώσει με μια «ματιά», σε ένα μικρό κείμενο, το στίγμα για την αντιμετώπιση της ιστορίας της 4ης Διεθνούς. Επιμένοντας ανυποχώρητα στα μεγάλα και στα βασικά, αναγνωρίζοντας τις συμβολές και τις σημασίες τους, αναδεικνύοντας όμως, με σεβασμό και ευαισθησία, και τα σημεία αυτοκριτικής.

Ο Λίβιο Μαϊτάν πέθανε το Σεπτέμβριο του 2004. Μαζί με τον Ερνέστ Μαντέλ και τον Πιερ Φρανκ, μετά τη ρήξη με τον Πάμπλο (Μιχάλη Ράπτη), υπήρξε κεντρικό στέλεχος της μεταπολεμικής ηγεσίας της 4ης Διεθνούς, που συγκεντρώθηκε στο καθήκον να συνδέσει την τροτσικιστική «κληρονομιά» με το ριζοσπαστισμό των νέων αγωνιστών-στριών που δημιούργησε ο Μάης του '68.

Στην Ιταλία ο Μαϊτάν υπήρξε στέλεχος της Lega Comunista Revolutionaria. Το 1989 προσχώρησαν στη Democrazia Proletaria, μέσω της οποίας συμμετείχαν το 1991 στο ιδρυτικό συνέδριο του Κόμματος Κομμουνιστικής Επανάδρυσης (PRC). Ο Μαϊτάν υπήρξε στέλεχος της ηγεσίας της PRC ως το 2002.

φθινόπωρο-χειμώνας 2018 | 131

Μια ιστορία χωρίς ρυτίδες

Του Ντανιέλ Μπενσαϊντ

Ο πρόλογος στο βιβλίο του Λίβιο Μαϊτάν «Για μια ιστορία της 4ης Διεθνούς: Η μαρτυρία ενός κομμουνιστή ενάντια στο ρεύμα», που δημοσιεύτηκε στα ιταλικά το 2006

Η συμβολή του Λίβιο Μαϊτάν στην καταγραφή της ιστορίας της Τετάρτης Διεθνούς αποτελεί μια ζωντανή μαρτυρία, αλλά και τη διάσωση μιας κληρονομιάς.

Στην πραγματικότητα ήταν από τους τελευταίους που είχαν τη δυνατότητα να διεκπεραιώσουν αυτό το καθήκον. Ένας από τους «τελευταίους των Μοϊκανών» μιας γενιάς αντρών και γυναικών που, στο τέλος του Πολέμου και ενάντια στο ρεύμα ευφορίας που δημιουργούσε ο θρύλος του Στάλινγκραντ, ξεσκέπαζαν «τα εγκλήματα του Στάλιν», χωρίς να περιμένουν τις αποκαλύψεις του Χρουστσόφ, τα γκούλαγκ του Σολτζενίτσιν ή τη μακάβρια στατιστική καταγραφή της «Μαύρης Βίβλου του Κομμουνισμού». Ελάχιστοι είχαν τολμήσει να «πάνε ενάντια στη ροή της ιστορίας». Για να αντέξει κανείς στον

Ο Ντανιέλ Μπενσαϊντ ήταν ηγετικό, ιστορικό στέλεχος της LCR (κι έπειτα του NPA) στη Γαλλία και της Τετάρτης Διεθνούς.

φθινόπωρο-χειμώνας 2018 | 133

παραλογισμό της εποχής, απαιτούνταν ένα είδος ηρωισμού της λογικής και μια αδάμαστη θέληση για να κατανοηθεί το ακατανόητο, να αποκρυπτογραφηθούν τα ιερογλυφικά της ιστορίας, να ξετυλιχτεί το κουβάρι των αιτιών και των αποτελεσμάτων.

Το βιβλίο του Λίβιο αποτελεί μια ζωντανή μαρτυρία αυτών των προσπαθειών που γίνονταν αδιάκοπα σε μια διαδρομή μεγαλύτερη των 50 χρόνων. Δικαιώνει, αποφεύγοντας άσκοπους συναισθηματισμούς, αυτή τη χούφτα αλύγιστων αντρών και γυναικών που αρνήθηκαν να διαλέξουν «στρατόπεδο», όπως επέτασε η απλουστευτική «διπολική» ρητορική του «όποιος δεν είναι μαζί μας, είναι εναντίον μας». Εκείνους κι εκείνες που μάχονταν παράλληλα σε δύο μέτωπα, ενάντια στον κύριο εχθρό (την ιμπεριαλιστική δικτατορία του κεφαλαίου), αλλά και ενάντια σε έναν εχθρό που μπορούσε να θεωρηθεί δευτερεύων, αλλά όχι λιγότερο απειλητικός (τον γραφειοκρατικό δεσποτισμό).

Ας σκεφτούμε τη χλεύη και την ειρωνεία που δέχτηκαν αυτοί οι αγωνιστές, που συχνά εκτίθονταν στη διπλή καταπίεση, αφενός από τον αναγνωρισμένο εχθρό και αφετέρου –ακόμα πιο απαράδεκτο ηθικά– από εκείνους που κανονικά θα έπρεπε να είναι σύντροφοι στον αγώνα. Χρειάστηκε να επιστρατεύσουν όλο τους το φρόνημα και την αίσθηση δικαιοσύνης για να διασώσουν από τα μεγάλα ιστορικά ψέματα τα θύματα των διώξεων και των εκκαθαρίσεων του Στάλιν: Αντρές Νιν, Τα-Του-Τάου, Κριστιάν Ρακόφσκι, ο ίδιος ο Τρότσκι, και πολλοί άλλοι μαζί με αυτούς (των οποίων τα ονόματα δεν γνωρίζουμε), που όλοι τους εξοντώθηκαν με αυτόν τον τρόπο.

Στα μεσάνυχτα του αιώνα, μια «νέα πολιτική ηθική» είχε εμφανιστεί στην πόρτα εκείνης της εποχής, που με διάφορους τρόπους θύμιζε την εποχή της Αναγέννησης, ή και «την ξεπερνούσε στην έκταση και το βάθος της σκληρότητας και της αγριότητας: [...] Καμιά άλλη εποχή στο παρελθόν δεν υπήρξε τόσο σκληρή, τόσο αδιάτακτη, τόσο κυνική όσο η εποχή μας». Γράφοντας αυτές τις γραμμές στην εισαγωγή του ανολοκλήρωτου έργου του, «Στάλιν», ο Τρότσκι δεν μπορούσε να ξέρει ακόμα για τη γενοκτονία στους θαλάμους αερίων και την πυρηνική εξολόθρευση της Χιροσίμα. Αλλά είχε ήδη εμπειρίες από το «μεγάλο εργοστάσιο παραγωγής ψεμάτων», στο οποίο είχε μετατραπεί το γραφειοκρατικό καθεστώς του Κρεμλίνου.

Στις σταλινικές Δίκες, «μόνο οι τροτσικιστές δεν ομολογούσαν», σύμφωνα με το φόρο τιμής που τους απέδωσε ο επικεφαλής της Κόκκινης Ορχήστρας, Λέοπολντ Τρέπερ, στα απομνημονεύματά του. Δεν ήταν θέμα, ή τουλάχιστον δεν ήταν κυρίως θέμα, ψυχολογίας ή πνευματικής δύναμης. Ήταν η κατανόηση για το διακύβευμα, που τους επέτρεψε να διατηρήσουν τη λογική τους και να αποφύγουν την παράνοια της εποχής του σκοταδιού. Πώς μπορούσε κανείς να μην υποκύψει στην απογοήτευση, την αποθάρρυνση της ματαίωσης, τη μνησικακία ή την παραίτηση στην αδιαφορία;

Ο Νταβίντ Ρουσέ, επιζήσας των ναζιστικών στρατοπέδων συγκέντρωσης και διαυγής αναλυτής τους, έγραφε ότι η απογοήτευση δεν έχει κανένα νόημα:

«Αντίθετα, σημασία έχει να καταλάβουμε». Οι απογοητευμένοι, οι μνησίκαιοι, οι αποθαρρυνμένοι από τη διάψευση των ελπίδων, δεν εξηγούν τίποτα, γιατί υιοθετούν το αντίθετο από αυτό που υποστήριζαν προηγουμένως. Πόσοι παλιοί μετανοημένοι σταλινικοί, παλιοί απογοητευμένοι μαοϊκοί, μεταλλαγμένοι σε ζηλωτές [του αντιπάλου] και πιστοί που έχασαν την πίστη τους επιβεβαίωσαν αυτή τη διάγνωση!

Είναι ακριβώς αυτές οι συνθηκολογήσεις και οι εντυπωσιακές μεταστροφές προς την αντίπαλη πλευρά στις οποίες έχει σημασία να αντισταθεί κανείς:

«Η απογοήτευση είναι μια πολυτέλεια που δεν μπορούμε να έχουμε. Το δίλημμα είναι απλό, αλλά επιτακτικό. Είτε υποτασσόμαστε στη μοίρα ή προσπαθούμε να κατανοήσουμε και να αναλάβουμε δράση. Η δράση δεν είναι πάντα εφικτή. Αλλά μπορούμε πάντα να φτάσουμε στην κατανόηση. Αν η ιστορία δεν ακολούθησε το δρόμο που περιμέναμε, δεν φταίει μια κυνική μοίρα που μας εξαπάτησε.»

Γράφοντας αυτές τις γραμμές, ο Νταβίντ Ρουσέ παρέμενε πιστός, παρά τα λάθη του, στο πνεύμα του τροτσκισμού της νεότητάς του.

Το σκόλιό του θα μπορούσε να είναι η επιτύμβια στήλη του Λίβιο Μαϊτάν. Πάνω απ' όλα, να καταλάβουμε! Να καταλάβουμε γιατί ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος δεν τέλειωσε με την ανατροπή της σοβιετικής γραφειοκρατίας και ένα νέο επαναστατικό κύμα. Να καταλάβουμε τον νέο δυναμισμό ενός καπιταλισμού που μέχρι χθες θεωρούσαμε ότι ζούσε την επιθανάτια αγωνία του. Να καταλάβουμε τις αντιφάσεις των κοινωνιών που αναδύθηκαν από αυτούς τους σπασμούς και τις χωρίς ιστορικό προηγούμενο μορφές που πήραν, είτε επρόκειτο για τη γιουγκοσλαβική επανάσταση και την κινεζική επανάσταση, είτε για τη χάρση του «Σιδηρού Παραπετάσματος» στην ανατολική Ευρώπη. Να καταλάβουμε τις πρώτες αντι-γραφειοκρατικές εξεγέρσεις στο Ανατολικό Βερολίνο το 1953 και στη Βουδαπέστη το 1956. Να αποκρυπτογραφήσουμε τα αινίγματα της Πολιτιστικής Επανάστασης στην Κίνα. Αρκεί να πρόκειται για «κατανόηση προκειμένου να δράσουμε», έστω και περιορισμένα, έστω και με ελάχιστα μέσα, για να διατηρήσουμε τον εύθραυστο δεσμό μεταξύ θεωρίας και πράξης, που είχε πιεστεί σε σημείο που απειλούνταν να σπάσει.

Οι «ορθόδοξοι» υιοθετούν έναν τόνο ειρωνείας γι' αυτούς τους τροτσκιστές, που ειδικεύονται στο να κάνουν την τρίχα τριχιά και να διασπώνται διαρκώς. Ναι, όταν το πεδίο των ζωντανών εμπειριών περιορίζεται, όταν η επαφή με τις μάζες αποδυναμώνεται, υπάρχει μια τάση να μεγεθύνονται υπερβολικά οι θεωρητικές διαφωνίες, να βγαίνουν βιαστικά συμπεράσματα, να δραματοποιούνται διαφορές που είναι σε τελική ανάλυση γελοίες ή προσωρινές. Είναι το τμήμα της τραγικής δυσαναλογίας ανάμεσα στο λυρισμό των ιδεών και τα «πεζά» όρια της πραγματικότητας. Αυτή η δυναμική μπορεί να γίνει πολύ πιο καταστροφική, αν πείσουμε τον εαυτό μας ότι «η κρίση της ανθρωπότητας συνίσταται στην έλλειψη επαναστατικής ηγεσίας» και φιλοδοξήσουμε να την επιλύσουμε: μια αποστολή

λύτρωσης θα μας επιβάλλεται από το συντριπτικό βάρος του αισθήματος ευθύνης, θα μας οδηγήει στο να προσφέρουμε τον εαυτό μας στην Ιστορία, και μπορεί να καταλήξει σε παθολογική μεγαλομανία.

Ο Λίβιο είχε πολύ ισχυρή αίσθηση του χιούμορ και του αυτοσαρκασμού για να υποκύψει σε αυτή την παγίδα. Μια ματιά στα αποσπάσματα όπου καταγράφει τα συνέδρια της Τετάρτης Διεθνούς, τα γεμάτα διαφωνίες κι επανασυμφιλιώσεις, μια ματιά στα κιτρινωμένα ντοκουμέντα, κάνει σαφές ότι οι πολεμικές γίνονταν όλο και πιο θεατρικές όσο πιο άδειες ήταν οι αίθουσες (δηλ. στη βάση της αδιαφορίας εκ μέρους των μαζών), όμως αφορούσαν φλέγοντα ζητήματα της εποχής: το νόημα του σταλινισμού και τον διεθνή ρόλο της Σοβιετικής Ένωσης, τις δυναμικές των αγώνων για εθνική απελευθέρωση και τις επαναστάσεις στις αποικίες, τη θέση της Κίνας στον κόσμο, την ανάλυση για την αλγερινή και την κουβανική επανάσταση, τους μετασχηματισμούς των κοινωνικών τάξεων στην εποχή του ύστερου καπιταλισμού κ.ο.κ.

Ανακαλώντας αυτά τα 50 χρόνια αγώνα, συνήθως ενάντια στο ρεύμα, ο Μαϊτάν δεν ισχυρίζεται ότι γράφει την ιστορία της Τετάρτης Διεθνούς. Αυτό θα είναι δουλειά των ιστορικών, με τις πολύτιμες συμβολές που μπορούν να προσφέρουν, αλλά και με την υιοθέτηση μιας σαφούς αντικειμενικότητας. Συνεπώς, τα σχόλια του για τις αντιπαραθέσεις γύρω από το ζήτημα της ένοπλης πάλης στη Λατινική Αμερική μπορεί σε κάποιους από εμάς να φανούν ατελή ή περιορισμένα. Μπορούμε να συζητήσουμε και να διαφωνήσουμε γι' αυτά, αλλά δεν έχουμε λόγο να δυσανασχετούμε, καθώς πρόκειται για «μεροληπτικό» πολιτικά βιβλίο, όχι έξω από τη μάχη, αλλά μέσα στην καρδιά της.

Το χειρόγραφο διακόπηκε βίαια το 1995, με την αναφορά για το 13ο Συνέδριο της Τετάρτης Διεθνούς και τις σημειώσεις που αφορούσαν τον θάνατο του Ερνέστ Μαντέλ την ίδια χρονιά. Αυτή η διακοπή και ο θάνατος του Μαντέλ αποκτούν μια συμβολική αξία. Με το τελευταίο κεφάλαιο για «τη νέα παγκόσμια τάξη πραγμάτων», φτάνουν στο τέλος τους μια εποχή και μια γενιά. Ο Λίβιο Μαϊτάν ήταν, μαζί με τον Μαντέλ και τον μέντορά τους Πιερ Φρανκ, ένας από τους «βαρκαρπιδες» που μετέφερε αυτή την κληρονομιά σ' εμάς.

Αλλά όπως είχε πει ο Ζακ Ντεριντά με μετάνοια και σαφήνεια, «οι κληρονομίες δεν είναι ένα περιουσιακό στοιχείο, ένα είδος πλούτου που το δέχεσαι και το αποθηκεύεις στην τράπεζα», είναι μια «ενεργή επαν-επιβεβαίωση» –δεν είναι ιδιοκτησία, αλλά έργο σε εξέλιξη το οποίο ανανεώνεται αδιάκοπα.

Καταλήγοντας, θα ήθελα να προσθέσω μερικά προσωπικά λόγια αποχαιρετισμού και να εκφράσω την αγάπη μου για τον Λίβιο. Τον γνώρισα το 1967, όταν η εμπειρία της ιταλικής Αριστεράς ήταν ένα πρότυπο για όλους μας (ένα αμφιλεγόμενο πρότυπο, κοιτώντας τώρα προς τα πίσω). Τον θυμάμαι στις καθημερινές συναντήσεις στα γραφεία της Διεθνούς και στο κτίριο του Inprecor όλη τη δεκαετία του '80, ενοχλημένο από τις άσκοπες ψιλοκουβεντούλες και την καθυστέρηση των συνεδριάσεων, ή όταν ξυπνούσε από τη σύντομη, απαραβίαστη γι' αυτόν, σιέστα, με υψωμένα τα φρύδια, σε «θέση μάχης» και το πιο ζωηρό βλέμμα

που έχει υπάρξει. Ωστόσο δεν υπάρχει αμφιβολία ότι εκείνη την εποχή υπέφερε από ένα αίσθημα εξορίας και μοναξιάς. Ακόμα κι αν, στα 60 του, συνέχιζε τις κυριακάτικες αποδράσεις για να παίξει ποδόσφαιρο με τους συντρόφους από την Rouge, που όλοι τους ήταν πολύ νεότεροι από αυτόν. Τον θυμάμαι ξανά το 2002, κατά το Δεύτερο Παγκόσμιο Κοινωνικό Φόρουμ στο Πόρτο Αλέγκρε, όταν οι Βραζιλιάνοι σύντροφοι του απέδωσαν έναν συγκινητικό φόρο τιμής και το πρόσωπό του «άστραψε» με σκανταλιάρικο και καλοδιάθετο ύφος. Έμοιαζε λες και, παρά τα πολυάριθμα τραύματα και πληγές που μάζεψε σε μια μακρά ζωή στον αγώνα, πιο συνηθισμένη στις νύχτες της ήττας απ' ό,τι στα πρωινά της νίκης, παρά την εκνευριστική εμπειρία της συμμετοχής σε άγνωστα και δύσκολα καθήκοντα, χωρίς την παρηγοριά μιας σπουδαίας φήμης, αυτός ο νεαρός, εριστικός γέροντας δεν απέκτησε ποτέ του ρυτίδες.

Βικτόρ Σερζ
**Μαρτυρίες από
τη γερμανική Επανάσταση**
Red Marks, 2018 • 352 σελ. • €17,50

Του Φοίβου Αρβανίτη

Ο φασισμός τελευταία εφεδρεία της καπιταλιστικής τάξης πραγμάτων

«Περνάω δίπλα από μια θλιβερή ουρά έξω από ένα κατάστημα σε φτωχή γειτονιά. Τριάντα γυναίκες. Ξεφτισμένα σάλια, με τρύπες και μπαλώματα. Ρυτιδωμένα χέρια, γερασμένα. Πρόσωπα τσακισμένα από την κούραση και την κακουχία. Οι θυμωμένες φωνές τους είναι ένα χαμηλό, αδιάκοπο μουρμουρητό. Ο μαγαζάτορας πήγε τις τιμές του τρεις φορές πάνω μέσα σ' ένα πρωί. "Σπάστου τα μούτρα", φωνές από παντού. "Σπάστου τα μούτρα"...

Αλλά υπάρχουν δυο πράσινοι αστυνομικοί με γυαλισμένα μυτερά κράνη, λουράκια και περιστροφή στις ζώνες τους, τρία μέτρα από το ταμείο του λωποδύτη.

Λίγο παρακάτω, άλλη μάζωση, μπροστά σε μια αφίσα. Διαβάζουν και συζητάνε. Οι δημοτικές αρχές αυξάνουν την τιμή του γκαζιού αναδρομικά από το προηγούμενο δεκαπενθήμερο και την υπολογίζουν σε χρυσό με την τρέχουσα τιμή του δολαρίου (150 εκατομμύρια σήμερα).

Ένας ηλικιωμένος κύριος, που μοιάζει με συνταξιούχο υπάλληλο γραφείου, βγάζει τα ματογυάλια του και λέει επιγραμματικά: "Καθάρματα".

[...]

«Ο φον Κένε κατηγορούνταν ότι σκότωσε ένα νεαρό

φθινόπωρο-χειμώνας 2018 | 139

Βιβλιοκριτική

εργάτη, τον Λάασε, ο οποίος μάζεψε ξύλα στα κτήμα του. Ο φον Κένε και οι γιοι του, που είχαν πάρει ανατροφή βάρβαρων γιούνκερ, είχαν διωχθεί αρκετές φορές για επιθέσεις και ξυλοδαρμούς φτωχών ανθρώπων, που δεν έδειχναν σεβασμό στην περιουσία τους. Ένας από τους φον Κένε είχε συναντήσει κάποτε έναν χωρικό που μάζεψε μανιτάρια στο κτήμα του και τον λιάνισε κατάχαμα στο ξύλο. Σε βάρος του γέρον φον Κένε υπήρχαν ισχυρότατες ενδείξεις που στοιχειοθετούσαν την κατηγορία του φόνου. Όσο δε για την έπαρση και την απανθρωπιά του Πρώσου γιούνκερ, την επέδειξε περήφανα στο δικαστήριο με δηλώσεις του εξής τύπου:

“Είμαστε πάντα οπλισμένοι και κανείς δεν έχει δικαίωμα να μας κατηγορήσει γιατί προστατεύουμε την περιουσία μας. Δεν πυροβολώ αξιοπρεπείς ανθρώπους, αλλά δε φοβάμαι να πυροβολήσω τους λωποδύτες”. Παραδέχτηκε πως, όταν του είπαν ότι βρέθηκε το πτώμα ενός πλανόβιου στα κτήματά του, εκείνος απάντησε: “Ας μείνει εκεί να τον φάνε τα γουρούνια”.

Το δικαστήριο του Πότσταμ τα έκρινε αυτά απολύτως θεμιτά και τον απάλλαξε».

[...]

«Σ’ ένα δρόμο κοντά στην Αλεξάντερπλατς, ο όχλος έπιασε ένα νεαρό Εβραίο στη μέση του δρόμου, τον έγδυσε και τον ξυλοκόπησε. Κατάφερε να ξεφύγει γυμνός από το πλήθος, που κάγχαζε και γιουχαρίζε, και να σώσει τη ζωή του χάρη στο κουράγιο ενός κρεοπώλη, που τον έκρυψε στο μαγαζί του και στάθηκε στην πόρτα απειλώντας τους πάντες μ’ ένα μπαλάκι. Σ’ έναν άλλο πλαϊνό δρόμο, όπως στο Ζίτομιρ επί τσάρου Νικόλαου ΙΙ, πέταξαν από το παράθυρο τα πιατικά και τα κλινοσκεπάσματα κάποιων εβραϊκών σπιτιών. Αυτό έγινε ακριβώς απέναντι από το Polizeipräsidium κι ένα στρατώνα της πράσινης αστυνομίας».

**Βικτόρ Σερζ: «Μαρτυρίες από τη Γερμανική Επανάσταση»,
Correspondance Internationale, 10 Νοεμβρίου 1923.**

Θα μπορούσε κανείς να σταθεί μόνο σ’ αυτά τα τρία σύντομα αποσπάσματα από τη συλλογή των άρθρων του Βικτόρ Σερζ, που έχει συγκεντρώσει ο Ίαν Μπίρτσαλ –μελετητής και μεταφραστής του Σερζ στα αγγλικά– στο βιβλίο «Witness to the German Revolution». Θα αρκούσαν για να νιώσουμε και την ατμόσφαιρα της Γερμανίας δέκα ολόκληρα χρόνια πριν από την επικράτηση του ναζισμού και την κοφτερή ματιά και αιχμηρή πένα που έκανε διάσημο το συγγραφέα, αλλά κυρίως την τρομακτική επικαιρότητα που αποκτούν ξανά αυτές οι εικόνες στην Ευρώπη σχεδόν έναν αιώνα αργότερα. Αυτές λοιπόν οι εικόνες των «χιλίων λέξεων» δεν

μπορούν παρά να είναι αναπόσπαστο μέρος κάθε προσπάθειας να προσεγγίσουμε τη Γερμανική Επανάσταση με πληρότητα και πολιτική στόχευση.

Υπάρχει η αναγκαία απόσταση, η στάθμιση, η νηφαλιότητα, η εκ των υστέρων εποπτεία και «σοφία» του ιστορικού. Αυτό είναι ένα πράγμα. Αναντικατάστατο! Απ' την άλλη μεριά υπάρχει η αμεσότητα, η ζωντάνια και η πειστικότητα του στρατευμένου δημοσιογράφου, η σύλληψη της ουσίας των γεγονότων από τη ματιά του παθιασμένου και μεροληπτικού αυτόπτη μάρτυρα της ιστορίας. Αυτό είναι ένα άλλο πράγμα. Εξίσου αναντικατάστατο! Και εδώ είναι που συναντάμε ξανά τον πανταχού παρόντα Βικτόρ Σερζ. Με το nom de guerre P. Αλμπέρ αυτή τη φορά, μέσα στις τρικυμίες της Γερμανικής Επανάστασης και στους αιματηρούς και ατελέσφορους αγώνες της γερμανικής εργατικής τάξης.

Είμαστε στο 1923. Η γερμανική εργατική τάξη δίνει μεγάλες μάχες αναδίπλωσης και παλεύει να ανασυνταχτεί πολιτικά με βάση την τεράστια πείρα που απόκτησε τα προηγούμενα εννιά χρόνια. Παλεύει μέσα σ' ένα εσωτερικό και διεθνές περιβάλλον εξαιρετικά δυσμενές, παρά την ύπαρξη και τη συμπαράσταση της Σοβιετικής Ρωσίας. Στην ουσία καλείται να αποκρούσει την επιβολή εργασιακού μεσαίωνα και πείνας, την οποία απαιτεί το γερμανικό κεφάλαιο για να ανακτήσει τον πρωταγωνιστικό ρόλο του στη διεθνή οικονομία, μετά την ήττα του στον πόλεμο και τη Συνθήκη των Βερσαλλιών. Το γερμανικό προλεταριάτο καλείται να αναχαιτίσει τον ανερχόμενο φασισμό ή άλλης μορφής δεξιά δικτατορία ως κατεξοχόν πολιτικά εργαλεία του γερμανικού κεφαλαίου. Καλείται να αποφασίσει αν πράγματι η μόνη «διαφυγή» του είναι η επανάσταση και κατά πόσο υπάρχουν ακόμα δυνατότητες για κάτι τέτοιο.

Αυτά τα ζητήματα απαρτίζουν τον πυρήνα της θεματολογίας των άρθρων του Σερζ. Αλλά πώς βρίσκεται ο νεαρός ακόμα Σερζ –32 ετών– στη Γερμανία του 1923, με την ιδιότητα του δημοσιογράφου; Ποιοι δρόμοι οδήγησαν αυτόν τον κοσμοπολίτη επαναστάτη από τη σοβιετική Πετρούπολη στο Βερολίνο της Βαϊμάρης; Μας το εξηγεί ο Ίαν Μπίρτσάλ στην εισαγωγή του βιβλίου:

«Το 1922 είχε ήδη αρχίσει να τον κυριεύει απογοήτευση για την τροπή που έπαιρναν τα πράγματα στη Ρωσία. Πίστευε ότι μόνο με την εξάπλωσή της θα μπορούσε να επιζήσει η επανάσταση: “Η απαντοχή και η σωτηρία πρέπει να έρθουν από τη Δύση. Από δω και στο εξής ήταν αναγκαίο να δουλέψουμε για να χτίσουμε ένα κίνημα της δυτικής εργατικής τάξης ικανό να στηρίξει τους Ρώσους και κάποια στιγμή να αναλάβει το ρόλο τους” [γράφει στο έργο του «Αναμνήσεις Ενός Επαναστάτη»]. Με τη βοήθεια του Ζινόβιεφ βρήκε δουλειά στο Βερολίνο, στο πρακτορείο ειδήσεων Ινπρεκόρ (Correspondance Internationale) της Κομμιντέρν• το πρακτορείο έστελνε ανταποκρίσεις στον κομμουνιστικό τύπο σε όλο τον κόσμο. Πέρασε το μεγαλύτερο μέρος του 1922 και 1923 στο Βερολίνο, κατόπιν εργάστηκε στη Βιέννη και αλλού, για να επιστρέψει στη Ρωσία το 1926».

Ασφαλώς δεν κάνει μια συμβατική δουλειά ρεπορτάζ. Είναι συνάμα αναλυτής, προπαγανδιστής, λιβελογράφος, ακόμα και κριτικός τέχνης και λογοτεχνίας κάποιες φορές. Η απασχόλησή του είναι να διαβάσει το σύνολο του γερμανικού Τύπου, να μιλάει με τους ανθρώπους του Γερμανικού Κομμουνιστικού Κόμματος (KPD), να συναναστρέφεται κόσμο μέσα στο ρυθμό της καθημερινότητας, να τριγυρίζει στους δρόμους του Βερολίνου και να πιάνει κουβέντα, να συλλέγει κοντολογίς το υλικό του και να συλλαμβάνει την «αιχμή της στιγμής». Και κάθε βδομάδα γράφει και δίνει τις ανταποκρίσεις του στην *Correspondance Internationale*.

Πασχίζει να μη χάσει καμία πτυχή των πραγμάτων. Από τα στεγνά, τρομακτικά στατιστικά κατεβανά του υπερπληθωρισμού της Γερμανίας του 1923 μέχρι τις γελοιογραφίες των χιουμοριστικών εντύπων, όλα αξιοποιούνται και προσθέτουν αδρές πινελιές στους εβδομαδιαίους πίνακες που συνθέτει. Γράφει σε κάποιο σημείο:

«με καθήλωσαν πέντε τραγικές γελοιογραφίες:Μια ουρά φτωχών ανθρώπων σε ένα σκοτεινό δρόμο έξω από ένα μαγαζί. Κάποιος λέει: “Ευτυχώς λίγη τύχη! Θα μπορούμε πιο σύντομα: δύο άτομα μπροστά μόλις λιποθύμησαν”. Έχω δει τόσες πολλές απ’ αυτές τις θλιβερές ουρές στα προάστια του Βερολίνου, που δε βρίσκω καμία υπερβολή σ’ αυτό το αιχμηρό αστείο...».

Η αγγλική έκδοση του βιβλίου, από την οποία έγινε και η μετάφρασή του στα ελληνικά, χρονολογείται από το 1999. Εκείνη την εποχή, μόλις πριν από είκοσι χρόνια, ο Ίαν Μπίρτσάλ, στο εισαγωγικό του σημείωμα, θεωρούσε ότι δεν ήταν καθόλου προφανής η επικαιρότητα του κόσμου τον οποίο περιγράφει ο Σερζ.

Έτσι ένιωσε υποχρεωμένος να δώσει εξηγήσεις για την επικαιρότητα του βιβλίου, επικαλούμενος καταστάσεις «ξένες» για τους αναγνώστες του καπιταλιστικού κέντρου. Έγραφε ο Μπίρτσάλ:

«Από κάποιες πλευρές το σύμπαν της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης μπορεί να φαίνεται πολύ μακρινό στο σημερινό αναγνώστη. Ωστόσο υπάρχουν πολλά στοιχεία της αφήγησης του Σερζ που μας θυμίζουν ότι και σήμερα έχουμε να κάνουμε με το ίδιο χρεοκοπημένο κοινωνικό σύστημα. Η πείνα που μαστίζει τεράστια τμήματα του Τρίτου Κόσμου, η αποσύνθεση της Ρωσίας της δεκαετίας του '90, ο οικονομικός πόλεμος που προηγήθηκε του πραξικοπήματος του Πινοσέτ».

Ποιος φανταζόταν ότι είκοσι χρόνια μετά, το «σύμπαν της Βαϊμάρης» θα επέστρεφε μεταμορφωμένο να στοιχειώσει ξανά την Ευρώπη; Διότι ναι μεν η AfD δεν είναι αντίγραφο του εθνικοσοσιαλιστικού κόμματος, ούτε ο Σαλβίνι πολιτικός σωσίας του Μουσολίνι, αλλά από κάτω, το κοινωνικο-ιδεολογικό ρεύμα που τους αναδεικνύει, διαβάζεται και κατανοείται με τα ίδια κατά βάση αναλυτικά εργαλεία που υπάρχουν στις περιγραφές, στα σχόλια και στις ερμηνείες του Βικτόρ Σερζ από τη Γερμανία του 1923. Σε μια εποχή που, ας μην ξεχνάμε, η φύση του

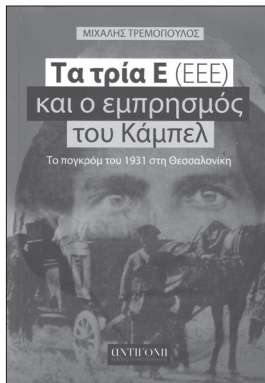

φασισμού δεν ήταν ακόμα προφανής όχι μόνο για τις πλατιές μάζες των εργαζόμενων, αλλά ούτε για το σύνολο των αριστερών. Ήδη από τότε, ο Σερζ έχει δει πολύ καθαρά το μέλλον:

«Το φασιστικό κίνημα γεννιέται από την άθλια κατάσταση των μεσαίων τάξεων, που έχουν φτωχοποιηθεί από τις συγκρούσεις της ιμπεριαλιστικής εποχής και έχουν απελπιστεί από τη δημοκρατία, τον πασιφισμό, το ρεφορμισμό και το σοσιαλισμό της μαρμελάδας, με τον οποίο ταΐστηκαν την εποχή που η ευημερία φαινόταν να είναι το ανέκκλητο πεπρωμένο τους. Το φασιστικό κίνημα στρέφεται ενάντια στα εκατομμύρια των προλετάρων, που είναι αποφασισμένοι να διακινδυνεύσουν τα πάντα γιατί έχουν χάσει σχεδόν τα πάντα. Οι φασίστες εκθρεύονται το σοσιαλισμό που τους γέλασε και γι' αυτό το λόγο είναι πρόθυμοι να πιστέψουν στο αντίθετο απ' αυτό που πίστευαν χτες. Στη Γερμανία ο φασισμός αποτελεί την τελευταία εφεδρεία της καπιταλιστικής τάξης πραγμάτων. Και δεδομένου ότι στηρίζεται σε κοινωνικά στρώματα πάνω από δέκα εκατομμυρίων ανθρώπων, όταν έρθει η ώρα, θα υποστηριχτεί από το μεγάλο χρηματιστικό κεφάλαιο και τη βαριά βιομηχανία, θα στελεχωθεί από την αστυνομία και τη Ράισχβερ και θα καθοδηγηθεί από τους καλύτερους επιτελικούς αξιωματικούς του Κάιζερ. Θα αποτελέσει ένα τρομακτικό όπλο στα χέρια της αντίδρασης».

Μιχάλης Τρεμόπουλος
**Τα τρία Ε (ΕΕΕ) και ο
εμπρησμός του Κάμπελ**

Το πογκρόμ του 1931 στη Θεσσαλονίκη

Αντιγόνη, 2018 • 440 σελ. • €20,00

Του Παναγιώτη Λίληη

Το βιβλίο «Τα τρία Ε (ΕΕΕ) και ο εμπρησμός του Κάμπελ – Το πογκρόμ του 1931 στη Θεσσαλονίκη» εκδόθηκε από το κέντρο πληροφόρησης «Αντιγόνη», τον Ιούνιο του 2018. Συγγραφέας του είναι ο Μ.Τρεμόπουλος, οικολόγος ακτιβιστής με μακρά διαδρομή στο αντιρατσιστικό και αντιφασιστικό κίνημα της Θεσσαλονίκης.

Το βιβλίο υπάγεται στην κατηγορία της ιστορικής μονογραφίας και διαπραγματεύεται μια από τις μελανότερες σελίδες της πόλης, το πογκρόμ κατά της εβραϊκής κοινότητας το 1931 και την καταστροφή της συνοικίας Κάμπελ. Ο συγγραφέας έχει κεντρική θέση ότι ο εμπρησμός έγινε σε στενή συνεργασία του επίσημου κράτους με τη φασιστική οργάνωση τα τρία ΕΕΕ. Σχεδιάστηκε εν ψυχρώ από τους «επάνω» και εκτελέστηκε «από τα κάτω» από τους φασίστες. Ο Μιχάλης Τρεμόπουλος υποστηρίζει τη θέση του με πλούσιο αρχειακό υλικό από εφημερίδες και δημόσια έγγραφα. Η δομή του βιβλίου (χωρισμένο σε αρκετά κεφάλαια και έχοντας αυτόνομα κατά κεφάλαιο τις παραπομπές για τις πηγές και το φωτογραφικό υλικό) και ο τρόπος γραφής το κάνουν ευανάγνωστο.

Η Ελλάδα στο Μεσοπόλεμο

Η Ελλάδα, την περίοδο του μεσοπολέμου (1923-1940), και ιδιαίτερα η Θεσσαλονίκη συγκλονίζονταν από κοινωνικές και εθνικές αντιθέσεις, συγκρούσεις και βία κάτω από τη στέγη της λεγόμενης Β΄ Ελληνικής Δημοκρατίας (1923-1935). Αυτή η δημοκρατία είχε γεννηθεί από τη μικρασιατική καταστροφή (1922) και ένα πραξικόπημα που γκρέμισε την μοναρχία (1923). Η νέα Ελλάδα ήταν διπλάσια σε έκταση από πριν τους βαλκανικούς πολέμους και είχε φτάσει ο

φθινόπωρο-χειμώνας 2018 | 145

πληθυσμός της στα 6,5 περίπου εκατομμύρια. Στην θέση της οριστικά χρεοκοπημένης και ενταφιασμένης Μεγάλης Ιδέας μπήκε το όραμα του εκσυγχρονισμού. Σε αυτή την πορεία, με αιχμές τη σταθεροποίηση, τη βιομηχανική ανάπτυξη και την ομογενοποίηση, η άρχουσα τάξη είχε να ξεπεράσει μια σειρά από εμπόδια και είχε αναγορεύσει σαν κύριους εχθρούς της αυτή τη φορά από τη μια το εργατικό κίνημα και τους κομμουνιστές και απ' την άλλη τις εθνικές μειονότητες (σλαβο-μακεδόνες, μουσουλμάνους και εβραίους).

Αυτή η επιλογή μεταφράστηκε σε μια συγκεκριμένη πολιτική πρακτική. Ιδιαίτερα μετά την ψήφιση του ιδιώνυμου το 1929, η καταστολή απέναντι στους «εσωτερικούς εχθρούς» της χώρας έφτασε σε πρωτοφανή ύψη. Σύμφωνα με έκθεση της Εργατικής Βοήθειας Ελλάδας, κατά την περίοδο 1929-1932 είχαμε 12.000 συλλήψεις ακτιβιστών (αγρότες, εργάτες, μειονότητες, κομμουνιστές), 107 καταγγεληθείσες περιπτώσεις βασανιστηρίων σε αστυνομικά τμήματα, 1.135 καταδίκες και 700 άτομα σε φυλακές και εξορίες με συνολικό χρόνο ποινών τα 2.721 χρόνια! Αυτό ήταν το νέο κοινωνικό και ταξικό υπόβαθρο της παράτασης του Εθνικού Διχασμού, μεταξύ βενιζελισμού και αντιβενιζελισμού, μέχρι τη δικτατορία του Μεταξά το 1936. Εναλλακτική ταξική πρόταση ενάντια στα δύο αστικά στρατόπεδα του μοναρχισμού και του βενιζελισμού μπορούσε να αποτελέσει μόνο το ΚΚΕ. Η επικράτηση όμως του σταλινισμού στο κόμμα, στο τέλος της δεκαετίας του '20, ακύρωσε για πάντα αυτή την προοπτική.

Θεσσαλονίκη και Εβραίοι

Η Θεσσαλονίκη, η «Ιερουσαλήμ των Βαλκανίων» για τους εβραίους ορθόδοξους και η «δεύτερη Βιέννη» για τους κοσμοπολίτες, ήταν το πιο σημαντικό οικονομικό, πολιτικό και στρατιωτικό κέντρο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας μετά την Ισταμπούλ. Όταν κατακτήθηκε από τον ελληνικό στρατό το 1912, είχε πληθυσμό ανάλογο με τις τέσσερις χριστιανικές βαλκανικές πρωτεύουσες (Αθήνα, Σόφια, Βουκουρέστι και Βελιγράδι, όλες μαζί γύρω στους 150.000 κατοίκους). Στην πρώτη απογραφή πληθυσμού που έκανε η ελληνική διοίκηση (η απογραφή του Ρακτιβάν το 1913), παρά τη μαζική εποίκηση από χιλιάδες δημόσιους υπαλλήλους προερχόμενους από την «Παλιά Ελλάδα» και την Κρήτη, το ελληνικό στοιχείο δεν ξεπερνούσε το 25%, οι μουσουλμάνοι αντιστοιχούσαν στο 29%, ενώ η εβραϊκή κοινότητα έφτανε στο 39%. Η λεγόμενη απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης από τον τουρκικό ζυγό ήταν και είναι από τα πιο «ευσεβή πατριωτικά ψέματα» με τα οποία λειτουργεί μέχρι σήμερα ο ελληνικός εθνικισμός.

Δέκα χρόνια μετά (1923), η Θεσσαλονίκη είχε αλλάξει πρόσωπο και ρόλο. Στον πληθυσμό της είχαν προστεθεί πάνω από 100 χιλιάδες πρόσφυγες από τη Μικρά Ασία, είχαν αποχωρήσει όλοι σχεδόν οι Τούρκοι και μεγάλα κομμάτια εβραϊκού πληθυσμού είχαν μεταναστεύσει στη Γαλλία κλπ. Πιο πριν όμως, το 1917, μια τρομερή πυρκαγιά κατέστρεψε όλο το κέντρο της πόλης, όπου κατοικούσαν βασικά η εβραϊκή και μουσουλμανική κοινότητα. Αυτός ο «εξαγνισμός» από τα «ξένα

παράσιτα», με τον εμπρησμό του 1/3 της πόλης, ήταν η απαραίτητη προϋπόθεση για τη μετάβαση στον εκσυγχρονισμό και τον εξευρωπαϊσμό, που οραματιζόταν ο ίδιος ο Βενιζέλος. Η Θεσσαλονίκη για το νέο της ρόλο (εθνικό ορμητήριο για τα Βαλκάνια) μετατράπηκε στη στρατιωτική πρωτεύουσα της χώρας και, αντί για οργάνωση του κρατικού μηχανισμού με βάση τη νομαρχιακή διαίρεση, απέκτησε κρατική διοίκηση και γενικό διοικητή με υπερεξουσίες. Γενικός διοικητής την περίοδο που μας ενδιαφέρει, ήταν ο στρατηγός Στυλιανός Γονατάς (1929-1932). Ο Στυλιανός Γονατάς ήταν κορυφαίος παράγοντας του βενιζελισμού, που αργότερα δοξάστηκε σαν εμπνευστής των Ταγμάτων Ασφαλείας.

Εκτός όμως από τον γενικό διοικητή, καθοριστικό ρόλο στα πολιτικά πράγματα της πόλης έπαιζε και η εφημερίδα «Μακεδονία», κεντρικό όργανο του βενιζελισμού. Η «Μακεδονία», από την αρχή της ίδρυσής της (1911), διέχεε με επιμονή και συστηματικότητα τον πιο ακραίο εθνικισμό και τον πιο χυδαίο αντισημιτισμό (με απαγωγές ελληνοπαίδων για αφαιμάξεις για τις τελετές του εβραϊκού πάσχα κλπ) και ήταν μαζί με τον γενικό διοικητή οι δύο βασικοί πυλώνες του αντικομμουνισμού και αντισημιτισμού στην πόλη.

Η ρατσιστική πολιτική του ελληνικού κράτους απέναντι στην εβραϊκή κοινότητα δεν έμεινε όμως στο επίπεδο της ρητορικής. Πέρασε γρήγορα σε ανοικτά αντισημιτικά μέτρα. Το πρώτο ήταν οι εβραίοι πολίτες του ελληνικού κράτους να ψηφίζουν υποχρεωτικά σε ξεχωριστούς καταλόγους, για να μπορούν να εκβιάζουν την υποταγή τους ή να τους εκδικούνται, αν ψήφιζαν αντίθετα από τις επιταγές του καθεστώτος. Το δεύτερο ήταν η επιβολή της κυριακάτικης χριστιανικής αργίας και στην εβραϊκή κοινότητα, παραβιάζοντας έτσι τις θρησκευτικές και εμπορικές της συνήθειες και παραδόσεις.

Τα μαζικά στηρίγματα αυτής της αντισημιτικής πολιτικής ήταν οι εξαθλιωμένες προσφυγικές μάζες και οι έλληνες έμποροι ανταγωνιστές των εβραίων. Αντιθετικά σ' αυτή την πολιτική, αλλά πάντα στα όρια των θεσμών και με νομοταγή συμπεριφορά, στέκονταν οι μοναρχικοί και το Λαϊκό Κόμμα, γιατί μεγάλο μέρος της εβραϊκής κοινότητας αποτελούσε εκλογική πελατεία τους.

Υπήρχε όμως και μια άλλη Θεσσαλονίκη, πολυεθνική ακόμη, μια μεγάλη εργατούπολη με την πιο σημαντική σοσιαλιστική οργάνωση σε ολόκληρη την Οθωμανική Αυτοκρατορία, τη Φεντερασιόν. Η Φεντερασιόν ιδρύθηκε το 1909 από εβραίους σοσιαλιστές με επικεφαλής τον Αβραάμ Μπεναρόγια και ενσωματώθηκε το 1918 στο ΣΕΚΕ. Η σπορά των σοσιαλιστικών ιδεών που έκανε όλα αυτά τα χρόνια, βρήκε μαζική ανταπόκριση καταρχήν μέσα στην ίδια την εβραϊκή κοινότητα. Έτσι για την άρχουσα ελίτ της Θεσσαλονίκης, οι εβραίοι ταυτίστηκαν με τους κομμουνιστές, την πιο ριζοσπαστική αμφισβήτηση του κοινωνικού και πολιτικού καθεστώτος.

Για εκείνη την εποχή, αυτή η προσέγγιση δεν ήταν λάθος. Το ΚΚΕ τότε είχε την πιο μεγάλη επιρροή του απ' όλη τη χώρα στην εβραϊκή κοινότητα, κερδίζοντας στις διάφορες εκλογικές αναμετρήσεις από 15% μέχρι και 35% των ψήφων! Η δε εφημερίδα των θεσσαλονικιών εβραίων κομμουνιστών, η «Avanti» (1912-1934),

σε γλώσσα ladino, παραμένει μέχρι σήμερα ένα υπόδειγμα ριζοσπαστικού μειονοτικού έντυπου, αξεπέραστο. Εξάλλου μόνο το ΚΚΕ και οι Αρχαιομαρξιστές της ΚΟΜΛΕΑ αντιδρούσαν τότε στις εθνικιστικές και φασιστικές καμπάνιες και συγκρούστηκαν ανοιχτά στους δρόμους με την αστυνομία και τις φασιστικές συμμορίες, προσπαθώντας να αποτρέψουν τον εμπρησμό του Κάμπελ.

Οι φασίστες του '30

Η οικονομική κρίση του 1929 έφερε στο προσκήνιο της πόλης και έναν άλλο πρωταγωνιστή: τη φασιστική οργάνωση «Εθνική Ένωσις Ελλάς- ΕΕΕ». Τα τρία ΕΕΕ μαζικοποιήθηκαν γρήγορα (φτάνοντας τα 7.000 μέλη) με την απροκάλυπτη στήριξη του κράτους και ιδιαίτερα των βενιζελικών παραγόντων της πόλης. Ακόμη και ο Στυλιανός Γονατάς δήλωνε μέλος τους. Τα τρία ΕΕΕ κέρδισαν τη φήμη τους σαν οι εκτελεστές του σχεδίου του αντισημιτικού πογκρόμ. Οργανωτές όμως ήταν η εφημερίδα «Μακεδονία», με τον στρατηγός Γονατά να υποδύεται τον ρόλο του Πόντιου Πιλάτου. Παρά το μέγεθός τους όμως, τα τρία ΕΕΕ δεν μπόρεσαν ποτέ να παίξουν έναν αυτόνομο πολιτικό ρόλο. Σε όλη την περίοδο της ύπαρξής τους (1927-1936) υπήρξαν μια παρακρατική οργάνωση, απόλυτα εξαρτημένα από τον βενιζελισμό. Το 1934, όταν οι Λαϊκοί κέρδισαν την πλειοψηφία και έγιναν κυβέρνηση, τα τρία ΕΕΕ παρέλυσαν και έπαψαν να δρουν. Ο Μεταξάς διέλυσε την οργάνωση το 1936, αλλά τότε είχε απομείνει μόνο μια σφραγίδα.

Δεν είναι ακατανόητος ο πειρασμός να γίνουν συγκρίσεις μεταξύ των τριών ΕΕΕ και της Χρυσής Αυγής. Σίγουρα και οι δύο οργανώσεις είναι ναζιστικές από την άποψη της ιδεολογίας και του προγράμματος. Όμως ούτε οι εποχές ταυτίζονται, αλλά και οι ρόλοι που παίζουν, είναι εντελώς διαφορετικοί. Τα τρία ΕΕΕ δεν μπόρεσαν ποτέ να ξεπεράσουν το στάδιο της παρακρατικής συμμορίας. Όταν κάποια στιγμή αποφάσισαν να μετατραπούν σε ανεξάρτητο κόμμα από τον βενιζελισμό, γελοιοποιήθηκαν στις εκλογές του 1936, κερδίζοντας 505 ψήφους πανελλαδικά ή το 0.04%.

Αντισημιτισμός και αντισιωνισμός

Το βιβλίο γράφτηκε σε μια συγκυρία που στο δημόσιο διάλογο κυριαρχεί η ισλαμοφοβία και η άνοδος μιας ποικιλόμορφης Ακροδεξιάς στην Ευρώπη. Όμως όσο και να φαίνεται «περίεργο», η ισλαμοφοβία έχει γίνει ένας πολύ καλός αγωγός για την επανεμφάνιση και του αντισημιτισμού με μαζικούς όρους. Ταυτόχρονα το σιωνιστικό κράτος του Ισραήλ, αξιοποιώντας το χάος και την κρίση στη Μέση Ανατολή, προβαίνει σε πράξεις ακραίας ρατσιστικής βίας απέναντι στους παλαιστινιακούς πληθυσμούς, πράξεις που συναντούν την καταγγελία και την αντίδραση της δημοκρατικής Αριστεράς στην Ευρώπη.

Μπροστά σ' αυτή τη διπλή πρόκληση, γίνεται μεγάλη προσπάθεια από διάφορους πολιτικούς και ακαδημαϊκούς κύκλους του κατεστημένου να καθιερωθεί ο όρος του «αριστερού αντισημιτισμού». Με αυτό τον όρο υποδηλώνεται κάθε

κριτική στο σιωνιστικό κράτος του Ισραήλ και στις πολιτικές του και η υποστήριξη και αλληλεγγύη στον αγώνα του παλαιστινιακού λαού, ταυτίζοντας ουσιαστικά τον αντισημιτισμό της Δεξιάς και της Ακροδεξιάς με τον αντισιωνισμό της αντιιμπεριαλιστικής Αριστεράς. Είναι τόσο διαστρεβλωτική και παραπλανητική αυτή η ταύτιση, που σημαίνει κατά αναλογία, και επιστρέφοντας στην εποχή που καταστράφηκε το Κάμπελ, ότι οποιαδήποτε κριτική που γινόταν τότε στη Μεγάλη Ιδέα δεν ήταν απλά αντιεθνικιστική και δημοκρατική, αλλά ήταν ενάντια στον ελληνικό λαό και στην εθνική του ταυτότητα, ήταν ανθελληνική με άλλα λόγια.

Αλλά αυτός ο όρος έχει και πολιτικές επιπτώσεις σήμερα. Έτσι η Λεπέν αθώνεται για τον ρατσισμό της, αλλά επιβραβεύεται για την υποστήριξη που παρέχει στο Ισραήλ και στον σιωνισμό. Έτσι η κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ, που έχει χρωθεί τα στρατόπεδα συγκέντρωσης προσφύγων στα νησιά του Αιγαίου, ιδιαίτερα στη Μόρια, ξεπλένει τον ρατσισμό της με τη συμμαχία που έχει με το κράτος του Ισραήλ για τις ΑΟΖ της Ανατολικής Μεσογείου.

Συστήνουμε ανεπιφύλακτα το βιβλίο του Μιχάλη Τρεμόπουλου, γιατί αποτελεί βάθεμα της ιστορικής έρευνας για την πόλη της Θεσσαλονίκης και λειτουργεί παιδαγωγικά για το τι σημαίνει ρατσισμός και αντισημιτισμός.

Eric Vuillard
Ημερήσια διάταξη
Πόλις, 2018. • 160 σελ. • €14,00

Του Πάνου Πέτρου

Το διήγημα του Ερίκ Βιγιάρ «Ημερήσια Διάταξη», που κυκλοφορεί από τις εκδόσεις «Πόλις», καταφέρνει να διαπραγματευτεί μια σειρά ζητήματα που αφορούν την άνοδο του ναζισμού με γλαφυρό λογοτεχνικό τρόπο.

Η πλοκή περιγράφει τις μέρες πριν και μετά το «Άνσλους», την προσάρτηση της Αυστρίας στη Γερμανία του Χίτλερ. Προτού όμως φτάσει στην «ημερήσια διάταξη» της 12^{ης} Μάρτη του 1938, επιλέγει στο πρώτο κεφάλαιο-προοίμιο να μας παρουσιάσει την «ημερήσια διάταξη» της 20^{ης} Φλεβάρη του 1933: Μια σύσκεψη 24 μεγαλοβιομηχάνων με την ηγεσία του ναζιστικού κόμματος.

Μέσα σε 148 σελίδες και 16 μικρά κεφάλαια, προλαβαίνει να παρουσιάσει και να καταθέσει σκέψεις πάνω στην ανθρώπινη ψυχολογία των «μεγάλων προσωπικοτήτων», τις διαθέσεις της κοινής γνώμης, τη δύναμη της εικόνας (της φωτογραφίας, του κινηματογράφου κλπ), την αθωότητα και την ενοχή.

Τι σκεφτόταν ο ακροδεξιός Αυστριακός δικτατορίσκος, όταν βρέθηκε απέναντι στην απειλή της ναζιστικής Γερμανίας; Τι έκανε έναν έμπειρο διπλωμάτη, όπως ο Χάλιφαξ, να ανέχεται τους θεατρinισμούς του Ρίμπεντροπ; Πώς εξηγείται η αποθεωτική υποδοχή που επεφύλαξαν πολλοί Αυστριακοί στον Χίτλερ; Μπορεί το «καδράρισμα» μιας φωτογραφίας να αλλάζει τελείως την εικόνα που εκπέμπει μια ιστορική στιγμή; Τι πραγματικά γνωρίζουμε για γεγονότα τα οποία αναμεταδίδονταν μόνο από τα γερμανικά «Επίκαιρα» των οποίων την επιμέλεια είχε ο Γκέμπελς;

Όλα αυτά παρουσιάζονται με έναν τρόπο γραφής που κινείται μεταξύ μυθιστορήματος, ιστορικής αφήγησης και δοκιμίου. Υπάρχει μυθοπλασία, η οποία όμως επιστρατεύεται για να «ζωντανέψει»

φθινόπωρο-χειμώνας 2018 | 151

γεγονότα που υποστηρίζονται από ντοκουμέντα, απομνημονεύματα πρωταγωνιστών, ιστορικές αλήθειες.

Όλα αυτά κάνουν το αφήγημα πραγματικά ενδιαφέρον (διαβάζεται μονομιάς) και το διευκολύνουν να πει μεγάλες πολιτικές αλήθειες, χωρίς να γίνεται «διδασκαλικό» ή «στεγνά» πολιτικό. Ο Βιγιάρ καταφέρνει μέσα από τις περιγραφές του και το ανελέητο ύφος του να καταγγείλει τη γερμανική αστική τάξη για την άνοδο του Χίτλερ στην εξουσία και το πολιτικό προσωπικό των ευρωπαϊκών κρατών για την ενίσχυση του ναζισμού στην Ευρώπη.

Ο Βιγιάρ φροντίζει να μας υπενθυμίσει ότι αυτή η συνάντηση στο Ράιχσταγκ στις 20 Φλεβάρη του 1933 δεν αφορά ένα μακρινό σκοτεινό παρελθόν. Γράφει για τους 24 βαρόνους:

«Όλοι θα επιβιώσουν και μετά την πτώση του καθεστώτος και θα χρηματοδοτήσουν στο μέλλον και άλλα πολιτικά κόμματα, ανάλογα με τις επιδόσεις τους... πρέπει στο εξής να αποκαλούμε αυτούς τους ανθρώπους με τα αληθινά τους ονόματα... οι είκοσι τέσσερις αυτοί δεν λέγονται ούτε Σνίτολερ, ούτε Βισολέμπεν, ούτε Σμιτ, ούτε Φινκ, ούτε Ρόστεργκ, ούτε Χόιμπελ, όπως θέλει να μας κάνει να πιστεύουμε το ληξιαρχείο. Λέγονται Basf, Bayer, Agfa, Opel, IG Farben, Siemens, Allianz, Telefunken. Με αυτά τα ονόματα τους ξέρουμε. Και τους ξέρουμε μάλιστα πολύ καλά. Είναι εδώ, μαζί μας, ανάμεσά μας...».

Όταν φτάνει στις μέρες πριν και μετά τη 12^η Μάρτη του 1938, το «κατηγορώ» του στρέφεται ενάντια στην πολιτική ηγεσία της Αυστρίας, για την οποία του περισσεύει η περιφρόνηση, αλλά και στις κυβερνήσεις της Αγγλίας και της Γαλλίας. Αν και η αφήγηση αφορά προσωπικότητες, τα συναισθήματα και τη συμπεριφορά τους, η πολιτική αιχμή είναι σαφής: Οι αγγλογάλλοι αξιωματούχοι δεν είναι αφελείς, ανέχονται συνειδητά την «ειρηνική συνύπαρξη» με τη χιτλερική Γερμανία. Ο Αυστριακός ηγέτης δεν είναι γενικά κι αόριστα «δειλός»: Ο Βιγιάρ υπενθυμίζει ότι ο ίδιος άνθρωπος είχε δείξει απεριόριστη πυγμή, όταν είχε ως αντιπάλους τα συνδικάτα, την Αριστερά, τους δημοσιογράφους...

Η περιγραφή του Άνσλους στην πραγματική του διάσταση, κι όχι από τα πλάνα του Γκέμπελς, αποκαλύπτει ένα φιάσκο: Τα πρώτα πάντσερ, απολύτως πρωτόγονα και πολύ χειρότερα από τα μοντέλα που για λίγα χρόνια πράγματι θα κυριαρχούσαν στην Ευρώπη, κολλάνε στους δρόμους της Αυστρίας από μηχανικές βλάβες. Αυτή η απομυθοποίηση ενός ναζιστικού μύθου (που η απόστασή του από την ευτελή πραγματικότητα θυμίζει την «Πορεία στη Ρώμη» του Μουσολίνι) πρακτικά στέλνει επίσης ένα πολιτικό μήνυμα: Δεν ήταν αναπόφευκτο το Άνσλους και τα όσα ακολούθησαν, καθώς άνοιγε η όρεξη της ναζιστικής Γερμανίας. Η αυστριακή κυβέρνηση δεν λύγισε και οι δυτικές κυβερνήσεις δεν δίστασαν μπροστά σε μια «τρομερή πολεμική μηχανή».

Και ο λαός; Ο Βιγιάρ αποφεύγει τις γενικεύσεις. Ισορροπεί ανάμεσα στην πραγματικότητα των πληθυσμών που υποδέχτηκαν με ειλικρινή χαρά τον Χίτλερ, την

οποία αποδέχεται και πασχίζει να κατανοήσει, αλλά και τη δύναμη της προπαγάνδας στην εικόνα που αποκτήσαμε. Η περιγραφή της πολιτικής κατάστασης που είχε ήδη διαμορφωθεί στην Αυστρία τη δεκαετία του '30 επίσης είναι από μόνη της μια ερμηνεία: Εκείνοι που θα αντιστέκονταν είχαν ήδη ηττηθεί. Και συγκλονίζει θυμίζοντας εκείνους που προτίμησαν να αυτοκτονήσουν τις μέρες του Άνσλους...

Στο τελευταίο κεφάλαιο, επιστρέφει στους «24 βαρόνους», για να υπενθυμίσει ξανά τους ενόχους και να εκτοξεύσει το τελευταίο του «κατηγορώ», με ορμητικό ύφος και λόγο.

Το μήνυμα που αποκόμισε τουλάχιστον ο γράφων είναι ότι δεν ήταν αναπόφευκτα τα σκοτεινά χρόνια του ναζισμού. Είναι αφήγημα κι όχι κείμενο πολιτικής στρατηγικής για να συζητήσει ποιος και πώς θα μπορούσε να τον σταματήσει. Φροντίζει όμως να υπενθυμίσει ποιες κοινωνικές και πολιτικές δυνάμεις δεν θέλησαν να τον σταματήσουν ή και έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην άνοδό του. Στις συνθήκες επανεμφάνισης της ακροδεξιάς, είναι ένα βιβλίο χρήσιμο και πολιτικά.

Για νεότερους αντιφασίστες και αγωνιστές, είναι μια γλαφυρή και λογοτεχνικά απολαυστική περιγραφή των σχέσεων καπιταλισμού-φασισμού. Δείχνοντας τους ενόχους κι υπενθυμίζοντας ότι συνεχίσουν να «είναι εδώ μαζί μας, ανάμεσά μας», δείχνει ποιος είναι ο εχθρός και σήμερα. Δείχνοντας την ανικανότητα ή την απροθυμία των αστικών πολιτικών δυνάμεων να δείξουν απέναντι στο ναζισμό την ίδια πυγμή που είχαν δείξει απέναντι στο εργατικό κίνημα, μοιάζει να περιγράφει τους σύγχρονους «αντιφασίστες» του ακραίου κέντρου...

Λογοτεχνία, ιστορία, δοκίμιο και πολιτικό σχόλιο μαζί, η «Ημερήσια Διάταξη» μπορεί ταυτόχρονα να αποτελέσει ένα πολύ ευχάριστο διάβασμα και να δώσει τροφή για πολιτική σκέψη.

Θέσεις 145

ΑΝΑΛΥΣΕΙΣ / ΚΡΙΤΙΚΗ / ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΑΛΗΣ ΤΩΝ ΤΑΣΕΩΝ

Περιεχόμενα Crash-landing. Ιδεολογίες της Αριστεράς και κρατική διαχείριση / Χρηματοτικοποίηση: τεχνολογία εξουσίας του κεφαλαίου / Η οικονομική παρέμβαση της Κοινωνίας των Εθνών στη μεσοπολεμική Αυστρία: κρίση, λιτότητα και φασισμός / Ταλέντο, χάρισμα και αριστεία στην ταινία «Gifted» / Το «ρυθμιστικό κράτος» και ο νέος νόμος για τα ΑΕΙ / Σταυρός και σβάστικα: σχέσεις εξουσίας της Ορθόδοξης Εκκλησίας στην Ελλάδα, και του ναζισμού / Μια δι' αναρχικής επί της προσώψεως της εισήδηση στη μαρξιστική οικονομική θεωρία / Γράμμα στις «Θέσεις»

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2018

Θέσεις, Τεύχος 145, περίοδος: Οκτώβριος - Δεκέμβριος 2018

Εθνών στη μεσοπολεμική Αυστρία και επισημαίνει την ομοιότητα στρατηγικής, αηλιά και αποτελεσμάτων, με τις παρεμβάσεις μετά το 2010 των ευρωπαϊκών «θεσμών» στην Ελλάδα (και σε άλλες χώρες-μέλη): κρίση, λιτότητα και φασισμός.

Στη συνέχεια ο Μιχάλης Αγραφιώτης, “So, Mary is a genius”. Ταλέντο, χάρισμα και αριστεία στην ταινία Gifted, αναλύει τις καλλιτεχνικές και αφηγηματικές τεχνικές μέσα από τις οποίες η συγκεκριμένη ταινία του 2017 διαμορφώνει μια κρυμμένη ιδεολογική αφήγηση, μεταπλάθει και τελικά προωθεί τις κυρίαρχες αντιλήψεις για το χάρισμα.

Έπεται το άρθρο του Διονύση Γουβιά, Το «ρυθμιστικό κράτος» ξαναχτυπά από τ' αριστερά! Ο νέος νόμος για τα ΑΕΙ, με το οποίο ο συγγραφέας κωδικοποιεί τις πολιτικές για την τριτοβάθμια εκπαίδευση που προώθησε η κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ, καθιστώντας φανερό ότι αυτές εντάσσονται απολύτως στο νεοφιλελεύθερο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Εκπαιδευτικής Πολιτικής, η οποία συνδέεται με τη λεγόμενη «Διαδικασία της Μπολόνιας».

Η μελέτη του Δημήτρη Αρκάδα, Σταυρός και σβάστικα που δημοσιεύεται στη συνέχεια παρουσιάζει τις διαχρονικές σχέσεις εξουσίας της Ορθόδοξης Εκκλησίας στην Ελλάδα, και του ναζισμού.

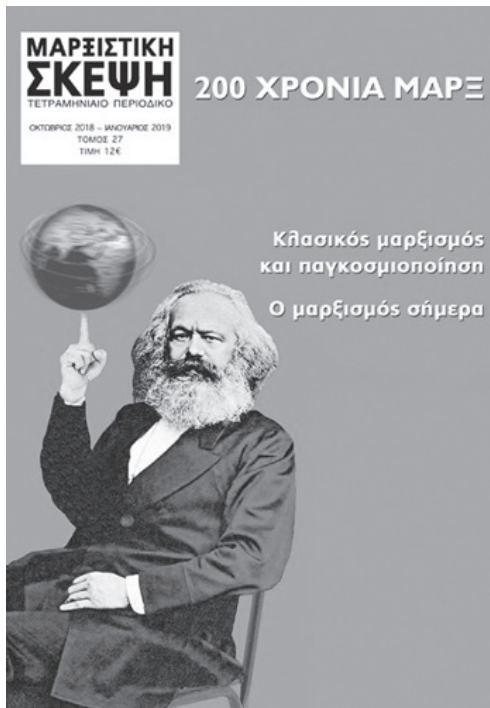
Η ύλη του τεύχους ολοκληρώνεται με το 1ο μέρος της κριτικής του Γιώργου Σταμάτη (Μια δι' αναρχικής επί της προσώψεως της εισήδηση στη μαρξιστική οικονομική θεωρία), προς την Εισαγωγή που συνέγραψε ο BertramSchefold στον 3ο τόμο του Κεφαλαίου της MEGA (Συνοδική Έκδοση [των έργων] Μαρξ-Ενγκελς), και με ένα γράμμα στις Θέσεις.

Πληροφορίες: ΕΚΔΟΣΕΙΣ νήσος, Σαρρή 14, 10553 Αθήνα. Τηλ. / FAX 3250058, e-mail: nissos92@otenet.gr (www.theseis.com)

Σ' αυτό το τεύχος των θέσεων η Συμβατική Επιτροπή: “Crash-landing. Ιδεολογίες της Αριστεράς και κρατική διαχείριση”, παίρνει αφορμή από την ενσωμάτωση της κυβερνητικής πολιτικής στο πλαίσιο της νεοφιλελεύθερης αστικής διαχείρισης για να επισημάνει ότι το ζήτημα μιας κυβερνητικής πολιτικής σε ρήξη με τα συμφέροντα του κεφαλαίου και σε αντιπαλότητα με τις πάγιες δομές του καπιταλιστικού κράτους παραμένει ανοικτό για τις αντικαπιταλιστικές κοινωνικές και πολιτικές δυνάμεις.

Ακολουθεί το κείμενο των Δημήτρη Π. Σωτηρόπουλου, Γιάννη Μπηλιού και Σπύρου Λαπασιώρα, Χρηματοτικοποίηση: τεχνολογία εξουσίας του κεφαλαίου, το οποίο συνοψίζει τα συμπεράσματα μιας έρευνας των συγγραφέων που θα κυκλοφορήσει το επόμενο χρονικό διάστημα. Στη συνέχεια η Μαρία Μαρκαντωνάτου αναλύει την οικονομική παρέμβαση της Κοινωνίας των

Μαρξιστική Σκέψη, τόμος 27
Οκτώβριος 2018 - Ιανουάριος 2019

σύνδεση των εθνικών αντιθέσεων με την καπιταλιστική εκμετάλλευση, οι οικονομικές κρίσεις στον κλασικό καπιταλισμό και στην ιμπεριαλιστική περίοδο, η οργάνωση του καπιταλισμού, οι σύγχρονες μορφές χειραγώγησης. Δίνουν έτσι μια εικόνα των συνεισφορών των μαρξιστών σε προηγούμενα στάδια, στην ανάπτυξη των διαδοχικών αναδιανομών του καπιταλισμού και των συνεπειών τους.

Στο δεύτερο μέρος ο αναγνώστης θα βρει σύγχρονα κείμενα, ενδεικτικά των προσεγγίσεων των μαρξιστών σχετικά με τα προβλήματα του τωρινού σταδίου. Παρουσιάζονται παλιές και πρόσφατες αναλύσεις των Γ. Τόλιου, Έ. Μακ-Κέιμπ, Κ. Ράιτερ, Τζ. Νόβακ, Έ. Σίχαν, Σ. Σέγιερς. Μέσα από αυτές καταδεικνύεται η ανάγκη μιας επιστροφής στον ίδιο τον Μαρξ και παραπέρα ανασύνθεσης της ενότητας και της πραγματικής πορείας του μαρξισμού μετά το θάνατο του Λένιν και ανανέωσης του μαρξιστικού υλισμού με τα αποτελέσματα της επιστημονικής προόδου.

Το τεύχος ολοκληρώνεται με δυο κείμενα των Χ. Κεφαλή και Θ. Αλεξίου και ένα μέρος βιβλιοκριτικών από τους Α. Παγιάτσο και Χρ. Κεφαλή.

Πληροφορίες: Εκδόσεις Τόπος, Πλαπούτα 2 και Καλλιδρομίου, info@motibo.com, τηλ. 210 8222835, βιβλιοπωλείο τηλ. 210 3221580.

Στα 200 χρόνια του Μαρξ αφιερώνεται και ο νέος τόμος 27 της Μαρξιστικής Σκέψης. Αποτελείται από δυο αφιερώματα. Στο πρώτο περιλαμβάνονται κείμενα επιφανών μαρξιστών για το ζήτημα της παγκοσμιοποίησης, ενώ στο δεύτερο σύγχρονες προσεγγίσεις των επίκαιρων προβλημάτων του μαρξισμού.

Με αφορμή τη συμπλήρωση φέτος των 10 χρόνων από την έναρξη της μεγάλης παγκόσμιας κρίσης του καπιταλισμού το 2008 παρουσιάζονται βασικά κείμενα των Μαρξ, Ένγκελς, Λένιν, Μπάουερ, Μπουχάριν, Τρότσκι, Γκράμσι και Λούκατς. Τα κείμενα αναφέρονται στις δυναμικές του καπιταλισμού που συνδέονται με την παρούσα φάση της παγκοσμιοποίησης και την κατανόηση και πρόβλεψη των προοπτικών της. Περιλαμβάνουν θέματα όπως οι τεχνολογικές καινοτομίες του καπιταλισμού, το ελεύθερο εμπόριο, ο ιμπεριαλισμός, η μετανάστευση, η

Στον νέο χώρο των εκδόσεων Red Marks στην Ιουλιανού 67 θα μπορείτε πλέον να βρίσκετε τα πιο πρόσφατα τεύχη περιοδικών της αντικαπιταλιστικής Αριστεράς από ΗΠΑ, Αυστραλία, Ισπανία, Γαλλία, Ιταλία, Κύπρο.

red marks
Ιδέες για την ανατροπή

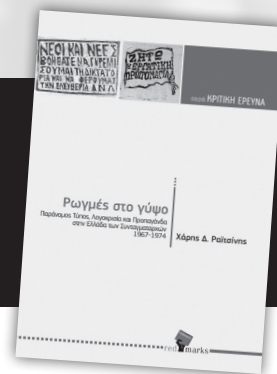

Στα βιβλιοπωλεία από τις εκδόσεις RedMarks

Κυκλοφορεί επίσης
Ρωγμές στο γύψο
Παράνομος Τύπος, λογοκρισία και πορπαγάνδα
στην Ελλάδα των Συνταγματαρχών 1967-1974

εκδόσεις RedMarks • Ιουλιανού 67 • bookstore@redmarks.gr • 2108233761

